

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

3. (113.) évfolyam, 5. szám
Megjelent: 2008. október

Felelős kiadó:
dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Szerkesztőség:
Magyar Szabadalmi Hivatal
1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu
www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1155 Ft
Egy évre: 6930 Ft

MSZH – Nyomda – 2008.012/5

Felelős vezető:
Dürr János

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,
dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János*

3. (113.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

3. (113.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2008. október

Dr. Osman Péter

Az iparjogvédelem gazdasági szerepéről és rendeltetéséről – II. rész

Dr. Gorkáné Horvai Mária

Növényfajta-oltalom (2008) –

a hazai és közösségi jogszabályok változásainak figyelembevételével – II. rész

Dr. Mojzes Imre

Szellemi tulajdon-védelem a félvezető- és az elektronikai technológiai iparban

Dr. Munkácsi Péter

**A TRIPS-megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben –
II. rész: Közösségi hatáskörök és a TRIPS-megállapodás
a közös kereskedelempolitika terén**

Dr. Mikló Katalin

**Gyógyszeripari hatóanyagok új kristályformáinak
szabadalomképessége**

Dr. Vida Sándor

A közösségi védjegy jövője – nemzetközi tudományos tanácskozás

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

TARTALOM

<i>Dr. Osman Péter</i>	Az iparjogvédelem gazdasági szerepéről és rendeltetéséről – II. rész	5
<i>Dr. Gorkáné Horvai Mária</i>	Növényfajta-oltalom (2008) – a hazai és közösségi jogszabályok változásainak figyelembevételével – II. rész	25
<i>Dr. Mojzes Imre</i>	Szellemi tulajdon-védelem a félvezető- és az elektronikai technológiai iparban	42
<i>Munkácsi Péter</i>	A TRIPS-megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben – II. rész: Közösségi hatáskörök és a TRIPS-megállapodás a közös kereskedelempolitika terén	47
<i>Dr. Mikló Katalin</i>	Gyógyszeripari hatóanyagok új kristályformáinak szabadalomképessége	63
<i>Dr. Vida Sándor</i>	A közösségi védjegy jövője – nemzetközi tudományos tanácskozás	84
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	99
	Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből	120
	Könyv- és folyóiratszemle	139
	Summaries	150

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Péter Osman</i>	Economic role and purpose of industrial property protection – Part II	5
<i>Dr Mária Gorka-Horvai</i>	Plant variety protection (2008) – taking into account the amendments to Hungarian and Community legislation – Part II	25
<i>Dr Imre Mojzes</i>	Intellectual property rights in semiconductor manufacturing industry and electronics technology	42
<i>Péter Munkácsi</i>	The TRIPS agreement in the decisions of the European Court – Part II: Community competencies and the TRIPS Agreement in the field of Community trade policy	47
<i>Dr Katalin Mikló</i>	Patentability of new crystalline forms of pharmaceutical compounds	63
<i>Dr Sándor Vida</i>	The future of the Community trademark – International scientific conference	84
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	99
	Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	120
	Rewiev of books and periodicals	139
	Summaries	150

AZ IPARJOGVÉDELEM GAZDASÁGI SZEREPÉRŐL ÉS RENDELTETÉSÉRŐL – II. RÉSZ*

A HATÁSMECHANIZMUSRÓL

Poszícióharc a szellemi vagyon hasznosítása körül

Az előzőekben röviden áttekintettük a gazdasági verseny és az innovációs fejlesztés közötti kapcsolat néhány jellemző vonását, különös tekintettel arra, hogy a gazdaság szereplőinek milyen érdekei és érdekellentétei fűződnek az árutermelő tevékenységek eredményességének javítására alkalmas szellemivagyon-elemek birtoklásához. Láttuk, hogy ezek hasznosítása hozzásegítheti a vállalatokat jelentős versenyelőny megszerzéséhez, ami pedig gyakran nagyon is számottevő többletnyereség forrásává válhat. A dolog természetéből következik ugyanakkor, hogy a cég csak addig tud hasznot húzni ebből a versenyelőnyből, amíg versenytársai is fel nem zárkoznak hozzá. Annak tehát, hogy egy cég számottevő hasznot húzhasson a szellemivagyon-elemek birtoklásából, a szükséges, ám még nem elégséges feltételei mindenekelőtt a következők.

– Nem elég birtokolnia a szóban forgó szellemivagyon-elemeket, hanem a számára szükséges felhasználási területeken rendelkeznie kell azok hasznosításának jogával is.

– A kérdéses vagyonelemek a piac többi szereplője számára még nem váltak szabadon hozzáférhetővé, tehát versenytársai jogi vagy egyéb okok miatt nem tudják azokat a cég hozzájárulása nélkül maguk is hasznosításba venni.

Amint arra már utaltunk, az így élvezett versenyelőny megtartását és ezzel az annak köszönhetően húzott hasznok szedését azonban erősen veszélyezteti a többi versenytársnak az az igen természetes – és a verseny legbensőbb lényegéből fakadó – törekvése, hogy a versenyelőnyt biztosító szellemivagyon-elemeket ők is megszerezzék, méghozzá úgy, hogy azt a maguk javára hasznosíthassák, lehetőleg azok eredeti birtokosának ellenőrzése, beleszólása nélkül, s főként neki semmiképpen sem alárendelt vagy tőle függő viszonyban. Magától értetődik az is, hogy az eredeti birtokos ez ellen védekezni igyekszik. E védekezés két fő útja:

– eleve megakadályozni, hogy a versenyelőnyt biztosító új fejlesztési eredmény, sajátos ismeretanyag stb. a versenytársak kezére jusson – hiszen amit nem ismernek, azt nyilvánvalóan felhasználni, hasznosítani sem tudják;

* A tanulmány első része megjelent az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 3. (113.) évf. 4. számában

– megakadályozni, hogy a versenytársak az új fejlesztési eredményt, ismeretanyagot stb. maguk is hasznosíthassák. (Itt tehát az eredeti birtokos nem a megismerés, hanem kifejezetten a tőle független hasznosítás útjába igyekszik akadályokat állítani.)

Bizonyos esetekben a fentiek mellett vagy helyett megfelelő stratégia lehet az eredeti birtokos számára az is, ha olyan gyorsan és hatékonyan, „rajtaütésszerűen” tudja megvalósítani a kérdéses szellemivagyon-elemek hasznosítását, hogy leartatja magának az azzal elérhető haszon javát még azelőtt, hogy a versenytársak ebben fel tudnának zárkózni hozzá. A marketing ezt nevezi a piacelfölözés stratégiájának, azonban ez gyakorlatilag csak olyan árucikkek esetében alkalmazható hatékonyan, amelyeknek igen rövid a piaci élettartamuk – jellegzetesen ilyenek lehetnek például a gyors erkölcsi avulású divatcikk.

Ha nem létezne az iparjogvédelem

Ha nem létezne az iparjogvédelem intézményrendszere, akkor a cégeknek szükségszerűen és lényegében választási lehetőségek nélkül arra kellene törekedniük, hogy üzleti titokként kezeljék és őrizzék már innovációs fejlesztési tevékenységük céljait, irányait és tartalmát is, és még inkább pedig az annak eredményeképpen létrejövő új szellemivagyon-elemeket, hasznos új megoldásaikat, ismereteiket. Minden egyéb választási lehetőség nélkül törekedniük kellene arra, hogy minél biztosabban elzárják versenytársaik – s lényegében az egész társadalom – elől ezek megismerésének lehetőségeit. Így biztosíthatnák csak a maguk számára a hasznosítási lehetőségek kisajátítását – már amennyire az így egyáltalán megvalósítható –, de legalábbis ennek segítségével tudnák csak késleltetni, hogy versenytársaik is felzárkózzanak hozzájuk a kérdéses vagyonelemek hasznosításában. Mindez azonban az általános műszaki-gazdasági haladás, s végső soron a társadalom egésze szempontjából nagyon is káros következményekkel járna, hiszen

– a társadalomnak a műszaki-gazdasági haladáshoz fűződő érdekei egyértelműen kívánatosak, sőt szükségessé teszik, hogy nemcsak minél több, a fejlődést előbbre vivő új fejlesztési eredmény szülessék, hanem hogy azok mielőbb és minél szélesebb körben ténylegesen be is kerüljenek a gazdaság vérkeringésébe, azaz azokat minél hamarabb és minél elterjedtebben hasznosítsák. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy a fejlesztők és a cégek merjék és – alkalmas ösztönzés hatására – akarják is közreadni új fejlesztési eredményeiket;

– a rendelkezésre álló erőforrások optimális kihasználásához fűződő társadalmi érdekek azt igénylik, hogy minél kevésbé folyjanak párhuzamos, egymást feleslegessé tevő fejlesztések, s a cégek minél kevesebb pénzt, időt, energiát fordítsanak olyan megoldások, ismeretek létrehozására, amelyek már léteznek, s így legalábbis elvben átvehetők, megfelelő keretek között felhasználhatók. Ennek viszont előfeltétele, hogy a cégek és a számukra dolgozó fejlesztők ismerjék a már megszületett eredményeket.

A torz szelekció veszélye

A cégek fejlesztési döntéseiket szükségképpen a várható megtérülés mérlegelése alapján hozzák meg. Számukra az innovációs fejlesztés a vállalkozás egyik formája, amelybe azért fektetnek be pénzt, időt, energiát, hogy az eredményeiből haszonra tegyenek szert. A versenylőny megszerzésének és az annak kiaknázásával elérhető hasznok tartós szedésének biztosítása érdekében végzendő fejlesztésekre vonatkozó döntéseiknél igen fontos tényező annak mérlegelése, várhatóan meddig tudják majd megőrizni a hasznosításban élvezett monopolhelyzetet, s ennek eszközeként hogyan és meddig tudják tényleges és potenciális versenytársaikat megakadályozni abban, hogy a kérdéses fejlesztési eredményt azok is hasznosítsák. E mérlegelés eredménye alapvetően befolyásolhatja a fejlesztés céljának, tárgyának, a fejlesztés érdekében vállalt befektetések nagyságának megválasztását, hiszen valójában a megtérülés várható esélyeire ad prognózist, természetesen a választott célok és eszközök függvényében. Ha a hasznosításban élvezett monopolhelyzetük megőrzésének eszközeként csak a szóban forgó fejlesztési eredmény, ismeretanyag üzleti titokként történő őrzése állna rendelkezésükre, akkor nagyon is kritikus, valójában gyakorta reménytelen helyzetbe kerülnének az olyan innovációs fejlesztési eredmények birtokosai, amelyek esetében – a kérdéses fejlesztési eredmény, illetve az azt megtestesítő árucikk természetéből következően – az üzleti titokként való őrzés és az árutermelő tevékenység keretében történő hasznosítás egymást gyakorlatilag kizárják. Ezek közé tartozik egyebek között a konstrukciós jellegű fejlesztési eredmények jelentős része, amelyeknél az azok felhasználásával előállított termékből viszonylag könnyen kiolvasható vagy kielemezhető¹⁰ az új megoldás lényege. Úgy is mondhatjuk, hogy ide tartozik minden olyan fejlesztési eredményt megtestesítő árucikk, amelyre érvényes, hogy nem lehet a megoldás titkát benne megőrizni, mert az minden hozzáférő számára kilátszik belőle. Amint az ilyen árucikk piacra kerül, vagy a versenytársak számára más módon szabadon hozzáférhetővé és megismerhetővé válik, gyakorlatilag megszűnik a megoldás titokként való őrzésének lehetősége. Ha pedig számításba vesszük azt is, hogy a vállalatok nyilvánvalóan nem fektetik eszközeiket olyan fejlesztési tevékenységekbe, amelyeknek a gyümölcseit nem tudják legalább ésszerű keretek között a maguk számára ki-sajátítani, akkor nyilvánvaló, hogy így kialakulhatna egy olyan, a létrehozni szándékozott új megoldás természetére – könnyen megismerhető és lemásolható, nehezen megismerhető és másolható – támaszkodó szelekció, amely végül is igen torz termék- és termelés szerkezetet eredményezne.

¹⁰ Erre szolgál az ún. back-engineering, amelynek lényege mechanikai visszafejtésekként vagy tervezői/fejlesztői visszafejtésekként fogalmazható meg.

Ahol iparjogvédelem nélkül nem lenne érdemes befektetni az innovációs fejlesztésbe

Az innovációs fejlesztésnek és az arra támaszkodó, a fejlesztési eredmények gazdasági kiaknázása érdekében végzett gazdálkodói tevékenységnek vannak olyan területei is, amelyeken a sajátos jogi eszközök – mindenekelőtt az iparjogvédelem – léte és alkalmazási lehetősége nélkül a vállalkozás számára a gyakorlatban eleve kilátástalanná válna a fejlesztési befektetések megtérülése. Nem lenne képes arra, hogy megőrizze a fejlesztési eredmények kezdeti birtoklásából eredő monopolhelyzetét, és annak birtokában a versenyben tartósan fenntartsa magának egy olyan előnyös pozíciót, amely lehetővé teszi az eredményes hasznosítást, megteremti ahhoz a szükséges biztonságot. Jogi – iparjogvédelmi – intézmények által nyújtott biztosítékok nélkül a versenytársak itt könnyedén elragadhatnák az innovációs fejlesztési eredményeit már abban a pillanatban, ahogyan azok a piacon vagy a gazdálkodás egyéb nyílt szféráiban megjelennek, az eredmények birtokosa pedig nem tudna védekezni ez ellen. E területek közül, mint a legfontosabbakat, az alábbiakat emeljük ki.

Ipari formatervezés

Az ipari formatervezés tárgya a termékek külső megjelenésének – alakjának, mintázatának, színvilágának – kialakítása. Alkotótevékenység, hiszen legbensőbb lényegéhez tartozik, hogy túllép az egyszerű rutinmunkán, a tervezési közhelyeken, valamint a termék funkcióból adódó alapmegoldásokon. Teszi ezt annak érdekében, hogy kedvezően alakítsa a kérdéses termék esztétikai, ergonómiai és egyéb használati jellemzőit. Gazdasági hatását azáltal éri el, hogy a külső kialakítás a termék számos fontos jellemzőjét képes befolyásolni. Döntően e kialakítás határozza meg a termékek esztétikai értékét, és gyakran igen számottevő mértékben befolyásolja azok kezelhetőségét és egyéb ergonómiai tulajdonságait is. Ehhez járul még, hogy a termékek küllemét illetően a piacon gyakorta érvényesülnek divatirányzatok, és nagymértékben meghatározhatja a fogyasztók/felhasználók értékítéletét és ezzel együtt a termék kelendőségét, az érte elérhető árat, hogy az mennyiben felel meg a divat éppen uralkodó követelményeinek. Sőt, azt se gondoljuk, hogy az ilyen divat hatóköre csupán a mindennapok fogyasztási iparcikkeire korlátozódna. Ellenkezőleg, még a termelőeszközök területén is megjelennek divatirányzatok. Mindez abban foglalható össze, hogy az ipari formatervezés a külső kialakítás formálása révén a termékek jelentős részénél képes számottevő hozzáadott értéket teremteni, és ezáltal növelni a cég jövedelemtermelő képességét. Meghatározó jelentőségű azonban, hogy a formatervezett termékek világosan és könnyen kiolvashatóan hordozzák magukban – magukon – a formatervezési alkotás, az abban rejlő sajátos új megoldás lényegét. Amint az ilyen termék megismerhetővé válik, kiállításra vagy éppen forgalomba kerül, lemásolása – gazdasági értelemben a formatervezési alkotásnak a jogos birtokos engedélye nélküli felhasználása – már csak jogi eszközökkel akadályozható meg.

Árujelzők kialakítása, piaci bevezetése és hasznosítása

Az árujelzők alapvető feladata, alkalmazásuk célja, hogy segítsék a piacon egymással versenyző árucikkek, illetve árutermelők és -forgalmazók egymástól való megkülönböztetését. Ezzel nélkülözhetetlen szolgálatot tesznek mind az árutermelőknek, mind pedig a fogyasztóknak/felhasználóknak. Az előbbiek egyszerűen nem tudnának piaci munkát végezni anélkül, hogy jól felismerhetően megkülönböztessék magukat a piac többi szereplőjétől, árucikkeiket pedig az árúvilág többi elemétől. Piaci munkájuk nélkülözhetetlen részét alkotja ugyanis, hogy marketing-, valamint egyéb kereskedelmi tevékenységeik eszközeként gyakorta igyekeznek különféle üzeneteket – pl. az árucikkeikre vagy éppen önmagukra, a piacon megjelenő szervezeti egységekre vonatkozó információkat, figyelemfelkeltő felhívásokat, ajánlatokat – eljuttatni árucikkeik tényleges, valamint lehetséges vásárlóihoz, és általában a piac többi szereplőjéhez. Könnyen belátható, hogy ezek az üzenetek csak akkor érhetik el a tőlük várt hatást, s a címzettjeik számára is csak akkor hordoznak hasznos információt, ha ez utóbbiak fel tudják ismerni azt az árucikket, cikkszoportot vagy éppen azt a céget, amelyre az üzenet vonatkozik. Ehhez támpontokra, azonosító jegyekre van szükségük. Ilyen azonosító jegyekként szolgálnak az árujelzők, és ezzel válnak az ilyen célú és tárgyú marketing- és kereskedelmi kommunikáció elengedhetetlen kellékeivé, amelyek nélkül e kommunikáció nagyjában-egészében működésképtelen lenne. A fogyasztóknak/felhasználóknak pedig az árujelzők lehetővé teszik, hogy eligazodjanak a piaci szereplők között, valamint az árúvilágban, így például a vásárlásaik során felismerjék annak a cégnek az árucikkét, amelyben már megtanultak bízni, vagy éppen azt, amelyet soha többé nem akarják megvenni.

Az árujelzők azonban azzal, hogy megjelentetik őket a piacon, még nem válnak az itt vázolt funkciók ellátására alkalmas eszközökké, ehhez mindenekelőtt az kell, hogy ismertté váljanak. Önmagában azonban még ez is kevés – az is kell, hogy olyan jelentéstartalom tapadjon hozzájuk, amely fontos információt nyújt a piaci szereplőknek, pl. azt sugallja, hogy az ezzel az árujelzővel jelölt árucikket érdemes megvenni. Ennek a jelentéstartalomnak a kialakulása és megtapadása végbemehet spontán módon is, a következőképpen. Az ember a maga számára fontos ismereteket, tapasztalatokat szerez valamilyen árucikkkel, illetve az azt előállító/forgalmazó céggel, vagy ilyen árucikkek, illetve ilyen cégek bizonyos rendező elv szerinti csoportjával kapcsolatban, vagy átveszi és a magáévá teszi mások neki is mérvadó véleményét és tapasztalatait. Ennek alapján elhatározza – bár ezt így nem is feltétlenül fogalmazza meg magában –, hogy további vásárlási döntéseiben ennek megfelelően jár el, így például lehetőleg előnyben részesíti azt az árucikket, gyártót, forgalmazót, amelyhez a kedvező tapasztalatok, illetve vélemények kötődnek. Ahhoz viszont, hogy később arra ismét rátaláljon, támpontokra, azonosító jelre van szüksége. Ebben segíti az árujelző azzal, hogy így a kialakított preferenciáit a kérdéses árucikkhez vagy céghez kapcsolódó árujelzőhöz köti, s a további vásárlásainál már annak segítségével igyekszik újból felismerni preferenci-

ája tárgyát.¹¹ A modern gazdaságban azonban a cégek az árujelzőik ismertté válásában nem hagyatkozhatnak erre a spontán folyamatra. Az eleve túl lassú a számukra, továbbá bizonytalan, hogy működik-e egyáltalán, és még inkább előre kiszámíthatatlan abban, vajon őket hozza-e ki nyertesnek a piac kegyeiért folyó versenyben. Ezért lehetőségeik szerint minél intenzívebb piacmegdolgozással igyekeznek elültetni és megerősíteni célközönségükben az őket előnyben részesítő márkatudatosságot, azaz felépíteni bennük árujelzőik mindenki másénál kedvezőbb imázsát. Ehhez felhasználják a marketingkommunikáció eszköztárát, továbbá minden más olyan eszközt, amely a célközönséggel való érintkezésben megjelenítheti a cég erre szolgáló üzeneteit és sugallatait. Mindez nagyon is számottevő ráfordításokat igényel. Ezeket a cégek csak akkor vállalják fel, ha megalapozottan bízhatnak abban, hogy ilyen befektetéseik megfelelő haszonnal tetézve meg is térülnek a számukra, vagyis ha ésszerű keretek között biztosítottnak látják, hogy maguknak tudják fenntartani az árujelző használatával elérhető előnyök kiaknázását, az ezekből származó többlethaszon szedését. Ehhez pedig az kell, hogy az egyes cégeknek a piacon már bevezetett és ott tényleges vonzerővel bíró árujelzőit a versenytársak ne használhassák fel szabadon a maguk javára, ne aggathassák azt rá a kelendőséget növelő álruhaként a saját árucikkeikre. Technikailag azonban rendkívül könnyű az árujelzők értékét megteremtő piaci munkának, a keresetté vált árujelző vonzereje által teremtett értéktöbblet hozadékának az elorzása, hiszen – pusztán a dolog technikai oldalát tekintve – mások ezt könnyen megvalósíthatják a sikeres árujelző lemásolásával. (Más kérdés, hogy ha az árujelző által felidézett minőségnél rosszabb árucikkekhez alkalmazzák, ezzel gyorsan elveszíthetik a bitorlással szerzett kelendőséget, sőt magát az árujelzőt is tönkreteszhetik.) Könnyen belátható, hogy a gyakorlatban csak jogi eszközökkel – jelesül az iparjogvédelem eszközrendszerével – lehet biztosítani, hogy ez ne történhessék meg. Ha ezek nem lennének, senki számára nem lenne értelme pénzt, paripát, fegyvert áldozni az árujelzők piaci bevezetésére és használatára.

Üzleti titkok

Az innovációs fejlesztésre vállalkozó cégek és egyéb fejlesztők igen gyakran már eleve csak akkor bízhatnak fejlesztési ráfordításaik megtérülésében, ha a jogrendtől megfelelő eszközöket, segítséget kapnak az azokban vagy azok mögött rejlő üzleti titkaik védelméhez, megőrzéséhez. Ilyen védelemre többnyire szükségük van egyebek között azzal a – gazdasági életben, a piaci versenyben mindig jelen lévő – veszéllyel szemben, hogy a versenytársak közvetlenül vagy közvetett úton, akár üzleti tárgyalások révén vagy éppen a titok birtokában lévő cég alkalmazottainak, munkatársainak, vele bizalmi viszonyban álló egyéb személyeknek a segítségével a titkot megszerzik, s azt a saját tevékenységükben a maguk céljaira

¹¹ Nem melleleg ugyanígy jegyezzük meg és igyekszünk a továbbiakban felismerni azokat a márkákat és/vagy áruter-melőket is, amelyeket el akarunk kerülni!

és főként hasznára felhasználják. E védelem hatékonyan ismét csak jogi eszközökkel, közelebbről a tisztességtelen verseny elleni védekezés, s az üzleti titok védelme jogi eszközeivel biztosítható.

Piacmegdolgozás

Hasonlóképpen ahhoz, amit az árujelzők piaci bevezetésével kapcsolatban vázoltunk, egy-egy árucikknek vagy árucikkcsoportnak a piaci megismertetése és elfogadtatása, kelendővé tétele rendszerint igen jelentős munkát és pénzbeni ráfordításokat igényel. Szintúgy komoly befektetésekre van többnyire szükség ahhoz is, hogy egy cég kialakítsa és ismertté tegye „piaci egyéniségét”, annak ismertetőjegyeként a maga sajátos arculatát, és ennek révén kiemelkedjék a hasonló profilú cégek közül. Még ennél is többbe kerülhet, hogy ne csupán ismert, hanem elismert is legyen, azaz kivívja a piaci szereplők megbecsülését, azok készségét árucikkei megvásárlására vagy éppen arra, hogy azok a gazdasági kapcsolataikban őt részesítsék előnyben. Magától értetődik, hogy a cégek ezeket a terheket is azért vállalják, hogy a maguk számára teremtsenek kedvezőbb gazdálkodási feltételeket, és az így elért előnyökhöz nem kívánnak másokkal osztozni. Ilyen „osztózásra” vezetne, ha a versenytársaik

- szabadon lemásolhatnák a piacon már sikeresen bevezetett árucikkeket;
- a maguk árucikkeit szabadon felruházhathatnák azokkal az ismertetőjegyekkel, amelyek nyomán a vásárlóközönség azokat összetéveszthetné – tévesen azonosíthatná – a piacon már kelendővé tett árucikkkel;
- magukra ölthetnék a piacon már ismertté és megbecsültté vált cégek sajátos ismertetőjegyeit, arculatuk meghatározó elemeit, s így tennének szert olyan előnyökre, amelyek kivívásáért más vállalt áldozatokat.

Az ezek elleni védekezés alapját és eszközrendszerének javát is az iparjogvédelem adja. Könnyen belátható, hogy nélküle ezeken a területeken sem számíthatnának arra a cégek, hogy innovációs fejlesztéseik megvalósítását – az annak két fő ágát alkotó ipari és kereskedelmi felkészítés elvégzését – szolgáló befektetéseik nekik megtérüljenek, ebben az esetben viszont gazdaságilag értelmetlen is lenne ilyen befektetéseket vállalniuk.

Makrogazdasági nézőpontból

Az előzőekben mikrogazdasági – vállalati – nézőpontból vázoltuk fel, hogy milyen kedvezőtlen hatásokkal járna, ha nem létezne az iparjogvédelem intézmény- és eszközrendszere. Fűzzünk ide még néhány rövid megjegyzést arról is, hogy makrogazdasági tekintetben milyen negatív következményeket váltana ki.

Torz termékszerkezet

Arra már utaltunk, hogy igen torz termékszerkezetet eredményezne, annak minden kedvezőtlen gazdasági és egyéb hatásával, ha a szellemivagyonelemek és/vagy azok hasznosítási lehetőségei szabad elrablásának fenyegetettségében a cégek bizonyos területeken nem válnának az innovációs fejlesztéshez szükséges befektetéseket.

Káosz és anarchia a piacon

Ha nem létezne az árujelzők oltalma és a tisztességtelen verseny elleni védekezés jogintézménye, az árujelzők elveszítenék valódi tájékoztató funkciójukat, és ez káoszra és anarchiára vezetne a piacon. Különösen rosszul járnának a fogyasztók, mert többé nem tudnának eligazodni a cég- és az áruvilágban, s mert nem kapnának intézményes védelmet a megtévesztés ellen.

Nem létezhethének az innovációs munkamegosztás alapvető intézményei

Az üzleti titok intézményes védelme nélkül nem tudna működni, így gyakorlatilag nem is létezhethet technológiakereskedelem, sem pedig a technológiatranszfer bármely más olyan fajtája, amelynél a technológiát ellenszolgáltatás fejében adják át másnak. Érdemben ez azt jelenti, hogy igen nagy hányadában nem működhetne az innovációs fejlesztésekben az, a nemzetgazdasági szerepét tekintve különösen fontos munkamegosztás, amelyet a technológiatranszfernek ezek a típusai tesznek lehetővé.

A TÁRSADALOM ÉRDEKEINEK ÉRVÉNYRE JUTTATÁSA

A társadalom műszaki-gazdasági haladáshoz fűződő érdekei tehát azt teszik kívánatossá, hogy

- hatékony ösztönzést kapjanak a kutatók és fejlesztők új, a haladást előbbre vivő innovációs fejlesztési eredmények létrehozására;
- ösztönzést, továbbá ésszerű biztonságot kapjanak a vállalkozók az innovációs fejlesztésekben való részvételhez, az azokhoz szükséges befektetések vállalásához;
- a fejlesztők és a gazdálkodók vállalják, hogy – ésszerű és ellenőrzött feltételrendszerben, intézményes biztosítékok ellenében és védelmében – közreadják az új fejlesztési eredményeket, s ezzel legalább elvben megnyitják annak lehetőségét, hogy
 - azok gyakorlati hasznosítása széles körben és gyorsan megkezdődjék,
 - az ismertté vált eredmények további, azokra épülő vagy azokkal versengő fejlesztések alapjául, kiindulásul szolgáljanak,
 - a már létrehozott fejlesztési eredmények megismerése segítse a párhuzamos fejlesztéseknek, illetve a már elvégzett munkák szükségtelen megismétlésének az elkerülését;

– a fejlesztési célok és irányok megválasztásában ne érvényesüljön olyan torz szelekció, amely feltétlenül kialakulna, ha a gazdálkodók nem támaszkodhatnának megfelelő jogi védelemre – az iparjogvédelmi oltalomra – üzleti titkaik megőrzésében és a másolás elleni védekezésben;

– a gazdasági kapcsolatok létrejöttét és fejlődését, s a gazdálkodók társadalmilag hasznos és szükséges tevékenységét ne zavarhassák meg anarchikus jelenségek és a velük szembeni védekezés amúgy irreális módjai és magatartásformái, amelyek szükségszerűen megjelenének akkor, ha a jogrend nem adna intézményes védelmet a szellemi vagyon „szabad rablása” ellen, nem teremtené meg és érvényesítené annak tilalmát az innovációs eredmények kiaknázásában.

Közvetlen állami beavatkozás

A megvalósítás technikai oldalát tekintve, mindezen érdekek érvényre juttatásának, a fejlesztők és a gazdálkodók befolyásolásának legegyszerűbb módja minden bizonnyal a közvetlen állami beavatkozás lenne a kutatási, fejlesztési és általában az innovációs tevékenységekbe. Bőséges történelmi tapasztalat bizonyítja azonban, hogy ezt nem lehet az ismert gazdaságszervezési eszközökkel és módszerekkel a társadalom és a nemzetgazdaság számára szükséges széles körben és hatékonysággal megvalósítani.

A közvetlen állami beavatkozás lehetőségeit és eszközeit a piacgazdaságban az állami megrendelések kínálják. Alkalmazásuk esetén az állam, pontosabban az annak nevében eljáró intézmény, szervezet meghatározza a fejlesztés célját, biztosítja a megjelölt cél eléréséhez szükséges eszközöket, és természetesen mára vállalja a célok megválasztásával járó felelősséget és kockázatokat is. Az állami megrendelések útján történő beavatkozás általánossá tételének azonban a gyakorlatban nagyon komoly problémák állják útját. Közülük a három legfontosabbat emeljük ki.

– Az állami megrendelések finanszírozására rendelkezésre álló központi források mindennütt korlátozottak, és bővítésük – vagyis további pénzeszközök bevonása – többnyire komoly nehézségekbe és ellenállásba ütközik.

– Az állami megrendelésekkel, az innovációs fejlesztés céljainak illetéknként való meghatározásával a központi gazdaságirányítás magára vállalja a döntések felelősségét és e döntések helyes kialakításának terheit. Ez olyan innovációs programok esetében lehet helyénvaló és szükséges, amelyek a társadalom és a gazdaság egészének vagy nagyon fontos szektorainak alapvető érdekeit érintik, különösen akkor, ha reálisan nem várható, hogy ezek az érdekek a gazdálkodó szervezetek saját fejlesztési döntéseinek keretében is érvényre tudnak jutni. Ilyenek lehetnek mindenekelőtt az olyan innovációs fejlesztési programok, amelyek csak nagyon hosszú távon térülnek meg; amelyek haszna főként makrogazdasági szinten jelentkezik, nem pedig a fejlesztés megvalósítójánál; amelyek társadalmilag különösen fontos előrelépés elérését eredményezhetik, de a befektetők számára különösen nagy kockázatot

jelentenek (pl. gyógyászati célú csúcstechnológiai fejlesztések). Az ismert okok miatt és a tudomány mai állása szerint azonban a vállalati önállóságra alapozott gazdaságban a fejlesztések állami megrendelések útján történő „vezérlése” semmiképpen sem terjeszthető ki ezen a körön túl – legalábbis nem jelentős mértékben és rendszeresen alkalmazott megoldásként.

A tervezés és irányítás szempontjából végső soron technikai részletkérdés, hogy a végrehajtás működtetése megrendelések vagy utasítások segítségével történik, tehát az állami megrendelések révén történő irányítás e tekintetben gyakorlatilag egyenértékű a részletes központi utasításokra támaszkodó gazdaságirányítással, magyarul az állami tervgazdálkodással. A történelmi tapasztalatok megmutatták ennek a rendszernek a súlyos működési problémáit és főként rossz hatékonyságát. A gazdaságirányítási módszerek és eszközök jelenlegi fejlettségi szintjén az innovációs fejlesztésben sem valósítható meg olyan, a részfeladatokat, illetve az alacsonyabb szintű döntéseket is átfogó centralizált irányítás, amely képes lenne biztosítani az innovációs munkák megfelelő hozzájárulását a gazdaság eredményes, rugalmas és hatékony működéséhez, s még kevésbé az innovációs fejlesztések céljaira a gazdaságban rendelkezésre álló források hatékony felhasználását.

AZ IPARJOGVÉDELEM KÍNÁLTA MEGOLDÁS

Ugyancsak történelmi tapasztalatok igazolják egyértelműen, hogy az iparjogvédelem intézményrendszere a fentiektől minőségileg eltérő, a gazdaságirányítás gyakorlatában valóban jól alkalmazható, s abban ténylegesen, érdemben is jól bevált megoldást ad az innovációs fejlesztési tevékenységekhez fűződő egyéni, vállalati és társadalmi érdekek összehangolására. (Hogy ez mennyire így van, arra igen meggyőző bizonyosság, hogy a Kádár-korszaknak még a szocializmus politikai gazdaságtanát dogmaként követő szakaszában is Magyarország a jogrendjébe állítva alkalmazta az iparjogvédelem intézményrendszerét.) Tagadhatatlan ugyan, hogy ebben jelentős kompromisszumok is szerepet kapnak, ám e megoldás ismereteink és tapasztalataink tükrében, és a lehetőségek keretei között teljes mértékben optimálisnak tekinthető. Lényege, hogy a társadalom, illetve az annak nevében eljáró állam az iparjogvédelem jogintézményei útján azzal honorálja a jogszabályokban meghatározott feltételeket kielégítő alkotóteljesítményeket, hogy bizonyos, ugyancsak jogszabályokban meghatározott keretek között kizárólagos jogokat biztosít a teljesítmény létrehozója vagy annak jogutódja, azaz a fejlesztési eredmény birtokosa számára eredményei hasznosítására, hasznainak szedésére. Ilyen jogokkal ruházza fel a jogosultat a már említett szabadság, a használatiminta-oltalom, a formatervezésiminta-oltalom, a topográfiaoltalom, valamint – az előzőektől eltérő jellegű teljesítményekhez kötődő – védjegyoltalom.

Ez sem a modern kor találmánya. Amint Bendzsel Miklós hivatkozott tanulmánya is kiemeli, a középkor vége felé megjelent a köz beavatását jogi aktussal, kiváltsággal jutalmazó modell.

Szavait idézve: „A korábban csupán kereskedelmi vagy ipari tevékenységek monopoli-
zálására szolgáló kiváltságlevelet, alkalmazói előjogot mind gyakrabban kiterjesztették új
iparágak, technológiák bevezetésére, feltalálók elismerésére. Ez a rendszeres gyakorlat az
1474. évi Velencei Dekrétumban nyert először széles körű, törvényi megerősítést. A város
irányítótestületéhez intézett, új és leleményes szerkezetekre vonatkozó kérelmek tárgyait
feltalálójuk engedélye nélkül senki sem gyárthatta vagy használhatta tíz évig, pénzbírság és
a jogsértő eszköz megsemmisítésének terhe mellett.”¹²

Jelentős kompromisszum

Valójában a kizárólagos jogok nyújtásával a társadalom igen jelentős kompromisszumot
vállal. A műszaki és gazdasági haladáshoz fűződő, létfontosságú érdekei azt követelnék meg,
hogy az új innovációs fejlesztési eredmények hasznosítása a lehető leghamarabb és a lehető
legszelesebb körben megtörténjék a nemzetgazdaságban, vagyis azok a lehető leggyorsab-
ban és legnagyobb mértékben járuljanak hozzá annak verseny- és jövedelemtermelő képes-
sége növeléséhez. Ehhez az kellene, hogy azokat minél többen vehessék akadálymentesen
hasznosításba. A kizárólagos jogokat biztosító oltalom ezt szükségképpen igen jelentősen
késlelteti és gátolja – ezért optimális, ám nem ideális megoldásként szolgál.

Hatékonyságának garanciái

A iparjogvédelem kínálta megoldás hatékony működésének több meghatározó súlyú és sze-
repű garanciája is van. Ide tartozik, hogy

- a kizárólagos hasznosítási jogokat biztosító iparjogvédelmi oltalom megszerzésének
lehetősége minden jogképes személy és szervezet előtt nyitva áll, aki vagy amely az előírt
feltételeket kielégítő alkotással rendelkezik, és egyebekben is megfelel a vonatkozó jogsza-
bályban rögzített normatív követelményeknek;
- rendkívül szélesek az oltalom tárgyául alkalmas alkotások kategóriái is, így a gazdasági
élet lényegében minden résztvevőjének lehetősége van arra, hogy magas színvonalú alko-
tást létrehozva vagy ilyen alkotás létrehozásában, illetve innovációs fejlesztésében jelentős
szerepet vállalva, s így a kérdéses alkotás felett rendelkezési jogot szerezve arra kizárólagos
hasznosítási jogokat biztosító iparjogvédelmi oltalmat nyerjen;
- a társadalomnak a haladáshoz fűződő érdekeivel összhangban fokozza a vállalkozók
biztonságérzetét az a tény is, hogy a kizárólagos hasznosítási jogokat biztosító iparjogvé-
delmi oltalom nemcsak adható, de azt a jogszabályban meghatározott feltételek teljesülése
esetén meg is kell adni – ebben tehát az iparjogvédelmi ügyekben eljáró, az oltalom meg-
adásáról döntő hatóságnak nincs mérlegelési joga;

¹² Ez utóbbi szankció kulcsfontosságú eszköze ma is az iparjogvédelemnek.

– az oltalom elnyerésére vonatkozó – jogszabályban meghatározott – feltételek is normatívak, azaz azonos követelményeket támasztanak mindenkivel szemben; (Az már más kérdés, hogy az oltalmi igények vizsgálatát, elbírálását s az oltalom megadásáról való döntést magában foglaló adminisztratív eljárásban nem lehet teljesen kizárni az emberi tényezők szerepét, a szubjektív ítéletalkotás ezzel óhatatlanul együttjáró lehetőségét. Ez azonban közös jellemzője minden olyan adminisztratív eljárásnak, ahol a döntések előkészítését és meghozatalát emberek végzik.)

– az oltalom megadásának, fenntartásának, valamint megtámadásának egész jogi szabályrendszere olyan, hogy optimális mértékben biztosítja az intézményes lehetőséget és az eszközöket az eljáró hatóság esetleges hibás döntéseinek rendszeren belüli korrekciójára. Az ilyen korrekciók kezdeményezése pedig szintén intézményesen nyitva áll mindenki számára.

Kötelező nyilvánosságra hozatal

Az innovációs fejlesztési eredmények feltárását, nyilvánosságra hozatalát az iparjogvédelem kínálta megoldás azáltal biztosítja, hogy a kizárólagos hasznosítási jogokat biztosító oltalom elnyerésének előfeltételévé teszi az oltalom alá helyezni kívánt megoldás érdemi ismertetésének közreadását (ez alól csak különleges, jogszabályban meghatározott okból tesznek kivételt. Hatályos szabadalmi törvényünk rendelkezése szerint „a Magyar Szabadalmi Hivatal elnöke honvédelmi vagy nemzetbiztonsági érdekből, illetve nemzetközi szerződés alapján – külön jogszabály szerinti eljárásban – elrendelheti, hogy a szabadalmi bejelentést államtitokként kezeljék. Ebben az esetben a közzététel és a leírás nyilvánosságra hozatala elmarad.”¹³

A gyakorlatban ez úgy valósul meg, hogy az iparjogvédelmi hatóság legkésőbb az oltalom megadásakor, de általában – és az országok egyre szélesebb körében – már az engedélyezési eljárás keretében intézményesen nyilvánosságra hozza (közzéteszi) ezt az ismertetést, amelyhez a továbbiakban bárki szabadon hozzáférhet, azt megismerheti. Az oltalom elnyerésének így az is az „árába” tartozik, hogy annak, aki oltalmat kér, az erre vonatkozó bejelentésében ismertetnie kell kérdéses megoldását, még hozzá olyan alapossággal, hogy – a törvény szavait idézve – „a szabadalmi bejelentésben olyan módon és részletességgel kell feltárni a találmányt, hogy azt szakember a leírás és a rajz alapján meg tudja valósítani.”¹⁴ Köznapi nyelvre lefordítva ez azt jelenti, hogy az ismertetésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy annak alapján szakember képes legyen rutintevékenységgel, vagyis feltalálói teljesítmény kifejtése nélkül reprodukálni a találmányt jelentő új megoldást.¹⁵ Ha az ismertetés ennek a

¹³ 53. § (5)

¹⁴ 60. § (1)

¹⁵ A védjegyjoltalom e tekintetben értelemszerűen, a védjegy természetéből következően másként működik. Az oltalom elnyerése érdekében tett igénybejelentés nyilvánosságra hozatala ugyanakkor itt is megtörténik: hatályos védjegyjogszabályunk rendelkezése szerint a Magyar Szabadalmi Hivatal az engedélyezési eljárás részeként meghirdeti a védjegybejelentést.

követelménynek nem felel meg, az nemcsak az oltalmi igény elutasítását, de a már megadott oltalom megsemmisítését is eredményezheti.

A nyilvánosság tájékoztatásának a már vázoltakon túl igen fontos további funkciói is vannak.

– Tájékoztatni az oltalmi igényről, illetve a már megadott oltalomról. Az érdekeltek így számolhatnak azzal, még hozzá kétféle vonatkozásban is:

- monopoljoggal védeni szándékozott, illetve már védett megoldásként, amellyel kapcsolatban bizonyos társadalmi ellenőrzést is kifejtethetnek;
- olyan megoldásként, amelyre más meghatározott kizárólagos hasznosítási jogokat kaphat, illetve már kapott is, ám amellyel kapcsolatban a jogosultnak meghatározott hasznosítási kötelezettségei is vannak.

– Lehetőséget teremteni minden érdekelt és érintett számára az ellenőrzésre („társadalmi ellenőrzés”).

– Segíteni annak szükség szerinti kikényszerítését, hogy a jogosult az oltalom tárgyát alkotó innovációs eredményt a nemzetgazdaság érdekeinek megfelelően hasznosítsa vagy erre másnak engedélyt adjon (erről bővebben lentebb, a kényszerengedély kérdésénél szö-lünk).

– Kiemelten említést érdemel még egy, a műszaki és gazdasági haladás szempontjából különösen fontos funkció. Ez abban áll, hogy pusztán annak a ténynek a megismerése, hogy valamely feladatra, valamely cél elérésére létezik megoldás, elegendő ösztönzést ad ahhoz, hogy a fejlesztők nekiálljanak ilyen megoldások létrehozásának, a vállalatok maguk is felvesz-gyék ezt az innovációs programjukba, a piac más szereplői pedig érdemesnek találják, hogy ilyen innovációs programokba befektessenek. A közreadott tájékoztatás tehát hozzásegít az addig uralkodó téves szakmai előítélet leküzdéséhez, és ezzel új utakat nyit meg az in-novációs fejlesztések számára. Bendzsel Miklós tanulmányát idézve „maga a technológiai titok, az általa kielégíthető szükséglet hajtóerejével arányos mértékben, ismertté vált létével munkálkodik önnön ’megdöntése’ érdekében.”

Társadalmi ellenőrzés

A társadalomnak fontos érdekei fűződnek ahhoz, hogy ne álljon fenn olyan iparjogvédelmi oltalom, s különösen ne olyan, kizárólagos hasznosítási jogokat biztosító oltalom, amely a jogok birtokosát valójában nem illeti meg. (Emlékezzünk vissza: a társadalom szempontjából voltaképpen még a jogosultat az iparjogvédelem szabályrendszere szerint ténylegesen megillető oltalom is olyan jelentős kompromisszum, olyan nagy ár, amelyet csak az előző-ekben vázolt célok érdekében vállal.)

Amint fentebb már jeleztük, a társadalom érdekeinek megfelelően az iparjogvédelmi jog-szabályok lehetőséget biztosítanak arra is, hogy bárki, aki az oltalom iránti igényt vagy a már megadott oltalmat – akár annak teljes terjedelmében, akár bizonyos vonatkozásokban

– megalapozatlannak, a jogszabályban foglalt előírásokkal összhangban nem lévőnek tartja, az iparjogvédelmi hatósághoz fordulhat annak érdekében, hogy elejét vegye a bejelentőt ténylegesen meg nem illető oltalom megadásának, illetve az ilyen, s már megadott oltalom fennmaradásának. Érdemben ez azt jelenti, hogy a bejelentés közzétételét követően bárki felléphet az iparjogvédelmi hatóságnál (nálunk a Magyar Szabadalmi Hivatalnál) azon céljal, hogy az igényelt oltalmat ne adják meg, vagy csak az eredeti igényekhez képest korlátozottabb körre adják meg, illetve a már megadott oltalom esetében kezdeményezheti annak megsemmisítését vagy korlátozását. Fontos garanciális tényező ugyanakkor, hogy az ilyen támadás csak akkor lehet eredményes, ha a „támadó” megfelelő tényeket és bizonyítékokat tud elutasítási, megsemmisítési vagy korlátozási javaslata alátámasztásául felsorakoztatni.

A társadalom azzal, hogy az iparjogvédelem rendszerében intézményesen teremti meg annak lehetőségét, hogy bárki felléphessen a megalapozatlan oltalmi igények elutasítása, valamint az oltalmi jogok birtokosát ténylegesen meg nem illető oltalom megsemmisítése érdekében, jelentős mértékben elősegíti, hogy az iparjogvédelem rendszere rendeltetésének a leginkább megfelelő módon és hatékonysággal működjék. A „támadás” lehetősége, s az általa érvényesülő társadalmi ellenőrzés

- számottevően növeli az elbírálás, tehát az egész engedélyezési eljárás megbízhatóságát;
- intézményes lehetőséget ad az engedélyezési eljárásban esetlegesen elkövetett hibák, tévedések korrigálására, valamint az ott napfényre nem került fontos tények utólagos figyelembevételére;
- mindezzel további biztosítékokat teremt arra, hogy valóban csak olyan oltalom legyen érvényesíthető, amely a jogok birtokosát ténylegesen megilleti.

(Emögött ott van az így ki nem mondott, de feltétlenül valós és letagadhatatlan tény, hogy az iparjogvédelmi hatóság sem tévedhetetlen. Nyilvánvaló, hogy a hatóság nem is tartja – s nem is tarthatja – magát annak, s a társadalmi ellenőrzés működtetésével maga is védekezik saját esetleges hibái, tévedései ellen.)

Hasznosítási kötelezettség – kényszerengedély

A társadalom érdekei, mint láttuk, az értékes, új innovációs fejlesztési eredmények mielőbbi, széles körű hasznosításához kötődnek. Elfogadhatatlanul sértené a társadalom érdekeit, ha tartósan megvalósulhatna a kizárólagos hasznosítási jogokat biztosító iparjogvédelmi oltalom jogosultjának olyan magatartása, hogy az oltalom tárgyát maga nem hasznosítja, ám arra másnak sem ad engedélyt. Bármennyire is indokolt lehet a jogosult szempontjából, benne célját tévesztené az iparjogvédelem intézménye – ezért ennek elkerülése érdekében az iparjogvédelmi oltalomban a kizárólagos hasznosítási jog intézményesen és elvileg elválaszthatatlanul összekapcsolódik a hasznosítás kötelezettségével. A gyakorlatban ez úgy valósul meg, hogy a jogszabályokban foglalt rendelkezések eleve előírják, hogy a kizárólagos

hasznosítási jogokat biztosító iparjogvédelmi oltalom jogosultja tartozik az oltalom tárgyát jelentő megoldást a társadalom szükségleteinek megfelelő módon és mértékben hasznosítani, vagy erre másnak engedélyt adni. Hatályos jogszabályunk rendelkezése értelmében „ha a szabadalmas a szabadalmi bejelentés napjától számított négy év, illetve – ha ez a hosszabb – a szabadalom megadásától számított három év alatt a találmányt az ország területén a belső kereslet kielégítése érdekében nem hasznosította, erre komoly előkészületet nem tett, és másnak sem adott hasznosítási engedélyt, az ezt kérelmező számára kényszerengedélyt kell adni, kivéve, ha a szabadalmas mulasztását igazolja.”¹⁶ A jogszabály arról is rendelkezik, hogy „aki kényszerengedélyt kér, igazolnia kell, hogy a kényszerengedély adásának feltétele fennáll, és hogy

- a) a szabadalmas megfelelő feltételek mellett, ésszerű időn belül sem volt hajlandó önként engedélyt adni a találmány hasznosítására, továbbá, hogy
- b) a találmányt kellő terjedelemben hasznosítani tudja.”¹⁷

Igen fontos garanciák e vonatkozásban, hogy „a kényszerengedély nem ad kizárólagos jogot a hasznosításra. A kényszerengedély terjedelmét és időtartamát – a kényszerengedéllyel lehetővé tett hasznosítás céljának eléréséhez szükséges mértékben – a bíróság állapítja meg; a kényszerengedély korlátozással vagy anélkül adható. A kényszerengedély – lemondás vagy visszavonás esetét kivéve – a bíróság által megszabott időtartam lejártáig, illetve a szabadalmi oltalom megszűnéséig áll fenn.”¹⁸

A kényszerengedély ugyanakkor nem fosztja meg az oltalom jogosultját attól a jogától, hogy a kényszerengedély alapján tevékenykedő hasznosítótól a hasznosítási jogok gyakorlásáért megfelelő anyagi ellenszolgáltatást, licenccdíjat kapjon: „A kényszerengedélyért a szabadalmasnak megfelelő díj jár. A díjat megegyezés hiányában a bíróság állapítja meg. A díjnak ki kell fejeznie a kényszerengedély gazdasági értékét, így különösen arányban kell állnia azzal a díjjal, amelyet a kényszerengedélyesnek – a találmány tárgya szerinti műszaki területen kialakult licencforgalmi viszonyokra figyelemmel – a szabadalmassal kötött hasznosítási szerződés alapján fizetnie kellett volna.”¹⁹ A szabadalmasnak az oltalomból eredő jogait tehát a társadalom csak annyiban csorbítja, amennyi szükséges a hasznosítás lehetőségének biztosításához.

Az ésszerűség és az oltalom jogosultjával szembeni méltányosság követelményeinek megfelelően a kényszerengedély annak birtokosát nem jogosítja fel arra, hogy másnak hasznosítási engedélyt adjon: ez a jog továbbra is az eredeti jogosultat illeti. Átruházásra is csak kivételes esetben kerülhet sor: átadni csak azzal a gazdálkodó szervezettel vagy szervezeti egységgel együtt lehet, amellyel kapcsolatban megadták.²⁰

¹⁶ 31. §

¹⁷ 33. § (1)

¹⁸ 33. § (2)

¹⁹ 33. § (3)

²⁰ 33. § (5)

A kényszerengedély valódi társadalmi céljával, a tényleges hasznosítás lehetőségének biztosítását jelentő szerepével egyezik az is, hogy ez az engedély vissza is vonható: ha birtokosa maga is elmulasztja a hasznosítást: „Ha a kényszerengedélyes az engedély jogerős megadásától számított egy éven belül a találmány hasznosítását nem kezdi meg, a szabadalmas a kényszerengedély módosítását vagy visszavonását kérheti”.²¹

Gyors közkinccsé válás

A korábbiakban már volt arról szó, hogy a társadalom érdekei azt kívánják, hogy az új fejlesztési eredmények mielőbb közkinccsé váljanak. Ezt is szolgálja az oltalmi igények – az oltalom elnyerése érdekében tett szabadalmi, mintaoltalmi bejelentések – nyilvánosságra hozatala, illetve közzététele. Ha ugyanis az igényelt oltalmat az új megoldás vagy megoldáscsoport végül is nem, vagy csak az igényeltnél szűkebb megoldási körre kapja meg, a nyilvánosságra hozott, illetve közzétett bejelentésben az oltalom elnyerése érdekében feltárt, de végül oltalom alá nem került megoldási részletek a nyilvánosságra hozatal folytán visszavonhatatlanul közkinccsé válnak, s azokat a továbbiakban bárki szabadon felhasználhatja. A bejelentő számára ez természetesen veszteség, amelynek kockázatát más egyéb terhekkel és kockázatokkal együtt csak az oltalom elnyerése érdekében és reményében vállalja.

Az oltalom elnyerésének és fenntartásának költségei

A közéletben fel-felbukkanó demagógia egyik tipikus példája, midőn a nyilatkozó azt támadja, hogy az iparjogvédelmi oltalom – jellegzetesen a nagyközönség számára leginkább ismeretes szabadalmi oltalom – megszerzése és fenntartása „túlzottan nagy” terheket ró a feltalálókra, fejlesztőkre, kisvállalkozásokra, s ezzel megakadályozza azokat az oltalom megszerzésében, illetve hasznai szedésében – „szegény feltaláló, szegény kisvállalkozás az engedélyezés rút pénzkövetelése miatt nem részesülhet az iparjogvédelmi oltalom áldásaiban.” Ez szélsőségesen félrevezető megközelítés. Tény, hogy az iparjogvédelmi oltalom megszerzése jogszabályban előírt mértékű és jogcímű eljárási költségekkel jár. Az oltalom hatályban maradásának szintén szükséges, bár természetesen nem elégséges feltétele, hogy ezért a jogosult jogszabályban előírt mértékű díjat fizessen – például szabadalomért az országok többségében évente fizetendő fenntartási díjat írnak elő, méghozzá úgy, hogy annak összege az évek előrehaladtával nagyobb lesz. Mindez azonban egyértelműen a társadalomnak azt a – már vázolt – érdekét szolgálja, hogy az új innovációs fejlesztési eredmények minél hamarabb közkinccsé váljanak. E költségek rendeltetése tehát nem a kincstári bevételek növelése, hanem annak a készítésnek az erősítése, hogy aki nem bízik abban, hogy új innovációs fejlesztési eredménye – pl. a találmánya – kellőképpen számottevő gazdasági eredményt hoz

²¹ 33. § (6)

neki, ne akarja azt oltalom révén kisajátítani magának. Ez is hozzátartozik ahhoz az árhoz, amelyet az egyén, a cég vagy egyéb szervezet, intézmény fizet az oltalomban neki biztosított kedvezményekért, kivételes pozícióért. Más kérdés, hogy a kormányzat gazdaságélénkítési, iparfejlesztési megfontolásból adhat idevágó támogatásokat.

Az anyagi jogok átruházhatók

Maguk a fejlesztők igen gyakran nem vagy csak korlátozott mértékben rendelkeznek azokkal a gazdasági eszközökkel és lehetőségekkel, amelyek szükségesek lennének innovációs fejlesztési eredményeik teljes körű hasznosításához. Különösen igaz ez az egyéni alkotókra, a viszonylag kis cégekre, valamint a kifejezetten kutatásra és fejlesztésre szakosodott intézményekre. Másrészt a többé-kevésbé tőkeerős, a gazdálkodás eszközeiben nem szűkölködő nagyobb cégeknél is létrejöhetnek olyan innovációs fejlesztési eredmények, amelyeket azok nem tudnak vagy nem kívánnak hasznosítani a maguk tevékenységében. A társadalomnak természetesen jelentős érdekei fűződnek ahhoz, hogy az ilyen fejlesztési eredmények se vesszenek el a széles körű hasznosítás számára, mind pedig ahhoz, hogy a fejlesztők és a cégek se mondjanak le eleve az ilyen eredmények létrehozásáról. Ezt is szolgálja, hogy az iparjogvédelmi oltalommal járó anyagi jogok – a gazdasági tevékenység körében történő hasznosításra, annak mások részére történő engedélyezésére vagy a hasznok más módon való szedésére vonatkozó jogok – szabadon átruházhatók, illetve részben vagy egészben engedélyezhetők. Ez azt jelenti, hogy az oltalom jogosultjának arra is jogszabályban biztosított joga van, hogy az oltalom alapján őt megillető anyagi jogokat magánjogi megállapodás keretében másra átruházza, vagy e jogok gyakorlását részben vagy akár teljes egészében másnak átengedje. Ennek intézményes alapjait és kereteit maguk az iparjogvédelmi jogszabályok teremtik meg. Nyilvánvaló az is – hiszen a gazdasági kapcsolatok tartalmából és logikájából következik –, hogy a jogosult ezért valamilyen ellenszolgáltatást igényel. Ez lehet pénzübeni fizetség – pl. licenccdíj, illetve technológia átadása esetén a technológia ára –, de lehet másfajta, neki biztosított előny vagy vizsontszolgáltatás is.

Az eddig vázoltak alapján is könnyen belátható, hogy az anyagi jogok átruházásának törvény adta lehetősége jelentős mértékben segíti az innovációs fejlesztési eredmények kedvező értékesülését, s ezzel nyilvánvalóan számottevő ösztönzést ad az ilyen eredmények létrehozásához. A kedvező hatások közül a következőket emeljük ki.

- A hasznosítási jogok részbeni vagy teljes átengedésének lehetősége nagymértékben segíti az innovációs fejlesztési eredmények gyors és széles körű elterjedését és hasznosítását. Megteremti a legális lehetőséget és eszközt ahhoz, hogy a cégek – az érdekeltekkel kötött megállapodások révén – a saját tevékenységükben hasznosíthassák mások innovációs fejlesztési eredményeit.

- Ha nem létezne az anyagi jogok áruba bocsátásának lehetősége, akkor a fejlesztők és az egyéb cégek, intézmények már eleve hozzá sem fognának olyan fejlesztési programokhoz,

amelyekről úgy látják, hogy azok eredményeit nem lesznek képesek a saját tevékenységük keretei között a maguk szempontjából kielégítő mértékben hasznosítani, mivel kezdettől fogva nyilvánvaló lenne, hogy ezek a fejlesztési befektetéseik nekik nem fizetődnének ki. Így viszont az innovációs fejlesztési eredmények birtokosai előtt elvben mindig nyitva áll annak a lehetősége, hogy ezeket az eredményeket árucikként értékesítsék, és ezáltal haszonhoz jussanak. A gyakorlatban ez úgy is megvalósulhat, hogy csak azokat a hasznosítási lehetőségeket engedik át – ellenszolgáltatás fejében – másoknak, amelyeket maguk nem tudnak vagy egyéb okok folytán nem akarnak saját tevékenységükben kiaknázni. Mindez növeli a fejlesztési befektetések megtérülésének valószínűségét, s vele a fejlesztésre vállalkozók készségét az ilyen munkára és befektetésre.

– Az anyagi jogok áruba bocsátásának lehetősége két, a műszaki-gazdasági fejlődésben igen fontos szerepet játszó intézménytípus létének és működésének elengedhetetlen előfeltétele. Ezek a következők.

- Az innovációs fejlesztésre vagy annak valamely részterületére, például műszaki kutatásra és fejlesztésre szakosodott cég, szervezet. Az ilyen cég gazdálkodó tevékenységének egyik alapvető eleme, hogy áruként történő értékesítés céljára állít elő fejlesztési eredményeket. (Az árutermelés tényét tekintve valójában technikai részletkérdés – amelynek azonban az egymással kapcsolatban álló cégek, szervezetek jogait és kötelezettségeit illetően komoly jelentősége lehet –, hogy ez kutatási-fejlesztési megbízások vállalásának formájában történik-e.)
- A technológiakereskedelem – fentebb már utaltunk rá, hogy a szellemi vagyon áruvá válásának egyik szükséges, bár önmagában még nem elégséges feltétele az a tulajdoni elkülönülés, amely az adásvételi ügyletek jogi alapját képezi, és amelyet a szellemi tulajdon jogi oltalma teremt meg. Az áruvá válásnak azonban a tulajdoni elkülönülésen túl ugyanúgy szükséges feltétele az is, hogy a tulajdon maga vagy a hasznainak szedésére vonatkozó jog átruházható legyen. Enélkül értelemszerűen nem létezne technológiakereskedelem sem.

Az eddigiek alapján könnyen belátható, s ezért külön magyarázatot itt nem igényel, hogy a hasznosítási jogok átengedésének lehetősége nélkül a társadalom nem működtethetné a hasznosítás elmulasztása miatt adható kényszerengedély intézményét sem.

Az oltalom önmagában még nem anyagi érték

Az eddig vázoltak teljes megértéséhez tisztában kell lennünk azzal is, voltaképpen milyen tételre megy mindez. Tudnunk kell, hogy önmagában az iparjogvédelmi oltalom nem bír gazdasági, anyagi értékkel. Gazdasági jelentőségét az adhatja, hogy a jogosultjának piaci lehetőségeihez és tevékenységi céljaihoz optimálisan illeszkedő oltalom igen kedvező feltételeket biztosíthat a tárgyat alkotó innovációs fejlesztési eredmény hasznosításához, s ezzel akár igen jelentős mértékben is hozzájárulhat verseny- és jövedelemtermelő képességének növe-

léséhez. Ennek természetesen szükséges, de nem elégséges feltétele, hogy a kérdéses fejlesztési eredmény bírjon olyan belső értékekkel, amelyek megfelelő kiaknázása számottevően növeli hasznosítójának ilyen képességét. Főszabályként, szemléletes hasonlattal mondható, hogy az oltalom voltaképpen egy kerítés, amely a jogosultja számára biztosítja az azon belül lévő terület hasznosításának jogát. Ha maga e terület terméketlen, hasznosítható értéket nem rejt, úgy az oltalom is gazdaságilag értéktelen marad. Magától értetődik az is, hogy a meglévő előnyök kiaknázásában is csak azt segítheti, aki tudja, hogyan kell élni mind magukban az előnyökben, mind pedig az oltalomban rejlő lehetőségekkel.

Az érték két alapvető tényezője

Az tehát, hogy az oltalom által biztosított lehetőség gazdaságilag valójában mit ér, alapvetően két tényezőtől függ:

- milyen gazdasági potenciállal, belső értékkel bír maga az oltalom alatt álló megoldás;
- mennyit képes a jogosult ténylegesen kiaknázni a megoldás gazdasági potenciáljából, belső értékéből, akár saját gazdálkodói tevékenysége, akár más eszközök igénybevétele, így például az anyagi jogok áruba bocsátása révén.

Ismét csak modellszerűen az alábbi hatványmennyiséggel szemléltethetjük annak az összefüggésnek a jellegét – ám semmiképpen sem az egzakt tartalmát –, amely az iparjogvédelmi oltalom terjedelme és az azzal „körülbástyázott” innovációs fejlesztési eredmény gazdasági értéke között fennáll:

$$G\acute{E} = (VE)^{IO}$$

ahol $G\acute{E}$ az iparjogvédelmi oltalom alatt álló innovációs fejlesztési eredmény, sajátos ismeretanyag gazdasági értéke; VE a szóban forgó fejlesztési eredmény, ismeretanyag hasznosítása révén elérhető versenyelőny; IO a ténylegesen érvényesülő iparjogvédelmi oltalom.

Ehhez a mindössze szemléltető célú képlethez érdemes hozzáfűznünk a következő megjegyzéseket.

- Mint minden jog, az iparjogvédelmi oltalom is csak annyit ér a gyakorlatban, amennyit abból a jogosult ténylegesen érvényesíteni is tud. Erre utal az IO tényező megfogalmazása is.

- Ha maga az oltalom tárgyául szolgáló fejlesztési eredmény vagy sajátos ismeretanyag nem kínál versenyelőnyt, akkor az oltalom, ha megszerezhető is, értéket nem ad és nem növel. Ha egy árucikk vagy egy termelési eljárás önmagában nem versenyképes, azt az oltalom sem teheti azzá.

Záró megjegyzések

1. Szép(?) új világunk egyik alapvetően új termelési módja a szellemi tulajdon egy sajátos, új kezelésére támaszkodik. Ennek lényege, hogy nyitott együttműködést alakítanak ki

bizonyos fejlesztési és alkalmazási területeken, és az abban résztvevők közös tulajdonuként kezelik az e területeken felhasznált szellemivagyon-elemeket és azok fejlesztéseit. Az együttműködés nyitottsága azt jelenti, hogy abba bárki szabadon bekapcsolódhat, aki betartja e közös tulajdon szabályait – jelesül, hogy tevékenységében hasznosíthatja azokat, viszont tartozik az így szerzett új ismereteit, tapasztalatait, fejlesztési eredményeit szintúgy beadni a közösbe, azaz mindenki számára szabadon megismerhetővé és felhasználhatóvá tenni. Ebben a rendszerben természetesen nem értelmezhető a hasznosítás másnak történő engedélyezése, mert az eleve szabad mindenki számára. Markáns példák erre a nyílt forráskódú szoftverek.²² Természetesen inkább vakság, mint bátorság lenne jóslásokba bocsátkozni, hogyan alakulnak a szellemi vagyon kezelésének stratégiái a távolabbi jövőben. Tény viszont, hogy – ismét Bendzsel Miklós tanulmányát idézve – „a XIX. századdal megkezdődött technikai forradalomnak – amely a gőzmozdonytól a Mars- és a Titán-expedíció friss eredményéig egyszerre ostromolja hétköznapjainkat, globális jövőnket és a fantáziánkat – a vívmányait csaknem kivétel nélkül a szabadalmi rendszer érdekeltségi viszonyai segítették úgy a megvalósuláshoz, mint a mindenkori kortárs tudásba való azonnali beépüléshez.” Nincs alapos okunk, sem pedig meggyőző tapasztalatunk azt feltételezni, hogy a belátható jövőben az iparjogvédelem intézményrendszere elveszítené a gazdasági jelentőségét.

2. Napjainkra, midőn a gazdasági kapcsolatokban mind erőteljesebben terjed és mind nagyobb szerepet kap az együttműködés, az információcsere, az együttműködést támogató hálózatokban való részvétel, a szellemi tőke, amelyet a cégek a tevékenységükben hasznosítanak, markánsan három részre osztható:

- az alkalmazottak sajátos tudása, tapasztalatai, az általuk létrehozott új technológiák, illetve technologiaelemek – röviden az alkalmazottaknak a munkájuk végzésében, illetve a cég szolgálatában felhasználható szellemi vagyona;
- a cégnél felhalmozódott kollektív tudás és tapasztalat, valamint a cég birtokában lévő, versenyképességet adó technológiák;
- mindazok a szellemivagyon-elemek, amelyekhez a cég külső kapcsolatrendszere révén képes hozzáférni és azokat felhasználni.

Könnyen belátható, hogy a harmadik egyszerre jelent lehetőségeket és fenyegetéseket. A lehetőségek nyilvánvalók. A fenyegetések abból erednek, hogy a versenytársak is ugyanígy hozzáférhetnek a cég mindazon szellemivagyon-elemeihez, amelyek a kapcsolatrendszer hatókörébe esnek, és – legálisan vagy sem – felhasználhatják a maguk javára, a cég ellenében is. Ez visszavezet a korábban említettekre: az iparjogvédelmi oltalom éppen a jogosulatlan felhasználások ellen adhat hatékony védelmet.

²² Részletesen tárgyalja ezt Don Tapscott & Anthony D. Williams Wikinómia – Hogyan változtat meg mindent a tömeges együttműködés c. műve (HVG Könyvek, 2007)

**NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM (2008)–
A HAZAI ÉS KÖZÖSSÉGI JOGSZABÁLYOK VÁLTOZÁSAINAK
FIGYELEMBEVÉTELÉVEL – II. RÉSZ***

2.5. A növényfajta oltalmazhatóságának feltételei és az érdemi vizsgálat

A növényfajta-oltalom megadására irányuló eljárás keretében az MSZH, miután elvégezte a bejelentés kellékeinek alaki vizsgálatát és közzétette a bejelentést, megvizsgálja, hogy a bejelentés megfelel-e az érdemi feltételeknek, tájékoztatja a vizsgáló szervet, és intézkedik az oltalom megadásáról.

2.5.1. Az oltalmazható növényfajta

Oltalmazható⁹⁴ a növényfajta, ha megkülönböztethető, egynemű, állandó és új, valamint azonosításra alkalmas fajtanévvel⁹⁵ látták el. Az MSZH az érdemi vizsgálatot⁹⁶ abból a szempontból végzi, hogy a növényfajta kielégíti-e az oltalmazhatósági követelményeket. Mielőtt rátérnének a növényfajta-oltalommal kapcsolatos további tudnivalók részletes ismertetésére, definiálni kell, hogy a szaporítóanyag⁹⁷ a teljes növény termesztésére vagy más módon való előállítására alkalmas egész növény, mag vagy más növényrész.

Növényfajta-oltalom tárgya⁹⁸ lehet minden növényrendszertani nemzetséghez és fajhoz tartozó fajta, beleértve a nemzetségek vagy fajok közötti hibrideket is.

A növényfajta megkülönböztethetőségét, egyneműségét és állandóságát az állami elismerés során vagy a növényfajta-oltalmi eljárás céljára külön elvégzett kísérleti, azaz technikai vizsgálat eredménye alapján kell megállapítani. Ezt a vizsgálatot külön jogszabály alapján az ország területén a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal növénytermesztési hatósága⁹⁹ végzi.

A megkülönböztethetőség, (*Distinctness*), az egyneműség (*Uniformity*) és az állandóság (*Stability*) vizsgálata, azaz a *DUS* vizsgálat az UPOV-irányelvekben rögzített feltételrendszer figyelembevételével történik. Az egyneműség helyett használják az egyöntetűség megne-

* A tanulmány első része megjelent az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 3. (113.) évf. 4. számában

⁹⁴ Szt. 106. §: a növényfajta-oltalom tárgya

⁹⁵ Szt. 107. § (2) bek.: azonosításra alkalmas fajtanév

⁹⁶ Szt. 114/R. §: érdemi vizsgálat

⁹⁷ Szt. 105. § b) pont: szaporítóanyag

⁹⁸ Szt. 106. § (2) bek.: az oltalom tárgya

⁹⁹ 2003. évi LII. törvény a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról, 23. § (1) bek.

vezést is. A vizsgálatok időtartama minimum két értékelhető vegetációs periódus, évelő növényeknél egy termelési ciklus, illetve fásszárú növények esetében a termőre fordulást követően három év. A vizsgálat ideje ritkán tart négy évig.

A növényfajta-oltalmi eljárás céljára felhasználni kívánt DUS-vizsgálatot – amennyiben már korábban nem kérték – célszerű a növényfajta-oltalmi bejelentés benyújtásával közel egy időben megtenni, szem előtt tartva a vizsgáló szerv vizsgálni kívánt növényfajta-szaporítóanyagának mennyiségére, illetve a benyújtás időpontjára vonatkozó előírásait.

2.5.2. Megkülönböztethetőség

Megkülönböztethető¹⁰⁰ a növényfajta, ha adott genotípusból vagy genotípusok kombinációjából kifejeződött jellemzőiben határozottan eltér bármely más, az elsőbbség napján közismert fajtától. Valamely növényfajta – a bejelentés napjától – közismert különösen akkor, ha

- a) már növényfajta-oltalom tárgya volt, vagy növényfajta-oltalomra vonatkozó hivatalos nyilvántartásba vették;
- b) arra vonatkozóan növényfajta-oltalom megadása vagy állami elismerés céljából bejelentést nyújtottak be, feltéve, hogy a bejelentés a növényfajta-oltalom megadását vagy a fajtának a hivatalos nyilvántartásba történő bejegyzését eredményezi.

A megkülönböztethetőség szempontjából közismertnek kell tekinteni az elsőbbségi napot megelőzően Magyarországon szabadalommal vagy növényfajta-oltalommal védett, növényfajta-oltalomra bejelentett, továbbá a nemzetközi fajtavizsgálati együttműködési rendszerhez tartozó fajok esetében az illetékes vizsgáló szerv referenciagyűjteményében megtalálható, valamint a kereskedelmi forgalomba jutást segítő katalógusban meghirdetett növényfajtákat is.

A megkülönböztethetőség vizsgálatakor számításba vett jellemzők a környezeti tényezők által csak kisebb mértékben befolyásolt tulajdonságok, ideális esetben függetlenek a környezet hatásától, és lehetővé teszik a szóban forgó faj fajtáinak könnyű és egyértelmű leírását akár a megfigyelés, akár a mérés tekintetében.

Az UPOV-irányelvekben az egyes növényfajokra különböző – a fajt jellemző, fontos – tulajdonságok tekintetében kötelező minimumvizsgálatot írnak elő. A fontos tulajdonságokat, az adott fajra jellemzően, sorszámokkal helyettesítik.

A fontos szó nem a fajta jellemzőinek gazdasági értékére utal, hanem a megkülönböztethetőségre. Ilyenkor a fajtaleírásban a tulajdonság megnevezését helyettesítő sorszám mellett csillag jelzés van. Így a kukoricánál például:

¹⁰⁰ Szt. 106. § (3) bek.: megkülönböztethetőség

17. azt jelenti, hogy a cső esetében a bibe antociános színeződés-intenzitásának megfigyelése fontos.*

A vizsgált jellemző kifejeződési fokozatát, azaz megjelenési állapotát is vizsgálni, illetve 1–9 kódszámmal jelölni kell. A mennyiségi tulajdonságok kifejeződési fokozatára például a következőket kell alkalmazni:

hiányzik – nagyon gyenge	1
nagyon gyenge – gyenge	2
gyenge	3
gyenge – közepes	4
közepes	5
közepes – erős	6
erős	7
erős – nagyon erős	8
nagyon erős – jelen van	9

Ezek a jelölések megkönnyítik az UPOV-tagországok vizsgáló szervei által kiállított vizsgálati eredmények értelmezését a különböző növényfajokra vonatkozólag. Például elég lenne annyit írni – az előbb említett kukorica esetében –, hogy

17,5, ami szakembernek annyit jelent, hogy a cső vizsgálata fontos, és a vizsgálat során megállapították, hogy a bibe antociános színeződésének intenzitása közepes.*

A megkülönböztethetőséget mindig a vizsgált fajtához legjobban hasonlító fajta vonatkozásában kell megállapítani az azonos tulajdonság eltérő kifejeződési fokozata alapján.

A két fajta közti különbséget a biometria adatok statisztikai feldolgozásán alapuló számításokkal kell alátámasztani. A megkülönböztető tulajdonságoknak – a vizsgált állományra nézve – egyneműeknek (egyöntetűnek) és a továbbiakban állandónak kell lenniük.

Amennyiben a bejelentő géntechnológiával módosított növényfajta oltalmát kéri, úgy a fajtának, DUS-vizsgálatát megelőzően, rendelkeznie kell a külön jogszabály¹⁰¹ alapján megadott géntechnológiai kibocsátási engedéllyel. Ennek birtokában a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal növénytermesztési hatósága¹⁰² vizsgálja a megkülönböztethetőséget az UPOV-irányelvek figyelembevételével. Ha például egy kedvező gazdasági érték mérő tulajdonságokkal rendelkező fajtát géntechnológiai eljárással kórokozó-rezisztenssé nemesítenek, akkor ennek a tulajdonságnak a meglétét is megállapítják a kórokozóval történő mesterséges fertőzés útján. Ilyen esetben az összehasonlító fajta a genetikailag nem módosított, kiindulási fajta lesz. Géntechnológiai eljárás során a növényfajta minőségi, illetve mennyiségi tulajdonságai is változnak kisebb-nagyobb mértékben.

¹⁰¹ 2002. évi LXVII. törvénnyel módosított 1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről, 3. § (1) bek. c) pont

¹⁰² 2003. évi LII. törvény a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról, 23. § (1) bek.

2.5.3. Egyneműség

Egynemű¹⁰³ a növényfajta, ha egyedei – azoknak a változásoknak a figyelembevételével, amelyeknek a bekövetkezésére a szaporítás sajátosságai alapján számítani lehet – a megkülönböztethetőség vizsgálatánál alapul vett, illetve a fajtaleírásnál alkalmazott egyéb kifejeződött jellemzőikben azonosak.

Az egyneműségi feltétel nem abszolút követelmény. Megállapításához bizonyos tűréshatár alkalmazása szükséges. Az egyneműnek tekintett fajtáknál a szaporítás sajátosságaiból adódó viszonyoktól függő változatoknak olyan alacsony gyakoriságúnak kell lenni, amely lehetővé teszi a megkülönböztethetőség pontos megállapítását. A vegetatív módon szaporított, illetve kizárólag önbeporzó fajták esetében csekély számú lehet az eltérő (aberráns) növény. Az idegen termékenyülő, keresztezett növényfajták – beleértve a szintetikus fajtákat is – általában nagyobb változatosságot mutatnak. Ezért csak relatív tűréshatárok használhatók az ismert hasonlító fajtához történő viszonyítás alapján. A vizsgált fajtán belül az eltérő egyedek száma szignifikánsan nem haladhatja meg azt az egyedszámot, amely a már ismert összehasonlító fajtánál előfordul. Hibrid fajták esetében az egyneműség vizsgálata a szülővonalakra terjed ki.

2.5.4. Állandóság

Állandó¹⁰⁴ a növényfajta, ha egyedeinek a megkülönböztethetőség vizsgálatánál figyelembe vett, illetve a fajtaleírásnál alkalmazott egyéb kifejeződött jellemzői ismételt szaporítás után vagy – meghatározott szaporítási ciklus esetén – minden ilyen ciklus végén változatlanok maradnak.

Az állandóság vizsgálata során a bejelentéskor benyújtott szaporítóanyag, vetőmag egy részét tartós tárolóba helyezik, majd a vizsgálat éveiben frissen termelt, utolsó szaporulati fokú vetőmagokat a tartósan tárolt vetőmagokkal együtt elvetik. A növényfajta egyedeinek tulajdonságait összehasonlítva megállapítják, hogy az ismételt szaporítás után, illetve a szaporítási ciklus végén a megkülönböztető tulajdonságok azonosak-e a vizsgálatra eredetileg benyújtott szaporítóanyagból származó növények tulajdonságaival, azaz a fajta jellemzői állandóultak-e. Amennyiben a fajta tartósan tárolt mintája nem áll rendelkezésre, a fajta akkor tekinthető állandónak, ha a szaporítóanyag valamennyi mérvadó tulajdonság kifejeződésében megfelel a fajtaleírásnak.

Hibrid fajták esetében az állandóság vizsgálata a szülővonalakra terjed ki.

¹⁰³ Szt. 106. § (4) bek.: egyneműség

¹⁰⁴ Szt. 106. § (5) bek.: állandóság

2.5.5. Újdonság

Új¹⁰⁵ a növényfajta, ha a nemesítő, jogutódja vagy hozzájárulásával bárki más hasznosítás céljából a növényfajta szaporítóanyagát vagy terményét nem adta el, vagy azzal más módon nem rendelkezett

- a) belföldön az elsőbbségi napot megelőző egy évnél korábban,
- b) külföldön szőlő és fa esetében az elsőbbségi napot megelőző hat évnél, más növény esetében négy évnél korábban.

Az újdonság megállapítása lényegében jogi feladat, tartalmában jelentősen különbözik a szabadalmi jogban található újdonság feltételétől. Az MSZH a növényfajta újdonságát a bejelentőnek a törvényben meghatározott kritériumokra kiterjedő nyilatkozata alapján állapítja meg,

Az újdonság feltételének lényege abban áll, hogy a nemesítő vagy jogutódja azt követően, hogy a növényfajta a törvényben előírt módon a köz számára belföldön vagy külföldön hozzáférhetővé tette, például eladta, benyújtott-e meghatározott időn belül növényfajta-oltalmi bejelentést. Fontos megjegyeznünk, hogy hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozását követően a belföld és külföld meghatározása relatívvá vált. A magyar bejelentő közösségi növényfajta-oltalmi bejelentése esetén belföldinek minősül. Viszont ha az Unió bármely tagállamában kér nemzeti oltalmat, akkor külföldi marad. Például ha a KALÁRIS fajtanévű cirok *Shorgum bicolor* (L./Moench) bejelentője csak Németország területére kér a Bundessortenamtnál növényfajta-oltalmat, akkor újdonság tekintetében megilleti az elsőbbségi napot megelőző négy éven belüli forgalmazás lehetősége, míg ha a CPVO-nál közösségi növényfajta-oltalmat kér, akkor ez a lehetőség egy évre korlátozódik.

Az újdonságrontó hatású cselekmények között a növényfajta eladása vehető figyelembe, de nincs jelentősége a növényfajta eladásra való felkínálásának. Ebből következik, hogy kereskedelmi vásáron vagy kiállításon való megjelentetése, illetve bemutatása nem rontja az újdonságát. Nem rontja a növényfajta újdonságát, továbbá az sem, ha a kereskedelmi forgalomba kerülést elősegítő katalógusban hirdetik.

Újdonságrontó hatású cselekmény a növényfajtaival hasznosítás céljából való bármiféle rendelkezés is, ha az a törvényben meghatározott időpontot megelőzi. Hangsúlyozni kell, hogy csak a hasznosítás céljából történő rendelkezés számít újdonságrontónak. Nem rontja le a növényfajta újdonságát tehát a hivatalos vizsgálat céljából történő átadás, valamint az sem, ha a növényfajtaival való rendelkezés értelmében a szaporítóanyag, illetve termény megsokszorozása történik, de a megsokszorozott szaporítóanyag visszatér a nemesítőhöz vagy jogutódjához, feltéve, hogy a megsokszorozott szaporítóanyagot nem használják más fajta előállításához.

¹⁰⁵ Szt. 106. § (6) bek.: újdonság

Hibridfajta előállítására vonatkozó esetben a mag, azaz a hibridfajta szaporítóanyagának létrehozása igényli a szülőfajták alkalmazását. Ilyen például a hibrid kialakításához alkalmazott vonalak „learatott anyaga”, vagy ilyennek tekinthető hibrid esetében az F_1 nemzedék, amikor a magokat a női vonalból veszik, miközben a hím vonalat a beporzás, azaz a magnyerés céljából növesztik. A hibrid kialakításában alkalmazott vonalak újdonságát lerontja a törvényben rögzített időpontot megelőzően történt hibrid magok eladása, illetve azzal más módon való rendelkezés.

2.5.6. Az azonosításra alkalmas fajtanév

A növényfajta azonosításra alkalmas fajtanévvel¹⁰⁶ kell megjelölni. Nem alkalmas azonosításra különösen az a fajtanév,

- a) amely azonos vagy rokon növényfajhoz tartozó, már meglévő növényfajta neve vagy azzal összetéveszthető;
- b) amelynek használata más korábban szerzett jogát sértené;
- c) amely a növényfajta jellemzőinek, értékének, azonosságának, illetve a nemesítő azonosságának tekintetében megtévesztésre alkalmas vagy összetévesztéshez vezethet;
- d) amely kizárólag számjegyekből áll, kivéve ha az elterjedt gyakorlat a fajták megjelölésére;
- e) amelynek használata a közrendbe vagy a közérkölcsebe ütközne.

A fajtanévnek a növényfajta-oltalmi bejelentés benyújtásakor nem kell feltétlenül megfelelnie a törvényben rögzített feltételeknek. A bejelentési nap elismeréséhez csupán ideiglenes fajtanév megadása szükséges.

A növényfajta-elnevezés, azaz a fajtanév állhat bármely szóból, szókombinációból, szavak és számok vagy betűk és számok kombinációjából, létező értelemmel vagy anélkül, feltéve, hogy az ilyen megjelölés lehetővé teszi a növényfajta azonosítását.

Fontos hangsúlyozni, hogy nem lehet fajtanév az a megjelölés, amely más korábban szerzett jogát sértené. Nem ütközhet a fajtanév tehát például védjegyként bejelentett, illetve lajstromozott megnevezésbe, bejegyzett cégnévbe vagy adott esetben személynévbe.

Ha egy fajtanévet a növényfajta-oltalmi bejelentés napját megelőzően külföldön alkalmaztak, illetve lajstromoztak, vagy hazánkban az állami elismerés során listába vettek, akkor csak azt a fajtanévet szabad az MSZH előtti eljárásban megjelölni, kivéve, ha más korábban szerzett jogát sértené, és az elutasítási alap lenne.

Azonosításra nem alkalmas akkor a fajtanév, ha ugyanazon a fajon vagy rokon fajon belül korábbi elsőbbséggel megjelölt, illetve használt fajtanévvel azonos, illetve ahhoz az összetéveszthetőségig hasonló.

¹⁰⁶ Szt. 107. § (1) bek. b) pont és a (2) bek.: megfelelő fajtanév

Ezért nem alkalmas azonosításra az összetéveszthetőségig hasonló névvel való megjelölés, például KENYÉR fajtanévű közönséges búza (*Triticum aestivum*) és TENYÉR fajtanévű durumbúza (*Triticum durum*).

Vagy például ha a gabonaféléken belül egy korábbi jogosultnak a rozsfajtája (*Secale cereale*) ROCSKA fajtanévű, akkor egy új bejelentésben az árpafajtára (*Hordeum vulgare*) LOCska fajtanév nem alkalmas az azonosításra. Ugyanakkor azonos bejelentő esetén elterjedt és nem kifogásolt gyakorlat, hogy a fajtanév két kezdőbetűje – a különböző rokonfajták esetén is – azonos, a bejelentő nevére utaló (Mv, Gk stb.).

Nem fogadható el fajtanévként olyan megjelölés, amely a növényfajta jellemzője, például SZEMES fajtanévű kukorica (*Zea mays*), vagy az sem, amely értéket jelöl, például a DRÁGA fajtanévű dió (*Juglans regia*), amely a fajta azonosságának összetévesztéséhez vezethet, például az ILLATOS fajtanévű cseresznye (*Cerasus avium*), főleg ha nem is rendelkezik ezzel a tulajdonsággal, illetve MOGYORÓ fajtanévű szelídgesztenye (*Castanea sativa*). Az a fajtanév sem fogadható el, amelyik a nemesítő azonosságának megtévesztésére alkalmas, például napjainkban a MICSURIN fajtanévű borsó (*Pisum sativum*).

Kizárólag számjegyekből álló fajtanév nem alkalmas a fajta azonosítására, mégis van erre vonatkozó ritka kivétel.

Nem fogadható el fajtanévként a közrendbe, közerkölcsbe ütköző megnevezés, ilyenek például a történelmi, vallási nevek, védett személynevek stb.

A fajtanévszerkesztés joggyakorlata alapján nem fogadható el az a fajtanév, amely egyetlen betűből vagy nem kiejthető betűk sorozatából (kivéve, ha indokolt rövidítés) áll. A fajtanév nem állhat több mint három szóból vagy elemből, de nem lehet túlságosan hosszú szó (több, mint tíz karakter) sem. Nem tartalmazhat írásjelet vagy egyéb jelet, egy szóban keverten nagy- és kisbetűt, alsó és felső indexben jelzőszámot, és nem tartalmazhat rajzot sem.

A fajtanév sajátosságaiból adódik, hogy az MSZH-hoz benyújtott növényfajta-oltalmi bejelentésben rögzített fajtanév nem feltétlenül az elsőbbség napján elégíti ki az azonosításra való alkalmasság feltételét. A bejelentő által megjelölt ideiglenes fajtanév megváltoztatására a bejelentés benyújtását követően is lehetőség van, és az oltalom megadása után is sor kerülhet a fajtanév törlésére¹⁰⁷ és új fajtanév lajstromozására. Ezekben az esetekben az azonosításra való alkalmasság megállapításánál – értelemszerűen – nem az elsőbbség időpontját, hanem az új megjelölés benyújtásának, illetve lajstromozásának időpontját kell figyelembe venni.

¹⁰⁷ Szt. 114/E. § (3) bek.: a fajtanév törlése

2.5.7. A növényfajta-oltalomhoz való jog

A növényfajta-oltalmat¹⁰⁸ kell adni, ha megkülönböztethető, egynemű, állandó és új, valamint azonosításra alkalmas fajtanévvel látták el, továbbá ha a növényfajta-bejelentés megfelel az e törvényben megszabott feltételeknek.

A növényfajta megkülönböztethetőségét, egyneműségét és állandóságát az állami elismerés során vagy a növényfajta-oltalmi eljárás céljára külön elvégzett kísérleti vizsgálat eredménye alapján kell megállapítani. Ezek biológiai jellemzők, amelyek vizsgálatát a külön jogszabályban kijelölt szerv végzi. Fontos megjegyeznünk, hogy külföldön végzett vizsgálati eredmény benyújtása esetén a vizsgáló szerv hozzájáruló nyilatkozata¹⁰⁹ is szükséges. A hozzájáruló nyilatkozat beszerzésének egyszerűsítése érdekében a MSZH ezen hivatalokkal kétoldali megállapodást írt alá. A nyilatkozat beszerzésének költségeit a bejelentő viseli.

Az újdonság megállapítása jogi természetű feladat. A bejelentő az eljárás során – többnyire a bejelentés megtételével egy időben, de legfeljebb a közzétételt megelőzően – nyilatkozatban rögzíti a fajta újdonságát. A fajtanév vizsgálata, illetve annak azonosításra való alkalmasságának megállapítása fentebb részletesen ismertetésre került.

2.5.8. Egység; a növényfajta-oltalmi bejelentés megosztása

A növényfajta-oltalmi bejelentésben csak egy növényfajta igényelhető növényfajta-oltalom. Ez a kikötés juttatja érvényre azt a jogos igényt, hogy mindegyik önmagában önálló növényfajta, amely a vizsgált feltételeknek megfelel, egymástól független bejelentésben kell oltalmat igényelni.

Aki több növényfajta-oltalmat igényelt növényfajta-oltalmat egy bejelentésben, a kísérleti vizsgálat megkezdéséig megoszthatja¹¹⁰ bejelentését a bejelentési nap és az esetleges korábbi elsőbbség megtartásával. A megosztási kérelmet, amit a bejelentő saját kezdeményezésére, de az MSZH felhívása eredményeként is benyújthat, a kísérleti vizsgálat megkezdéséig kell beadni. E speciális szabály rögzítését az indokolja, hogy a kísérleti vizsgálat megkezdéséig a vizsgáló szervnek bizonyossággal kell rendelkeznie az igényelt oltalom tárgyával kapcsolatban.

A megosztásért külön jogszabályban¹¹¹ meghatározott díjat kell fizetni a kérelem benyújtásától számított két hónapon belül. Ha a kérelem benyújtásakor nem fizették meg a megosztási díjat, a Magyar Szabadalmi Hivatal hiánypótlásra hívja fel a bejelentőt, ennek eredménytelensége esetén a megosztási kérelmet visszavontnak kell tekinteni. A kérelem visszavontnak tekintését követően a hivatal dönt a bejelentés egység hiánya miatti elutasításáról, illetve a bejelentés visszavontnak vagy lemondottnak tekintéséről.

¹⁰⁸ Szt. 107. § (1) bek.: az oltalomhoz való jog

¹⁰⁹ Szt. 114/R. § (3) bek.: hozzájáruló nyilatkozat

¹¹⁰ Szt. 114/K. §: megosztás

¹¹¹ 19/2005 (IV. 12.) GKM rendelet az MSZH előtti díjakról, 15. § (3) bek.: megosztás díja

2.5.9. Az elsőbbség

Az elsőbbséget¹¹² megalapozó nap általában a növényfajta-oltalmi bejelentés napja.

Az UPOV-egyezmény által meghatározott esetben az elsőbbséget megalapozó nap a külföldi bejelentés napja, amely az ugyanazon fajtára tett, tizenkét hónapnál nem korábbi bejelentési nap. Az UPOV-egyezményt aláíró tagállamok, azaz a szerződő felek egymás vonatkozásában az igényelt elsőbbséget kötelezően elismerik.

Az UPOV-egyezmény alapján igényelhető elsőbbség lényegében megegyezik a Párizsi Unió Egyezmény értelmében igényelhető uniós elsőbbséggel. Az uniós elsőbbséget¹¹³ – az erre irányuló nyilatkozat megtételével – az elsőbbség napjától számított tizenhat hónapon belül kell igényelni.

Speciális szabály ugyanakkor az UPOV-előbbséggel kapcsolatban, hogy az elsőbbséget a növényfajta-oltalmi bejelentés benyújtásának napján kell igényelni. Az elsőbbségi iratot viszont – a szabadalmi eljárással azonos módon – az elsőbbség napjától számított tizenhat hónapon belül szükséges benyújtani.

Az elsőbbség más nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján is igényelhető az előzőekben meghatározott feltételekkel, ha a korábbi bejelentést az UPOV-egyezmény hatálya alá nem tartozó államban vagy nemzetközi szervezetnél tették. A viszonyosság kérdésében a MSZH elnökének állásfoglalása az irányadó.

Az elsőbbség igénylése, valamint az elsőbbségi igény érvényesíthetőségének elmulasztása esetén igazolás előterjesztésére nincs lehetőség,¹¹⁴ az elsőbbségi irat benyújtásának elmulasztását azonban igazolhatja a bejelentő.

2.5.10. Az érdemi vizsgálat szempontjai és lefolytatásának szabályai

A növényfajtákra vonatkozó bejelentések érdemi vizsgálatát¹¹⁵ az MSZH abból a szempontból végzi, hogy a növényfajta kielégíti-e a megkülönböztethetőség,¹¹⁶ egyneműség,¹¹⁷ állandóság¹¹⁸ és az újdonság¹¹⁹ követelményét, vizsgálja, hogy a növényfajtát azonosításra alkalmas fajtanévvel¹²⁰ látták-e el és azt, hogy a növényfajta bejelentése megfelel-e az e törvényben megszabott feltételeknek.

¹¹² Szt. 114/L. §: elsőbbség igénylése

¹¹³ Szt. 61. § (2) bek.

¹¹⁴ Szt. 114/G. § (4) bek.: igazolás

¹¹⁵ Szt. 114/R. §: érdemi vizsgálat

¹¹⁶ Szt. 106. § (3) bek.: megkülönböztethetőség

¹¹⁷ Szt. 106. § (4) bek.: egyneműség

¹¹⁸ Szt. 106. § (5) bek.: állandóság

¹¹⁹ Szt. 106. § (6) bek.: újdonság

¹²⁰ Szt. 107. § (1) bek. b) pont: azonosításra alkalmas fajtanév

A biológiai feltételek meglétét, azaz a megkülönböztethetőséget, egyneműséget és állandóságot az állami elismerés során vagy a növényfajta-oltalmi eljárás céljára külön elvégzett kísérleti vizsgálat eredménye alapján kell megállapítani.¹²¹ A kísérleti vizsgálat költségeit a bejelentő viseli.

A növényfajta újdonságát az MSZH a bejelentő erre vonatkozó nyilatkozata alapján állapítja meg. A nyilatkozatnak tartalmaznia kell, hogy a nemesítő, jogutódja vagy bárki más az ő hozzájárulásával hasznosítás céljából a növényfajta szaporítóanyagát vagy terményét nem adta el, vagy azzal más módon nem rendelkezett (lásd a 2.5.5. pontban leírt részletes ismertetést).

A fajtanev vizsgálatát az MSZH a növényfajta azonosítására való alkalmasságának szempontjából végzi el (lásd a 2.5.6. pontban leírt részletes ismertetést). A vizsgálat során ezért alapvetően az azonosság, illetve hasonlóság, valamint az összetéveszthetőség szempontjából az MSZH átnézi az UPOV által létrehozott és a CPVO által karbantartott adatbázist, amely tartalmazza a tagállamok, illetve a szerződő felek által nyilvántartott nemzeti fajtalistán szereplő, a növényfajta-oltalomban vagy szabadalomban részesített fajták megnevezését. Az MSZH átnézi a hazai és nemzetközi védjegyadatbázist, valamint az állami elismerést kapott fajtákról megjelentetett, Nemzeti Fajtajegyzékben hozzáférhető releváns megnevezéseket. Adott esetben szükséges a különböző UPOV-tagállamoktól, illetve szerződő felektől az MSZH-ba küldött fajtakatalógus vagy a lajstromozott fajtanevekről küldött tájékoztató vagy értesítő átnézése is.

A növényfajta-oltalom megadásának további feltételei többnyire alaki jellegűek, amelyek a 2.3. pontban részletesen ismertetésre kerültek.

Az MSZH előtti növényfajta-oltalmi eljárás nem tagolódik a szabadalmazási eljárásnál ismertetett alaki, illetve érdemi szakaszra, ezért nem kell külön érdemi vizsgálati kérelmet benyújtani és díjat leróni.

Külföldi szervnél végzett kísérleti vizsgálat eredményét e szerv hozzájárulásával lehet figyelembe venni. Ha a bejelentő külföldi vizsgáló szervnél végzett kísérleti vizsgálat eredményét nyújtja be, az MSZH a vizsgálati eredményt – a külföldi vizsgáló szerv hozzájáruló nyilatkozatával együtt – továbbítja a vizsgáló szervnek.¹²²

A kísérleti vizsgálat eredményét a bejelentő az elsőbbség napjától számított négy éven belül vagy – ha ez a későbbi – a kísérleti vizsgálati eredmény közlésétől számított három hónapon belül nyújthatja be.¹²³

Ha a kísérleti vizsgálat eredményét az elsőbbség napjától számított négy év lejártát megelőző három hónapon belül nem nyújtották be, az MSZH figyelmezteti a bejelentőt hogy az elsőbbségi naptól számított negyedik év végéig pótolja a hiányt, illetve igazolja, hogy a kí-

¹²¹ Szt. 114/R. § (2) bek.: a kísérleti vizsgálat eredménye

¹²² Szt. 114/G. § (2) bek.: vizsgáló szerv

¹²³ Szt. 114/R. § (5) bek.: a kísérleti vizsgálat eredményének benyújtása

sérleti vizsgálat eredményét vele még nem közölték. Amennyiben a bejelentő sem a kísérleti vizsgálat eredményét, sem a vizsgáló szerv igazolását nem nyújtja be, az MSZH úgy tekinti, hogy a bejelentő lemondott az ideiglenes növényfajta-oltalomról.¹²⁴

Amennyiben a növényfajta-oltalmi bejelentés nem felel meg az előírt követelményeknek, akkor a bejelentőt – a kifogás természete szerint – hiánypótlásra, nyilatkozattételre, illetve a bejelentés megosztására hívja fel az MSZH.¹²⁵

Ha a hiánypótlás, illetve nyilatkozat ellenére sem elégíti ki a bejelentés a vizsgált követelményeket, akkor azt el kell utasítani, vagy újabb felhívást kell kiadni.¹²⁶

Ha a bejelentő a felhívásra nem válaszol, illetve a növényfajta-oltalmi bejelentést nem osztja meg, a bejelentést visszavontnak, vagy úgy kell tekinteni, hogy a bejelentő lemondott az ideiglenes oltalomról.

2.6. A vizsgáló szerv tájékoztatása

A növényfajta-oltalmi bejelentésről történő adatközléssel (hatósági tájékoztatással) egyidejűleg az MSZH megküldi a vizsgáló szervnek¹²⁷ (Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal növénytermesztési hatósága) a bejelentési kérelem másolatát, ezen belül a bejelentő, illetve a nemesítő azonosításra alkalmas adatait, az ideiglenes fajtanevet, a növényfaj nevét és latin nevét, valamint az ideiglenes fajtaleírás másolatát. Ezt követően is megküldi a növényfajta-oltalmi ügyre vonatkozó, a vizsgáló szerv feladatainak ellátásához szükséges iratok másolatát,¹²⁸ úgymint például a külföldi vizsgáló szerv vizsgálati eredményének és az eredmény felhasználásához hozzájáruló nyilatkozatának másolatát.¹²⁹

Az ideiglenes, illetve végleges fajtaleírást közzétételig csak a bejelentő, a képviselő és a vizsgáló szerv, a növényfajta-bejelentés közzététele és megadása között pedig az előbb felsoroltakon kívül a szakértő és a szakvélemény adására felkért szerv tekintheti meg.¹³⁰

Amennyiben a növényfajta-oltalom megadására irányuló eljárás az oltalom megadása nélkül fejeződik be, erről a vizsgáló szervet az eljárást befejező határozat másolatának megküldésével tájékoztatja az MSZH.¹³¹

¹²⁴ Szt. 114/R. § (6) bek.: a kísérleti vizsgálat eredményének benyújtása

¹²⁵ Szt. 114/R. § (7) bek. 76. § (2) bek.: felhívás hiánypótlás és/vagy nyilatkozattételre

¹²⁶ Szt. 114/R. § (7) bek. 76. § (3)–(4) bek.: eredménytelen felhívás

¹²⁷ Szt. 114/S. §: a vizsgáló szerv tájékoztatása

¹²⁸ Szt. 114/S. § (1) bek.: iratok másolatának megküldése

¹²⁹ Szt. 114/R. § (3) bek.: Külföldi vizsgálati eredményről tájékoztatás

¹³⁰ Szt. 114/G. § (6) bek.: iratbetekintés

¹³¹ Szt. 114/S. § (2) bek.: vizsgáló szerv tájékoztatása

2.7. A növényfajta-oltalom megadása

Ha a növényfajta és a növényfajta-oltalmi bejelentés megfelel a vizsgálat körébe tartozó valamennyi követelménynek,¹³² az MSZH a bejelentés tárgyára növényfajta-oltalmat ad.¹³³ Az oltalom visszahat a bejelentés napjára.¹³⁴

A növényfajta-oltalom megadását a fajtanévvel együtt be kell jegyezni a növényfajta-oltalmi lajstromba,¹³⁵ és arról hatósági tájékoztatást kell közölni a Szabadalmi Közlöny és Védjegyrtesítőben. Meghirdetésre kerül a növényfajta-oltalom lajstromszáma, az oltalom jogosultjának neve és címe, ha van, akkor a képviselő neve és címe. Közölni kell továbbá a növényfajta fajtanévét, fajnevét és latin nevét, ügyszámát, a bejelentés napját, valamint ha van, akkor elsőbbségének napját, a nemesítő nevét, címét és a növényfajta-oltalmat megadó határozat keltét.

A növényfajta-oltalom megadásáról és a fajtanév lajstromba való bejegyzéséről – a megadó határozat másolatának megküldésével – az MSZH tájékoztatja a vizsgáló szervet.

Az MSZH a növényfajta-oltalom megadását követően okiratot ad ki, és ehhez hozzáfűzi a végleges fajtaleírást.¹³⁶

2.7.1. Növényfajta-oltalom megadása és hatálytalanítása

A halmazott oltalom tilalma alapján¹³⁷ a közösségi oltalom tárgyát képező fajtára megadott nemzeti növényfajta-oltalom, illetve növényfajta szabadalom hatálytalan.¹³⁸ Ha a jogosult a közösségi növényfajta-oltalom elnyerését megelőzően ugyanarra a fajtára már korábban nemzeti jogot kapott, mindaddig nem élhet vele, amíg a közösségi növényfajta-oltalmi jog érvényben van.

Amennyiben a növényfajta-oltalom jogosultja a megadó határozat meghozatalakor érvényes közösségi növényfajta-oltalommal rendelkezik, az MSZH a növényfajta-oltalom megadása mellett annak hatálytalanának tekintéséről is rendelkezik. A hatálytalanának tekintés 2004. 05. 01-re visszaható hatályú (ha a bejelentés napja ennél korábbi), mivel 2004. május 1-jétől hazánk területén a közösségi növényfajta-oltalmi jog érvényesül, egyéb esetekben, azaz, ha a bejelentés napja 2004.05.01. utáni, akkor a bejelentés napjára.

¹³² Szt. 114/R. § (1) bek.: érdemi vizsgálat

¹³³ Szt. 114/T. §: a növényfajta-oltalom megadása

¹³⁴ Szt. 114. § (3): az oltalom visszahat a bejelentés napjára

¹³⁵ Szt. 114/H. § (1) bek.: növényfajta-bejelentés és -oltalom nyilvántartása

¹³⁶ Szt. 114/T. § (3): megadáskor okirat végleges fajtaleírással

¹³⁷ TANÁCS-rendelet a közösségi növényfajta-oltalmi jogokról, 92.cikk: halmazott oltalom tilalma

¹³⁸ TANÁCS-rendelet, 92. cikk (1) bek.: a közösségi oltalom alatt álló növényfajtára a nemzeti oltalom hatálytalan

2.7.2. A növényfajta-oltalom felélesztése

A közösségi növényfajta-oltalom megszűnése esetén a megszűnéstől számított három hónapon belül a jogosult kérheti a nemzeti növényfajta-oltalom felélesztését.¹³⁹ A nemzeti növényfajta-oltalom újra érvényessé válik, ha a jogosult a felélesztésre irányuló kérelemben¹⁴⁰ igazolja a közösségi növényfajta-oltalom megszűnésének tényét és napját. A kérelem benyújtásától számított két hónapon belül meg kell fizetni a közösségi növényfajta-oltalom évében iránnyadó nemzeti fenntartási díjat.

3. A NÖVÉNYFAJTA-OLTALOM MEGSZŰNÉSÉRE VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

A növényfajtának ideiglenes oltalma keletkezésére visszaható hatállyal megszűnik,¹⁴¹ ha a növényfajta-oltalmi bejelentést jogerősen elutasítják, illetve ha a bejelentő az ideiglenes oltalomról lemondott. A végleges oltalom akkor szűnik meg, ha a növényfajta-oltalom jogosultja az oltalomról lemondott, a lemondás beérkezését követő napon, illetve a lemondó által megjelölt korábbi időpontban. Ha a korábbi időpont az oltalom keletkezésére visszaható hatályú, akkor a jogosult a nemesítő által felvett díjnak csak azt a részét követelheti vissza, amelyet a növényfajta hasznosításából származó gazdasági előnyök nem fedeztek. Hangsúlyozni kell, hogy az oltalomról történő lemondás visszavonásának nincs jogi hatálya.

A végleges növényfajta-oltalom – az oltalom keletkezésére visszaható hatállyal – akkor is megszűnik, ha a növényfajta-oltalmat megsemmisítették, vagy – megszüntetésre irányuló eljárás megindításának napjára visszaható hatállyal, illetve azon a napon, amikor a megszüntetés feltételei már fennálltak –, ha a növényfajta-oltalmat megszüntették.

Fontos kitérni arra, hogy a növényfajta-oltalmi bejelentésre, az eljárás rendje szerint, a közzétételtől számítva kell külön jogszabályban¹⁴² meghatározott fenntartási díjat fizetni. A díj az első évre a bejelentés napján, a további évekre a bejelentés napjának megfelelő naptári napon előre esedékes. A fenntartási díj a végleges növényfajta-oltalom lejártáig fizethető. A díjat az esedékességtől számított hat hónapos türelmi idő¹⁴³ alatt is meg lehet fizetni. Az SZJSZ, SZJSZ VSZ, ESZE 2000, ESZE 2000 VSZ¹⁴⁴-szel összhangban igazolhatóvá válik a fenntartási díjak megfizetésének elmulasztása.

¹³⁹ TANÁCS-rendelet, 92. cikk (2) bek.: a növényfajta-oltalom felélesztése

¹⁴⁰ Szt. 115/B. §: a növényfajta-oltalom felélesztése

¹⁴¹ Szt. 114/F. §

¹⁴² 71/2004. (IV. 28.) GKM rendelet a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti iparjogvédelmi eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól, 7. § (2)–(4) bekezdés

¹⁴³ 71/2004. (IV. 28.) GKM rendelet a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti iparjogvédelmi eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól, 9. § (1) bekezdés

¹⁴⁴ SZJSZ 12. cikk, SZJSZ VSZ 13. szabály, ESZE 2000 122. cikk, ESZE 2000 VSZ 136. szabály

Ha a fenntartási díjat a türelmi időn belül sem fizették meg, és igazolással sem éltek, akkor az ideiglenes oltalom a keletkezésére visszaható hatállyal, a végleges oltalom pedig a befizetés esedékességét követő napon szűnik meg.

A növényfajta-oltalom újra érvénybe helyezését a türelmi idő leteltét követő három hónapon belül lehet kérni. E határidőn belül meg kell fizetni a külön jogszabályban¹⁴⁵ meghatározott díjat.

Az oltalom megszűnésének megállapítását és újra érvénybe helyezését be kell jegyezni a bejelentési nyilvántartásba, illetve a növényfajta-oltalmi lajstromba, valamint hatósági tájékoztatást kell közölni a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítőben.

3.1. A növényfajta oltalommal kapcsolatos egyéb eljárások

A növényfajta-oltalommal kapcsolatos egyéb eljárások¹⁴⁶ közé tartoznak az oltalom megsemmisítésére, megszüntetésére és a fajtanév törlésére vonatkozó ún. státuszügyek.

A növényfajta-oltalom megsemmisítését, megszüntetését és a fajtanév törlését bárki kérheti a növényfajta jogosultjával szemben.

2008. január 1-jétől szolgálati bejelentésre¹⁴⁷ adott növényfajta-oltalom esetén az MSZH a megsemmisítési kérelmet elküldi a nemesítőnek is, aki ügyfélként részt vehet az eljárásban, ha erre vonatkozó nyilatkozatát a kérelem kézhezvételétől számított harminc napon belül megteszi. A megsemmisítési eljárást bármelyik fél kérelmére gyorsítottan¹⁴⁸ kell lefolytatni, ha a növényfajta-oltalom bitorlása miatt pert indítottak, és ezt igazolják. A gyorsított eljárás iránti kérelem díjhoz¹⁴⁹ kötött.

A növényfajta-oltalom megsemmisítésére, megszüntetésére, illetve a fajtanév törlésére irányuló kérelem díjköteles.¹⁵⁰ Ha a kérelem nem felel meg a törvényben előírt feltételeknek, akkor a kérelmezőt hiánypótlásra kell felhívni, és amennyiben az eredménytelen, a kérelmet visszavontnak kell tekinteni. Megfelelő kérelem esetén a növényfajta-oltalom jogosultját kell nyilatkozattételre felhívni.

Az eljárás folytatása iránti kérelem kontradiktórius ügyekben nem terjeszthető elő, ilyen ügyekben csupán igazolással lehet élni. Az Szt. – élve az SZJSZ VSZ¹⁵¹-ben biztosított lehetőséggel – kizárja, hogy *inter partes* (azaz megsemmisítési, megszüntetési, valamint fajtanév-törlési) eljárásokban kérni lehessen az eljárás folytatását. Ezekben az eljárásokban – figyelemmel a másik fél jogos és méltánylást érdemlő érdekeire – csak a vétlenség valószí-

¹⁴⁵ 19/2005 (IV. 12.) GKM rendelet az MSZH előtti díjakról, 7. § (6) bek.: felélesztett oltalom díja

¹⁴⁶ Szt. 114/U. § (1) bek.: növényfajta-oltalom egyéb eljárások

¹⁴⁷ Szt. 80 /A. §: szolgálati növényfajta-oltalomra vonatkozó megsemmisítési eljárásban a nemesítő is lehet ügyfél

¹⁴⁸ Szt. 81/A. §: gyorsított megsemmisítési eljárás

¹⁴⁹ 19/2005 (IV. 12.) GKM rendelet az MSZH előtti díjakról, 14. § (2) bek.: gyorsított megsemmisítés díja

¹⁵⁰ 19/2005 (IV. 12.) GKM rendelet az MSZH előtti díjakról, 14. § (1) bek.: az egyéb eljárások díja

¹⁵¹ SZJSZ VSZ 12. szabálya (5) bek. a) albek. (vi) pont

nűsítése esetén (azaz csak igazolás útján) indokolt módot adni arra, hogy a fél elháríthassa mulasztása jogkövetkezményeit.

Az írásbeli előkészítés után az MSZH, háromtagú tanácsban eljárva, szóbeli tárgyalás alapján dönt az oltalom megsemmisítése, megszüntetése, illetve a fajtanév törlése kérdésében. Az eljárás költségeinek viselésére a vesztes felet kell kötelezni.

A döntést be kell jegyezni a növényfajta-oltalmi lajstromba, és arról hatósági tájékoztatást kell közölni a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítőben.

3.1.1. A növényfajta-oltalom megsemmisítésére irányuló eljárás

A növényfajta-oltalmat keletkezésére visszaható hatállyal meg kell semmisíteni,¹⁵² ha tárgya nem felelt meg a megkülönböztethetőség és az újdonság feltételének, azaz a szaporítóanyag forgalmazása korábbi volt a jogszabályban rögzített lehetőségnél.

Meg kell semmisíteni¹⁵³ a növényfajta-oltalmat akkor is, ha nem annak adták meg, akit az törvény szerint megilletett volna, kivéve ha azt a jogosult részére átruházták.

A növényfajta-oltalmat keletkezésére visszaható hatállyal akkor is meg kell semmisíteni, ha a növényfajta-oltalom megadása alapvetően a nemesítő, illetve jogutódja állításán, az általa benyújtott iratokon alapult, és az egyneműség és állandóság feltétele a növényfajta-oltalom megadása idején nem teljesült. A növényfajta-oltalom megsemmisítésére irányuló kérelemben meg kell nevezni a konkrét jogalapokat, és mellékelni kell az okirati bizonyítékokat.

A megsemmisítési kérelmet elutasító jogerős határozat kizárja, hogy azonos ténybeli alapon ugyanannak a növényfajta-oltalomnak a megsemmisítése iránt bárki újabb eljárást indítson.

3.1.2 A növényfajta-oltalom megszüntetésére irányuló eljárás

A növényfajta-oltalmat meg kell szüntetni¹⁵⁴ – a megszüntetésre irányuló eljárás megindításának napjára visszaható hatállyal, vagy ha ez a korábbi, arra a napra visszaható hatállyal, amelyen a megszüntetés feltételei már fennálltak – ha a növényfajta az egyneműség és az állandóság feltételének az oltalom megadása után már nem felel meg. Az oltalmat meg kell szüntetni az eljárás megindításának napjára visszaható hatállyal, ha felhívás ellenére az előírt határidőn belül a jogosult nem igazolja az erre szolgáló irat benyújtásával vagy más

¹⁵² Szt. 114/D. §: megsemmisítés

¹⁵³ Szt. 114/D. § (1) bek. c): megsemmisítés, ha nem a jogosultnak adták meg az oltalmat

¹⁵⁴ Szt. 114/E. § (1), (2) bek. a) pont és (4) bek.: növényfajta-oltalom megszüntetése

módon a fajta fenntartását. A növényfajta-oltalom megszüntetésére irányuló kérelemben fel kell tüntetni az okokat, illetve meg kell nevezni a jogalapot, és mellékelni kell az okirati bizonyítékokat.

A megszüntetési kérelmet elutasító jogerős határozat kizárja, hogy azonos ténybeli alapon ugyanannak a növényfajta-oltalomnak a megszüntetése iránt bárki újabb eljárást indítson.

3.1.3. A fajtanév törlésére irányuló eljárás

A lajstromba bejegyzett fajtanevet törölni¹⁵⁵ kell, ha a jogosult a felhívás ellenére az előírt határidőn belül nem igazolja, hogy az megfelel az azonosításra alkalmas fajtanévvel szemben támasztott követelményeknek (lásd a 2.5.6. pontban leírt részletes ismertetést). A növényfajta-oltalom fajtanév törlésére irányuló kérelemben meg kell jelölni az alapul szolgáló okokat, és mellékelni kell az okirati bizonyítékokat.

Ha a fajtanév törlését követően a jogosult azonosításra alkalmas fajtanevet tartalmazó kérelmet nyújt be, akkor az új fajtanevet a fajtanév kutatás elvégzését követően be kell jegyezni a növényfajta-oltalmi lajstromba.

A fajtanév törlésére irányuló kérelmet elutasító jogerős határozat kizárja, hogy ugyanannak a fajtanévnek a törlése iránt bárki újabb eljárást indítson.

Vonatkozó jogszabályok

1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról

2002. évi XXXIX. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosításáról és a hozzáfűzött miniszteri indoklás

2005. évi LXXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosításáról és a hozzáfűzött miniszteri indoklás

2007. évi CXLII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosításáról és a hozzáfűzött miniszteri indoklás

20/2002. (XII. 12.) IM rendelet a szabadalmi bejelentés, az európai szabadalmi bejelentésekkel és az európai szabadalmakkal, illetve a nemzetközi szabadalmi bejelentésekkel összefüggő beadványok, valamint a növényfajta-oltalmi bejelentés részletes alaki szabályairól

19/2005. (IV.12.) GKM rendelet a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti iparjogvédelmi eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól

¹⁵⁵ Szt. 114/E. § (2) bek. b) pont, (3), (4) bek.: fajtanév törlése

2003. évi LII. törvény a növényfajta állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalombahozataláról

2002. évi LI. törvény az UPOV-egyezmény 1991. március 19-én felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

A Tanács 2100/94/EK rendelete a közösségi növényfajta-oltalmi jogokról

A Bizottság 1238/95/EK rendelete a Közöségi Növényfajta-hivatal részére fizetendő díjakról szóló 2100/94/EK tanácsi rendelet végrehajtási szabályairól

A Bizottság 1239/95/EK rendelete a Közöségi Növényfajta-hivatal előtti eljárások tekintetében a 2100/94/EK tanácsi rendelet alkalmazására vonatkozó végrehajtási szabályok megállapításáról

A Tanács 2470/96/EK rendelete a burgonya tekintetében a közösségi növényfajta-oltalom oltalmi idejének meghosszabbításáról

A Tanács 15/2008/EK rendelete a 2100/94/EK rendeletnek a közösségi növényfajta-oltalmi bejelentés benyújtására való jogosultság tekintetében történő módosításáról

SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM A FÉLVEZETŐ- ÉS AZ ELEKTRONIKAI TECHNOLÓGIAI IPARBAN

A szellemi tulajdon a hightech iparág éltető ereje. A félvezető anyagok és berendezések gyártásában tevékenykedő cégek igen jelentős része tagja az ún. SEMI szervezetnek (Semiconductor Equipment and Materials International), amely maga is aktívan hozzájárul a szellemi tulajdon oltalmával kapcsolatos tevékenységhez. Kiterjedt szabványosítási tevékenységet is folytat.

A szervezet tagjainak több mint 90%-a beszámolt arról, hogy tevékenységük során észlelték a szellemi tulajdon-jogok megsértését, beleértve az alapvető termékek, tartalék alkatrészek, kereskedelmi jellegű információk, jogosulatlan védjegyhasználat valamely formáját. A szellemi tulajdon megsértésének több mint felét a cégek komoly vagy nagyon komoly következményekkel járó esetnek minősítették. A cégek arról is beszámoltak, hogy a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogszabályokat igen nagy arányban szegik meg a vásárlók, azaz a felhasználók és az alkalmazók. A cégek közel 60%-a számolt be arról, hogy jogi akciókat folytattak a szellemi tulajdon védelmében, mindössze 48% volt azonban elégedett ennek eredményeivel. A jogi lépéseket lassúnak, drágának és kimenetüket illetően tervezhetetlennek tartják.

A SEMI-t alkotó 85 cég a teljes félvezetőanyag- és -gyártóberendezés-piac több mint 70%-át fedi le. Ez a piac, amely 2007-ben 83,9 milliárd dollárt tett ki, kb. fele-fele arányban oszlik meg a félvezető anyagok és a gyártóberendezések között. A vizsgálat célul tűzte ki

- a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jelenségek, esetek és kihívások vizsgálatát;
- hogy konkrét adatokra támaszkodva meghatározza a szellemi tulajdon-sértés típusait, gyakoriságát, megoszlását a szállítók és a vevők között. Hangsúlyt helyeztek a jogsértések földrajzi, régiók szerinti megoszlására is;
- olyan adatbázis készítését, amely lehetővé teszi a további, szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogalkotás és jogalkalmazás fejlesztését.

A vizsgálat adatait Fehér Könyv formájában tették közzé.¹

A fejlődés az eszközök főbb paramétereit illetően a Moore-törvény szerint történik.² A mikroelektronika csúcstermékeit jelentő memória- és processzoráramkörök tervezési szabálya 2004-ben átlépte a 100 nanométeres határt. Az élenjáró technológiák 60, 45, 32 na-

* Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Villamosmérnöki és Informatikai Kar, Elektronikai techn. Tanszék

¹ SEMI® WHITE PAPER Innovation at Risk – Intellectual Property Challenges and Opportunities Intellectual Property Challenges and Concerns of the Semiconductor Equipment and Materials Industry; 2008

² Mojzes Imre (szerk.): Mikroelektronika és technológia. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2006

nométeres tervezési szabályokkal dolgoznak,³ azaz ezek a félvezető eszközök már nem a mikroelektronikához, hanem a nanoelektronikához sorolandók, állítják az egyik nézőpont képviselői. Mások csak a valódi, alulról építkező (bottom up) eszközöket, a valódi kvantum-mechanikai hatásokon alapuló eszközöket sorolják ide.

A szellemi tulajdon szerepe a félvezető anyagok és berendezések területén

A félvezetőanyag- és technológiai szektor összességében mintegy 80 milliárd dolláros iparág, amely szerte a világban mintegy 200 000 embert foglalkoztat. Sajnos az elektronikai technológiát létrehozó cégekről hasonló adat nem áll rendelkezésünkre, hazai helyzetét tekintve ez az iparág igen jelentős termelési értékkel járul hozzá a nemzeti jövedelemhez. Az 500 legnagyobb hazai céget felsoroló listán⁴ 33 ilyen céget találunk. Számuk öröndetesen nagy, még akkor is, ha tudjuk, hogy a besorolás rejt magában esetlegességeket.⁵ Míg a távközléssel, posta- és internetszolgáltatással foglalkozó cégek száma mindössze 13, a jármű- és járműalkatrész-gyártással foglalkozó cégek száma meghaladja az elektronikai cégek számát, öttől több ilyen céget tartalmaz az 500-as lista. Mint az idézett HVG-cikk írja, a besorolás tartalmaz esetlegességeket, amelyek az adatszolgáltatás elmaradásából és más tényezőkből tevődnek össze. Ebből is egyértelmű azonban, hogy ebben a listában az elektronikai ipar elsősorban beszállítást és részegységgyártást jelent.

A szellemi tulajdon, amely tehát legálisan igen jelentős ráfordításokkal jön létre, fontos szellemi potenciált jelent, és jelentősen hozzájárul az e területeken működő cégek forgalmához.⁶ A fentebb idézett SEMI-felmérés során a cégek 14%-a európai, 16%-uk ázsiai és 70%-uk észak-amerikai cég volt. A jogsértéseket egy ötfokozatú skálán értékelték. A cégek 12%-a nem minősítette komolynak, egy kissé érintettnek érezte magát 33%-uk, 22%-uk komolynak, szintén 22%-uk nagyon komolynak és 10%-uk extrémálisan komolynak minősítette a jogsértést. Iparági összefonódások miatt a cégek között mintegy 22% érdekelt volt alegységek, részegységek szállítójaként is.

A berendezést szállítók leginkább a kulcstermékük (core product) mintegy 60%-ában észleltek jogsértést, több mint 50%-uk kereskedelmi jellegű információk kiszivárogtatásáról számolt be. A berendezést gyártók 53%-a arról is beszámolt, hogy jelentős jogsértéseket észlel a tartalékalkatrész-ellátás terén. Ezeket a jogsértéseket komoly és egyre komolyabb érték sérelmére követik el, mivel a félvezető szeletek átmérőjének növekedésével ma a gyártóberendezések értéke folyamatosan nő.

³ Mojzes Imre, Molnár László Milán: Nanotechnológia. Műgyetemi Kiadó, Budapest, 2007

⁴ HVG, 2007. december 15.

⁵ Mojzes I.: Elektronet, 2008. január

⁶ Bijan Moslehi: The Role of Intellectual property. Effective IP management Can Be a Critical Differentiation. MICRO Magazin, 2005. június

A félvezető anyagokat szállító cégeknél a technológiára és a termékekre vonatkozó szabadalmi jogsértés a leggyakoribb. A cégek 100%-a jelzett ilyen veszélyt. Érdekes, hogy védjeggyel kapcsolatos jogsértésről mindössze 17%-uk számolt be. A jogsértés megvalósulásának leggyakoribb módja a reverse engineering és a kereskedelmi információk bitorlása. Ezért nem meglepő, hogy ezek a cégek az iparágat majd négyszeresen meghaladó mértékben költenek a szellemi tulajdon védelmére.

Az alegységek szállítói a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogsértéseket tekintve valahol a félvezetőberendezés-gyártók és a félvezető anyagokat szállítók közé esnek. A leggyakoribb jogsértésekről Korea (37%) Tajvan (25%) és a kontinentális Kína (22%) esetében számolnak be. A jogsértések területén lényeges azok földrajzi eredetének vizsgálata. Az ázsiai régiók országaiban a szellemi tulajdon általában nem részesül megfelelő oltalomban, míg az észak-amerikai hagyományok szigorú jogi védelmet jelentenek, és jelentősen büntetik a jogsértést. A jogsértések kiterjedhetnek a különböző szabadalmak és/vagy igénypontjaik vitájára, a gyenge szellemi tulajdon-védelemre, a kereskedelmi információk eltulajdonítására (gyakran korábbi alkalmazottaik révén), és meg kell említeni a nem szándékos jogsértéseket is. Gyakran a nem tudatos jogsértések a jogi oltalomról szóló információk hiányából fakadnak.

A fogyasztók által elkövetett jogsértések

Ez a terület – bár a készülék- és anyaggyártó cégek 53%-át érinti – kevesebb figyelmet kap, bár érinti mind a berendezéseket, mind a felhasználókat. Elfogadott dolog, hogy a szállító a fogyasztóval szemben óvakodik jogi lépéseket tenni, mivel fél attól, hogy elveszíti piacát. Néhány eszközgyártó csodálkozását fejezi ki, hogy a SEMI miért nem kezdett hozzá korábban e jogsértések kivizsgálásához. Az elsődleges oka ennek az, hogy az ilyen akciók költségei egyre nőnek, és ezzel párhuzamosan viszont a K+F források legjobb esetben is csak állandóak. Hozzá kell még tenni, hogy a kulcsrakész beruházások előnyeiből a felhasználók visszajuttatnak a berendezésgyártóknak.

A fogyasztók által elkövetett jogsértések legnagyobb hajtóereje a költségek csökkentése. Nézzünk néhány jellemző példát, amelyet a felhasználók követhetnek el.

- A leszállított berendezések specifikációinak, műszaki adatainak és árának közlése harmadik fél felé.
- A berendezésekhez és a termékekhez való nyitás a berendezést gyártók versenytársai felé.
- A termékek és a folyamatok paramétereinek átengedése a berendezést gyártók versenytársai részére.

Különösen veszélyt jelentenek a berendezést gyártók és a felhasználók közös fejlesztései.⁷

⁷ Ron Leckie: Funding the Future. The R&D Funding Gap that Looms Ahead for the Semiconductor Equipment & Materials Companies. SEMI White Paper, October 2005

A szellemi tulajdon jogi védelme

A jogi folyamatokról általában feltételezik, hogy lassúak, drágák, és kimenetelük nehezen megjósolható. Másik oldalról a döntéshozók nehéz helyzetben vannak, mivel a mikroelektromikában előforduló esetek általában komplex megközelítésűek, és tartalmuk megértéséhez több tudományterület mélyreható ismeretére van szükség. Sok esetben a cégek számára nehéz a döntés arról, hogy egyáltalán vállalják-e a szabadalmaztatás jelentős költségeit. Fontos szerepet játszik a szellemijog-sértés következményeinek büntetése is. Egy felmérés szerint a cégek mintegy 60%-a tesz jogi lépéseket a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogsértések ellen, és ebből 48%-uk elégedetten kerül ki. Az alábbiak azok a főbb okok, amelyek miatt a cégek sok esetben mégsem tesznek jogi lépéseket:

- az esetek megjósolhatatlan kimenete,
- magas költségek,
- a szellemi jog alkalmazása terén mutatkozó bizonytalanságok,
- félelem az ellenirányú lépésektől,
- fogyasztói viszonylatok sérülése.

Az így előállt helyzet jelentős gazdasági veszteséget okoz, amelyet az alábbi táblázattal szemléltetünk.

A szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogsértések miatt bekövetkező veszteségek

Ipárág	Éves veszteség (milliárd USD)	Megjegyzés
Szoftveripar	34	A telepített szoftverek 35%-a hamisítvány (Forrás: BSA és IDC Survey, 2006)
Gyógyszeripar	32	< 1% a fejlett régiókban > 30% a fejlődő régiókban > 50% illetéktelen honlapról (Forrás: WHO)
Autóipar	12	250 000 álláshely elvesztése (Forrás: US Federal Trade Commission)
Ruha- és cipőipar	12	
Mozgóképek	6,1	
Művészeti felvételek	4,6	

Forrás: White Paper

A nanoelektronika Moore-törvénye által előrevetített fejlődése feltehetően megköveteli a szerves anyagok egyre növekvő alkalmazását az elektronikai termékekben. Mint ismeretes, a szerves anyagok sokszínűsége és sokfélesége messze felülmúlja a szervetlen világot. Ez megnehezíti az anyagok közötti eligazodást, és a szabadalmi tevékenység feltehetően a vegyészet, kohászat felé fog eltolódni.

A nanotechnológia fejlődése felveti azt a kérdést is, hogyan tudnak együttműködni a szerves és a szervetlen rendszerek. E rendszerek kutatása ma még kezdeti stádiumban van. Alapanyagként általában az igen jól ismert szilícium-dioxid és protein kölcsönhatását vizsgálják.

A ma még sok esetben egységesen kezelt nanotechnológia szétválása a szoros értelemben vett technológiára és az elkülönülő nanotudományra előrevetíti, hogy differenciálódni fognak a tudományos publikációk is. Ez oda vezethet, hogy növekedhet az iparjogvédelmi oltalomban részesített ismeretek aránya.

Következtetések és ajánlások

A fenti rövid áttekintésből is látható, hogy a szellemi tulajdon kezelése, beleértve annak oltalmát, igen összetett kérdés. Ebben szerepet játszik az is, hogy a szellemi tulajdon eltérő kultúrkörnyezetben kerül kifejlesztésre és alkalmazásra. Jó példa erre az, hogy a félvezetőszetlet-gyártás terén eszközölt beruházások 70%-a Ázsiában történik. Ez sok esetben nehezíti különösen a kis helyi cégek ellenőrzését. Számottevő a kereskedelmi jellegű információk eltulajdonítása is.

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy mind a mikroelektronikában, mind a nanoelektronikában igen jelentős a know-how szerepe.⁸ A szellemi tulajdon-védelem lényegét tekintve az iparág valamennyi szereplőjének érdeke. Erre hívta fel a figyelmet 2007 májusában a World Semiconductor Council (WSC). A szellemi tulajdon védelmében fontos szerep jut az oktatásnak. Ennek egyik fő üzenete, hogy tudatosítsa, hogy a szellemi tulajdon érték mind a létrehozó, mind a felhasználó számára.

⁸ Mojzes I., Molnár L. M.: i. m. (3)

A TRIPS-MEGÁLLAPODÁS AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG DÖNTÉSEIBEN – II. RÉSZ: KÖZÖSSÉGI HATÁSKÖRÖK ÉS A TRIPS-MEGÁLLAPODÁS A KÖZÖS KERESKEDELEMPOLITIKA TERÉN

Az „Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle” 2007 februári számában elindított kétrészes tanulmány¹a TRIPS-megállapodás és a közösségi jog viszonyrendszerét az Európai Bíróság döntései tükrében kívánta vizsgálat alá vonni. Az első rész a TRIPS-megállapodás közvetlen hatályának szentelt figyelmet, a jelen folytatásban a hatásköri kérdéseket tekintjük át.

A közösségi hatáskörök elemzésekor különbséget szokás tenni *belső* és *külső*, valamint *kizárólagos* és *osztott* kompetenciák között.² Bizonyos esetekben (például a kereskedelmi megállapodások kötésében) a közösség illetékes kizárólagosan, más kérdésekben egyedül a tagállam cselekszik, jó néhány esetben pedig a közösség és a tagállamok együttesen, ún. vegyes hatáskörben lépnek fel (ilyenek például a társulási megállapodások). Mindezen felül a nemzetközi kapcsolatokban megjelent az Unió is, amely tagállamaival együtt vállal nemzetközi kötelezettséget az Európai Unió Szerződés második és harmadik „pillérének” területén.³

Az Európai Unió nemzetközi kapcsolataival összefüggésben a közös kereskedelempolitikát érintő megállapodások és eljárások a kizárólagos külső hatáskörbe tartoznak. Az ún. párhuzamosság elvéből fakadóan a belső és külső hatáskörök összetett problémát képeznek, amelyre megoldási javaslatot kínált az Európai Bíróság 1970-ben hozott döntése az *ERTA*-ügyben.⁴

Az Európai Bíróság tag összefüggésben vizsgálta az 1962-es Európai Közúti Szállítási Megállapodást (*AERT* – *ERTA*), és maximális kiterjesztéssel értelmezte a Római Szerződésnek a Közösség jogi személyiségét kimondó rendelkezését [Az Európai Közösség alapító szerződése (a továbbiakban: EKSZ) 281. cikk], megalapozva a párhuzamos hatáskörök

¹ Munkácsi Péter: A TRIPS-megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben I. rész: A TRIPS-megállapodás közvetlen hatálya a közösségi jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évfolyam 1. sz. 2007. február, p. 37–45

² A nagyszámú külföldi szakirodalomból kiemelendő: The General Law of E.C. External Relations (ed. Allan Dashwood and Christophe Hillion), Centre for European Legal Studies (CELS) Cambridge, Sweet & Maxwell, London, 2000; Karen Kaiser: in Busche/Stoll: TRIPs. Internationales und europäisches Recht des geistigen Eigentums, Kommentar. Carl Heymanns Verlag, Köln – Berlin – München 2007, Einleitung 3. Magyar nyelven lásd Vincze Attila in Osztoyits András (szerk.): Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 1. kötet, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008. p. 970; Luszcz Viktor: A WTO és az EU jogának kapcsolatrendszere. Jogtudományi Közlöny, 2003. március, p. 133

³ Balázs Péter: Az Európai Unió külpolitikája és a magyar EU kapcsolatok fejlődése. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2003, p. 48, 3.1.2.pont.

⁴ C-22/70 sz. ügy, Bizottság kontra Tanács (*ERTA*), [1971] EBHT 1971, p. 263

elvét. Eszerint minden belső hatáskör „beleértett”, „bennefoglalt” (*implied*) tartalmaként egyben feltételezi a tagállamoknak arra vonatkozó szándékát, hogy az adott integrációs cél teljes megvalósítása érdekében külső hatáskörrel is felruházzák a Közösséget.⁵

Lényeges elem az Európai Bíróság ítéletében annak kimondása, hogy a közösségi hatáskör nemcsak kifejezett rendelkezéseken alapulhat, hanem „a Szerződés más rendelkezésein és a közösségi intézményeknek e rendelkezések alapján hozott intézkedésein is”. Ehhez kapcsolódik a követendő eljárás:

„[17] ... minden alkalommal, amikor a Közösség bármely formában közös szabályokat lefektető rendelkezéseket hoz a Szerződés által előírányzott közös politika végrehajtása céljából, a tagállamoknak többé nincs joguk akár egyenként, akár közösen cselekedve harmadik országokkal szemben olyan kötelezettségek vállalására, amelyek ezeket a szabályokat érintik.

[18] Ha és amennyiben ilyen közös szabályok életbe lépnek, egyedül a Közösség vállalhat és hajthat végre olyan szerződéses kötelezettségeket harmadik országokkal szemben, amelyek a közösségi jogi rendszer teljes alkalmazási területére vonatkoznak.

[19] Ennélfogva a Szerződés rendelkezéseinek végrehajtását illetően a közösségi intézkedések rendszere nem választható el a külső kapcsolatoktól.”⁶

Az ERTA-doktrína alapulvételével állapította meg az Európai Bíróság 1976-ban, hogy a Közösség külkapcsolataiban az EKSZ első részében meghatározott célkitűzések teljes körét illetően nemzetközi kötelezettségvállalásokat tehet. Ez a hatáskör nem csupán a szerződésben kifejezett módon történt hatáskör-átruházásból következik, hanem implicit módon annak más rendelkezéseiből, a csatlakozási okmányból, és a közösségi intézmények által e rendelkezések keretében elfogadott jogi aktusokból is következhet. Magukból azokból a kötelezettségekből és jogkörökből is következik, amelyeket a közösségi jog a közösségi intézmények számára belső szinten megállapított, hogy a Közösség hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a tenger biológiai erőforrásainak védelmét célzó bármely intézkedést megtegyen, olyan intézkedéseket, amelyek között szerepelhet a fogási kvóták rögzítése és azoknak a különböző tagállamok közötti felosztása. A Közösség szabályozási hatáskörének tárgyi hatálya a nyílt tengeri halászatra is kiterjed olyan mértékben, amilyen mértékben a nemzetközi közjog értelmében hasonló hatáskör illeti meg az államokat. Egy tagállam azzal, hogy a tengeri erőforrások védelme érdekében a halászatot korlátozó intézkedéseket fogad el, nem veszélyezteti annak a rendszernek a célkitűzéseit, illetve működését, amelyet a halászati ágazat közös strukturális politikájának létrehozásáról, valamint a halászati termékek ágazata piacainak közös szervezéséről szóló rendeletekkel vezetett be.⁷

Az EKSZ 133. (volt 113.) cikkének (1) bekezdése alá eredetileg nem tartoztak a szellemi tulajdonra vonatkozó jogok. A közös kereskedelempolitika az EKSZ létrejötte után,

⁵ Balázs Péter: i. m. (3) p. 50, 3.2.1. pont.

⁶ Magyar nyelven lásd Balázs Péter: i. m. (3) p. 51, 3.2.1. pont

⁷ 3/76., 4/76. és 6/76. sz. egyesített ügyek, Cornelis Kramer és társai elleni eljárás, EBHT 1976, p. 1279

egy átmeneti időszakot követően a vámtarifák módosításaira, a vámtarifa- és kereskedelmi megállapodások megkötésére, a liberalizációs intézkedések egységesítésére, az exportpolitikára, valamint az olyan kereskedelempolitikai védintézkedésekre, mint a dömping vagy szubvenció esetén meghozandó intézkedésekre terjedt ki, egységes elveken alapulva. A közös kereskedelempolitika tartalmának és terjedelmének bővülése folyamatosan igazodott a nemzetközi kereskedelem tárgykörének és a nemzetközi szerződésekben szabályozott kereskedelempolitikai eszközök fogalomkörének kibővüléséhez. A megállapítást jól példázza a szolgáltatásoknak és a szellemi tulajdon-jogoknak a határokon átlépő nagyságrendje, amely a nyolcvanas évekre elérte és meghaladta a termékek nemzetközi forgalmát. Értelemszerűen a Bizottság a közösség külső jogviszonyaiban, a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatokban kizárólagos hatáskörrel eljárva egyedül, a tagállamokat megelőzve kívánt részt venni a külgazdasági kapcsolatokban.⁸

A Bizottság a GATT-tárgyalások során aggályossá tette a Közösség kizárólagos szerződéskötési hatáskörét az EKSZ 133. cikke alapján a GATS-, illetve a TRIPS-megállapodásra. A kérdésre az ERTA-ügyben megfogalmazott alapvetések mentén az Európai Bíróság 1/94. sz. véleménye adott első alkalommal útmutatást.⁹ A bíróság a TRIPS vonatkozásában annak egyes részei tekintetében tartotta helytállónak jogalapként a 133. cikket. Megítélése szerint azon rendelkezések tartoznak a Közösség kizárólagos kompetenciájába, amelyek a határforgalommal kapcsolatos különleges követelményeket állítanak fel (III. Rész, 4. fejezet).¹⁰ Az Európai Bíróság álláspontját azzal támasztotta alá, hogy a TRIPS-megállapodás hivatkozott rendelkezései megfeleltethetők a Tanácsnak a hamisított termékekre vonatkozó, a véleményadás időpontjában hatályos rendeletével.¹¹ A szakirodalomban megjelent kritikái észrevételek kihangsúlyozták, hogy nem helytálló az Európai Bíróság azon megállapítása, hogy a nemzetközi gazdasági viszonylatok vonatkozásában a WTO létrejöttének nem tulajdonított kellő jelentőséget, és ezzel elveszett annak a lehetősége, hogy az Európai Unió nemzetközi identitását megerősítsék.¹²

Az Európai Bíróság megállapításai sajátos helyzetet teremtettek az EK-ban, a tagállamoknak a WTO-n belüli részvételében. Amint arra *Luszczyk* helyesen mutatott rá, a TRIPS-meg-

⁸ Király Miklós (szerk.): Az Európai Közösség kereskedelmi joga, negyedik átdolgozott kiadás. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2003 [idézett rész; *Dienes-Oehm Egon*: Kereskedelempolitika (II. fejezet), p. 141, 2. 2. 2. pont]

⁹ 1/94. sz. vélemény. A Közösség hatásköre a szolgáltatásokról és a szellemi tulajdon oltalmáról szóló nemzetközi szerződések megkötésére – Az EK-szerződés 228. cikkének (6) bekezdésében foglalt eljárás. EBHT 1994, p. I-5267

¹⁰ uo. 55. pont.

¹¹ A Tanács 3842/86/EGK sz. rendelete a hamisított termékek Európai Gazdasági Közösségen belüli forgalomba hozatalának tilalmáról, HL L 357, 1986. 12. 01., p. 1. Magyar nyelven részletesen *Luszczyk* i. m. (2), p. 133–134. Megjegyzendő, hogy a Bizottság a kizárólagos hatáskört illető megállapításait a párhuzamos hatáskörök elvére történő utalással is erősíteni kívánta. Az Európai Bíróság elutasította e gondolatmenetet, kihangsúlyozva, hogy a kizárólagos belső hatáskör csak akkor eredeztet hasonló külső hatáskört, ha a közösség belső kompetenciáit jogszabályok kibocsátása útján már gyakorolta; lásd 1/94. sz. vélemény, 72–105. pont.

¹² A vélemények összegzését lásd: *W. Christoph Herrmann*: Common Commercial Policy after Nice: Sisyphus would have done a better job. *Common Market Law Review*, 2002, 39. sz., p. 7–29

állapodás nem tartalmaz derogációt a legnagyobb kedvezményes elbánás klauzulája alól a szabadkereskedelmi övezetek számára. Mivel a tagállamok is részesei a megállapodásnak, a legnagyobb kedvezményes klauzula alkalmazása azt jelenti, hogy a Közösség valamely tagországa által egy másik tagállam részére biztosított kedvezményt is ki kell terjeszteni a TRIPS valamennyi részes államára. Ha tehát valamely közösségi jogi aktussal, illetve jogharmonizációs intézkedéssel a Közösség azt írja elő, hogy tagállamai a többi tagállam részére a szellemi tulajdon terén kedvezményeket nyújtsanak, azokból a TRIPS többi részes tagállamát sem lehet kizárni.¹³

Az 1/94. sz. véleményben foglaltakra válaszlépésként a tagállamok kiszélesítették a 133. cikk hatályát az Amszterdami Szerződéssel. A tartalmi módosulást egy új (5) bekezdés beiktatása eredményezte, amely szerint a Bizottság javaslatára a Tanáccsal és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően a 133. cikk alkalmazási körét egyhangúan kiterjesztheti a szolgáltatásokról és a szellemi tulajdonról szóló tárgyalásokra és megállapodásokra annyiban, amennyiben azokra a rendelkezés hatálya nem terjed ki.

Mivel ez utóbbi szövegezés sohasem került alkalmazásra, továbbá fennmaradtak még egyéb bizonytalanságok, a 2001 februárjában aláírt Nizzai Szerződés ismét módosította a 133. cikk (3) és (5) bekezdését.

133. CIKK

(3) *Ha egy vagy több állammal vagy nemzetközi szervezettel kötendő megállapodásról kell tárgyalásokat folytatni, a Bizottság ajánlást tesz a Tanácsnak, a Tanács pedig felhatalmazza a Bizottságot a szükséges tárgyalások megkezdésére. A Tanács és a Bizottság feladata annak biztosítása, hogy a megtárgyalt megállapodások a belső közösségi politikákkal és szabályokkal összeegyeztethetők legyenek.*

A Bizottság ezeket a tárgyalásokat a Tanács által e feladatának támogatására kijelölt különbizottsággal konzultálva, a Tanács által számára kibocsátott irányelvek keretei között folytatja le. A Bizottság rendszeresen jelentést tesz a különbizottságnak a tárgyalások előrehaladásáról.

A 300. cikk vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell.

(4) *Az e cikkben ráruházott hatáskörök gyakorlása során a Tanács minősített többséggel jár el.*

(5) *Az (1)–(4) bekezdést – a (6) bekezdés sérelme nélkül – a szolgáltatások kereskedelmére és a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásaira vonatkozó megállapodások tárgyalására és megkötésére is alkalmazni kell annyiban, amennyiben azokra az említett bekezdések hatálya nem terjed ki.*

A (4) bekezdéstől eltérve, a Tanács egyhangúlag határoz az előző albekezdésben említett tevékenységekre vonatkozó megállapodások tárgyalásáról és megkötéséről, ha a megállapodás olyan

¹³ Luszcz, i. m. (2), p. 134

rendelkezéseket tartalmaz, amelyek elfogadásához a belső szabályok esetében egyhangúságra van szükség, vagy ha valamely ilyen megállapodás olyan területet érint, ahol az e szerződéssel ráruházott hatásköröket a Közösség belső szabályok elfogadásával még nem gyakorolta.

A horizontális megállapodások tárgyalásáról és megkötéséről a Tanács egyhangúlag határoz annyiban, amennyiben az ilyen megállapodás az előző albekezdést vagy a (6) bekezdés második albekezdését is érinti.

E bekezdés nem érinti a tagállamok azon jogát, hogy harmadik országokkal vagy nemzetközi szervezetekkel nemzetközi megállapodásokat tartsanak fenn vagy kössenek, amennyiben az ilyen megállapodások összhangban vannak a közösségi joggal és az egyéb vonatkozó nemzetközi megállapodásokkal.

(7) A (6) bekezdés első albekezdésének sérelme nélkül, a Tanács a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően az (1)–(4) bekezdés alkalmazását egyhangúlag kiterjesztheti a szellemi tulajdonra vonatkozó nemzetközi tárgyalásokra és megállapodásokra annyiban, amennyiben azokra az (5) bekezdés hatálya nem terjed ki.

Az újabb és terjedelmes szövegmódosítás 2003. február 1. napjától kezdődően a szolgáltatások és a szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásai terén a közösség és a tagállamok közötti kizárólagos és osztott hatáskörök pontosabb elhatárolását kívánja elősegíteni, továbbá kiszélesíti a minősített többséggel való szavazás alkalmazásának lehetőségét.¹⁴ A szellemi tulajdon védelme által átfogott területek közül csak az áruk kereskedelmét is érintő kérdések tartoznak közösségi hatáskörbe, például a belföldi forgalomba helyezés céljából vámkezelt, hamisított („kalóz-”) termékek elleni igénybe vehető védintézkedések,¹⁵ mindazonáltal nem kizár a lehetséges hatáskörbővülés a szellemi tulajdon terén, igen bonyolult utaló szabályokkal.¹⁶

Az EKSZ 133. cikke a hatásköri rendelkezések mellett eljárási szabályokra is kitér. A szerződéses kereskedelempolitikai hatáskörök gyakorlására a (3) és az (5)–(7) bekezdés alkalmazandó. A nemzetközi szerződések megkötésére alkalmazandó 300. cikkhez képest a 133. cikk speciális rendelkezéseket tartalmaz, amelynek alapján két szakasz különíthető el: a) tárgyalási szint; b) a szerződés megkötése.¹⁷

A szellemi tulajdon-jogi kereskedelempolitikai szerződések megkötésére a szerződés egyhangúságot ír elő az (5) bekezdés második albekezdésében említett két feltétel teljesülése

¹⁴ Megjegyzendő, hogy az Alkotmányos Szerződés a III-315. szakasszal, valamint a Lisszaboni Szerződés (kihirdette: 2007. évi CLXVIII. törvény) új 188C. cikk beiktatásával változtatni szándékozott a 133. cikk rendelkezésein, mindekelőtt abban, hogy a közös kereskedelempolitika részévé kívánták tenni a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásait.

¹⁵ A Tanács 1383/2003/EK rendelete (2003. július 22.) az egyes szellemi tulajdonjogokat feltehetően sértő áruk elleni vámhatósági intézkedésekről és az ilyen jogokat ténylegesen sértő áruk ellen hozandó intézkedésekről, HL L 196., 2003. 08. 02., p. 7

¹⁶ Vincze in Osztovics (szerk.) i. m. (2), p. 974

¹⁷ Vincze in Osztovics (szerk.) i. m. (2), p. 976. Megjegyzendő, hogy a (3) bekezdésben említett különbizottság, az ún. 133-as bizottság alapvető szereppel bír a megkötendő szerződés tekintetében azon túl, hogy fenntartja a kapcsolatot a Tanács és a Bizottság között. A Bizottság a 133-as bizottság iránymutatásai mentén gyakorolja hatáskörét.

esetén. A szellemi tulajdonnak azon aspektusai, amelyeket csak az EKSZ 95. cikke alapján lehet harmonizálni, e specialitásuk okán nem esnek az említett alternatívák alá.¹⁸

A szövegmódosítás eltérő megítélés alá esik a szakirodalomban. Egyes nézetek szerint a Nizzai Szerződés a 133. cikk legújabb szövegével – inkorporálva az ERTA-döntés, valamint az 1/94. sz. vélemény főbb elemeit – kellően kiegyensúlyozott, talán túlságosan is cizellált kompromisszumot hozott létre, és rövid távon alkalmasnak tűnik a tagállamok, illetve a Bizottság mint a közösségi kompetenciák igazi letéteményesének céljait kielégíteni.¹⁹ Az ellenkező álláspontot képviselők megfogalmazása értelmében a nizzai kormányközi csúcson a problémák megoldása helyett a világkereskedelem strukturális változásaira reagáltak, és az ellentmondásokat eredményező 1/94. sz. véleményt foglalták a közösségi joganyagba. Mind a közös kereskedelempolitika alkalmazása, mind a nyitott kérdések le nem zárása újabb problémákat idézhet elő, különösen akkor, amikor a jövőben 27 tagállammal kell részt vennie a közösségnek a többoldalú kereskedelmi tárgyalásokon.²⁰

A szerződéskötési hatáskör szempontjából kiemelendő az EKSZ 133. cikkének (5) bekezdése első albekezdésében előforduló „a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásaira” szövegfordulat, amelyhez a jogalkotók nem fűztek további magyarázatot. A szakirodalom értelmezése szerint e terminológia alkalmazása a közösség javára történő hatásköri megosztást jelenti a TRIPS-megállapodás tekintetében oly módon, hogy az (5) bekezdés – szűkítő értelmezésben együttozva a (7) bekezdés hatáskörbővítő szabályával – csak a TRIPS-megállapodásra terjed ki. Így a (7) bekezdés mindazokat a területeket fogja át, amelyek nem esnek a TRIPS-megállapodás hatálya alá, de a szellemi tulajdon más aspektusait érintik (pl. a BUE 6bis cikke szerinti személyhez fűződő jogok vagy a WCT/WPPT az internetet vagy más digitális technológiát érintő szabályai).²¹ A szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásait érintő közösségi szerződéskötési hatáskörbe nem tartoznak bele a megállapodások, ha olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek túlterjeszkednek az EK jogalkotási hatáskörén.²² Mind a szerződéskötési hatáskör, mind annak a szellemi tulajdon más aspektusaira való kiterjesztése csak az implicit módon az EKSZ 95. cikkének (1) bekezdése második mondatából levezetett hatáskör terjedelmére áll fenn.²³

Az implicit módon az EKSZ 95. cikkének (1) bekezdése második mondatából levezetett szerződéskötési hatáskör, valamint az EKSZ 133. cikkének (5) bekezdése első albekezdése szerinti szabály versengő hatásköröknek tekinthetők. Mindkét hatásköri rendelkezés – az

¹⁸ Vincze in *Osztovics* (szerk.) i. m. (2), p. 977

¹⁹ Dienes-Oehm in *Király* (szerk.), i. m. (8), p. 147, 2.2.2. pont

²⁰ Herrmann i. m. (12), p. 28

²¹ Herrmann i. m. (12), p. 18; Vincze in *Osztovics* (szerk.) i. m. (2), p. 974

²² EKSZ 133. cikkének (6) bekezdése első albekezdése.

²³ Kaiser, in *Busche/Stoll* i. m. (2), Rdn. 14–15. Az EKSZ 95. cikkének (1) bekezdése második mondata: A Tanács a 251. cikkben megállapított eljárásnak megfelelően és a Gazdasági és Szociális Bizottsággal folytatott konzultációt követően elfogadja azokat a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítésére vonatkozó intézkedéseket, amelyek tárgya a belső piac megteremtése és működése.

ERTA-döntés figyelembevételével – olyan mértékben kizárólagos, amennyiben az EKSZ 95. cikke alapján kibocsátott másodlagos közösségi joganyagot a tagállamok nemzetközi megállapodása csorbítaná.²⁴ Tekintettel a rendeletek által létrehozott közösségi iparjogvédelmi oltalmi formákra, így a közösségi növényfajta-oltalomra,²⁵ a közösségi védjegyre,²⁶ a közösségi formatervezésiminta-oltalomra,²⁷ a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmára,²⁸ illetve az olyan szerzői jogi irányelvekre, amelyek nem a minimumszabályozás megállapítását célozzák meg,²⁹ a szerződéskötési hatáskör kizárólagos.

Megjegyzendő, hogy a rendeletek által létrehozott közösségi iparjogvédelmi oltalmi formák tekintetében az EKSZ 133. cikke (5) bekezdése első albekezdése szerinti, valamint az implicit módon az EKSZ 95. cikke (1) bekezdése második mondatából levezetett közösségi kizárólagos szerződéskötési hatáskör az Európai Közösség és a tagállamai között párhuzamos szerződéskötési hatáskörhöz vezet, mivel a közösség szerződéskötési hatásköre a közösségi iparjogvédelmi oltalmi formák esetében nem érinti az ettől függetlenül a nemzeti iparjogvédelmi oltalmi formákon meglévő szerződéskötési hatáskört. A párhuzamos szerződéskötési hatáskör alá nem csupán a TRIPS-megállapodás különös rendelkezései esnek amennyiben e hatáskör a korábban már bevezetett közösségi iparjogvédelmi oltalmi formák védelmére vonatkozik, tehát a TRIPS 15–21., 22–24., 25. és 26. cikkére, valamint 27. cikke 3. bekezdés b) pontjának második mondatára, hanem az ezen rendelkezésekkel összefüggésben álló általános rendelkezések is (a megállapodás 1–8., 41–50. cikke, a 61. cikk, a 62. cikk, a 63. és 64. cikk, a 65–67. cikk, illetve a 68–73. cikk).³⁰ Miután az Európai Bíróság megállapította hatáskörét a *Hermès*-ügyben a TRIPS-megállapodás értelmezésére,³¹ az alábbiakban az Európai Bíróság által követett joggyakorlattal illusztráljuk a hatásköri szabályokat.

²⁴ *Kaiser in Busche/Stoll* i. m. (2), Rdn. 18.

²⁵ A Tanács 2100/94/EK rendelete (1994. július 27.) a közösségi növényfajta-oltalmi jogokról, HL L 227, 1994. 09. 01., p. 1; utoljára módosította: a Tanács 873/2004/EK rendelete (2004. április 29.) HL L 162, 2004. 04. 30., p. 38

²⁶ A Tanács 40/94/EK rendelete (1993. 12. 20.) a közösségi védjegyről, HL L 11, 1994. 01. 14., p. 1, utoljára módosította: a Tanács 1891/2006 (2006. 12. 18.) rendelete, HL L 386, 2006. 12. 29. p. 14

²⁷ A Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról, HL L 3, 2002. 01. 05, p. 1

²⁸ A Tanács 510/2006/EK rendelete (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról, HL L 93, 2006. 03. 31., p. 12. Lásd e rendelethez kapcsolódóan *Cserba Veronika – Munkácsi Péter*; Szellemi tulajdon-jogi tárgyú viták az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok közötti transzatlanti gazdasági kapcsolatokban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 1. (111.) évfolyam 5. sz., 2006 október, p. 59–77, 69–71

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről (kodifikált változat), HL L 372, 2006. 12. 27., p. 121, 1–6. cikk; Az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról, HL L 272, 2001. 10. 13., p. 32, 8. cikk.

³⁰ *Kaiser in Busche/Stoll* i. m. (2), Rdn. 29–30

³¹ Fontos kihangsúlyozni a *Hermès*-ügyben [C-53/96 sz. ügy *Hermès International v. FHT Market Choice BV*, EBHT 1998., I-3603. oldal] hozott döntés jelentőségét, hiszen annak kimondásával, hogy az Európai Bíróság hatáskörrel rendelkezik a TRIPS-megállapodás értelmezésére, a bíróság megelőzte a nemzeti bírói fórumokat abban, hogy eltérő értelmezéseket adjanak az EK kizárólagos vagy osztott hatáskörébe tartozó WTO-joganyaghoz. Lásd *Munkács*, i. m. (1), p. 42

Az Európai Bíróság a *Hermès*-ügyben folytatott előzetes döntéshozatali eljárása során a párhuzamos hatáskörre vonatkozóan messze ható megállapítást tett:

27. A 40/94 rendelet 99. cikke értelmében a közösségi védjegyből eredő jogok „ideiglenes és biztosítási intézkedések” elfogadása révén védelemben részesíthetők.

28. Igaz, hogy a 99. cikk által előírányzott intézkedések, valamint az azokkal összefüggő eljárási szabályok az érintett tagállam nemzeti joga által a nemzeti védjegy alkalmazása céljából előírt intézkedések, illetőleg szabályok. Mégis, mivel a Közösség részese a TRIPS-Egyezménynek, és mivel ez az egyezmény a közösségi védjegyet érinti, a 40/94 rendelet 99. cikkében említett bíróságok, amennyiben közösségi védjegyből eredő jogok védelme érdekében ideiglenes intézkedések elrendelése céljából nemzeti szabályok alkalmazását kéri tőlük, kötelesek a nemzeti szabályokat – amennyire csak lehet – a TRIPS-Egyezmény 50. cikkének szövege és célja tükrében alkalmazni.

A Dior egyesített ügyekben 2000 decemberében meghozott európai bírósági döntés szintén vizsgálatának tárgyává tette a hatásköri kérdéseket.³² A megkereső bíróság első kérdésének tárgya az, hogy a TRIPS-megállapodás 50. cikkének az Európai Bíróság által történő értelmezésére vonatkozóan a *Hermès*-döntés csak a védjegyjog körébe tartozó helyzetekre korlátozódik-e.

Az Európai Bíróság kitért arra, hogy a TRIPS-megállapodást a Közösség és tagállamai kötötték meg az osztott hatáskör értelmében, ebből következik, hogy az EKSZ rendelkezéseinek megfelelően megkeresett bíróság hatáskörrel rendelkezik azon kötelezettségek meghatározására, amelyeket a Közösség így felvállalt, valamint e célból a TRIPS-megállapodás rendelkezéseinek értelmezésére.

A *Hermès*-ügyben hozott ítélet idézett rendelkezéseire történő hivatkozását követően az Európai Bíróság hangsúlyozta, hogy a tagállamok és a közösségi intézmények kötelesek szorosan együttműködni a WTO-megállapodás – beleértve a TRIPS-megállapodás – megkötésére vonatkozó megosztott hatáskör értelmében tett kötelezettségvállalások végrehajtásában. A TRIPS-megállapodás 50. cikke olyan eljárási rendelkezés, amelyet a hatálya alá tartozó valamennyi helyzetre ugyanúgy kell alkalmazni, és mind a nemzeti jog, mind a közösségi jog körébe tartozó helyzetekre egyaránt alkalmazható, ez a kötelezettség – gyakorlati és jogi okokból is – megköveteli, hogy a tagállami és a közösségi fórumok egységes értelmezést fogadjanak el. A bíróság, biztosítva az egységes értelmezést, a tagállami bíróságokkal együttműködésben jár el, így a TRIPS-megállapodás 50. cikkének értelmezésére vonatkozó hatásköre nem korlátozódik a védjegyjog körébe tartozó helyzetekre.³³

Az Európai Bíróság a következő választ adta a hatáskört érintő kérdésre:

47. Amennyiben egy olyan területről van szó, ahol a TRIPS-megállapodást alkalmazni kell, és amely területen a Közösség már alkotott jogszabályokat – mint például a védjegy-

³² C-300/98 és 392/98 sz. egyesített ügy *Parfums Christian Dior SA v. Tuk Consultancy BV; Ascco Gerüste GmbH and Rob van Dijk v. Wilhelm Layher GmbH & Co KG and Layher BV*, EBHT 2000., p. I-11307

³³ Dior, 37–39. pont

jog esetében –, a fent említett Hermès-ítéletből és különösen annak 28. pontjából következik, hogy a tagállamok bíróságainak a közösségi jog értelmében – amennyiben egy ilyen területhez tartozó jogok védelmére a nemzeti jogok alkalmazásával ideiglenes intézkedéseket kell elrendelniük – a lehetőségek szerint a TRIPS-megállapodás 50. cikke szövegének és céljának figyelembevételével kell eljárniuk.³⁴

ERSA („Tokaji”-ügy)

Az idehaza „Tokaji-ügyként” ismert, Európai Bíróság előtti eljárás jól példázza azt a megállapítást, amely szerint a kereskedelmi forgalomban a termékek földrajzi eredetének azonosítására szolgáló megjelölések használatához és e megjelölések jogi oltalmához fontos gazdasági érdek fűződik, ha a termék minőségét döntő mértékben a földrajzi eredetnek köszönheti.³⁵ Egy olasz regionális közigazgatási bíróság (*Tribunale Amministrativo Regionale per il Lazio*) 2003 júniusában előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordult az Európai Bírósághoz, amely egy 2002. szeptember 26-án kiadott miniszteri rendelet hatályon kívül helyezésére irányult, és amely az m.t. minőségi borok és az olasz tájborok (IGT) címkéjén feltüntethető, a rendelet II. mellékletében szereplő szőlőfajtanevek és azok szinonimái – beleértve a földrajzi megjelöléseket is – alkalmazására vonatkozó nemzeti feltételekről szól. A megtámadott jogszabály I. mellékletében a rendelet a „*Tocai friulano*” és a „*Tocai italico*” borokra az eltérést csak egy behatárolt időtartamra, 2007. március 31-ig alkalmazza, az Európai Közösség és Magyarország közötti megállapodással összhangban.³⁶ Magyarország beavatkozásként lépett be az eljárásba, és indítványt tett.³⁷

³⁴ A Dior-ügyben hozott döntésen alapította álláspontját az Európai Bíróság az *Anheuser-Busch*-ügyben. A felperes Finnországban tulajdonosa a *Budweiser*, *Bud*, *Bud Light* és a *Budweiser King of Beers* védjegyeknek. Ezeket a megjelöléseket 1985 és 1992 között lajstromozták, de az első regisztrációra vonatkozó kérelmet már 1980-ban beadták. Az alperes Csehszlovákiában regisztrálta kereskedelmi nevét mint *Budweiser Budvar*, *Nemzeti Társaság*. Az alperes ugyancsak tulajdonosa volt 1962–1972 között Finnországban a *Budvar*, *Budweiser Budvar* védjegyeknek, amelyeknek a használatától a finn bíróság a lajstromozást követően meghatározott időn belül megfosztotta, mondván, hogy az alperes nem tett eleget védjegyhatalmat kötelezettségének. 1996. október 11-én a felperes keresettel fordult a bírósághoz, amelyben kérelmezte, hogy az alperest tiltsák el a *Budejovcky Budvar*, *Budweiser Budvar*, *Budweiser*, *Budweis*, *Budvar*, *Bud* és a *Budweiser Budbrau* név mint a Budvar által előállított sörök forgalmazására és reklámozására szánt megjelölések használatától, valamint tiltsák meg a korábban megtiltott védjegyeinek használatát, és egyben kötelezzék kártérítés megfizetésére.

Az utaló bíróság egyben hivatkozott az Európai Bíróság korábbi gyakorlatára, azaz, hogy van lehetőség a TRIPS-megállapodást alkalmazni jelen esetben, függetlenül attól, hogy a védjegyek tekintetében nemzeti vagy közösségi jogot kellene alkalmazni. A bíróság szerint a megállapodást kell alkalmazni egy védjegy és egy, a védjegyet sértőnek tartott megjelölés összeütközése esetén, amennyiben ez az összeütközés a TRIPS-megállapodás hatálybalépése előtt kezdődött, de utána is folytatódott. Lásd C-245/02 *Anheuser-Busch* EBHT 2004, p. I–10989

³⁵ Dr. Jókúti András – dr. Szabó Ágnes: A földrajzi árujelzők közösségi és hazai szabályozása in Fehér Könyv a szellemi tulajdon védelméről 2005, Budapest Magyar Szabadalmi Hivatal – Magyar Szellemi Tulajdonvédelmi Tanács, Budapest, p. 85–105

³⁶ C-347/03 sz. ügy, *Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia és Agenzia regionale per lo sviluppo rurale (ERSA)* EBHT 2005., p. I–3785

³⁷ Az eset bemutatásában a magyar álláspontot tartalmazó tárgybéli dokumentum jelentett nagy segítséget, a szerző az abban foglaltakat vette alapul.

Az alapügy 2002. decemberben kezdődött, amikor az olasz *Friuli-Venezia Giulia* régió és a Vidékfejlesztési Regionális Ügynökség bírósághoz fordult a hivatkozott miniszteri rendelet kifogásolása tárgyában. Az olasz miniszteri rendelet a 753/2002/EK közösségi rendelet 19. cikkén alapult.³⁸

A 19. cikk (1) bekezdés (c) pontja egy meghatározott feltételhez köti, hogy egy borcím-kén mikor tüntethetők fel az asztali borok vagy az m.t. minőségi borok előállítás során felhasznált szőlőfajtanevek vagy azok szinonimái: „(c) a fajta neve, illetve szinonimáinak valamelyike nem tartalmaz m.t. minőségi bor vagy asztali bor vagy a Közösség és harmadik országok közötti megállapodásokban felsorolt importált bor leírására használt földrajzi jelzést, és ha más földrajzi kifejezés kapcsolódik hozzá, a címkén e földrajzi kifejezés nélkül jelenik meg.” Ebben az ügyben ez a releváns feltétel.

A 19. cikk (2) bekezdés (b) pontja ugyanakkor lehetővé teszi az ettől való eltérést: „a II. mellékletben szereplő fajtanevek és szinonimáik az e rendelet hatálybalépésének napján érvényben lévő nemzeti és a közösségi szabályok szerint használhatók.” A hivatkozott II. mellékletben szerepel a „*Tocai friulano*” és a „*Tocai italico*”, azzal a megkötéssel azonban, miszerint ezek a nevek csak az átmeneti időszak alatt – 2007. március 31-ig – alkalmazhatóak.

A megtámadott miniszteri rendelet tehát pusztán áttemeli a közösségi rendelet előírásait, és kimondja, hogy a korlátozás az Európai Közösség és Magyarország között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről szóló megállapodáson (továbbiakban: Bormegállapodás) alapul. A megállapodás cikkekre tagolódó szövegből, levélváltásból valamint nyilatkozatokból áll. A „*Tocai friulano*” és a „*Tocai italico*” név alkalmazása tekintetében fennálló időbeli korlátozásra vonatkozó rendelkezés a levélváltásból fakad.

A Bormegállapodást hivatalosan a 93/724/EK tanácsi döntéssel fogadták el 1993. november 23-án a levélváltással és a nyilatkozatokkal együtt.

Ennek megfelelően tehát a jelen eljárásban kifogásolt – feltételezett – jogsértés, nevezetesen a „*Tocai friulano*” és a „*Tocai italico*” név 2007. március 31-e utáni használatának tilalma közvetlenül két közösségi jogi forrásból ered: az 1993. november 23-án elfogadott 93/724/EK tanácsi döntés, valamint a 2002. április 29-én elfogadott 753/2002/EK közösségi rendelet.

Az ügy közösségi joggal összeegyeztethető módon történő elbírálása érdekében az eljáró olasz bíróság nyolc kérdést utalt előzetes döntéshozatal céljából az Európai Bíróság elé, amelyből a második és a hatodik kérdés érdemel a tárgy szempontjából figyelmet.

³⁸ A borpiac közös szervezéséről szóló, 1999. május 17-i 1493/1999/EK tanácsi rendeletet a borágazatra vonatkozó eredeti szabályozás egyszerűsítése és egységes szerkezetbe foglalása részeként léptették életbe. Az 1999-ben kibocsátott rendeletet a borcímkezésre vonatkozó szabályokat megállapító 753/2002/EK rendelet hajtotta végre. Megjegyzendő, hogy e közösségi rendelet később a 2004. augusztus 9-i 1429/2004/EK rendelet által módosult, amely módosított formájában egy későbbi eljárás tárgyát is képezte (lásd a 43. lábjegyzetet). A borpiac közösségi szabályozásáról magyar nyelven lásd dr. Jókúti András – dr. Szabó Ágnes: i. m. (35), p. 99

A második kérdés így hangzott: „Vajon a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről 1993. november 23-án aláírt közösségi Megállapodás azáltal, hogy az ipari és kereskedelmi tulajdon körébe tartozó földrajzi eredetmegjelölések védelmét szabályozza – az Európai Közösségek Bíróságának az EK kizárólagos hatáskörére vonatkozó 1/94. számú véleménye fényében is – a közösségi jog szempontjából érvénytelennek és hatálytalannak minősíthető-e, tekintettel arra, hogy ugyanazon Megállapodás az Európai Közösségek egyes tagállamai részéről nem került ratifikálásra?”

A hatodik kérdés szerint: „Amennyiben két homonim földrajzi megjelölés két különböző – a TRIPS-megállapodásban részes – országban termelt borokra vonatkozik (ahol a homonímia két, a TRIPS-megállapodásban részes mindkét országban használt földrajzi megjelölést – az egyik részes ország földrajzi megjelölését és a másik részes országban hagyományosan termelt bort megjelölő homonim megjelölést érint), vajon a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó szerződésnek a TRIPS-megállapodást tartalmazó, 1996. január 1-jén hatályba lépett C. melléklete (HL 1994., L 336.) 3. fejezetének 22–24. cikke akként értelmezendő-e, hogy mindkét megjelölés használható, feltéve, hogy azokat az érintett termelők a múltban vagy jöhíszeműen, vagy 1994. április 15-ét megelőzően legalább tíz évig használták [24. cikk (4) bekezdése], és mindkét földrajzi megjelölés a fogyasztókat meg nem tévesztő módon, világosan jelzi a megjelölt bor származási országát, régióját vagy területét?”

A második kérdéshez

A magyar álláspont abból indult ki, hogy a Bormegállapodás nem szellemi tulajdoni jellegű megállapodásnak, hanem kereskedelmi tárgyú megállapodásnak tekinthető. A szabályozás tárgykörét tekintve egyértelműen megállapítható, hogy a Bormegállapodás elsősorban a szerződő felek területén kívülre történő borexportra, a borok leírására, bemutatására, a címkén, a kereskedelmi okmányokban vagy reklámban való megjelenésére, az ellenőrző hatóságok közötti kölcsönös segítségnyújtásra, a vita esetén lefolytatandó konzultációs eljárásra és az átmeneti időszakban alkalmazandó protokollra tartalmaz rendelkezéseket, és csak az ezek alkalmazásához szükséges mértékben rendelkezik a földrajzi árujelzőkről és más (például tradicionális) megnevezésekről.

A magyar álláspont nem tekintette megalapozottnak azt a jogértelmezést, amely szerint a Bormegállapodás preambulumban a Társulási és az Ideiglenes Megállapodásra való általános hivatkozás ténye egyben a megállapodás megkötésére szolgáló jogalap meghatározása. A nemzetközi megállapodások (inkább politikai célokat betöltő, hangsúlyozottabban deklaratív) preambuluma nem ezt a célt szolgálja.

Ezt a jogszabály-szerkesztési szabályt érvényesíti a Tanácsnak az Európai Közösség és Magyarország között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről szóló megállapodás kötéséről szóló, 1993. november 23-i 724/1993/EK határozata is, amely a Bormegállapodás aláírására a Tanács elnökének adott felhatalmazást tartalmazza. Ennek

preambuluma ugyanis nyilvánvalóan a jogalap megjelölésének céljával kimondja, hogy a Közösség a Bormegállapodást, a hozzá kapcsolt Mellékletet és Jegyzőkönyvet, továbbá a Levélváltásokat az EKSZ 133. (volt 113.) cikke, tehát a kereskedelmi megállapodások közösségi jogalapját képező cikk alapján köti meg.

Abból következően, hogy a Tanács a hivatkozott határozatában az EKSZ 133. (volt 113.) cikkére hivatkozva adta meg a Tanács elnökének a felhatalmazást a Bormegállapodás aláírására, következtetni lehet arra is, hogy a tagállamok egyetértettek abban, hogy erre az EKSZ 133. (volt 113.) cikke a megfelelő jogalap. Ha később mégis bármely tagállam vagy a Tanács vitatta volna azt, hogy a 133. (volt 113.) cikk alapján a közösség köthet ilyen tartalmú szerződést, az EKSZ 230. cikke értelmében megsemmisítési eljárás keretében a kihirdetésétől számított két hónapon belül kérhette volna a bíróságtól a jogi aktus jogszerűségének vizsgálatát. Tekintettel azonban arra, hogy a tagállamok közül egyik sem kezdeményezett ilyen eljárást (viszont később az olasz fél igen) a magyar–EK Bormegállapodás, de más hasonló tárgyú megállapodás tekintetében sem, ebből arra is lehet következtetni, hogy a 133. (volt 113.) cikket mint jogalapot a tagállamok nem vitatták.

Mindezekből pedig megalapozottnak tűnik az a megállapítás, hogy a Bormegállapodást a felek nem a Társulási vagy az Ideiglenes Megállapodás, hanem az EKSZ 133. (volt 113.) cikke alapján kötötték. Az ilyen típusú megállapodások kötésére a Közösségnek kizárólagos hatásköre van, az EKSZ 300. cikkének (7) bekezdése alapján ezek kötelezőek a tagállamokra és a közösségi szervekre anélkül, hogy ők maguk szerződő felek lennének a megállapodásban, és külön ratifikációs eljárást kellene lefolytatniuk. Ebből következik, hogy a Közösség a Bormegállapodást a megfelelő jogalapon és a megfelelő eljárásban kötötte meg.

Ugyanezt támasztja alá a mezőgazdasági-élelmiszeri termékekre vonatkozó belső közösségi jogalkotás külső vetületeként az Európai Bíróság által kialakított bennefoglalt hatáskörök (*implied powers*) elvének alkalmazása is, amelynek alapján a Közösségnek ott is van nemzetközi szerződés kötésére hatásköre, ahol ez csak a megfelelő belső hatáskörből ered. Ebből egyértelműen következik, hogy a bennefoglalt hatáskör elve alapján a Közösségnek hatásköre van a borokra vonatkozó megnevezések tárgyában is nemzetközi szerződést kötni.³⁹

Emellett az Európai Bíróság 1/94. sz. véleményének⁴⁰ 69. és 70. pontja elismeri az Ausztriával és az Ausztráliával kötött hasonló tárgyú megállapodás érvényességét is, amikor kimondja, hogy ez utóbbit azért kötötték közösségi szinten, mert előírásai közvetlenül kapcsolódtak a közös agrárpolitika előírásaihoz, és különösen a borokra vonatkozó közösségi szabályozáshoz. A közös agrárpolitikára pedig a közös kereskedelempolitika mellett a Magyarországgal kötött Bormegállapodás aláírására felhatalmazó tanácsi határozat is hivatkozik, így a bíróság véleménye erre az esetre is alkalmazandó.

³⁹ Lásd a 4. és 7. lábjegyzetet

⁴⁰ Lásd a 9. lábjegyzetet

Megjegyzendő, hogy a közösségi borpiac szervezéséről szóló 822/87/EGK rendelet 63. cikke kifejezetten úgy rendelkezett, hogy a Közösségen belüli forgalomba hozatal céljából az emberi fogyasztásra szánt és földrajzi megjelöléssel érintett borok esetében a harmadik országokkal való megállapodásokat a 133. (volt 113.) cikkben rögzített eljárás alapján kell megkötöni. Ez a szabály tehát kifejezetten felhatalmazta a Közösséget a 113. cikk alapján a harmadik országokkal való ilyen tartalmú szerződések kötésére.

Jacobs főtanácsnok indítványában nem vitatta, hogy a Közösségnek kizárólagos hatásköre van, amikor ezt az EKSZ kifejezetten ráruházza, vagy amikor a Közösség a szerződés által előirányzott közös politika végrehajtása érdekében közös szabályokat megállapító rendelkezéseket fogad el.

Az Európai Bíróság 1/94. sz. véleményében két okból kifolyólag is arra a következtetésre jutott, hogy a Közösségnek és a tagállamoknak együttes hatáskörük volt a TRIPS-megállapodás megkötésére. Először is, a hamisított áruk szabad mozgásának tilalmára vonatkozó rendelkezésein kívül a TRIPS-megállapodás nem esik a közös kereskedelmi politika hatálya alá, amelyre vonatkozóan az EK 133. cikk kizárólagos hatáskört biztosít. Másodsorban pedig a TRIPS-megállapodás által szabályozott területeken elért, Közösségen belüli harmonizáció csak részleges, és egyéb területeken nem terveztek harmonizációt.

Az indítvány ismerteti a felperesek és az olasz kormány álláspontját, amely szerint az EKSZ nem rendelkezik kizárólagos hatáskörrel a szellemi tulajdon területén, továbbá a Bormegállapodásról szóló tárgyalások idején nem léteztek közösségi rendelkezések a nemzeti szabályozású földrajzi bormegnevezések szellemi tulajdon-jogára vonatkozóan: a közösségi szabályozás a borágazatban egyszerűen elismerte valamennyi tagállam bejegyzett elnevezéseit. Az olasz érvelés szerint a Közösség nem rendelkezik kizárólagos hatáskörrel, ezenkívül a kizárólagos hatáskör a tagállamokat illeti meg a szellemi tulajdon területén. Nézetük alátámasztására a Társulási Megállapodás XIII. mellékletére hivatkoztak, amely kimondja, hogy a melléklet rendelkezései nem érintik a Közösség és annak tagállamai hatáskörét a szellemi tulajdon vonatkozásában.

A főtanácsnok ezzel szemben megállapítja: a bíróságot nem a Társulási Megállapodás jogállásáról kérdezték, és a XIII. sz. melléklet szövegezése egyébként sem döntő.⁴¹

A hatodik kérdéshez

A TRIPS-megállapodás és a Bormegállapodás viszonyát vizsgálva elmondható, hogy mivel az érintett megnevezések nem minősülnek homonimnek, ezért a TRIPS-nek az előzetes döntési kérelemben hivatkozott szakasza, a 22. cikk (3) bekezdése, amelyben a homonim

⁴¹ Főtanácsnoki indítvány, 49–53. pont

jelzések egymás mellett való fenntarthatóságának kritériumai kerültek szabályozásra, nem befolyásolja a Bormegállapodás és a hozzá kapcsolódó levélváltás tartalmát, hiszen ez csak akkor lenne alkalmazható, ha ténylegesen homonim földrajzi jelzésekről lenne szó.

Az ügyben alkalmazható a TRIPS-megállapodás 24. cikkének (4) bekezdése is, amely kimondja, hogy *a földrajzi árujelzőkre vonatkozó fejezet rendelkezései nem követelik meg a Tagoktól, hogy megakadályozzák azokat az állampolgáraikat és lakosaikat egy másik Tag borokra vagy szeszes italokra vonatkozó valamely földrajzi megjelölésének folyamatos és párhuzamos használatában árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban, akik a szóban forgó földrajzi megjelölést folyamatosan használták ugyanarra vagy kapcsolódó árukra és szolgáltatásokra az adott Tag területén legalább tíz évig 1994. április 15-ét megelőzően, vagy jóhiszeműen az említett időpont előtt.* Ebből a szabályból következik az, hogy TRIPS-megállapodás nem követeli meg a névhasználatnak a Bormegállapodásban foglalthoz hasonló jellegű korlátozását, de a „nem követeli meg” fordulat lehetőséget ad arra is, hogy a tagok mégis alkalmazzanak ilyen jellegű intézkedéseket. Tekintettel arra, hogy a TRIPS-megállapodásnak a Közösség maga is tagja, ezen cikk alapján lehetősége volt korlátozó megállapodásokat kötni.

A felperesek és az olasz kormány álláspontja szerint a TRIPS-megállapodás irányadó a Közösség, a tagállamok és a többi szerződő fél számára a borokra vonatkozó homonim földrajzi megjelölések vonatkozásában, és előírja ezen megnevezések védelmét, feltéve hogy technikailag korrekt és jóhiszemű módon használják őket. A 23. cikk védi az érdekelt felek jogát, hogy továbbra is használhassák a homonim földrajzi megjelöléseket, míg a 24. cikk (4) bekezdése a tagokra bizza, hogy szabályozzák az 1994. április 15-ét megelőzően 10 évig jóhiszeműen használt földrajzi megjelölések további használatát. Ezen rendelkezések összeegyeztethetetlenek a Bormegállapodás mellékleteiből származó, „*Tocai friulano*” megnevezés használatára vonatkozó tilalommal, amelyek ennél fogva nem igazoltak.

A felperesek és az olasz kormány értelmezésében a TRIPS-megállapodás 24. cikkének (6) bekezdése egyértelműen párhuzamot von a „földrajzi megjelölés” és a „szőlőfajta megjelölése” közé, megakadályozva, hogy Magyarország a „*Tokaj*” földrajzi megjelölésre hivatkozhasson a „*Tocai friulano*” megnevezés használatának megtiltása céljából.

Jacobs főtanácsnok indítványában utalt arra, hogy a 23. cikk (1) bekezdése kifejezett kötelezettséget állapít meg a tagok számára a borokat megjelölő földrajzi megjelölés védelme érdekében a nem a szóban forgó földrajzi megjelöléssel megjelölt helyről származó borokkal szemben; semmi szükség arra, hogy keveredést vagy megtévesztést keltsünk. Általánosan elfogadott tény, hogy a „*Tokaj*” a TRIPS-megállapodás értelmében földrajzi megjelölés. Ennél fogva a 23. cikk (1) bekezdése azt írja elő a tagok számára, hogy ezt a megjelölést védjék a Tokaj vidéken kívülről származó borokra vonatkozó használattal szemben.

A 23. cikk (3) bekezdése a 23. cikk (1) bekezdésében előírt általános jellegű védelemhez képest enyhébb szabályokat állapít meg két homonim földrajzi megjelölés esetére. A TRIPS-megállapodás alkalmazásában „földrajzi megjelölés” valamely tag területéről, vidé-

kéről vagy helységéből származó olyan termékre vonatkozó megjelölés, amelynek meghatározott minőségét, hírnevét vagy egyéb jellemzőit lényegében a földrajzi eredet határozza meg. Szintén nincs felvetés, amely szerint a „*Tocai friulano*” bor meghatározott minőségét, hírnevét vagy egyéb jellemzőit a tárgyalt borvidéken lényegében a földrajzi eredet határozná meg. A 23. cikk (3) bekezdése emiatt nem alkalmazható.

Ugyanezen oknál fogva a 24. cikk (4) bekezdése, amely bizonyos körülmények között lehetővé teszi a tagok számára a földrajzi megjelölések jóhiszemű használatának folytatását, nem alkalmazható a „*Tocai friulano*” megnevezés folyamatos használatára.

Végezetül, a 24. cikk (6) bekezdése egyszerűen lehetővé teszi a tagok számára, hogy engedélyezzék egy másik tagállam földrajzi megjelölésével homonim szőlőfajta-megjelölés használatát, de nem teszi ezt kötelezővé. Nyilvánvaló, hogy a Közösség 2007. márciusi hatállyal, egy Magyarországgal kötött kétoldalú megállapodás keretében kifejezetten elállt ettől a 24. cikk (1) bekezdésében szabályozott lehetőségtől, amely a Közösség kizárólagos hatáskörébe tartozik.⁴²

A bíróság 2005 májusában meghozott döntésében gyakorlatilag a magyar álláspontot osztotta, azzal, hogy a szerződés [EKSZ] 93/724 határozat preambulumban érintett 133. cikke megfelelő jogalapot képez ahhoz, hogy a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről szóló megállapodást Magyarország egyedül a Közösség kösse meg.

A TRIPS-megállapodás 22–24. cikkét az Európai Bíróság szerint pedig úgy kell értelmezni, hogy az alapügyhöz hasonló esetben, amikor egy harmadik ország földrajzi megjelölése és egy, az abból előállított egyes borok leírására és bemutatására használt szőlőfajta neve között áll fenn homonímia, ezen rendelkezések nem írják elő, hogy a megnevezések mindegyike továbbra is használható a jövőben, annak ellenére, hogy azt megelőzően az érintett termelők azt jóhiszeműen vagy 1994. április 15-e előtt tíz évig használták, és egyértelműen jelzi a védett bor országát, régióját vagy területét úgy, hogy az a fogyasztókat nem téveszti meg.

E fontos megállapításokkal az ügy olasz részről nem zárult le. A már említett olasz regionális közigazgatási bíróság 2007 januárjában ismét előzetes döntéshozatali kérelemmel fordult az Európai Bírósághoz, amelynek során – többek között – a TRIPS-megállapodásnak azon rendelkezéseinek további értelmezését kérték, amelyek az *ERSA*-ügy tárgyát képezték. Az Európai Bíróság szerint az 1493/1999/EK rendelet 50. cikkét akként kell értelmezni, hogy a 23. és 24. cikkében foglalt rendelkezések, különösen pedig a Megállapodás 24. cikkének (6) bekezdése alkalmazása során e rendelkezésekkel nem ellentétes a 753/2002/EK rendeletben foglalt és az 1429/2004/EK rendelet által átvett intézkedésekhez hasonló olyan intézkedések elfogadása, amelyek a 2007. március 31-ig tartó átmeneti időszakot követően

⁴² Főtanácsnoki indítvány, 84–89. pont

tiltják a „Tocai” kifejezés használatát egyes, meghatározott olasz régióban termelt minőségi borok leírása és bemutatása tekintetében.⁴³

ÖSSZEFOGLALÁS

A jelen írás két részben próbálta áttekinteni azokat a fontos kérdéseket, hogy vajon a TRIPS-megállapodás rendelkezései mennyiben alkalmazandók a közösségen belüli, illetve a tagállami belső jogban, továbbá hogyan oszlanak meg a hatásköri kompetenciák az Európai Község és tagállamai között a nemzetközi szerződések megkötésekor, és mennyiben képeznek hivatkozási alapot a közösségi, illetve a nemzeti bírói fórumok számára. A hazai bírói gyakorlat ellentmondásosságára éppen az „Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle” egyik nemrég megjelent tanulmánya hívta fel a figyelmet.⁴⁴

Olaszország után Szlovákiával szemben sincs kizárva a nemzetközi szabályok újabb bírói jogértelmezése a „Tokaji” használata miatt, mivel a szlovák területre átnyúló borvidéken a „Tokajsky” és „Tokajské” elnevezéseket ugyanis használhatják a gazdák. A közösségi és a tagállami hatásköri kérdések újragondolását a hamisítás elleni új multilaterális nemzetközi kereskedelmi megállapodás (ACTA) tárgyalásai is indokolják. A szellemi tulajdon-jogok vagyoni értékét és a jogérvényesítés nehézségeit felismerve többoldalú (WTO, G8, OECD, WHO), kétoldalú (Szabadkereskedelmi megállapodások szellemi tulajdon-jogi rendelkezései, IPR-párbeszéd, technikai segítségnyújtás), sőt egyoldalú (pl. USTR Special 301) kezdeményezések születtek. A legjelentősebb mindezek között az Amerikai Egyesült Államok és Japán kezdeményezése a szellemi tulajdon-jogi jogérvényesítés terén az ACTA megkötésére. Fontos kérdés, hogy az Európai Unió hogyan pozicionálja magát, milyen kompetenciával jár el a tárgyalási folyamatban, amelynek eredményeiről jelenleg még nincsenek nyilvános információk.

⁴³ C-23/07 sz. és C-24/07 sz. egyesített ügyek *Confcooperative Friuli Venezia Giulia* (C-23/07. sz. ügy), *Luigi Soini* (C-23/07. és C-24/07. sz. ügy), *Azienda Agricola Vivai Pinato Mario e figlio* (C-23/07. sz. ügy), *Cantina Produttori Cormons Soc. cons. arl* (C-24/07. sz. ügy) kontra *Ministero delle Politiche Agricole, alimentari e forestali, Regione Friuli Venezia Giulia*. A rendelkező rész közzétéve: HL C 209, 2008. 08. 15. p. 15. Az ügygel kapcsolatban megjegyzendő, hogy az Olasz Köztársaság az EKSZ 230. cikkében foglaltak alapján keresetet nyújtott be az Európai Községek Elsőfokú Bíróságához a 2004. augusztus 29-i 1429/2004/EK bizottsági rendelet I. mellékletének 103. pontjához fűzött magyarázó jegyzet megsemmisítése iránt T-431/04. szám alatt. Magyarország a Bizottság mint alperes támogatása érdekében beavatkozott az eljárásba, és azt indítványozta, hogy az Elsőfokú Bíróság a felperes keresetét mint megalapozatlant utasítsa el. Ebben a semmisségi eljárásban olasz részről 2007. március 29. napján kelt beadványában ideiglenes intézkedés iránti kérelmet terjesztett elő. A kérelemben az olasz kormány azt kéri az Elsőfokú Bíróságtól, hogy az Európai Bíróság előtt kezdeményezett C-23/07. és C-24/07. számú egyesített előzetes döntéshozatali eljárásokban történő határozathozatalig (az Olasz Köztársaság területén) függessze fel az olasz *Tocai friulano* szőlőfajtanév 2007. március 31. napja utáni használatának tilalmát előíró, a semmisségi eljárásban benyújtott kereset tárgyát képező közösségi jogi rendelkezés alkalmazását. Az Elsőfokú Bíróság 2007. júniusában az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet elutasította, összefoglalást lásd EBHT 2007, p. II–64. Külön köszönet Kókai-Kunné dr. Szabó Ágnesnek (FVM) az e tárgyban nyújtott információiért.

⁴⁴ *Ficsor Mihály*: „Adjon ügyis, ha nem kérem”? Még egyszer (a) hivatalból az officialitásról és a megsemmisítésről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évfolyam 1. sz., 2008 február, p. 5–44, 5.4 és 5.5. pont

Dr. Mikló Katalin

GYÓGYSZERIPARI HATÓANYAGOK ÚJ KRISTÁLYFORMÁINAK SZABADALOMKÉPESSÉGE

*„Felejtsék el kérem a lóversenyt – mondta
egyszer egy szabadalmi ügyvivő.
Az igazi úri sport a szabadalmi pereskedés.”*

1. A POLIMORFIA ÉS GYÓGYSZERIPARI JELENTŐSÉGE

Forgalomban lévő gyógyszereink legnagyobb része szilárd állapotban, megfelelően formázva, általában orális adagolásra kiszerve kerül felhasználásra, következésképpen ezen gyógyszerek előállíthatósága, tablettává alakíthatósága, tárolhatósága, sőt biológiai hatásossága is jelentősen függ a hatóanyagok kristálytani tulajdonságaitól. A szerves molekuláknak azon tulajdonságát, hogy különböző feltételek mellett egynél több kristályformát tudnak képezni, polimorfának nevezzük. A különböző polimorf módosulatok egymástól eltérő fizikai és fizikai-kémiai tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek a legtöbb esetben egzakt mérési módszerekkel (pl. röntgendiffrakció, termikus vizsgálatok, spektroszkópiai módszerek stb.) meghatározhatók.

A polimorfok képződése, hasonlóan más kristályosítási folyamatokhoz, a körülmények alkalmas megválasztásával sok esetben befolyásolható. Adott hőmérsékleten termodinamikailag mindig csak egyféle polimorf módosulat stabil, ugyanakkor a Wilhelm Ostwald által megfogalmazott, és a későbbiekben Ostwald-szabályként ismertté vált felismerés szerint az adott körülmények között általában nem az a polimorf a legstabilabb, ami elsőként kristályosodik. Bár az Ostwald-szabály nem tekinthető általános érvényű törvényszerűségnek, mégis egy lehetséges magyarázatot ad a sok esetben tapasztalható jelenségre. A kristályosodás során azonban előfordulhat az is, hogy különböző polimorfok keveréke keletkezik, sőt az esetek egy részében a polimorf módosulatok egymásba át is alakulhatnak.

A kristályformák egymásba alakulásának egy gyógyszer esetében beláthatatlan következményei lehetnek annak eltarthatóságára, oldhatóságára, illetve a megfelelő gyógyszerformává történő kiszervelettségére nézve. Ennél is súlyosabb probléma az, hogy adott esetben a hatóanyag hatásmechanizmusa is megváltozik, amennyiben egy másik kristályformában kerül az emberi szervezetbe. A különböző polimorfok ugyanis – eltérő oldhatóságuk miatt – különbözőképpen szívódhatnak fel, ezzel a kívántnál alacsonyabb vagy éppen magasabb mértékű biológiai hozzáférhetőséget biztosítva. Egy hatóanyag ismeretlen polimorfjának hirtelen felbukkanása a gyógyszergyártás során hatalmas gondokat okozhat a cégnek, hi-

szen egyetlen engedélyező hatáság sem enged a piacra olyan terméket, amelynek összetétele és/vagy egy vagy több fizikai jellemzője ismeretlen, illetve nem kellőképpen definiált.

A *klóramfenikol-3-palmitát* (CAPP) esete példázza talán a legjobban, hogyan hat a polimorfia jelensége egy gyógyszer viselkedésére. A CAPP egy széles hatásspektrumú, a baktériumok fehérjeszintézisének gátlása révén ható antibiotikum, amelynek legalább három polimorf és egy amorf kristályos formája létezik. Forgalomba a legstabilabb A kristályformát hozták, ám a B kristályforma az A formánál nyolcszor nagyobb bioaktivitással rendelkezik. Ez a tény viszont a gyógyszer fatális kimenetelű túladagolását okozhatja abban az esetben, ha az A polimorf kontrollálatlan körülmények között – például a tárolás során – átalakul a B formává.

Ismeretes azonban olyan eset is, ahol egyszerűen eltűnt az egyik polimorf, és helyette egy másik keletkezett. Ez utóbbi történt a HIV-fertőzés és az AIDS kezelésére alkalmas HIV-proteáz inhibitor hatású *ritonavir* esetében, amelyet az Abbott Laboratories fejlesztett ki, és 1996-ban hozott forgalomba. A gyógyszer 18 hónapja volt a piacon, amikor az egyik sarzs gyártása során a hatóanyagnak egy addig ismeretlen, ám az addig gyártott kristálmódosulatnál termodinamikailag jóval stabilabb polimorfja keletkezett. Senki nem tudta, hogy mi okozta ezt a változást, de ami ennél is érdekesebb volt: az Abbott kutatói nem tudták megakadályozni az új polimorf keletkezését. Bár a gyártás során mindenben ugyanúgy jártak el, mint korábban, mégis minden egyes sarzs az új polimorfot eredményezte. Az új kristályforma azonban jóval rosszabb oldhatósági tulajdonságokkal rendelkezett, mint a régi, ami azt jelentette, hogy a hatóanyag ugyanolyan mennyiségének bevitelét követően a betegek szervezetében annak körülbelül csak a fele hasznosult, ami jelentősen csökkentette a gyógyszer hatásosságát. Az Abbott rengeteg időt és pénzt áldozott arra, hogy az eredeti polimorfot megbízható módon újra elő tudja állítani, de legfeljebb a két kristályforma különböző arányú keverékeit sikerült előállítaniuk. Mindezek után az Abbott kénytelen volt a ritonavirt visszahívni a gyógyszerpiacról, majd a veszteségek csökkentése érdekében úgy határozott, hogy újraformulálja a hatóanyagot. Az új polimorfot egy folyadék-gél kapszula formájában dobták újra piacra, amelyben a hatóanyag eleve oldott állapotban van, ennek azonban nagy hátránya az eredeti gyógyszerformával szemben, hogy tárolása során hűtést igényel.

2. A POLIMORFIA ÉS A SZABADALMAZTATHATÓSÁG

Mindezek ismeretében a gyógyszerkémia területén kutató szakemberek számára létfontosságúvá vált a hatóanyagok legmegfelelőbb tulajdonságokkal rendelkező polimorfjának kiválasztása, illetve a polimorfok egymásba alakulásának kizárása.

A polimorfia azonban nemcsak hatástani szempontból vált döntő kérdéssé, hanem iparjogvédelmi szempontból is. A kérdés megítélése azonban – óvatosan fogalmazva is – rendkívül ellentmondásos. A polimorfokra vonatkozó „független” szabadalmi bejelentések

megítélése természetesen nézőpont kérdése, hiszen ami kedvező a generikusoknak, az bizonyosan nem tölti el örömmel az originátorokat, és fordítva. Amikor ugyanis egy originátor szabadalmaztat egy ígéretes hatóanyagot, általában nemcsak magára a kémiai szerkezetre szerez oltalmat, hanem az oltalom egyúttal kiterjed a kristályformára is. Amennyiben azonban egy versenytársnak sikerül egy olyan új polimorfot előállítani, amely nem tartozik bele az adott hatóanyagra vonatkozó szabadalom oltalmi körébe, akkor máris adódik egy potenciális rés, ami piacra segítheti a konkurenciát. Ugyanakkor az originátor által tett – esetleg már a sokadik – polimorf formára vonatkozó szabadalmi bejelentés általában akadályozza, de legalábbis késlelteti a generikusok piacra lépését.

A polimorfia természetes jelenség: a polimorfokat nem „előállítják” vagy „feltalálják”, hanem egyszerűen megtalálják vagy felfedezik a gyógyszerkémiai rutin eljárások során. Éppen ezért szabadalmaztathatóságuk megítélése is ellentmondásokba ütközik, hiszen a polimorfok beleérthetők a technika állásába, amennyiben előállíthatók a hatóanyagra vonatkozó alapszabadalomban ismertetett eljárással. Eredetileg a hidrátokat és a szolvátokat ún. pszeudopolimorfokként kategorizálták, azonban az 1999-ben megtartott nemzetközi harmonizációs konferencia eredményeképpen ezen származékok is polimorfoknak tekintendők. A hidrátok és a szolvátok mint új anyagok azonban ritkán alapulnak feltalálói tevékenységen, mivel előállításuk az esetek többségében kézenfekvő, így tehát az ismert molekulák víztartalmának módosításával nyert különböző formákra (például mono- vagy dihidrátokra) vonatkozó igénypontok szabadalomképesége mindenképpen megkérdőjelezhető. Ennek ellenére nagyon sok országban, valamint az Európai Szabadalmi Hivatalban (European Patent Office, EPO) a Német Szabadalmi Hivatal és a Szövetségi Szabadalmi Bíróság gyakorlatával összhangban engedélyezik az új polimorfokra vonatkozó szabadalmi bejelentéseket. A „Kristályformák”¹ néven ismertté vált esetet követően az az általános álláspont ezekben az esetekben, hogy két, egyébként ugyanazzal a kémiai képlettel rendelkező vegyület nem tekinthető egyformának akkor, ha azok valamely jól mérhető/meghatározható fizikai/fizikai-kémiai tulajdonságukban különböznek egymástól.

A helyzetet tovább bonyolítja az a tény, hogy – hasonlóan sok más országhoz – például az Egyesült Államokban is a polimorf formák forgalomba hozatalára vonatkozóan az illetékes hatóság, az FDA (Food and Drug Administration) ugyanazt a rövidített eljárást (Abbreviated New Drug Application, ANDA) alkalmazza, mint bármely generikus készítmény esetében. Ez azt jelenti, hogy a polimorf forma gyártójának a forgalombahozatali engedély megszerzése érdekében nem kell idő- és pénzigényes preklinikai és klinikai vizsgálatokat végeznie a hatóanyag biztonságos és hatékony alkalmazhatóságának bizonyítására, hanem elegendő ún. bioekvivalencia-vizsgálati eredményekkel igazolnia azt a tényt, hogy az általa előállított kristályforma az originális készítménnyel azonos módon hat, illetve azzal azonos biológiai

¹ B. Hansen, F. Hirsch: Protecting Inventions in Chemistry. Commentary in Chemical Case Law under the European Patent Convention and the German Patent Law, 1997, p. 112–113

hozzáférhetőséggel rendelkezik. Ez a tény szintén a generikusok malmára hajtja a vizet, hiszen egy originális készítmény dollárszázmilliókban mérhető fejlesztési költségeinek töredékeért szerezhetnek értékes részesedést a gyógyszeripari palettán.

3. NÉHÁNY RELEVÁNS, A JOGGYAKORLATOT MEGHATÁROZÓ JOGESET A POLIMORFOKRA VONATKOZÓAN

A fentebb kifejtett érvek és tények tükrében könnyen érthetővé válik, hogy a polimorfokra vonatkozó szabadalmak előbb-utóbb szinte minden esetben kontradiktórius eljárások tárgyává válnak, hiszen az újdonság és/vagy a feltalálói tevékenység meglete könnyen megkérdőjelezhető, és ezt kihasználva egyre-másra indulnak a megsemmisítési eljárások az értékes hatóanyagok adott esetben sokadik kristályformáját védő szabadalmak ellen.

Ranitidin

Az egyik ilyen, nagyobb nyilvánosságot kapott és híressé vált ügy a *ranitidin hidroklorid* (RHCl) kristálymódosulatai kapcsán robbant ki. A RHCl egy hisztamin H_2 receptor antagonistá vegyület, amely protonpumpagátló hatása révén hatásosan alkalmazható gyomorfekély kezelésére. A vegyületet magát először 1977-ben David Collin állította elő a Glaxo SmithKline (GSK) elődjénél, és az USA-ban 1978-ban engedélyezték rá szabadalmi oltalmat US 4128658 számon, amelynek 32. példája ismertette a RHCl előállítását a szabad bázisból sóképzéssel. 1980-ban a Glaxo egy félüzemi sarzs vizsgálata során felfedezte a RHCl egy új polimorf módosulatát, amelyet 2-es kristályformaként írtak le, és 1981-ben szabadalmi bejelentést tettek rá az USA-ban, ahol 1985-ben US 4521431 számon engedélyezték a szabadalmat. A 2-es kristályforma előnyeként többek között annak kedvező szűrési és szárítási tulajdonságait jelölte meg a Glaxo, ami nem véletlen, hiszen – szemben az eredeti 1-es forma lemezes kristályaival – a 2-es forma tús szerkezettel bír. Ebből a tényből a Glaxo hamar előnyt kovácsolt, és ZANTAC® néven forgalomba hozta az új polimorfot, amely 1992-re az eladási adatok alapján piacvezető gyógyszerré vált.

Eközben számos generikus cég, köztük a Genpharm és a Novopharm ugrásra készen várta a RHCl 1-es kristályformáját védő US 4128658 számú szabadalom oltalmi idejének 1995-ös lejártát, hogy piacra léphessen. A generikusok legnagyobb meglepetésére azonban a szabadalmi leírás 32. példájának reprodukciója során a várttal ellentétben nem az 1-es, hanem a 2-es kristályforma keletkezett. Ezek után mindkét cég forgalombahozatali engedélyt kért az FDA-tól a 2-es formára azzal az indokkal, hogy az 1-es polimorf megvalósíthatatlan a szabadalmi leírás alapján. A Glaxo erre szabadalombitorlás okán beperelte a Genpharmot és a Novopharmot is, amire válaszképpen a Novopharm az US 4521431 számú szabadalom megsemmisítését kérte azon az alapon, hogy az 1-es forma nem létezik, tehát az eredeti (US 4128658) szabadalom a 2-es polimorfot védi, vagyis a Glaxo soha nem állíthatta elő az 1-es formát a 32. példa alapján. A Glaxo azzal védekezett, hogy a Novopharm által végzett

kísérletek mindegyikében 2-es kristályformájú oltókristályokat alkalmaztak, így az eljárás semmiképpen sem tekinthető a 32. példában leírtak reprodukciójának. A Glaxo a per során csatolta David Collin eredeti 1976-os kísérleti leírásait is, amelyekből igazolhatóan az 1-es kristályforma állt elő, illetve Oxfordban egy független laboratóriumban a szabadalmi leírást reprodukálva három alkalommal sikerült az 1-es formát előállítani, ami meggyőzte a bíróságot, így az US 4521431-es szabadalom érvényben maradt. Időközben a Glaxo és a Genpharm peren kívül megegyezett egymással.

A per elvesztése után a Novopharm kidolgozott egy új, reprodukálható eljárást a RHCl 1-es formájának 99%-os polimortisztasággal történő előállítására, amelyre 1994-ben forgalombahozatali engedélyt kértek. A Glaxo ismét pert indított a Novopharm ellen, mondván, a Novopharm terméke az 1-es és 2-es kristályforma keveréke. Ennek eredményeképpen a Novopharm 90% felettire módosította az 1-es kristályforma tisztasági fokát, bár röntgenfelvételekkel bizonyította a tárgyaláson, hogy az általa kidolgozott eljárással előállított vegyület nem tartalmazza detektálható mennyiségben a 2-es kristályformát. A bíróság ennek alapján megállapította, hogy a Novopharm minden kétséget kizáróan bizonyította, miszerint hatóanyaga alapesetben nem tartalmaz 2-es kristályformát; amennyiben mégis, úgy az független anyagnak vagy szennyezésnek tekinthető, nem pedig az alapeljárás szerves alkotóelemének, és engedélyezte a keverék forgalomba hozatalát a Novopharm számára.

Az RHCl ügyben lezajlott perekből számos általános érvényű következtetés vonható le. Az eset rámutat egy új polimorf módosulat sokszor véletlenszerű felfedezésének és felismerésének súlyára, az egyes módosulatok keletkezésének kísérleti paraméterekkel való közben tartásának nehézségére, az analitikai módszerek óriási szerepére a polimorfok jellemzésében, a kristályformák „eltűnésének” jelenségére, a téma kapcsán a jogi és tudományos szemlélet és fogalomkör összehangolásának fontosságára és a minden szempontból korrekt ítélet meghozatalának nehézségére.

Paroxetin

Egy másik, nagy port felkavaró eset a *paroxetin* (PAXIL®, SEROXAT®)-ügy, ami a mai napig nem ült el teljesen. A paroxetin hidroklorid anhidrátját (PHA) először a 70-es években állították elő Dániában, és mint szerotoninfelvételt gátló vegyület hamarosan ígéretes antidepresszánsnak bizonyult a klinikai kísérletek során. A PHA-ra 1977-ben US 4007196 számon engedélyezett szabadalmat az USA szabadalmi hivatala (brit megfelelője GB 2297550). A 80-as évek elején a Beecham (a mai GSK) licencjogot szerzett a szabadalom hasznosítására, és a paroxetinnel kapcsolatban szinte azonnal kísérletekbe kezdett. Ennek fő oka az volt, hogy a PHA rendkívül higroszkópos anyag, ami kezelését és feldolgozhatóságát nagyon megnehezítette. 1985-ben a Glaxo kutatóinak sikerült előállítaniuk a paroxetin hidroklorid hemihidrátját (1-es kristályforma), ami egyértelműen megkülönböztethető volt a PHA-tól (2-es kristályforma). A hemihidrátra vonatkozóan a Glaxo az USA-ban US 4721723 számon kapott szabadalmat, amelynek oltalmi ideje 2006-ig tartott. A szaba-

dalom 1. igénypontjában egyszerűen csak a kristályos paroxetin hidroklorid hemihidrátot igénylik anélkül, hogy megneveztek volna bármilyen olyan analitikai módszert vagy jellemzőt (pl. olvadáspont, röntgen-pordiffraktogram, infravörös spektrum stb.), amelynek segítségével a hemihidrátforma azonosítható lenne. A hatóanyagot tartalmazó gyógyszer pedig időközben elindult hódító útjára: 2001-ben világszerte már kb. 3,2 milliárd dollár értékben adtak el belőle.

A PHA szabadalma 1992-ben lejárt, és ezzel párhuzamosan megkezdődött a generikusok versenyfutása a piacra kerülés érdekében, amiből az Apotex került ki győztesen: 1995 és 1998 között kidolgoztak egy új eljárást a PHA előállítására, amelynek eredményeként sikerült egy nem higroszkópos anhidrátot előállítaniuk. Az Apotex a termékre 1998-ban forgalombahozatali engedélyt kért az FDA-tól, a Glaxo azonban szabadalombitorlásra hivatkozva azonnal beperelte az Apotexet. A Glaxo azzal érvelt, hogy a generikus cégnél folyó gyártási technológiában hemihidrát oltókristályok is jelen vannak, illetve az eljárásuk során a szabadalmi oltalom alatt álló hemihidrát keletkezése nem akadályozható meg, és ezzel bitorlást valósítanak meg. Az Apotex az US 4721723 szabadalom megsemmisítését kérte, valamint azzal érvelt, hogy az anhidráttermék semmiképpen sem bitorolja a hemihidrátra vonatkozó szabadalmat. Az USA Szövetségi Bírósága 2003-ban hozott döntése értelmében az US 4721723 szabadalmat érvényben hagyta, és kimondta, hogy az Apotex nem bitorolja azt. Az indoklás szerint az Apotex által előállított anhidrátban a hemihidrát legfeljebb nyomokban mutatható ki, ami leginkább a környezeti hatásoknak tudható be. A bíróság álláspontja szerint az Apotex anhidrátjában található hemihidrát mennyisége olyan minimális, hogy az semmiképpen nem meríti ki a hemihidrátra vonatkozó szabadalom bitorlásának fogalmát. A bíróság véleménye szerint ugyanis a Glaxo sem azt nem tudta hitelt érdemlően bizonyítani, hogy az Apotex kereskedelmi forgalomban lévő termékében akár csak 1-2% hemihidrát is lenne (amely mennyiség egyébként semmiféle kereskedelmi relevanciával nem bír), sem azt, hogy az US 4721723 szabadalom megadásának idején használatos analitikai módszerek 5-8%-os kimutathatósági határa körüli mennyiségben lenne jelen a hemihidrát.

A bíróság döntése ellen a Glaxo fellebbezett a Szövetségi Fellebbezési Bíróságnál (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC), amely 2004-ben hozott – a Szövetségi Bírósággal éppen ellentétes – döntést az ügyben. A bíróság véleménye szerint ugyanis az US 4721723 szabadalom 1. igénypontjába beleértendő a paroxetin hidroklorid hemihidrátjának tetrazoles mennyisége mindenféle korlátozás nélkül, így tehát az Apotex által gyártott PHA bitorolja a szóban forgó szabadalmat annak 1. igénypontjának túl tág oltalmi köre miatt. Ugyanakkor a bíróság azt is kimondta, hogy a Glaxo hemihidrátra vonatkozó szabadalma érvénytelen a kézenfekvőség okán, mivel a technika állásából ismertté vált PHA előállítási eljárása során (termodinamikai okok miatt) szükségszerűen keletkezik legalább nyomnyi mennyiségben a hemihidrátforma is.

A PHA-perek kapcsán a szabadalmi joggal foglalkozó szakemberek legalább két tanulságot vonhatnak le. Először is azt, hogy egy és ugyanazon vegyületnek egy másik/további

(kristály)formája az alapszabadalom megsemmisítésének alapjául szolgálhat, vagyis amennyiben egy adott vegyület egyik formája – ami képes átalakulni egy másik formává – a technika állásából már ismertté vált, akkor a második forma szabadalmaztathatósága megkérdőjelezhető azon az alapon, hogy a két forma közötti átjárhatóság triviális. A második tanulság az, hogy a gyógyszergyártóknak minden esetben meg kell győződniük arról, hogy az általuk előállított termék nem tartalmaz mérhető vagy akár csak nyomnyi mennyiségben is olyan vegyületet, amely korábban már ismertté vált, vagy esetleg szabadalmi oltalom alatt áll. Az a tény ugyanis, hogy a hemihidrát csak nyomokban volt jelen, illetve detektálható a PHA-ban, elegendő indok volt a Glaxo szabadalmának megsemmisítéséhez. Mindezekből azonban az is következik, hogy a már ismert vegyületek új formáira (pl. polimorfjaira vagy enantiomerjeire) irányuló szabadalmi bejelentések engedélyezése feltalálói tevékenység hiányában könnyen elbukhat.

A paroxetin története azonban itt nem fejeződik be, mivel a vegyületnek nemcsak a hidroklorid sója létezik és használható antidepresszánsként, hanem a mezilátja (PMS) is, ráadásul ez utóbbinak számos előnyös tulajdonsága van az előbbihez képest: a mezilát jóval stabilabb, kevésbé higroszkópos és jobb oldhatósági paraméterekkel rendelkezik. A Glaxo nagy-britanniai elsőbbséggel szabadalmi bejelentést tett a PMS-re, amire a brit szabadalmi hivatal 2000-ben GB 2336364 számon szabadalmat adott (európai megfelelője EP 970955). Ezzel a Glaxo az alapvegyület szabadalmi oltalmát könnyedén meghosszabbíthatta volna azáltal, hogy annak egy új származékát/formáját szabadalmaztatták, habár ezáltal sem tudta volna a generikusokat megakadályozni abban, hogy hemihidrátot (amelynek szabadalmi oltalma 2006-ban lejárt) vagy PHA-t gyártsanak és forgalmazzanak. A Glaxo azonban nem tudott arról, hogy a holland Synthon BV cég nem sokkal a brit bejelentést megelőzően PCT-bejelentést tett WO 98/56787 számon (európai megfelelője EP 994872), amelyben különböző paroxetin sók oltalmát igényelte, köztük a PMS-ét is. A Synthon tehát, mint korábbi bejelentő, újdonság hiányára hivatkozva Nagy-Britanniában és az EPO-nál is kérte a Glaxo szabadalmának megsemmisítését. Az EPO Fellebbviteli Tanácsa végül helyt adott a Synthon kérelmének (T 885/02), és megsemmisítette a Glaxo szabadalmát. Indoklásában a tanács kifejtette, hogy a Glaxo támadott szabadalmának 1. igénypontja teljes mértékben beletartozik a Synthon bejelentésében feltárt PMS kristályos formájának definíciójába, illetve az abban ismertetett PMS-előállítási eljárás a szakember számára elegendő kitanítást adott arra, hogy a PMS kristályos formáját elő tudja állítani, tehát az oltalom tárgya nem tekinthető újnak. Nagy-Britanniában hatalmas csatát követően szintén megsemmisítették a Glaxo szabadalmát.² Történt ez annak ellenére, hogy a tárgyaláson kiderült: a Synthon szabadalmi leírásában egy rossz IR-spektrum szerepelt, továbbá az ügy szempontjából releváns kiviteli példában olyan oldószert neveztek meg, amelyből gyakorlatilag lehetetlen kikristályosítani a végterméket.

² [2002] EWHC 2573 (Pat)

Cefadroxil

A *cefadroxil* a Bristol-Myers (BM) által kifejlesztett (US 3781282 számú alapszabadalommal védett) antibiotikum, amely *ULTRACEF*, illetve *DURICEF* néven került kereskedelmi forgalomba, és 1988-ban már kb. 100 millió dolláros éves bevételt hozott. A látszólag véletlenül felfedezett monohidrát, az ún. Bouzard-forma 1985-ben kapott szabadalmi oltalmat (US 4504657), amelyben a vegyületet röntgen-pordiffraktogramjával jellemzik, és a korábban ismert formához képest nagyobb stabilitását és sűrűségét emelik ki, mely kisebb tabletták előállítását teszi lehetővé. A cefadroxilra azonban nem ez volt az első szabadalmi bejelentés: a BM 1973-ban ugyanis US 3781282 számon kapott oltalmat a vegyület ún. Micetich-kristályformájára (nevét a kifejlesztésében részt vett egyik kutatóról kapta), és elvileg ez a kristályforma került kereskedelmi forgalomba is.

Az US 3781282-es alapszabadalom oltalmi idejének lejárta után a Micetich-formával piacra lépni akaró generikus gyártók kísérletei azonban azt mutatták, hogy a szabadalom 19. példájában leírt eljárás alapján a Micetich-kristályforma helyett minden esetben a Bouzard-kristályforma keletkezik, tehát az US 3781282 számú szabadalom által védett Micetich- és a Bouzard-kristályforma elválaszthatatlanságának kimondását kérték a bíróságtól. A BM azzal védekezett, hogy a levegőből szennyezésként véletlenül bekerülő oltókristály hatására a Micetich-kristályformánál termodinamikailag kedvezményezettebb Bouzard-kristályforma képződik. Számos kísérletet végeztek (az alperes és a felperes egyaránt) különböző paraméterekkel, mikrobiológiailag steril, zárt, szűrt levegőjű laboratóriumokban, illetve párhuzamosan is különböző kísérleti paraméterekkel. Az eredményekből határozott és egyértelmű következtetést nem lehetett levonni, sőt már az analitikai vizsgálatok, a röntgen-pordiffraktogramok értelmezésében, kiértékelésében sem volt egyetértés.

A perek sorozata ezután a kristálmódosulatok természetével, viselkedésével kapcsolatosan folytatódott. A Zenith gyógyszer cég kifejlesztette a cefadroxil hemihidrát formáját, és erre a polimorf-módosulatra vonatkozóan egyszerűsített forgalombahozatali engedélyt kért az FDA-tól. A BM természetesen válaszképpen kérte a hatóságot, hogy ne új gyógyszer-bejelentésként tekintse a Zenith kérelmét, hanem az FDA nyilvántartásában már szereplő monohidrát forma monográfiájába, annak megerősítéseként kerüljön be, ugyanis a Zenith hemihidrát módosulata valójában nem stabil, mivel az könnyen átalakul a monohidrát kristályformává, ezáltal pedig bitorolja a Bouzard-forma szabadalmát. Ezzel egyidejűleg a BM bitorlási pert indított a Zenith ellen. Az originátor érveit olyan kísérletekkel támasztotta alá, melyekből kiderült, hogy folyadék hatására a Zenith hatóanyagát elfogyasztó betegek nyelőcsővében és gyomrában a Bouzard monohidrát kristályforma keletkezik. A hosszas eljárás végén a Szövetségi Bíróság helyt adott a BM bitorlási keresetének.

A Zenith azonban vátozatlanul fenntartotta kérelmének jogosságát és tudományos megalapozottságát, mivel szerinte az US 4504657-es szabadalom oltalmi köre nem vonatkozik olyan Bouzard-formájú kristályokra, amelyek normál körülmények között stabilan hemihidrátok, a beteg gyomrában viszont esetleg Bouzard-módosulattá alakulnak rövid

időre, ráadásul a BM a röntgendiffrakciós kép 37 jellemző csúcsából csupán 15-öt azonosítva tekintette bizonyítottnak az egyezést. A Szövetségi Fellebbviteli Bíróság (CAFC) végül megsemmisítette a Szövetségi Bíróság ítéletét, mert nem látta megalapozottnak a Bouzard-forma bitorlását a beteg gyomrában történő esetleges módosulatváltozás által.

Ez az ügy azonban egy másik kérdésben is precedenst szolgáltatott. A bizonyítási eljárások során használt röntgen-pordiffraktogramok kiértékelésében a szembenálló felek ugyanis a teljes diffraktogram csúsaiból egyet-egyet vagy legfeljebb néhányat kiragadva próbálták érdekeiknek megfelelően alátámasztani a minták közti hasonlóságot vagy éppen különbséget. A bíróság azonban kimondta, hogy egy-egy apró, intenzitásbeli különbség önmagában nem támasztja alá két anyag eltérő módosulatát még akkor sem, ha a módosulatokra jellemző igen nagyszámú csúcs mindkét anyagban megtalálható; viszont amennyiben két anyag jellemző csúcsainak mindegyike megtalálható, akkor azokat azonosnak kell tekinteni. Az analitikai módszerek összevetésében, az eredmények értékelésében és ezeknek a bírósági ítéletekben történő megfelelő értelmezésében és felhasználásában példaértékű ez a jogeset.

Perindopril

A fentieket látszik követni a brit szabadalmi bíróság döntése a *perindopril*-ügyben. A vegyületet mint ígéretes ACE-gátlót a Servier fejlesztette ki még a 70-es években, és 1980-ban szabadalmi bejelentést tették magára a vegyületre, illetve annak *t*-butilamin sójára (EP 49658), amelyet 1984-ben engedélyeztek. Fontos megjegyezni, hogy a szabadalmi leírás nem tartalmazott semmiféle utalást a kristályos formára vonatkozóan. A cég a 80-as évek vége felé COVERSYL® néven kezdte el forgalmazni a vegyületet tartalmazó vérnyomáscsökkentő gyógyszert először Franciaországban, majd szinte az egész világon, amely rövid idő alatt hatalmas piacra tett szert: csak Nagy-Britanniában évente 70 millió GBP éves bevételt hozott a cégnek. Az alapszabadalom oltalmi ideje – SPC-vel meghosszabbítva – 2003-ban lejárt. Időközben azonban a Servier – monopolhelyzetének megőrzése céljából – további szabadalmi bejelentéseket tett: 1988-ban EP 380341 számon a perindopril és *t*-butilamin sójának ipari szintézisére (2008-ban jár le), 2000-ben pedig a perindopril három különböző (α , β és γ) kristályformájára vonatkozóan. Ezek közül az EP 1296947 számú szabadalom a perindopril és *t*-butilamin sójának egy adott kristályformájára (amit α formának neveznek), ennek előállítására, valamint az ezt tartalmazó gyógyszerkészítményre vonatkozik. A kapott terméket röntgen-pordiffraktogramjának jellemző csúcaival jellemezték. A leírás szerint ez a kristályforma kedvező szűrési, szárítási és formulázási tulajdonságokkal rendelkezik, ám a leírás nem tesz említést arról, hogy ez a forma mihez képest rendelkezik ezekkel a kedvező tulajdonságokkal.

Az alapszabadalom lejártát követően az Apotex gyártani és forgalmazni kezdte a perindopril mint generikus gyógyszert. 2006-ban a Servier azonban bitorlási pert indított az Apotex ellen Nagy-Britanniában, mivel szerinte a generikus cég az α kristályformára vonatkozó EP 1296947 számú szabadalmának bitorlását valósítja meg, és egyidejűleg ideigle-

nes intézkedésre vonatkozó határozatot szerzett be, amelyben az Apotexet a per lezárultáig eltiltották a vegyület értékesítésétől. Válaszul az Apotex a fenti szabadalom megsemmisítését kérte újdonság hiányára hivatkozva. Első fokon a bíróság 2007-ben a Servier szabadalmát megsemmisítette, mivel indoklása szerint a technika állásának tükrében a szabadalom tárgya nem új, illetve a szakember számára kézenfekvő megoldás, valamint megszüntette az ideiglenes intézkedést.³ A döntés ellen a Servier fellebbezett.

A másodfokú tárgyalásra 2008 áprilisában került sor, ahol a Servier azzal érvelt, hogy az α forma tűnik (termodinamikailag) kedvezményezettnek, így tehát az tekinthető a perindopril stabil formájának, tehát – speciális körülmények hiányában – minden eljárás, amelynek során etil-acetátból kristályosítják a perindoprilt, az α formát eredményezi, feltéve, hogy nincsen jelen egyéb szennyezés. Az EP 380341 számú szabadalom a perindopril sójának előállítását egyetlen példával szemlélteti, amelyben a sóképzést etil-acetátban végrehajtva a kapott elegyet hűtik és szűrik, majd a terméket megszáritják, azonban nem ad kitanítást magára a kristályosításra (ami nyilvánvalóan a hűtési folyamat alatt következik be), illetve arra, hogy maga a termék egyáltalán kristályos formájú-e. Az α formára vonatkozó, támadott szabadalom csak annyival ad bővebb kitanítást e tekintetben, hogy fokozatos hűtésről tesz említést. A szakértők meghallgatása során egyértelműen az derült ki, hogy a gyógyszeripari gyakorlatban ilyen esetekben teljesen szokványos a fokozatos hűtés, amit a Servier mind a korábbi, mind pedig a későbbi szabadalom szerinti eljárás során alkalmazott, tehát a kapott terméknek mindig is az α formának kellett lennie. A független laboratóriumokban végzett előállítási kísérletek (köztük az EP 380341 szerinti eljárás) során kapott vegyületekről készített röntgen-pordiffrakciós felvételek egy csúcs kivételével azonosnak bizonyultak, ami azt mutatta, hogy minden esetben ugyanaz a termék keletkezett. Tekintettel arra, hogy a β és az γ forma diffraktogramja teljesen eltérő, ezért már csak az volt az eldöntendő kérdés, hogy a kapott anyag az α formának tekinthető-e, avagy egy teljesen új, még felfedezetlen kristályformáról van szó, amelynek röntgendiffraktogramja véletlenül majdnem teljesen megegyezik az α formáéval. Miután ez utóbbinak a valószínűsége elenyésző, ezért a bíróság úgy döntött, hogy a Servier EP 380341 számú korábbi szabadalma ugyanazt az α formát tárta fel, mint a vitatott szabadalom, így ez utóbbi 1. igénypontja nem tekinthető újnak. Mindezek tükrében az elsőfokú döntés érvényben maradt.⁴ Megjegyzendő, hogy az α formára vonatkozó szabadalom ellen az EPO-nál számos generikus cég szólalt fel, de döntés ezekben az ügyekben még nem született.

³ [2007] EWHC 1538 (Pat)

⁴ [2008] EWCA Civ 445

Aspartam

Az *aspartam* egy dipeptid típusú mesterséges édesítőszer, melyet 1965-ben hoztak kereskedelmi forgalomba NUTRASWEET® néven. A vegyületet a véletlen folytán fedezték fel, és akkor derült ki, hogy a cukornál 100-200-szor nagyobb az édesítő hatása. A G.D. Searle (később Monsanto) US 3475403 számú szabadalma mind a vegyületet, mind pedig annak előállítási eljárását oltalmazta. Az eredeti gyártási technológia során az aspartam vizes oldatából történő kristályosítás eredményeként 10 mikrométer alatti szemcseméretű, tűs kristályok keletkeztek. A kapott nagyon finom eloszlású és nagy fajlagos térfogatú termékkel azonban számos probléma adódott a szűrési és szárítási folyamatok során, mivel az egyrészt rendkívül higroszkópos volt, másrészt viszont száraz állapotában erősen porzott. A termék ebben a formájában olyan nehezen volt kezelhető, hogy édesítőszerként nem volt alkalmas a közvetlen felhasználásra.

Időközben az aspartamnak öt polimorf módosulata vált ismertté, ezek között van két hemihidrát, egy dihemihidrát, valamint további két, kevésbé karakterizált módosulat. A japán Ajimoto Corporation cég – amely licencjogot szerzett az aspartam gyártására – felfedezte, hogy amennyiben a gyártás során az aspartam vizes oldatának hűtésekor nem alkalmaznak semmilyen keverést, kötegszerű aggregátumok keletkeznek, melyek feldolgozása és kezelhetősége jóval kedvezőbb, mint az eredeti kristályformáé. Az eljárás továbbfejlesztett változatára az Ajimoto 1985-ben európai szabadalmat (EP 91787) szerzett.

A szabadalom ellen a Holland Sweetener Company felszólalással élt. A hosszadalmas eljárás eredményeképpen 1992 áprilisában az Európai Szabadalmi Hivatal Felszólalási Osztálya arra a megállapításra jutott, hogy a köteges kristályforma megegyezik az eredeti szabadalomban ismertetett kristálymódosulattal, tehát nem tekinthető új polimorfnak, ezért a szabadalmat megsemmisítette. A döntés ellen az Ajimoto az Európai Szabadalmi Hivatal Fellebbviteli Tanácsához fordult (T 475/92) kérve a szabadalom újra érvénybe helyezését. Érvelése részeként a szabadalmas igen alapos és részletes tanulmányt készített, melyben kísérleti eredményekkel és analitikai vizsgálatokkal próbálta a két kristályforma szignifikáns és reprodukálható különbségeit kiemelni, és ezáltal alátámasztani a két különböző polimorfra vonatkozó álláspontját. Végül a számos csatolt fizikai tulajdonság (pl. fajlagos térfogat, víztartalom, sűrűség) és analitikai módszer (pl. szilárd fázisú NMR, polarizált fény-mikroszkópia, röntgen-pordiffrakció, pásztázó elektronmikroszkópia) által szolgáltatott eredmény alapján az Európai Szabadalmi Hivatal Fellebbviteli Tanácsa is bizonyítottan látta a két különböző polimorf módosulat meglétét, így 1997. május 27-én hozott határozatában helyt adott az Ajimoto kérelmének, és újra érvénybe helyezte a szabadalmat.

Tibolon

A *tibolon* egy szteroidszármazék, amelyet az Akzo Nobel BV fejlesztett ki még az 1960-as években. A vegyületre vonatkozó első szabadalmi bejelentést 1964-ben tette meg a cég az USA-ban, ahol nem sokkal később US 3340279 számon engedélyezték a szabadalmat,

amely azt is ismertette, hogy a tibolon ösztrogén, progesztagén és androgén hatással is rendelkezik. A tibolont tartalmazó – a nők menopauzával kapcsolatos tüneteinek kezelésére, illetve hormonpótló terápiájára alkalmazható – gyógyszerkészítményt 1988-ban LIVIAL® néven hozták forgalomba. Az Akzo a 80-as évek végén megkezdte a vegyületre vonatkozó második generációs szabadalmi bejelentések megtételét. 1989-ben EP 389035 számon tett európai szabadalmi bejelentésében a cég egy, a tibolont tartalmazó új gyógyszerformulát igényelt, amelyben azt is ismerteti, hogy a tibolonnak alapvetően két polimorfja létezik: a monoklin P2 (I-es) és a triklin P1 (II-es) forma. A leírás kitér arra is, hogy a tibolon I-es kristályformája jóval stabilabb a II-es formánál, így annak eltarthatósága és előállításának reprodukálhatósága is kedvezőbb. A szabadalom igénypontjai a tibolon mindkét kristályos polimorfját 90%-nál nagyobb tisztaságban tartalmazó készítményekre vonatkoznak. Ezután 2003-ban egy azonnali hatóanyag-leadású, polimorf tibolont tartalmazó gyógyszerkészítményre vonatkozó bejelentést tettek Nagy-Britanniában (GB 1449278), amely a korábbiaknál jobb biológiai hozzáférhetőséget biztosít a szervezetben, különösen egy bizonyos szemcseméret-tartományon belül.

Az IVAX Nagy-Britanniában a GB 1449278 számú szabadalom megsemmisítését kérte újdonság és feltalálói tevékenység hiányára hivatkozva. Érvelése szerint a tibolon polimorfija nem volt ismeretlen jelenség, hiszen az EP 389035 számú szabadalomban a tibolont ugyanazzal az eljárással állították elő, mint az alapszabadalomban, ráadásul az EP 389035 szabadalmi leírás egyértelmű kitanítást ad arra, hogy a tibolon polimorf formái különösen alkalmasak gyógyszerkészítmény előállítására. A tárgyalásra 2006-ban került sor, amelynek végén a bíróság helyt adott a megsemmisítési kérelemnek,⁵ mivel indoklása szerint az EP 389035 számú, 90%-nál nagyobb tisztaságú tibolon kristályformákra vonatkozó szabadalom tulajdonképpen szintén a két polimorf keverékét, illetve annak gyógyászati alkalmazását tárja fel, tehát a szakember számára ismert dolog volt az a tény, hogy a tibolonnak két kristályformája létezik. Ennek tükrében a GB 1449278 számú szabadalom szerinti polimorf tibolon alkalmazása kézenfekvő választás volt a technika állásának ismeretében, a szakterületen jártas szakember számára pedig semmi rendkívülit nem jelenthetett a – már ismert – kristályformák részecskeméretének módosítása a jobb biológiai hozzáférhetőség érdekében. A bíróság tehát feltalálói tevékenység hiányában, valamint a kézenfekvőség okán megsemmisítette a szabadalmat.

Ritkán hallani skóciai szabadalmi jogesetekről, a tibolon kapcsán azonban meg kell említeni egy ottani bírósági döntést. Skóciában az Arrow Generics Ltd. nyújtott be a bíróságra az Akzo EP 389035 szabadalmának megsemmisítésére irányuló kérelmet szintén az újdonság és a feltalálói tevékenység hiányát kifogásolva, egy 1984-es publikációra⁶ hivatkozva, amely-

⁵ [2006] EWHC 1089 (Ch)

⁶ J.-P. Declercq, M. Van Meerssche: Conformational analysis of 3-oxo-5(10)-unsaturated steroids. Single crystal X-ray structure analysis of 17-hydroxy-7 α -methyl-19-nor-17 α -pregn-5(10)-en-20-yn-3-one (Org OD14). Annual of the Royal Netherlands Chemical Society, 1984. május

ben a tibolon monoklin P2, vagyis I-es kristályformáját ismertették. Az Akzo az elsőfokú tárgyalás során azzal érvelt, hogy az említett publikáció egyrészt nem tárja fel a termék előállítás módját, másrészt pedig 1984-ben még nem volt ismeretes a tibolon polimorfizmusa, ezért nem is nevezhették a szóban forgó polimorfot I-es formának. A bíróság azonban azt az álláspontot képviselte, hogy – függetlenül az előállítási eljárás mikéntjétől – a cikkben foglaltak magát a tibolon I-es kristályformáját tárták fel. Annak ellenére, hogy nem zárható ki a II-es forma jelenléte, mégis a cikk egyértelműen sugallta a támadott szabadalom szerinti megoldást, így annak tükrében az nem tekinthető újnak. A kézenfekvőség tekintetében azonban a bíróság elutasította a kérelmező álláspontját, mivel indoklása szerint a tibolon polimorfizmusa ismeretének hiányában nem tekinthető kézenfekvő megoldásnak az, hogy az Akzo polimorfokat állított elő.⁷ Az Arrow fellebbezett a döntés ellen. A másodfokú bíróság az elsőfokon eljáró bíróság döntésével ellentétben nem találta megalapozottnak az újdonság hiányára vonatkozó érvelést sem, mivel – indoklása szerint – a technika állásából ismertté vált bizonyos kristályforma még nem jelenti azt, hogy a tibolonnak vannak polimorf módosulatai, továbbá az a tény, hogy egy dokumentum említést tesz egy vegyület bizonyos gyógyászati indikációkban történő alkalmazhatóságáról, még nem tekinthető úgy, mintha a vegyületet tartalmazó gyógyszerkészítményt már feltárták volna.⁸

4. AHOL A POLIMORFOK NEM SZABADALMAZTATHATÓK: INDIA

Az előzőekből is kitűnik, hogy amennyiben a polimorfia jelensége fennáll, megvan a lehetősége annak, hogy különböző kristályok képződjenek, ennek alapján tehát kézenfekvő „felfedezésnek” tűnhet az ilyen tárgyú találmány, amely ily módon sem a találmány fogalmának, sem pedig a feltalálói tevékenység kritériumának nem felel meg. Ezen az elven alapul a 2005-ben módosított indiai szabadalmi törvény idevonatkozó 3(d) szakasza, melynek értelmében nem tekinthető találmánynak: „... egy már ismert anyag új formájának pusztá felfedezése, amely nem az adott anyag már ismert hatékonyságának növelése eredményeként keletkezett, vagy egy már ismert anyag valamely új tulajdonságának vagy alkalmazásának felfedezése, vagy pedig egy ismert eljárásnak, szerkezetnek vagy készüléknek az új alkalmazása, hacsak ez utóbbi alkalmazás nem eredményez egy új terméket, vagy az eljárás nem alkalmaz legalább egy új reagenst.” A törvény tartalmazza ezen bekezdésének magyarázatát is: „ebbe a szakaszba értendők és a technika állásából már ismertté vált anyaggal azonosnak kell tekinteni különösen a sókat, észtereket, étereket, *polimorfokat*, a vegyületek tiszta formáit, az ismerttől eltérő részecskeméretű termékeket, az izomereket és izomerkeveréseket,

⁷ [2006] ScotCS CSOH 146

⁸ [2008] ScotCS CSIH 31

a komplexeket, illetve a már ismert vegyületek kombinációit és más származékait, kivéve, ha az alapvegyület hatásosságát érintő valamely tulajdonságot illetően *jelentős mértékű különbség* mutatkozik ezen származékok javára.”

A törvény megfogalmazása azonban semmilyen tekintetben nem egyértelmű, hiszen a „jelentős mértékű különbség” nem egzakt definíció: nem ad felvilágosítást sem arra, hogy ennek a különbségnek milyen mértékűnek kell lennie, sem pedig arra, hogy mely tulajdonságok összevetése során kell ennek a különbségnek megmutatkoznia.

Az indiai törvényalkotók – indoklásuk szerint – arra törekedtek, hogy a módosítás révén megakadályozzák egy adott molekula szabadalmi oltalmának örökkévalóságig történő meghosszabbítását. Az indiai gyógyszeripart érzékenyen érintette ugyanis számos nagy forgalmú hatóanyag oltalmi idejének – pusztán az alapszabadalom triviális változtatásai általi – meghosszabbítása. A teljesség igénye nélkül ide sorolható a fexofenadin hidroklorid (ALLEGRA®, Aventis) „gyakorlatilag tiszta” formájára engedélyezett szabadalom, amely az oltalmi időt 2016-ra tolta ki, a Novartis oxkarbazepin (TRILEPTAL®) hatóanyagának adott részecskeméretére vonatkozó második szabadalma, illetve a GSK által kifejlesztett rosiglitazon később bejelentett maleátsója, amely további öt évvel nyújtotta meg a hatóanyagnak az alapszabadalom által biztosított védettségét.

A Glivec-ügy

Az indiai szabadalmi törvény ilyen értelmű módosítása azonban hatalmas vihart kavart az originátorok körében, és ezt csak tetézte az *imatinib mezilát* β kristályformájának (GLIVEC®, Novartis) szabadalmaztatása nyomán kirobbant – mostanra nemzetközi léptékűvé vált – vita. Az imatinib szabad bázist mint ígéretes rákellenes hatóanyagot először a 90-es évek elején állították elő, majd 1993-ban a Novartis US 5521184 számon szabadalmi bejelentést tett a szabad bázisra, illetve annak gyógyszerészetileg elfogadható sóira. A cég további kutatásai során különböző sókat állított elő, köztük az imatinib mezilátot, amelyre WO 99/03854 számon PCT-bejelentést tett. Ebben említést tettek a só különböző kristályformáiról, ám hamarosan kiderült, hogy ezek közül az ún. β kristályforma a legstabilabb, ami az imatinib bázisnál kb. 30%-kal kedvezőbb biológiai hozzáférhetőséget biztosít a szervezetben. Az FDA az USA-ban 2001-ben engedélyezte a vegyület forgalomba hozatalát a Novartisnak.

Az ügy háttérének megvilágításához célszerű egy kicsit megismerni az indiai szabadalmi rendszer sajátosságait. Indiában ugyanis – mint fejlődő országban – hosszú ideig nem volt lehetőség a gyógyszeripari tárgyú találmányokra termékoltalmat igényelni. Mivel ez alapvetően ellentétes a TRIPS-megállapodással,⁹ ezért 1999-ben olyan átmeneti rendelkezés lépett érvénybe, amelynek értelmében az indiai szabadalmi hivatal köteles befogad-

⁹ Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights

ni az ilyen tárgyú bejelentéseket, és az új, már a termékoltalom lehetőségét is magában foglaló törvény hatálybalépéséig „megőrizni” azokat. Ezeket a bejelentéseket nevezik ún. „mailbox”-bejelentéseknek, amelyeknek újdonságát – a rendszer jellegéből adódóan – a bejelentési nap és nem az új törvény hatálybalépésének (ami jelen esetben 2005) alapján kell elbírálni. A TRIPS-megállapodással összhangban azonban a korábbi szabadalmi törvény IV/A fejezete egy ún. korlátozott kizárólagos forgalombahozatali jogosultságot biztosított a gyógyszeripari találmányok részére, amennyiben azok bizonyos követelményeknek eleget tettek. Ezek közül a legfontosabb, hogy az adott hatóanyagnak legalább egy másik országban szabadalmi oltalom alatt kellett állnia, illetve ugyanabban az országban is és Indiában is forgalombahozatali engedéllyel kellett rendelkeznie. Az így kapott kizárólagos forgalombahozatali jogosultság öt évig, illetve az indiai szabadalmi bejelentés engedélyezéseig vagy elutasításáig volt érvényes.

A Novartis az imatinib mezilát β kristályformájára vonatkozóan ilyen „mailbox”-bejelentést tett Indiában, illetve kapott rá a más országokban megadott szabadalmak és forgalombahozatali engedélyek birtokában kizárólagos forgalombahozatali jogosultságot. Sajnálatos módon azonban a cég jelentősen visszaélt a helyzetével: néhány éven belül közel húsz alkalommal emelte a Glivec[®] árát, ami rendkívül népszerűtlenné tette a Novartist az indiai közvélemény szemében. Ebben a felfokozott hangulatban lépett életbe 2005-ben az új szabadalmi törvény, és annak ellenére, hogy majdnem 9000 „mailbox”-bejelentés várt érdemi vizsgálatra, illetve a hivatalnak gyakorlatilag nem volt az új törvény alkalmazásával kapcsolatosan bevett joggyakorlata, az imatinib mezilátra vonatkozó bejelentést soron kívül vizsgálta meg és utasította el a hivatal.

A döntés egyik indoka szerint a bejelentés nem tekinthető újnak az US 5521184 számú szabadalom tükrében, mivel az nemcsak az imatinib szabad bázist, hanem annak bármely – a szakember számára szokásos eljárás keretében – előállítható sóját, így a mezilátját is feltárta. A szóban forgó szabadalom 6. és 23. igénypontja ráadásul az imatinib gyógyszerészeti elfogadható sóit is igényli, illetve az erre a szabadalomra alapított – az USA szabadalmi hivatalában engedélyezett – SPC¹⁰ kifejezetten meg is nevezi az imatinib mezilátot mint hatóanyagot. Mindezek tükrében tehát a hivatal bizonyítottan látta, hogy a vegyület korábban már ismertté vált, így annak előállítása kézenfekvő.

A másik indokot éppen a frissen módosított törvény 3(d) szakasza szolgáltatta, melynek értelmében az új származékok (így pl. a polimorfok) esetében az alapvegyülethez képesti jelentős hatásbeli különbséget kell igazolni. A hivatal szerint azonban az imatinib mezilát β kristályformájának „csak” 30%-kal jobb biológiai hozzáférhetőségének kísérleti adatokkal történő alátámasztása, ami ráadásul vélhetően a szabad bázis és a mezilát vízoldhatósági különbségéből adódik, nem elégíti ki a fenti törvényi feltételt.

¹⁰ Supplementary Protection Certificate (kiegészítő oltalmi tanúsítvány)

Az indiai törvényhez kapcsolódó hivatali módszertani útmutatóban a 3(d) szakaszra vonatkozóan ráadásul az alábbi olvasható: „Az elbíráló összehasonlítja az ismert vegyületet és az új formát azok tulajdonságai, illetve a többlethatás szempontjából. Abban az esetben azonban, ha az új formát továbbalakítják még egy másik új formává, akkor az összehasonlítás alapja a már létező (új) forma és a második új forma közötti különbség, nem pedig az alapvegyület és a második új forma közötti különbség.”

Az indiai hivatal vélhetően ezt az elvet vette alapul, mivel szerinte az alapvegyületet (az imatinib bázist) először egy új formává, vagyis imatinib meziláttá alakították, amelyet tovább kristályosítottak egy másik (imatinib mezilát β kristályforma) formává. Ebből az is következhetne, hogy korábban az imatinib mezilátnak már egy másik, pl. α kristályformája is ismertté vált. Felvetődik tehát a kérdés, hogy mi tekinthető annak a korábban már ismert formának, amihez az imatinib mezilát β kristályformának többlethatását viszonyítani kell, hiszen a 3(d) szakasz értelmében ez lehet maga az imatinib mezilát vagy annak egy másik (pl. α) polimorfja. Ugyanakkor csak azon formák tekinthetők ismertnek, amelyek a β kristályformára vonatkozó szabadalmi bejelentés napján ténylegesen ismertek voltak, tehát ha sem az imatinib mezilát, sem pedig az α kristályforma nem ismert (vagyis új), akkor ezek egyike sem szolgálhat a 3(d) szakaszban meghatározott összehasonlítás alapjául.

Mindezekből az a fontos következtetés vonható le, hogy minden egyes bejelentés esetén körültekintően kell meghatározni azt, hogy melyik vegyület tekinthető ismertnek, hiszen nem feltételezhető, hogy minden új só vagy forma, amiről a bejelentés említést tesz, ismertnek tekinthető. A módszertani útmutató azonban – pusztán értelmezési okokból – kiskaput nyit az originátorok által benyújtott szabadalmi bejelentések előítéletes elbírálásához, ami az indiai generikus ipar szempontjából nem elhanyagolható jelentőségű. Szakemberek ugyanis azzal számolnak, hogy a Novartiséhoz hasonló „mailbox”-bejelentések engedélyezése az indiai gyógyszerpiac mintegy 15%-át hátrányosan érintené, mivel a generikus gyártóknak vissza kellene hívnuk a piacról az ezekben igényelt hatóanyagokat. Az indiai gyógyszercégek azonban – a fentiek miatt talán nem is alaptalanul – abban bíznak, hogy ezen bejelentések jó része nem fog oltalomban részesülni, hiszen a „mailbox”-rendszer kifejezetten az 1995 és 2005 között felfedezett új gyógyszerhatóanyagok oltalmára jött létre, ám ezek száma nem haladja meg a 135-öt. Ebből következik, hogy a többi ilyen függő bejelentés vagy nem kellően megalapozott (és ezért utasítható el), vagy egy már ismert és szabadalmi oltalom alatt álló vegyület valamely módosulatára (pl. sójára, izomerjére, metabolitjára, polimerjére, szolvátjára stb.) vonatkozik, ami a 3(d) szakasz értelmében ki van zárva a szabadalmi oltalomból.

A Novartis természetesen fellebbezett a döntés ellen a chennai székhelyű Madras Legfelsőbb Bíróságon, ám a bíróság helybenhagyta az elsőfokú döntést. A Novartis a szakmai indokokon túl többek között azzal is érvelt, hogy az indiai szabadalmi törvény 3(d) szakasza nincs összhangban a TRIPS-megállapodás 27. cikkelyében foglaltakkal, mivel az diszkriminatívan kezeli a gyógyszeripar speciális műszaki területét, ami ráadásul ellentétes az

indiai alkotmány 14. cikkelye által biztosított törvény előtti egyenlőség elvével is. Egyes indiai szakértők szerint azonban a TRIPS-megállapodás csupán iránymutatásnak tekinthető, amelyet minden ország saját nemzeti politikájával összhangban értelmezhet. Ez a vélemény az utóbbi időben csak erősödni látszik, miután több ázsiai állam, köztük a Fülöp-szigetek, a Maldív-szigetek, Pakisztán, Sri Lanka, Vietnam, Indonézia, Malajzia és Banglades is jelezte, hogy az indiai szabadalmi törvény 3(d) szakaszához hasonló módosítást kíván eszközölni saját szabadalmi törvényében.

A Novartis ezt követően írásos petíciót nyújtott be szintén a Legfelsőbb Bíróságra a szabadalmi törvény 3(d) szakasza alkotmányosságának felülvizsgálata kérdésében, amit a bíróság elutasított, és az ügy megoldását a WTO¹¹-től várja. Sokan ráadásul tévesen úgy gondolják, hogy a Novartis keresete arra irányul, hogy ellehetetlenítse a fejlődő országokban élő szegények olcsó gyógyszerhez való jutását. A Glivec® – ideértve annak generikus változatait is – azonban csak egy a sok gyógyszer közül, amelyek egy és ugyanazon betegség gyógyítására alkalmasak, tehát a hatóanyagra vonatkozó szabadalom nem zárna ki azon generikus cégeket a piacról, amelyek a már lejárt szabadalmú imatinib bázist gyártják és forgalmazzák.

A döntésre várva könnyen felvetődhet a fejlett és fejlődő országok közötti éles különbségtétel kérdése, különös tekintettel néhány, az utóbbi években ugrásszerű fejlődésnek indult országra, mint Kína, Brazília vagy éppen India. Gazdasági elemzők ezért egyre gyakrabban hallatják hangjukat ebben a kérdésben, és kritizálják a WTO által önkényesen definiált fejlett és fejlődő ország kategóriákat, hiszen India példája jól mutatja, hogy vannak országok, amelyek nem sorolhatók egyikbe sem. Tekintettel azonban arra, hogy az ország lakosságának 26%-a még mindig a szegénységi határ alatt él, gyakorlatilag kizárólag közegészségügyi megfontolásokból Indiának a fejlődő országok közé történő besorolása változatlan.

A GLIVEC®-ügy kapcsán azonban abban mindenki egyetért, hogy Indiának joggyakorlata kialakítása során az USA vagy az EPO joggyakorlatát alapul véve kellene meghatározni egy adott vegyület vagy származék nem várt, illetve váratlan hatásának fogalmát. Ennek keretében pedig nemcsak a kedvezőbb gyógyászati hatást, hanem egyéb más, szignifikánsan előnyös tulajdonságot, mint például a vegyület jobb biológiai hozzáférhetőségét, stabilitását vagy kisebb vízmegkötő képességét is figyelembe kellene venni a kézenfekvőség megítélésakor. Megjegyzendő, hogy az USA joggyakorlatában a kézenfekvőség (és ezáltal a feltalálói tevékenység) megítélésének során a nem várt tulajdonságok meglepte csak másodlagos szempont, és csak abban az esetben válik relevánssá, ha a technika állásából ismert dokumentumok kombinációjának tükrében sem dönthető el egyértelműen, hogy a szakember számára kézenfekvő volt-e az adott polimorf előállítás.

¹¹ World Trade Organization (Kereskedelmi Világszervezet)

5. MAGYARORSZÁGI JOGESETEK

Finaszterid

A *finaszterid* egy, a II. típusú 5 α -reduktáz enzim gátlása révén ható szintetikus antiandrogén szteroid származék, amelyet a Merck cég fejlesztett ki. A finaszterid alacsony dózisban a jóindulatú prosztatahiperplázia (prosztatamegnagyobbodás) kezelésére alkalmas, és az USA-ban az FDA 1992-ben erre az indikációra adta ki a forgalombahozatali engedélyt. A Merck a vegyületet tartalmazó készítményt PROSCAR® néven hozta forgalomba. Az időközben elvégzett kísérletek azt mutatták, hogy a vegyület nagyobb dózisban a férfias típusú kopaszkodás, valamint a prosztatarák kezelésére is alkalmas. A vegyületre, illetve annak előállítására számos szabadalmi bejelentést tett a Merck, köztük Magyarországon is. Az akkor hatályos szabadalmi törvény a bejelentés napján nem tette lehetővé a termékoltalmat, azonban lehetőség volt ún. átmeneti szabadalmi oltalmat kérni a termékgigénypontokra. Az Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) HU 210535 lajstromszámon engedélyezte a finaszterid I és II polimorf formáira vonatkozó igénypontokra az átmeneti oltalmat, melyekben a Merck a termékeket egyrészt előállítási eljárásukkal (product-by-process-igénypontok), másrészt pedig röntgen-pordiffraktogramjaik jellemző csúcsaival jellemezte.

1995-ben a Richter Gedeon Vegyészeti Gyar Rt. megsemmisítési kérelmet nyújtott be az MSZH-hoz, amelyben kérte a hivatalt, hogy a szabadalmat keletkezésére visszaható hatállyal annak teljes terjedelmében semmisítse meg. A kérelmező érvelése szerint egy korábbi dokumentumból a finaszterid I és II polimorf formái olyan mértékben váltak ismertté, hogy ennek tükrében az oltalom tárgya már nem tekinthető újnak. A felek nyilatkozattétele és a tanácsi tárgyalás eredményeképpen a hivatal a vizsgált HU 210535 lajstromszámú szabadalmat keletkezésére visszaható hatállyal teljes terjedelmében megsemmisítette, mivel álláspontja szerint az valóban nem tett eleget a szabadalmi törvény (Szt.) 2. §-ában foglalt újdonság követelményének. A találmány tárgyát képező polimorf I és polimorf II módosulatok ugyanis termékként már nyilvánosságra jutottak a köz számára hozzáférhetően az elsőbbség napja előtt a kérelmező által idézett dokumentumban, amely elegendő kitanítást nyújtott egy átlagos tudású, a szakterületen jártas szakember számára az átmeneti oltalom tárgyát képező termékekre nézve. A két polimorf módosulatot az újdonságrontó dokumentum azonosításra alkalmasan, objektív adatokkal jellemezte, valamint egyértelmű utalást tett a termékek előállítására is. A fenti dokumentum alapján egyértelmű, hogy a polimorf módosulatokat előállították, azok szerkezetét, tulajdonságait leírták a megsemmisítési eljárás tárgyát képező szabadalom elsőbbségeit megelőzően, azaz a nevezett termékek nem tekinthetők újnak.

Az MSZH határozata ellen a szabadalmas megváltoztatási kérelmet nyújtott be a Fővárosi Bíróságra, amely 2000-ben FB/3.Pk.26.213/1998/31 számú végzésében a megváltoztatási kérelmet elutasította. A Fővárosi Bíróság ezen végzése ellen a Merck a Legfelsőbb Bíróság-

nál mint másodfokú bíróságnál fellebbezett, ám az 2002-ben a LfB/Pkf.IV.25.883/2000/10 számú végzésében a Fővárosi Bíróság végzését helybenhagyta.

Nátrium-alendronát

A Merck által kifejlesztett *alendronsav* egy bifoszfónát típusú vegyület [kémiai neve 4-amino-1-(hidroxibutilidén)-1,1-biszfoszfonsav], amelynek nátriumsója a *nátrium-alendronát*. Ez utóbbi vegyületet FOSAMAX® néven hoztak világszerte forgalomba a nők menopauzával összefüggő csonttrikulálásának kezelésére. A Merck első, a nátrium-alendronatra vonatkozó szabadalma 2008-ban járt le az USA-ban, ahol a TEVA és a Barr cég máris megkezdte a gyógyszer generikus változatainak forgalmazását. Magyarországon a Merck HU 211908 lajstromszámon átmeneti szabadalmi oltalmat kapott az alendronsav-mononátriumsó-trihidrátra, valamint az ezt tartalmazó, csonttrikulálás kezelésére alkalmas gyógyászati készítményre.

A Richter Gedeon 2003-ben nyújtott be megsemmisítési kérelmet az MSZH-hoz, amelyben kérte a hivatalt, hogy a szabadalmat keletkezésére visszaható hatállyal annak teljes terjedelmében semmisítse meg újdonság hiányában. A felhozott dokumentumok, a felek nyilatkozatai és a 2004-ben lezajlott szóbeli tárgyalás alapján az MSZH tanácsa megsemmisítette a szabadalmat. Az MSZH határozatának indoklása szerint a szakember számára nyilvánvaló megoldás, hogy valamely ismert szerves savból – önmagában ismert módon – annak nátriumóját elő tudja állítani, főként ha egy szerkezetileg hasonló (4 szénatomos alkilénlánc helyett 5 szénatomos alkilénláncon azonos funkciók csoportokat tartalmazó) sav példáján az előállítás kiviteli példa formájában is be van mutatva. Ez a példa egyébként szakember számára a sóképzés tekintetében semmilyen, a szakember számára nem rutinszerűen alkalmazott megoldást nem tartalmaz. Az pedig, hogy egy vizes oldatban előállított só kristályvizet tartalmazó formában kristályosodik, szakember számára szintén kézenfekvő, és nyilvánvalóan vizsgálendő feladat az analitikai ellenőrzések során. A csatolt szakértői vélemény is azt támasztja alá, hogy alendronsavból kiindulva a preparatív szerves kémiában szokásos módon – vizes közegben nátrium-hidroxid vagy valamely lúgosan hidrolizáló só, pl. nátrium-hidrogén-karbonát oldatával – végezve az előállítást az alendronsav nátriumsója trihidrát formájában izolálható. Ezért a hivatal arra a következtetésre jutott, hogy feltalálói tevékenység nélkül is el lehetett jutni az alendronsav-mononátriumsó-trihidrát előállításához. A hivatal álláspontja szerint tehát az alendronsav-mononátriumsó-trihidrát nem volt új az elsőbbség időpontjában, így az arra vonatkozó igénypontok nem felelnek meg a Szt. 2. §-a szerinti újdonság követelményének.

Az MSZH határozata ellen a szabadalmas megváltoztatási kérelmet nyújtott be a Fővárosi Bíróságra, amely 2005-ben FB/3.Pk.22.880/2005/11 számú végzésében a megváltoztatási kérelmet elutasította. A Fővárosi Bíróság ezen végzése ellen a Merck a Fővárosi Ítéltáblánál mint másodfokú bíróságnál fellebbezett, ám az 2006-ban FITB/8.Pkf.26.241/2005/6 számú végzésében a Fővárosi Bíróság végzését helyben hagyta.

Atorvasztatin

A felsorolásból nem maradhat ki egy még folyamatban lévő ügy. Az *atorvasztatin* egy sztatin típusú koleszterinszint-csökkentő vegyület, amelyet a Warner-Lambert Company fejlesztett ki. A cég először az alapvegyületre, majd később annak különböző kristályformáira tett szabadalmi bejelentést, ezzel párhuzamosan pedig LIPITOR® néven hozta világszerte forgalomba a vegyületet tartalmazó készítményt. A WO 97/03959 számú PCT-bejelentés Magyarországon P9900678 ügyszámon lépett nemzeti fázisba, és HU 223599 lajstromszámon engedélyezett rá az MSZH szabadalmat, amely az atorvasztatin I-es, II-es és IV-es kristályformájára vonatkozik. A szabadalom ellen 2006-ban két kérelmező is (a TEVA és az EGIS) megsemmisítési kérelmet nyújtott be, amelyek tárgyalása 2009 első negyedévére várható.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A jelenlegi gazdasági helyzet világszerte hatalmas nyomást gyakorol a gyógyszerkutatásban érdekelt cégekre, mivel az új hatóanyagok kifejlesztésének egyre növekvő költségei és az a tény, hogy a klinikai teszteken a potenciális gyógyszerjelölt molekulák egyre nagyobb hányada bukik el, jelentősen csökkenti az új gyógyszervegyületek, valamint a rájuk vonatkozó szabadalmi bejelentések számát. A generikus cégek pedig, amelyek az originátoroknál jóval szerényebb anyagi lehetőségekkel bírnak, tovább fokozzák ezt a nyomást azért, hogy a már sikeresen forgalmazott hatóanyagok még érvényes szabadalmi ellen rendre megsemmisítési kérelmeket nyújtanak be. Mindezek eredményeképpen a világ vezető gyógyszercégei napjainkra soha nem látott nehézségekkel szembesültek, így az originátor cégek természetes túlélési stratégiái között rendkívül fontos szerepet játszanak a már ismert hatóanyagok új kristálymódosulatainak – lehetőleg minél szélesebb körű – szabadalmi oltalom alá való helyezése. Egy gyógyszerkutatással foglalkozó szakember egyszer úgy nyilatkozott, hogy egy adott vegyület kristályformáinak száma egyenesen arányos a vegyület kutatására fordított idővel és pénzzel.

Mivel a gyógyszeripar területén a szabadalmak döntő szerepet játszanak az innováció elősegítésében, ezért mind a szabadalmasok, mind pedig a gazdasági verseny résztvevői számára elengedhetetlenül fontos a szabadalmi törvények alkalmazásában és értelmezésében bekövetkező legkisebb változások figyelemmel kísérése is. Ezzel párhuzamosan a nemzeti szabadalmi hivatalok munkája is folyamatosan változik és átvértékelődik, hiszen – mint az innováció megítélésének mértékadói – egységes iránymutatást kell adniuk a piaci résztvevők gazdasági érdekei és a – valóban haladást eredményező – szellemi termékek erős szabadalmi oltalmára irányuló törekvések közötti összecsapásban. Éppen ezért a szabadalmi hivataloknak nagy felelősségük van abban a kérdésben, hogy egy már szabadalmi védetség alatt álló, értékes farmakológiai hatással rendelkező molekula különböző polimorfjainak (ideértve: hidrátjainak/szolvátjainak) sorozatos szabadalmaztatása révén ne lehessen jogtalanul kiterjeszteni az eredeti oltalmi kört és – nem utolsósorban – meghosszabbítani az

oltalmi időt. (Természetesen ezen származékok előállításának eljárása szabadalmaztatható abban az esetben, amennyiben maga az eljárás, illetve az általa nyert termék valóban új, és az eljárás eleget tesz a feltalálói tevékenység követelményének.) Ugyanakkor a polimorfokra vonatkozó szabadalmi bejelentések újdonságát és feltalálói tevékenységét minden esetben kiemelt gondossággal kell megvizsgálni annak érdekében, hogy a ténylegesen új megoldások ne hullhassanak ki idejekorán a szabadalmi törvény túl szigorú és esetleg egyoldalú értelmezésének rostáján.

A fentiekből következően létfontosságú, hogy a szabadalmi hivatalok felismerjék: döntéseik közvetlen hatással vannak az emberek életére és egészségére is, ezért a közérdek védelme egyik alapvető küldetésük azáltal, hogy kizárólag eredeti, új és feltalálói tevékenységen alapuló szabadalmakat engedélyeznek. A nem megfelelő színvonalú „találmányokra” vonatkozó szabadalmak ugyanis akadályozhatják a gazdasági versenyt azáltal, hogy a kisebb gazdasági potenciállal bíró versenytársak (mint pl. a generikusok) anyagi forrásaik jó részét kénytelenek a nem megalapozottan engedélyezett szabadalmak megsemmisítésére, illetve az originátorok által ellenük indított bitorlási perek költségére fordítani.

Dr. Vida Sándor*

A KÖZÖSSÉGI VÉDJEGY JÖVŐJE – NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁS¹

A müncheni Max Planck Intézet,² amelyben hosszú évtizedek óta tanulmányozzák a nemzetközi és a közösségi védjegy jog kérdéseit is, ez utóbbiról rendezett tanácskozást Berlinben 2007. október 4–6. között. Ezen 15 országból³ 36 jogtudós és tudományos kutató vett részt, köztük az angol, a holland, az izraeli, a lengyel, a német, az olasz, az osztrák, a svájci és a svéd jogtudomány ismert személyiségei.

A háromnapos konferencia négy részre tagozódott: az első rész a harmonizált védjegy jogot, a második rész a védjegy jog és egyéb megjelölések jogi oltalmát, a harmadik rész a védjegy jognak az egyéb jogterületekhez való viszonyát, a negyedik rész pedig a közösségi védjegy jog elképzelt jövőjét tárgyalta.

A konferencia első három részéről valamivel rövidebben számolok be, a jelen ismertetőben a hangsúlyt a negyedik téma, a védjegy jogi jövő kutatás kapja.

I.

A HARMONIZÁLT VÉDJEGY JOG

A) A bevezető előadást R. Knaak ügyvéd, a Max-Planck Intézet tudományos főmunkatársa tartotta „A védjegyszerű használat mint a harmonizált védjegy jog határvonala” címmel.⁴

Az EK védjegy jogi irányelvének⁵ (a továbbiakban: Irányelv) rövid ismertetését követően az Európai Bíróság hat ítéletének a védjegyszerű használattal kapcsolatos megállapításait ismertetette. Ezek: a BMW-,⁶ az ARSENAL-,⁷ az ANHEUSER-BUSH-, az OPEL-,⁸ a CÉLINE-,⁹ az ADIDAS-ügyben¹⁰ hozott ítéletek voltak.

Ezek után fogalmazta meg saját következtetéseit (téziseit). Nevezetesen:

1. Az Európai Bíróságnak a védjegyhasználat fogalmát is érintő ítéletei két eltérő kiindulási pontot tükröznek: az egyik a védjegyhasználatnak a termék megkülönböztetése vo-

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda

¹ Zukunft des europäischen Markenrechts (szerk. E. Baiocchi et al.). GRUR Int., 2008, p. 122

² Max-Planck Institut für Geistiges Eigentum, Wettbewerbs- und Steuerrecht (a továbbiakban: MPI)

³ Magyarországról sajnos senki

⁴ Teljes terjedelemben: GRUR Int., 2008, p. 91

⁵ 89/104 EKG irányelv

⁶ Ism. dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság védjegy jogi gyakorlata. Miskolc, 2006, p. 183

⁷ Vida id. mű (6), p. 187

⁸ Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 3. sz., 2008. június p. 34

⁹ Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 3. sz., 2007. június p. 48

¹⁰ Vida id. mű (6), p. 174

natkozásában kifejtett hatását helyezi előtérbe (BMW, ANHEUSER-BUSH, CÉLINE), a másik ezzel szemben azt, hogy a harmadik személy által használt megjelölés és a felperesi védjegy között van-e valamiféle kapcsolat (ARSENAL, OPEL).

2. Knaak nézete szerint az első megközelítési mód a meggyőző, hiszen az Irányelv 5. cikk 1. bekezdése szerint (és ez a helyzet a 2. bekezdés tekintetében is) ha a közönség a megjelölést más áruítól való megkülönböztetés jeleként fogja fel, akkor a védjegy alapvető funkciója realizálódik. Ha pedig a megjelölést olyan áruk megjelölésére használják, amelyek nem állnak a védjegy jogosult ellenőrzése alatt, akkor sérül a védjegy származást jelző funkciója. A származási garanciának éppen azt kell szavatolnia, hogy a védjeggyel megjelölt árukat meghatározott vállalat ellenőrzése mellett állították elő (vö. az ARSENAL-ügyben hozott ítélet 48. pont, a CÉLINE-ügyben hozott ítélet 27. pont).

3. Nézete szerint a származási funkció sérelmének, illetve az Irányelv 5. cikk 1. és 2. bekezdése rendelkezése alkalmazásának nem előfeltétele, hogy a harmadik személy és a védjegy jogosult között valamiféle kapcsolat legyen. Ez olyan feltétel, aminek vizsgálata az összetéveszthetőség körébe tartozik. A későbbi megjelöléssel kapcsolatos használat vonatkozásában kialakuló fogyasztói nézetek szempontjából egyedül az áru a döntő, nem pedig a harmadik személy (vállalat), avagy a védjegy jogosult vállalat.

4. A fentiekre tekintettel az ARSENAL-, valamint az OPEL-ügyben hozott ítéletekben olvasható azon értékelési szempont, hogy a kifogásolt termékek és a védjegy jogosult között valamiféle kapcsolat feltételezhető – szerinte nem szerencsés.

A továbbiakban alapvetően az OPEL-ügyben hozott ítéletet elemezte részletesen, és bírálta, végül pedig arra a következtetésre jutott, hogy az egységesített „használat fogalmá”-nak szoros értelmezése a védjegybitorlás kérdésében önmagában nem ad kielégítő választ.

Az első hozzászóló *Ph. von Kapff* (Belső Piaci Harmonizációs Hivatal) azt fejtette ki, hogy a védjegyszerű használat vonatkozásában nem az a döntő, hogy a megjelölés lajstromozva van-e vagy sem, hanem például hogy a dekoratív jelleg mellett – mint az ADIDAS-csíkok esetén – védjegyként is érti-e azokat a közönség. Az OPEL-emblémának harmadik személy által játékautókon való használata nézete szerint jogsértő.

A második hozzászóló *R. Skubisz* professzor (Lublin) álláspontja szerint az OPEL-ügyben a védjegy fő funkciója, a származást jelző funkció nem realizálódott, miért is ilyen esetben az Irányelv 5. cikke alkalmazandó, vagyis a használatot megengedettnek kellene tekinteni.

Az ezt követő plenáris vitában többek között az is elhangzott, hogy az Európai Bíróság OPEL-ügyben hozott ítéletét követően lefolytatott nemzeti eljárásban a Nürnbergi Törvényszék a védjegyszerű használatot nem állapította meg. Az ügy ez idő szerint a Nürnbergi Fellebbviteli Bíróság előtt van, s nagy a szakmai érdeklődés, hogy az utóbbi miként fog állást foglalni. Szerintem az is bizonyosra vehető, hogy az ügy „megjárja” még a Német Legfelsőbb Bíróságot is.

B) F. Henning-Bodewig, az MPI tudományos főmunkatársa „A nem harmonizált védjegytalomban az Irányelv 5. cikke 5. bekezdésének¹¹ fényében” c. előadásában egyrészt azt fejtette ki, hogy az Irányelv e rendelkezése valójában a bejegyzett védjegy oltalmáról rendelkezik, s így a nem bejegyzett megjelölések oltalma vonatkozásában nem vehető figyelembe. A védjegyként nem bejegyzett megjelölések oltalma ezért alapvetően a közösségi versenyjog alapján biztosítható csak. Felvetődik ezért az a kérdés is, hogy a nem bejegyzett megjelölések vonatkozásában a megtevesztés tilalma tekintetében a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2005/29/EK sz. irányelv¹² milyen eredményességgel lesz majd alkalmazható.

J. Brinkhof professzor (Utrecht) hozzászólásában arról számolt be, hogy a szellemi tulajdon oltalmáról szóló Benelux Egyezmény négyfajta konfliktustényállásról rendelkezik: a) korábbi védjegy és fiatalabb kereskedelmi név ütközése, b) összehasonlító reklám, c) doménnevek, d) a védjegy becsmérése kritikus publikációkban.

V. Mizaras professzor (Vilnius) hozzászólásában az Irányelv 5. cikkének 5. bekezdését elemezte. Álláspontja szerint a védjegyjogi oltalom terjedelme, valamint egyéb jogszabályok kiegészítő alkalmazása az oltalom célja és funkciója szem előtt tartásával dönthető el. Vonatkozik ez a védjegyszerű használat kérdésére is, amelynek értékelése szigorúan az adott intézmény funkciója és keretei között történhet csupán.

Az ezt követő plenáris vitában az Irányelv 5. cikke 5. bekezdésének elemzése eredményeként az a közel egységes álláspont alakult ki, hogy ez a rendelkezés védjegyjogi természetű, amely a tagállamok számára kiegészítő rendelkezések hatálybaléptetésére vonatkozó jogot biztosít. Ami pedig a szubszidiárius szabályokat illeti, úgy a kereskedelmi név oltalma, a fogyasztóvédelmi jog, valamint a kötelmi jog deliktualis rendelkezései alkalmazhatók inkább, mint a tisztességtelen piaci magatartást, a tisztességtelen versenyt (*unlauterer Wettbewerb*) tiltó rendelkezések.

C) K. H. Fezer professzor „A védjegyjog elsőbbsége a közösségi jogban?” c. előadásában hat tézist állított fel. Az első szerint a Német Legfelsőbb Bíróság a MAC DOG-ügyben hozott ítéletével az első- és másodfokú bíróságon eljáró bírakat kívánta „megrendszerbe illeszteni”, és így módon előmozdítani a közösségi védjegyjogi koncepció áttörését. Ma már azonban ilyen „mankóra” nincs szükség. Második tézisében azt fejtette ki, hogy az alkotmányban (*Grundgesetz*) kimondott jogállamiság elve következtében a tényállásra irányadó jogszabály kiválasztása a helyes megközelítési mód. A jogszabályba ütközésről szóló dogmatika

¹¹ Az Irányelv 5. cikk 5. bekezdése:

Az (1)–(4) bekezdések nem érintik a tagállamokban érvényes rendelkezéseket, amelyek a megjelölések olyan használatára elleni védelemre vonatkoznak, amikor azok célja nem az áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetése, amennyiben a megjelölés jogos alap nélküli használat a védjegy megkülönböztetőképességét vagy hírnevét tisztességtelen módon kihasználja vagy csorbitja.

¹² 2005/29/EK Irányelv – Magyarországi transzpozíció: a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII tv.

(*Konkurrenzlehre*) ezért alkotmányjogi szempontból problematikus. Harmadik tézisében arra a következtetésre jutott, hogy a *lex specialis* (különös jog) elsőbbségéről szóló hagyományos dogmatika a védjegyjog, valamint a tisztességtelen piaci magatartás tilalmának jogi normái vonatkozásában összeegyeztethetetlen mind a német joggal, mind a harmonizált közösségi védjegyjoggal. Következik ez az Irányelv preambuluma 3. és 6. bekezdéséből és az Európai Bíróság több ítéletéből. Negyedik tézisében azt mondta, hogy a *lex specialis* elv a védjegyjogon kívül eső megjelölésekre nem vonatkoztatható. Ötödik tézisében a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2005/29/EK irányelv 6. cikk 2. bekezdése a) pontjában tiltott megtévesztő megjelöléssel való forgalmazás vonatkozásában azt mondta, hogy ehelyütt a fogyasztóvédelmi jog egy sajátos tényállású magatartást tilt. E rendelkezés, valamint a védjegyjog, illetve a tisztességtelen piaci magatartás tilalma jogának hasonló rendelkezései között kumulatív vagy szubszidiárius jogszabályütközés áll fenn. Hatodik tézisében azt fejtette ki, hogy a tisztességtelen piaci magatartás tilalmának joga, valamint a védjegyjog között általában is előfordul kumulatív vagy szubszidiárius jogszabályütközés.

A. Bakardieva-Engelbrekt professzor (Stockholm) hozzászólásában azt hangsúlyozta, hogy a szellemi alkotások jogának hatását nem célszerű a tisztességtelen piaci magatartás tilalma jogának útján kiterjeszteni. A kétféle jogi norma eltérő célkitűzéseit komolyan kell venni.

O. Sosnitza professzor (Würzburg) hozzászólásában úgy vélekedett, hogy a védjegyjog elsőbbségéről szóló tanítás a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha az adott tényállásra irányadó normák közül a tisztességtelen piaci magatartás tilalmára vonatkozó normák ellentétesek a védjegyjog irányadó normáival, akkor a védjegyjogi normák élveznek elsőbbséget. Másrészről mind az Irányelvnek, mind a közösségi védjegyrendeletnek az összetéveszthetőségre vonatkozó rendelkezései ellentétesek a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2005/29/EK sz. irányelvvel, s így többek között a közérdekű kereset (*popularis actio*) is kizárt a védjegyjogban.

Az ezt követő plenáris vitában az a többségi nézet alakult ki, hogy eltérő értékelés irányadó a védjegyjogi normák és a tisztességtelen piaci magatartást tiltó normák tekintetében. Adott esetben a határvonalat ott célszerű meghúzni, ahol a fogyasztókkal kapcsolatos hatások jelentkeznek. Különösképpen áll ez a jó hírű védjegyekre vonatkozó jogi normák esetén, amelyek oltalma egyben a védjegyjog határait is jelenti. Utalás történt a svájci jogban honos ún. „kerülő elmélet” (*Umwegthese*) esetleges felhasználására. Eszerint nem szankcionálható a tisztességtelen piaci magatartást tiltó normák alapján sem az olyan magatartás, amit a szellemi tulajdon védelméről szóló normák megengedettnek tekintenek. Ily módon a védjegyjog és a formatervezési minták jogának normái közötti ütközések is kiküszöbölhetők lehetnének.

II. VÉDJEGYEK ÉS EGYÉB MEGJELÖLÉSEK OLTALMA

A) W. Büscher professzor, a Német Legfelsőbb Bíróság bírása „*Védjegy és kereskedelmi név koegzisztenciája*” c. előadásában a CÉLINE-, valamint az ANHEUSER-BUSCH-ügyben hozott ítéleteknek a „védjegyszerű használatra” vonatkozó megállapításaiából, valamint az Irányelv 6. cikk 1. bekezdése a) pontjának rendelkezéseiből indult ki. Nézete szerint a jogsértő magatartás megállapíthatóságának feltétele, hogy a felperes védjegyének származási funkciója sérelmet szenvedjen. Ez pedig csak akkor teljesül, ha a releváns közönség az ütköző kereskedelmi nevet a védjeggyel azonos származásra való utalásként fogja fel. Ezért nézete szerint csak ilyen esetben indokolt az eltiltás, mivel egy korlátozás nélküli tilalom olyan használatot akadályozna meg, amely nem sérti a védjegyjogosult érdekeit. Ugyanakkor ez a szempont nemcsak a kereskedelmi név, hanem minden egyéb vállalatjelző vonatkozásában is irányadó. Az Európai Bíróság által vizsgált szempontok közül részletesen elemezte a „tudnia kellett volna” (*Wissenmüssen*) szubjektív jellegű követelményt. A gondatlan magatartásra vonatkozó szabályokra tekintettel a későbbi piaci szereplőt a korábbi védjegy jogok vonatkozásában kutatási kötelezettség terheli. Következésképpen, hasonló korábbi védjegy esetén, a későbbi védjegyet vagy vállalatjelzőt eltérően kell kialakítani. A távolságtartásnál a korábbi védjegy erős megkülönböztetőképességét különös gonddal kell figyelembe venni.

Hozzászólásában I. Griss professzor, az Osztrák Legfelsőbb Bíróság elnöke egyetértett azzal, hogy a felperes védjegyének származásjelző funkcióját ma már pozitívan kell megállapítani. A korábbi joggyakorlathoz viszonyított különbség azonban nem annyira az eredmény, hanem a bíróság részletesebb indokolási kötelezettsége vonatkozásában jelentkezik. Ugyanakkor az előadótól eltérően arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tisztességtelen piaci magatartás a szubjektív körülmények feltárása nélkül nem állapítható meg. Ha például a későbbi harmadik személy kellő gondosság mellett jutott arra a meggyőző következtetésre, hogy a védjegyjogosult és a közötté fennálló kapcsolatra nem lehet majd következtetni, akkor magatartása nem is kifogásolható.

M. Goldman ügyvéd hozzászólásában azt mondta, hogy jogsértő az olyan használat – mint ahogy azt az Európai Bíróság az ARSENAL-ügyben hozott ítéletében kifejtette –, amely azt a látszatot kelti, mintha a peres felek között vállalkozói vagy szervezeti kapcsolatok lennének. Ugyanakkor az Irányelv 6. cikk 1. bekezdésének a) pontja alapján kialakított és az Európai Bíróság által követett joggyakorlat értelmében a „védjegyszerű használat” tilalma csak személynevek, fantázianevek, valamint ilyen jellegű kereskedelmi nevek vonatkozásában történő jogellenes felhasználás esetén állapítható meg. Ennél szélesebb körű védjegytilalom az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatából nem vezethető le.

Az ezt követő plenáris vitában az az álláspont alakult ki, hogy a korábbi német bírósági gyakorlatban honos, a védjegy jog közvetett sérelmét (*mittelbare Zeichenverletzung*) pönalizáló ítélkezés jelentősége napjainkban elhalványult. Figyelemmel a korábbi elsőbb-

ségű vállalatjelzőknek a közösségi védjegyrendelet által biztosított oltalmára, felvetődött a kérdés: nem volna-e célszerű a kereskedelmi név oltalmának a közösségi jog által történő harmonizálása?

B) „Védjegyek és földrajzi árujelzők koegzisztenciája” c. előadásában D. Holzer ügyvéd (Zürich) először arról beszélt, hogy a különböző országok törvényeikben arra törekedtek, hogy a védjegyek és a földrajzi árujelzők közötti ütközéseket kiküszöböljék. Ennek egyik eszköze az elsőbbség intézménye, a másik: olyan jogi konstrukciók létrehozása, amelyekkel a párhuzamos jogok keletkezését megakadályozzák. A földrajzi megjelölések leíró jellegük miatt védjegyként általában nem jegyezhetők be, kivéve, ha olyan megkülönböztetőképeséget szereztek, amellyel ez az akadály elhárul. A korábbi védjegy fennállása mindenesetre nem zárja ki, hogy egy fiatalabb földrajzi megjelölést mint ilyent bejegyezzenek. Ezenfelül koegzisztencia keletkezhet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek megjelöléséről szóló 510/2006/EK sz. rendelet alapján is, mivel az Európai Közösség Bizottsága arra tett kísérletet, hogy saját jogi normáit a TRIPS-megállapodással összhangba hozza, s ennek keretében ugyancsak az 1996. január 1-jei időpontot jelölte ki határnapul. Ez pedig azzal a következménnyel jár, hogy még a jóhiszeműen bejelentett védjegyek vonatkozásában sem áll fenn továbbhasználati jog, ha ezeket 1996. január 1-jét követően jelentették be.

S. Wernicke (Berlin) hozzászólásában kiindulásként az ANHEUSER-BUSCH-ügyben hozott ítéletet értelmezte, kiemelve, hogy az Európai Elsőfokú Bíróság nézete szerint a tagállamok nemzeti joga a közösségi jog oldaláról nézve ténykérdésnek minősül. Az eljárásban a felszólalónak ezért bizonyítania kell, hogy a közösségi védjegybejelentés ellen benyújtott felszólalás alapját képező eredetmegjelölés a nemzeti jog szerint feljogosítja a felszólalót, hogy a későbbi bejelentés ellen fellépessen.

Az ezt követő plenáris vitában a résztvevők a GRANA BIREGHI/GRANA-ügyben az Európai Elsőfokú Bíróság által hozott ítéletet elemezték, különös tekintettel arra, hogy a „grana” elem mint esetleges fajtagjelölés fokozottabb vizsgálatot igényel-e? Ezt követően az Európai Bíróság által a GERRI/KERRY SPRING-ügyben hozott irányadó ítéletet (*leading case*) vitatták meg. Ez az ítélet az Irányelv 6. cikk 1. bekezdése b) pontjának¹³ problematikáját veti fel, mivel az Európai Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az EK tagállamaiban a megjelölések közötti fonetikai összetéveszthetőség könnyen előfordulhat, s ez önmagában nem lehet elegendő, hogy az Irányelv e rendelkezése által biztosított eltiltási jog gyakorlását megakadályozza.

¹³ Az Irányelv 6. cikk 1. bekezdés b) pontja szerint:

A védjegy nem jogosítja fel jogosultját arra, hogy a harmadik személynek megtiltsa, hogy ... az áru fajtájára, minőségére, mennyiségére, rendeltetésére, értékére, földrajzi származására vagy gyártási idejére, ill. egyéb jellemzőjére vonatkozó adatokat ... a kereskedelmi forgalomban felhasználjon, amennyiben az a tisztességes ipari vagy kereskedelmi szokásoknak megfelelően.

C) A. von Mühlendahl, a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal korábbi alelnöke „Védjegyjogi koegzisztenciaszituációk” c. előadásában abból indult ki, hogy a koegzisztencia a territorialitás következménye, hiszen a nemzeti védjegyek a tagállamokban egymástól függetlenül vannak bejegyezve. Alapvető szabály, hogy a korábbi jog megelőzi a későbbit. Ugyanakkor előfordulhatnak koegzisztenciaszituációk. Így például ha a korábbi védjegyet nem használják, vagy ha a korábbi védjegy csak a későbbi védjegy bejelentését követően tesz szert ismertségre vagy jó hírnévre. A közösségi védjegyjogban egyéb koegzisztenciaszituációk is előfordulhatnak. Ilyen például a korábbi közösségi védjegy korlátozott ismertsége, korlátozott jó hírneve, a korábbi védjeggel szemben a territorialitásból adódó összetéveszthetőség.

G. Westkamp (London) hozzászólásában az angol joggyakorlatban honos, a tisztességes párhuzamos használatra vonatkozó (*honest concurrent use*) ügyekben követett joggyakorlatról számolt be. Eszerint felszólalás hiányában, ha a bejelentő a védjegy bejelentését megelőző zavartalan használatra hivatkozik, akkor ennek alapján a lajstromozás nincs kizárva.

E. M. Bastian (München) hozzászólásában azt hangsúlyozta, hogy két védjegy koegzisztenciáját kifejezetten problematikusnak tartja, mert ilyen esetben fennáll a fogyasztók megtévesztésének veszélye. Ezt követően két esettípust ismertetett: az egyik, amikor a két koegzisztáló védjegyet a kizárólagos jogosultság szabálya alóli kivételnek tekintik; a másik, ha a konkurenciaszituációkat túl nagyvonalúan kezelik. Ez utóbbira példa ha a belenyugvással történt jogszerzés miatti perekben nincsenek figyelemmel arra, hogy az alperes által szerzett goodwill a német Polgári Törvénykönyv (BGB) 242. §-a értelmében mégiscsak oltalmat érdemel.

A plenáris vita résztvevőit elsősorban az a kérdés foglalkoztatta, hogy a közösségi védjegyre alapított abbahagyási igénynek az EK egészében fenn kell-e állnia, és hogy csak az EK egészére vonatkozóan kell-e az ilyen igényt a bíróságnak honorálnia? E vonatkozásban az a nézet hangzott el, hogy a közösségi védjegy „felaprózása” (*Aufspaltung*) az egységes belső piac áruforgalmát veszélyeztetheti. Különös problémát jelent ebben a vonatkozásban a jó hírű védjegy oltalma, amelynek jogsértő használata esetén viszont az oltalmat az EK-nak csak azon részében indokolt elismerni, ahol a jóhírűség fennáll.

III.

A VÉDJEGYJOG VISZONYA EGYÉB JOGTERÜLETEKHEZ

A) J. Bornkamm professzor, a Német Legfelsőbb Bíróság tanácselnöke „Az oltalom korlátai a védjegyjogon belül és kívül” c. előadásában abból indult ki, hogy az oltalmi korlátok feladata az abszolút szerkezetű kizárólagossági jogok és egyéb jogi pozíciók közötti konkordancia biztosítása. A Német Legfelsőbb Bíróság néhány olyan ítéletét elemezte, amelyekben a „védjegyszerű használat” kérdése felmerült, s amelyekben ezenfelül kartelljogi kérdéseket is mérlegelni kellett. Megemlékezett az Európai Bíróság által az IMS Health-ügyben hozott ítéletről, amely szerint az adott esetben a kartelljog felülírja az iparjogvédelmi és szerzői jogi

normákat. Végül részletesen ismertette a Német Legfelsőbb Bíróság a „lila levelezőlap”¹⁴-ügyben hozott ítéletét, ahol is az alperes a lila csomagolású Milka csokoládé reklámozásának eredményeit használta fel. Ez ügyben egyébként alkotmányossági problémák is felmerültek, nevezetesen a képzőművészeti alkotások védelmével kapcsolatos emberi jogok kérdése.

K. Assaf (Jeruzsálem) hozzászólásában bírálta a Német Legfelsőbb Bíróságnak a „lila levelezőlap”-ügyben hozott ítéletét, mivel az a védjegy kulturális jelentőségét mint a védjegy-jogosult személyes szférájába tartozót fogta fel.

M. Ricolfi professzor (Torino) hozzászólásában ugyancsak a „lila levelezőlap”-ügyben hozott ítélettel foglalkozott, amelyben a védjegyjogi megfontolások mellett még a művészi szabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint a tisztességtelen piaci magatartás szempontjai is mérlegelés tárgyát képezték. Felvetette a kérdést, hogy ezek milyen súllyal esnek latba az ítélet meghozatalánál. Nézete szerint ilyen esetben a *fair use* (tisztességes használat) szempontja a döntő. Ugyanakkor az ítélet azt jelzi, hogy ezenfelül más jogi eszközök is rendelkezésre állnak.

Az ezt követő plenáris vita döntően a „lila levelezőlap”-ügyben hozott ítélet körül forgott. A résztvevők jelentős része azon a véleményen volt, hogy az adott esetben „védjegyszerű használat” történt. Ugyanakkor többen úgy is vélekedtek, hogy a védjegyről szóló kulturális eszmecsere problematikája, különösen a védjegyparódia kérdése továbbra is nyitott. Nem minden szatíra jelenti a védjegyjog megsértését, s kérdéses, hogy hol húzódik a tisztességtelen imágóátvitel határvonala¹⁵ (Verunglimpfung). Figyelemmel az Irányelv 5. cikk 1. és 2. bekezdésének a különböző védjegyfunkciókra történő utalására, az a nézet kapott hangot, hogy az alkotmányossági szempontok alkalmazhatóak, ami előnyt jelent. Abban a vonatkozásban azonban megoszlottak a nézetek, hogy azok az Irányelv 6. cikke keretei között veendő-e figyelembe, vagy hogy az alkotmányossági szempontok közvetlenül alkalmazandók-e?

B) A. Ohly professzor (Bayreuth) „A lajstromozatlan formatervezési minta a védjegyjog, a formatervezésiminta-oltalmi jog és a versenyjog metszéspontjában” c. előadásában jelezte, hogy számos szakirodalmi állásfoglalás ellenére ez a kérdés nem kellően tisztázott. Nézete szerint kiegyensúlyozott megoldás volna szükséges egyrészt a teljesítmény eredményének oltalma (*Leistungsschutz*) és a hozzáférések (előállító és felhasználó, valamint piaci transzparencia), másrészt a verseny szabadsága között. Minthogy mind a védjegyjogot, mind a formatervezésiminta-oltalmi jogot az EK harmonizálta, a tisztességtelen utánzás alapelveihez való ragaszkodás ilyen ügyekben anakronisztikus és felülvizsgálandó.

¹⁴ Ism. R. Knaak Budapest 2008. május 8-án tartott előadásában. Szerkesztett magyar fordítás, vö. Védjegyvilág legközelebbi számában

¹⁵ Dr. Vida Sándor: Imágóátvitel a német bírói gyakorlatban. Iparjogvédelmi Szemle, 105. évf. 1. sz., 2000. február, p. 32; 105. évf. 2. sz., 2000. április, p. 1

H. Gamerith professzor (Innsbruck) hozzászólásában egybevetette a tisztességtelen utánzás tilalmáról szóló német és osztrák jogi normákat. Nézete szerint a vizsgált kérdésben a tisztességtelen piaci magatartás tilalmának eszköztára csak akkor alkalmazandó, ha az adott esetben a szellemi tulajdon védelmének normái nem alkalmazhatóak. Különösen ez az eset a származás vonatkozásában egyébként elkerülhető megtévesztés esetén. Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság, összhangban a Német Legfelsőbb Bírósággal, arra az álláspontra helyezkedett, hogy a származás tekintetében való megtévesztés esetén a formatervezési mintákra vonatkozó jogi előírások nem alkalmazhatóak.

E. Traple professzor (Krakkó) hozzászólásában azt hangsúlyozta, hogy a lajstromozatlan dizájn vonatkozásában éppen a rövid, hároméves oltalmi idő, valamint a tisztességtelen piaci magatartás normáinak hatálya alá eső utánzási tilalom problematikus. Minthogy a tisztességtelen piaci magatartás jogának harmonizálása az EK-ban nem történt meg – ellentétben a szellemitulajdon-jogok normáinak harmonizálásával – előfordulhat, hogy ugyanaz a termék az egyik országban forgalmazható, a másikban nem. Ezért olyan szabályozást javasolt, amellyel az EK a szellemitulajdon-jog és a tisztességtelen piaci magatartás tilalma közötti pozitív konfliktust kiküszöböli, mégpedig oly módon, hogy nemcsak a minimális tilalom, de a maximális oltalom kereteit is meghatározzák.

Az ezt követő plenáris vitában Olaszország, Franciaország és Svédország idevonatkozó normáit tárgyalták meg. Nem alakult ki egységes álláspont abban a kérdésben, hogy miként döntsön egy bíróság, ha valamely termék külalakja mind a formatervezésiminta-oltalmi jog, mind a tisztességtelen piaci magatartás tilalma alapján védhető lenne. További vitakérdés volt, hogy ha az ipari formatervezési oltalom külföldi újdonságrontó használat miatt nem biztosítható, akkor a tisztességtelen piaci magatartás tilalma alapján az oltalom mégiscsak biztosítható-e. E kérdésben nem alakult ki egységes álláspont.

C) A. Kur professzor (München) „Az utánzás versenyjogi tilalma és a szabad áruforgalom” c. előadásában azt vizsgálta, hogy a tisztességtelen utánzás ellen egy nemzeti bíróság által nyújtott védelem, amellyel az a jó hírnév jogosulatlan kihasználását tiltja meg, az EK-szerződés 28. cikkébe ütközik-e? Az Európai Bíróság BEELE-ügyben hozott ítélete ilyen tényállás mellett csak korlátozottan lenne irányadó, mivel az említett ügy alapvetően a megtévesztés veszélye körül forgott. Ennek ellenére ebben az ítéletben kifejtett szempontokra tekintettel a tisztességtelen utánzás miatti ügyekben követett jelenlegi joggyakorlat liberalizációja volna kívánatos. A közösségi joggal összhangban az oltalom ezért szerinte csak olyan esetekre volna biztosítható, ha a jó hírnév kihasználásának hiányában az eltiltás a közösségi jog alapelveire vezethető vissza.

Hozzászólásában *J. Glückner* professzor (Konstanz) azt fejtette ki, hogy a felvetett kérdéssel három lépcsőben kell foglalkozni. Ezek: a pozitív jogharmonizáció eszköze, a termékszabadság mértéke, valamint ez utóbbi nyitottságának kérdése. Vizsgálta a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2005/29/EK irányelvnek a védjegyjoghoz való

viszonyát, majd pedig a tisztességtelen piaci magatartás joga harmonizálásának határait. Figyelemmel a termékszabadság távlataira, kifejtette, hogy az Európai Bíróságnak a KECK-ügyben hozott ítélete¹⁶ korszerű értelmezése esetén a piaci semlegesség irányába mutat.

O. Stöckel ügyvéd (München) hozzászólásában a teljesítménnyel elért eredmény oltalma (*Leistungsschutz*) alkalmazásának lehetőségét vizsgálta a közösségi jog kontextusában. Nézete szerint a gazdasági teljesítményt szem előtt tartó versenyjogban a teljesítmények közötti versenyt akkor nem zavarják, ha az utánzó cég marketingtevékenysége felismerhetően arra irányul, hogy a pionír termékhez viszonyítva egyértelmű alternatívát képezzen. A teljesítmények közötti verseny megfelel a piacgazdaság elvének, s a versenyjogilag védett teljesítményekkel elért eredmény eurokonform megoldást képez, s nem jelent konfrontációt az oltalmi jogokkal szemben sem.

A plenáris vitában általános helyeslést váltott ki az a nézet, hogy az utánzás versenyjogi tilalma tekintetében a megtévesztő reklámozás tilalmáról szóló közösségi irányelvől kellene kiindulni. Az összehasonlító reklám vonatkozásában ugyanakkor a jó hírnév kihasználásának tilalmát szorosan kell értelmezni. E tekintetben felvetődött az a kérdés, hogy valamit utánzatként bemutatni nem határeset-e, ami a szabad véleménynyilvánítás (*free speech*) meg nem engedett korlátozását jelenti, s ez a kérdés adott esetben az Európai Emberjogi Bíróságot is foglalkoztatná. Végül még néhány olyan esettípust vitattak meg mint az illatutánzat, a generikus gyógyszer, valamint az alkatrész-reklámozás.

IV. PROGNÓZISKÍSÉRLET

A) A konferencia negyedik részét (A közösségi védjegy jövője) R. Hilty professzor, az MPI igazgatója nyitotta meg. „*Perspektívák*” c. előadását azzal kezdte, hogy az előzőekben vizsgált jelenlegi helyzet tárgyalását követően a résztvevők vonatkoztassanak el attól, ami most van, s gondolkodjanak úgy, mintha a jövőbeli közösségi védjegy jog továbbfejlesztése (*de lege ferenda*) az ő feladatuk volna. Ebből kiindulva két alapvető kérdést fogalmazott meg: 1. Vannak-e olyan további területek, kérdések, amelyek tekintetében a tagállamok védjegyjogának további harmonizálása kívánatos? 2. A megjelölésekre vonatkozó hatályos közösségi jog (nemcsak a védjegy jog, de a verseny jog is) továbbfejlesztése milyen irányban volna kívánatos?

Ezek után három olyan lényeges problémára tért rá, amelyet a konferencia előző napjainak vitái tártak fel. Az első ilyen, hogy a védjegy jogosult kizárólagos jogának korlátozását miképpen lehetne megvalósítani? Nevezetesen egyrészt a „védjegyszerű használat” fogalmának elvont tényállása, másrészt a használat fogalmának tág meghatározása milyen

¹⁶ Ism. dr. Király Miklós in: Az EK kereskedelmi joga. Budapest, 2003, p. 48

korlátok között volna elképzelhető? A második kérdéskör vitája a védjegy jog funkcióinak tisztázására irányulhatna. E vonatkozásban kiindulásként egyrészt a védjegy jog által biztosított kizárólagos pozíció, amely a tulajdoni szemléleten alapul, másrészt a versenytöltetű funkcionális megközelítés képzelhető el. A két nézet között mindenesetre akkor nincs ellentmondás, ha a tulajdoni szemlélet nem öncélú, azt nem természetjogilag, hanem funkcionálisan közelítjük meg. A dologi jogias és az egyéb, szellemi tulajdonhoz hasonló kezelés helyett a versenyjogias besorolás talán kézenfekvőbb volna. Felmerül például a kérdés, hogy a védjegy jog és a tisztességes piaci magatartás joga (*Lauterkeitsrecht*) nem egy és ugyanazon oltalmi célt (*Schutzzweck*) szolgálja-e, s ezeket csupán különböző nézőpontok (*Facette*) alapján kezelik? Az ellentmondás mindenesetre nem olyan mértékű, ha nem úgy tekintünk a védjegy jogra, amely önmagában (*per se*) biztosít szubjektív jogi pozícióhoz való hozzáférést, hanem mintegy funkcionálisan (individuális) értett jogi pozíció biztosítását, s amely közérdekű jellegénél fogva biztosítja a verseny működését. Egy ilyesfajta célkitűzés többféle jogi eszközzel is elérhető volna. Ugyanakkor egyes versenytényállások különféle, védjegy jogilag releváns szituációkat is tartalmaznak, s ezek a védjegyhamisítás, a piaczavarás bizonyítását is elősegíthetik. Ezenfelül az adott jog társadalmi relevanciáit is figyelembe kell venni. Ilyen háttér mellett – közgazdasági szempontok bevonása mellett is – olyan egységes rendszer kiépítésének vizsgálata is elképzelhető, amely különféle jogi eszközöket alkalmaz, mint amilyen a védjegy jog, a verseny jog, a dizájn jog. Ezek után a harmadik megvitatandó kérdésre áttérve a különböző jogi modellek egymás mellett élésének gondolatát vetette fel, nevezetesen ezek koegzisztenciáját (kötelező lajstromozás, előhasználati jog stb.).

B) Az ezt követő vitáról szóló beszámoló – a konferencia előző három témájától eltérően – nem nevesíti az egyes hozzászólókat. Kézenfekvő, hogy itt nem voltak előre felkért hozzászólók, s az is feltehető, hogy a beszámoló erről szóló része magnetofonfelvétel alapján készült, s a vitának több olyan résztvevője lehetett, akinek nevét utólag már nem sikerült azonosítani.

A résztvevők először a védjegy oltalmi funkciója normatív célját (*ratio legis*) elemezték. Minden kizárólagos jog – így a szellemi tulajdonra való jog is – terhet ró a társadalomra, ezért az a társadalmi cél világos meghatározását teszi szükségessé. Így alapvetően helyesnek látszik a hatályos rendszer keretein túlmutató megközelítés. Megfontolandó ugyanakkor, hogy az Európai Bíróság e vonatkozásban nagyon alapos konstrukciót dolgozott ki, miért is egy esetleges jogalkotói beavatkozás nagy körültekintést igényelne. Persze a konstrukció megváltoztatása az Európai Bíróság útján is elképzelhető volna. A Hilty által felvetett alapkérdés, a védjegy jog célja vonatkozásában a vita során az a nézet alakult ki, hogy ténylegesen kétféle kiindulópont lehetséges: *a*) az összetévesztéssel szembeni oltalom (a piac transzparenciájához való hozzárendelés), *b*) a jó hírnév oltalma (a teljesítmény oltalma). Erre tekintettel választ igényel az a kérdés, hogy a védjegy tulajdonvédelmi eszközökkel oltalmazandó, általános oltalmat igénylő kommunikációs eszköz, vagy inkább a megtevesz-

téssel szembeni oltalomra használt eszköz-e, amely a piaci transzparenciát hivatott biztosítani? Ugyanakkor az is megfontolandó, hogy csak a tisztességes piaci magatartás funkciójának egyidejű tisztázása mellett lehetséges ennek a jogterületnek a besorolása.

E vonatkozásban az a nézet is elhangzott, hogy a védjegyoltalomnak az a történeti jellegű besorolása, amely azt a tisztességes piaci magatartás jogának részeként fogja fel, túl szűk. A lajstromozott védjegyek joga ezt a felfogást már kinőtte, amit példáz a megelőző, a használat nélküli lajstromozás lehetősége, a vállalat nélküli átruházás megengedhetősége, a licencia-jogviszony, valamint az a körülmény, hogy a jogsértés nem korlátozódik az ösztetvesztetőség veszélyére. A védjegyjognak a tisztességes piaci magatartás jogához való hozzárendelése csak az esetben volna lehetséges, ha az utóbbinak a határait annyira kiterjesztenék, hogy abban a szellemi tulajdon jogának minden válfaja helyet kapna. Ez utóbbi gondolat kapcsán pedig még annak lehetőségét is meg kellene vizsgálni, hogy a tisztességes piaci magatartás jogának ilyen kiterjesztése a versenyfolyamatok széles körű befolyásolásának eszközévé válhatna-e?

A továbbiakban a vita a *védjegyoltalom különböző funkcióinak* vizsgálatára irányult. E vonatkozásban először a védjegy gazdasági funkciói kerültek szóba, amelyek indokoltságát a védjegynek kommunikációs eszközzé történő fejlesztésével kapcsolatos beruházások adják. A védjegyek használata következtében a társadalom kutatási és információs költségei csökkenthetők, s így a verseny hatékonysága növelhető. E vonatkozásban az is meggondolandó, hogy a védjegyoltalom elsődleges célja, hogy a piac transzparenciáját szolgálja. Nevezetesen a védjegyjog kialakulása annak a körülménynek köszönhető, hogy a hiánygazdálkodásról a fogyasztói társadalomra való áttérés a fogyasztók számára annak lehetőségét biztosította, hogy számos azonos vagy hasonló áru közül választhassanak. Ez pedig a gyors kommunikáció igényét kelti, aminek a védjegy a termékek megnevezésével tesz eleget. Ez a helyzet világos (funkcionális) különbséget jelez a szellemi tulajdon egyéb tárgyaihoz viszonyítva. Ezért a védjegyjogot csak versenyfunkciója következtében lehet „tulajdonosi” jogosultságokkal felruházni.

Egy másik nézet szerint a védjegy által biztosított kizárólagos pozíció minősítése azon jogosultságok oldaláról is megközelíthető, amely jogosultságokat a védjegy biztosít. A versenyjogi pozíció mellett különösen a megtévesztéssel szembeni védelmen felül olyan jogosultságokat (*right of ownership*) is biztosít a védjegy, amelyek segítségével mások ugyanannak a megjelölésnek a használatától el vannak tiltva, ki vannak zárva, amint azt az Európai Emberjogi Bíróság¹⁷ is megállapította.

Olyan nézet is elhangzott, hogy a védjegyjogosult érdekeivel szemben inkább a fogyasztók érdekeit kellene előtérbe állítani. Ez a nézet vitát váltott ki, az ellentétes álláspont szerint

¹⁷ Az Európai Emberjogi Bíróság az Anheuser Bush Inc. c/a Portugália-ügyben a BUDWEISER védjegybejelentés tárgyában hozott, 2007. január 11-én kelt ítélete szerint az 1. sz. Protokoll 1. cikke rendelkezései védjegyügyekben is alkalmazandók olyan esetben, amikor a bejelentő anyagi jogi érdekeinek védelme indokolt. Vö. különösen az ítélet 71., 72., 78., 79. pontját. Az ítélet (angolul) GRUR Int., 2007, p. 901

a fogyasztók védelme nem a védjegy jog feladata. Szemlélteti ezt a védjegy bejegyzésére való igény korlátlanlansága, valamint a védjegy vállalat nélküli átruházásának lehetősége. Megjegyezték ugyanakkor, hogy ez alól is van kivétel a védjegy jogban, például az egészségvédelmi szempontok figyelembevétele. Mindenesetre helyesebb, ha a védjegy jog funkcionálisan a vállalkozás jogi keretei között marad. Ezt a gondolatot támasztotta alá az a megjegyzés, hogy a fogyasztói észlelés tükör módjára befolyásolhatja a védjegyvoltalom terjedelmét – ugyanakkor azonban a fogyasztóvédelem nem olvasztható össze a védjegyvoltalommal. Sőt, éppen ez az a pont, ahol lényeges különbség mutatkozik a védjegy jog és a tisztességes piaci (kereskedelmi) magatartás joga között.

Az nem képezte vita tárgyát, hogy a védjegy jog és a tisztességes piaci magatartás joga – az eltérő feladatok ellenére – a versenyt szolgálja. De a tisztességtelen piaci gyakorlat tilalmáról szóló 2005/29/EK irányelv (fogyasztók védelme), valamint a védjegy jogok harmonizálásáról szóló EK-irányelv (vállalatok védelme) eltérő célkitűzéseket szolgál. Nevezetesen a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló irányelv feladata kollektív érdekek védelme, míg a védjegy jogok harmonizálásáról szóló irányelvnél a védjegyjogosult egyéni érdekeinek védelme áll az előtérben. Ezért veszélyes dolog lenne a fogyasztói érdekeknek az üzleti világ (*business community*) érdekeivel azonos kezelése.

Problematisztikus esetnek tekinthető a bizonyos vezérszavakhoz, védjegyekhez kötődő reklámozás (*keyword advertising*).¹⁸ A Google keresőrendszer használatára figyelemmel az új védjegyjogosultak (*newcomer*), illetve védjegyigénylők részéről felmerül, hogy vajon a védjegy jog feladata az, hogy a már működő vállalatok érdekeit védje, vagy pedig hogy megkönnyítse a nyitást az új vállalatok számára. E vonatkozásban olyan vélemény hangzott el, hogy éppen ez a fajta reklámozási mód, azaz a *keyword advertising* a tulajdonosi koncepcióval szemben inkább a piaci transzparencia vonatkozásában jelentkező védjegyfunkciót helyezi előtérbe. Ezért ilyen reklámozás – a tulajdoni szemlélet követése esetén – a védjegy orientáló szerepébe való beavatkozást jelent. Ugyanakkor ez a „beavatkozás” a védjegy piaci transzparenciafunkcióját, a védjegy piaci használatának hatékonyságát semmilyen vonatkozásban sem érinti. A továbbiakban elhangzott olyan megjegyzés is, hogy a brit tapasztalatok szerint a *keyword advertising* és a keresésnél alkalmazott metaelemek (*meta-tags*)¹⁹

¹⁸ Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság találó meghatározása szerint:

„Keyword Advertising” alatt olyan reklámmódszert értünk, amely hirdetések megjelenését keresőoldalak találati listájában, adott fogalmak megadásával köti össze. Ezeket a fogalmakat a reklámozni kívánó vállalat a keresőoldal üzemeltetőjénél „megrendeli”. Ezek általában olyan fogalmak, amelyeket gyakran adnak meg keresőszóként az interneten, gyakran szerepelnek köztük mások oldala alatt álló megjelölései. – A Wein and Co.-ügyben 2007. március 20-án hozott határozat 3.1 pontja – GRUR Int., 2008 p. 526

¹⁹ Az ún. „meta-tag”-ek a html-oldalak Head szekciójában szerepelhetnek, az oldallal kapcsolatos háttérinformációkat hivatottak megadni, amelyek az információkezelő rendszerek számára tennék könnyebbé az oldal besorolását. A Google kereső az utóbbi időben hajlamos a Találati rangsorban megjeleníteni a description „meta-tag”-et, ha szerepel benne az egyik keresett kulcsszó; különösen akkor, ha a keresőkifejezés egyébként nem található a szövegtörzsben. Részletesebben vö. http://webni.innen.hu/Meta_Tagok; valamint <http://www.addme.com/meta.htm>; továbbá http://mitglied.lycos.de/thomaswebmuhely/twm/okos/meta_tags-hu.php

használatára vonatkozásában a hagyományos védjegyjogi eszköztár elégtelennek bizonyul. Ezek vonatkozásában az elhangzott brit nézet szerint inkább olyan megfontolások játszanak szerepet, amelyeknél etikai komponensek is figyelembe jönnek. A védjegyvoltalom – a piac orientálásának objektív szempontjai mellett – azt a célt is szolgálja, hogy a versenytárs eredményeinek (*goodwill*) jogosulatlan felhasználását, amely etikátlannak is tekintendő, akadályozza (*to reap where one has not shown*). Ezt a nézetet (feltehetőleg német résztvevők) azzal bírálták, hogy az szubjektív visszanyúlást jelent bizonytalan etikai normákra, miáltal nem válhat egyértelmű jogi normává. Helyette inkább az alkotmányos alapelvekre történő visszanyúlás alapján történő objektív mérlegelés volna megnyugtatóbb. A tisztességes piaci magatartásról szóló német jog nagy eredménye, hogy az objektivizálás módszerét bevezette. Az angol jog által tiltott megtévesztő utánzás (*passing off*) elve napjainkban már erősen objektivizált, s így ma már ott is inkább jogellenes birtokbavételről (*misappropriation by misrepresentation*) lehet beszélni.

A résztvevők döntő többsége ellene volt annak, hogy a *védjegykénti használat* elvont tényállásra nézve meghatározás szülessen, szerintük inkább az oltalom határainak kimunkálása (*Schrankenregelung*), azaz a védjegyjogosult kizárólagos jogának korlátozása volna kívánatos. Nevezetesen a védjegykénti használatot az Irányelv 5. cikk 1. és 2. bekezdése értelmében volna célszerű tágan értelmezni annak érdekében, hogy e rendelkezéseket széles körben lehessen alkalmazni. A résztvevők többségének nézete szerint ugyanis a használat fogalmának részletesebb meghatározása azzal a veszéllyel jár, hogy a bírói mérlegelést a technikai megoldások (*Technisierung*) váltják fel, azaz az érdekek mérlegelését fogalomértelmezési vitával helyettesíti. A védjegykénti használat fogalma nem alkalmas arra, hogy a jó hírű védjegy oltalmával kapcsolatos problémákat átfogja, példa erre a védjegyparódia esete. Annak érdekében, hogy a bírói mérlegelés keretében a szükséges transzparencia biztosítható legyen, a használat fogalmát széles körben célszerű megvonni, és azt vizsgálni, hogy a használat konkrét formája a jogi norma céljának megfelel-e. Ezt a nézetet a vita résztvevői azzal a megjegyzéssel egészítették ki, hogy alapjában véve nem megnyugtató az a megoldás, ha különböző feltételeket alkalmaznak a „használat” fogalmára, bár ez szükségszerű, hacsak a használat fogalmát nem széles körben vonják meg. Ezen felül a használat fogalmának széles körben történő megvonása az általános nyelvhasználatnak is megfelel, és így könnyebben is alkalmazható.

Végül még az a gondolat is hangot kapott, hogy a korlátoknak széles körben történő megvonása a tisztességes használat (*fair use*) szempontjából is célszerű annak érdekében, hogy a jogellenes cselekmények széles skálája kezelhető legyen. Ugyanakkor az Irányelv 6. cikkének, illetve a közösségi védjegyrendelet 12. cikkének kiterjesztése esetén a jogbiztonság igénye esettípusok (*Fallgruppen*) felállítását tenné kívánatossá. Az ilyen tárgyú közösségi szintű szabályozás, figyelemmel a tagállamok eltérő alkotmányaira, nem tűnik egyszerűnek.

Néhány résztvevő ezzel szemben a használat fogalma elvont tényállásának megállapítása mellett kardoskodott. Szerintük az ezzel kapcsolatos gondolkodást a védjegy funkciói irá-

nyából kellene indítani, az is megfontolandó lenne, hogy egyéb jellemzők, mint például az összetéveszthetőség veszélye, vizsgálendő-e. Mindenesetre a használat fogalmának szűk értelmezése ellen szólna, hogy amíg a kritikus esetek kiküszöbölése nem történik meg, a vita a tisztességtelen piaci magatartás tilalmának keretei közé lesz talán eltolva. Ez utóbbi pedig olyan jogterület, amely a közösségi jogban még egyáltalán nincs harmonizálva.

MEGJEGYZÉSEK

Egy tudományos tanácskozástól nem várható el, hogy olyan ajánlásokat dolgozzon ki, amelyeket akár a közösségi jogalkotó, akár az Európai Bíróság, amely utóbbinak tevékenysége a jogalkotáshoz igen közel áll, munkájában közvetlenül hasznosítani tudjon.

Az ilyen tanácskozás haszna elsősorban abban jelentkezik, hogy gondolatokat ébreszt, amelyeket a kreatív jogalkotó vagy jogalkalmazó adott esetben talán hasznosítani tud, s ilyen módon viheti előre a jogfejlődést, ha nem is rögtön, de kellő érlelési idő után.

A vitában részt vett jogtudósok közül is kiemelkedett *J. Bornkamm* professzor, a Német Legfelsőbb Bíróság tanácselnöke, *Glöckner* professzor, *R. Griess* professzor, az Oszták Legfelsőbb Bíróság elnöke, valamint *R. Knaak* ügyvéd, akik nálunk is ismertek.

Az MPI igazgatója, *Hilty* professzor, aki az intézet Budapesten „kihelyezett” 2005. évi nemzetközi rendezvényével²⁰ szerzett különös szimpátiát a hazai szakmai körökben, ezúttal is impozánsan és jól előkészített, elegáns és tartalmas tudományos tanácskozással gazdagította az európai, pontosabban a közösségi védjegyjogot.

Ha a hírek nem csalnak, a tudományos továbbgondolkodás folytatódik – alighanem ismét Berlinben.

²⁰ Jogtudományi Közlöny, 2008, p. 55

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa 2008 májusában hivatalosan törölte a meg-tárgyalandó törvénytervezetek közül az S1145 jelű anyagot, amely a szabadalmi reformra vonatkozik. Így ez az anyag nagy valószínűséggel nem kerül a jelenlegi kongresszusi időszak által megvitatandó törvénytervezetek közé.

B) Egy 2008. március 20-i döntésében a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) a *Pfizer v. Ranbaxy*-ügyben az alábbiakat állapította meg: (i) nem véli, hogy kiválasztási szabadalmak esetén magasabb szintű kinyilvánítás lenne szükséges, és (ii) az alsófokú bíró helytelenül értelmezte a kinyilvánítási kötelezettséget, amikor azt kívánta, hogy a szabadalmas további adatokkal támassza alá találmányát.

Korábban az alsófokú bíró elutasította a Pfizer arra irányuló keresetét, hogy tiltsa el a Ranbaxyt az atorvasztatin kalciumsóját (LIPITOR) igénylő szabadalmának a használatától. Egy korábbi Pfizer-szabadalom vegyületek olyan csoportját igényelte, amely magában foglalta az atorvasztatint is. A bíró nem kielégítő kinyilvánításra alapozva érvénytelennek nyilvánította a szabadalmat, megállapítva, hogy a bejelentő az enantiomer atorvasztatin hatékonyságának tízszeres növekedését ígérte a racém elegyhez viszonyítva, azonban az adatok (ideértve nem csak a szabadalmi leírásban közölteket) nem támasztották alá ezt a növekedést.

A CAFC megváltoztatta ezt a döntést. Megállapítása szerint nem lehet kétséges, hogy a szabadalom kiválasztási találmányra vonatkozik. Az alsófokú bíró tévedett, amikor (i) a szabadalmat úgy értelmezte, hogy az tízszeres hatásnövekedést ígér, és (ii) elemzését arra összpontosította, hogy az adatok alátámasztják-e a szabadalomban tett ígéretet. A CAFC szerint az adatok elemzése érdektelen a kinyilvánítási követelmények szempontjából, de figyelembe veendő a hasznosság, az újdonság és/vagy a kézenfekvőség elemzésekor. A bíróság a kinyilvánítási kötelezettséggel kapcsolatban az alábbi megállapítást tette.

„A szabadalmi törvény 27(3) szakasza szempontjából csupán két kérdés bír jelentőséggel: mi a találmány, és hogyan működik? ... Kiválasztási találmányok esetében annak a kérdésnek a megválaszolásakor, hogy mi a találmány, ki kell nyilvánítani a kiválasztás által biztosított előnyöket. Ha a szabadalmi leírás megválaszolja ezeket a kérdéseket, a feltaláló eleget tett kinyilvánítási kötelezettségének.”

A CAFC szerint az a tény, hogy a szabadalmi leírás nem igazolja azt, hogy a kalciumsó az

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

előnyös kiviteli alak, nem teszi a kinyilvánítást nem kielégítővé, mert nincs olyan követelmény, hogy a szabadalmasnak meg kellene magyaráznia, hogy találmánya miért és hogyan hasznos. A CAFC azt is megállapította, hogy a kézenfekvőségre, a kettős szabadalmazásra és az újdonságrontásra vonatkozó állítások megalapozatlanok voltak.

Ez a bírósági döntés azért jelentős, mert általánosan megerősíti a szabadalmi törvény által előírt kinyilvánítási követelményeket, és kiválasztási találmányok esetén tisztázza azokat. E követelmények korábban nem voltak egyértelműek.

C) Az *Apple Inc.* (Apple), a világszerte ismert számítógépgyártó vállalat kifogásolta, hogy New York város stilizált almát használt logóként egy környezettudatos kampányában, amelynek célja a városban a levegőszennyezés és az üvegházhatás csökkentése. Ezt a logót nemcsak a helyi médiumok, hanem a hibrid taxik is használják, mégpedig azon az alapon, hogy New York City „Nagy Alma”-ként (Big Apple) ismert.

New York város tanácsa és az idegenforgalmi irodák bélyegzőjén a 70-es évek óta használják az almát, amit az Apple sohasem kifogásolt, már csak azért sem, mert az ő védjegye 1977 óta egy megharapott alma. Az Apple szerint azonban a város hirdetési ügynöksége által kifejlesztett logót az APPLE jól ismert védjegye ösztönözte, és ez nemcsak félrevezetheti a fogyasztókat, hanem azt a benyomást is keltheti, hogy a zöld almával ellátott termékek az Apple termékei, ami egyúttal védjegyének hígításához is vezet: a „GreenNYC” elnevezésű kampányban ajánlott termékekben esetleg előforduló hibákkal vagy a szolgáltatásokban esetleg nyújtott gyenge minőséggel társíthatják társaságukat, illetve védjegyüket.

New York város ellentámadást indított logója saját megkülönböztető erejének védelmére, és azt állítja, hogy az APPLE védjegy csak a számítógépes és elektronikus termékek terén minősíthető jól ismertnek, aminek következtében ki van zárva annak a lehetősége, hogy hígítanak az Apple védjegyét.

D) Az Amerikai Egyesült Államok védjegy törvénye (Lanham Act) megkívánja, hogy a bejelentők „a kereskedelemben” használják védjegyüket ahhoz, hogy elsőbbségi jogot szerezzenek. A „kereskedelemben való használatnak” törvényesnek kell lennie, ami világosan kitűnik az alább ismertetendő *CreAgri, Inc.* (CreAgri) v. *Usana Health Sciences* (Usana)-ügyből.

2001 tavaszán a CreAgri forgalmazni kezdte az Olivenol nevű diétás ételkiegészítőt azzal az állítással, hogy a termék az olajbogyókban található, előnyös antioxidáns hatású hidroxitirozolt tartalmaz. A termék címkéje szerint minden egyes tablettában 25 mg van ebből az anyagból.

A tudós, aki kifejlesztette ezt a terméket, azt állította, hogy még nem állt rendelkezésére szabványos módszer a hatóanyag-tartalom pontos mérésére, azonban sem ő, sem a CreAgri nem kért felmentést a szövetségi címkézési követelmények alól. Az Élelmiszer- és Gyógyszerügyi Hivatal (Food and Drug Administration, FDA) jogosult ilyen felmentést adni, ha úgy gondolja, hogy az adott körülmények között az előírások betartása megvalósíthatatlan lenne.

Egy évvel később, amikor egy új vizsgálat szerint a tabletták csupán 5 mg-ot tartalmaztak a hatóanyagból, a címkét megváltoztatták, de még mindig nem kértek felmentést. A védjegyügy – miként erre alább kitérünk – ebben az időben került a 9. Kerületi Fellebbezési Bírósághoz, ahol a CreAgri elismerte, hogy a tabletták csak 3 mg hatóanyagot tartalmaznak. A címkét ismét megváltoztatták, és azt tüntették fel rajta, hogy minden egyes tableta 5 mg polifenolt tartalmaz (a hidroxí-tirozol a polifenolok egy változata). Nem változtattak azonban azon az állításon, hogy a termék hidroxí-tirozolt tartalmaz.

Időközben a CreAgri kérte az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatalát (USPTO), hogy az OLIVENOL-t lajstromozza védjegyként. A hivatal a kérelmet elutasította, mert a megjelölés nem rendelkezett kellő megkülönböztetőképességgel, de bevezették a kiegészítő lajstromba (az USPTO másodlagos védjegy lajstromába), amely lehetővé teszi bizonyos védjegyek lajstromozását, amelyek nem vezethetők be a fő lajstromba, de alkalmasak a bejelentő áruinak és szolgáltatásainak a megkülönböztetésére.

Az Usana 2002. június 18-án használati szándékra vonatkozó kérelmet nyújtott be, és forgalmazni kezdett vitaminokat, ásványvizeket és élelmiszer-kiegészítőket Olivolnak nevezett alkotórésszel. Hasonlóan az OLIVENOL-hoz, az Olivol olívaolaj-extraktum, nyilvánvalóan kedvező polifenol-tartalommal.

A CreAgri védjegybitorlási pert indított az Usana ellen arra hivatkozva, hogy az OLIVENOL kereskedelmi használata által jogokat szerzett mielőtt az Usana benyújtotta volna védjegy lajstromozási kérelmét. A körzeti bíróság az Usana javára döntött, és elrendelte, hogy az OLIVENOL-t töröljék a kiegészítő lajstromból. Ez ellen a CreAgri fellebbezést nyújtott be a 9. kerületi fellebbezési bírósághoz.

Az ügy elbírálása alapvetően attól függött, hogy a CreAgri 2002. június 18. előtt szerzett-e védjegy jogokat az OLIVENOL-ra. A Lanham-törvény által megkívánt „kereskedelmi használat” nem az egyetlen követelmény elsőbbségi védjegy jogok megszerzéséhez. A körzeti bíróság megállapította, hogy a használat csak akkor létesít védjegy jogokat, ha törvényes.

A bíróság kétféle elvi magyarázatot adott. Először abból indult ki, hogy a kormány törvényszegést vállalna, ha védjegyoltalmat adna egy eladónak tevékenységei alapján, és a sietőt jutalmazná a szorgalmas rovasára, ha elsőbbséget adna egy eladónak, aki anélkül siet a piacra, hogy lépéseket tenne a vonatkozó rendeletek gondos betartására. Ezután a bíróság a CreAgri tevékenységét tárgyalta meg. A CreAgri nem vonta kétségbe, hogy címkéi a vonatkozó időszakban nem voltak összhangban az alkalmazható címkézési követelményekkel, azonban az alábbi három érvet sorakoztatta fel annak érdekében, hogy elkerülje a követelmények be nem tartásának következményeit:

(i) Az USPTO Fellebbezési Tanácsa (Trademark Trial and Appeal Board, TTAB) döntései szerint egy eladás törvénybe ütköző volta nem eredményezi a védjegy érvénytelenségét, ha nem áll fenn kapcsolat a védjegy használata és az állított jogsértés között. A CreAgri azt állította, hogy címkézési jogsértése csak mellékes volt a védjegy használatához képest.

A bíróság azonban azt találta, hogy „a helytelenül címkézett termék és a termék neve közötti kapcsolat, különösen emberi fogyasztásra szánt termékek esetén” elegendő ahhoz, hogy megakadályozza a védjegyvoltalmat erre a névre amíg a helytelen címke használatát nem orvosolják. Ebben az esetben a címkézés hibája kellő mértékben összefüggött az OLIVENOL jelzéssel ahhoz, hogy kielégítse a kapcsolati követelményt.

(ii) A bíróság elutasította a CreAgrinak azt az érvelését is, hogy mentes volt a címkézési követelmények alól, mert nem állt rendelkezésre elfogadott módszer a hidroxi-tirozol-tartalom meghatározására. A bíróság szerint az adott időben nem volt világos, hogy a megfelelő vizsgálat elvégezhető-e, de ez nem is volt lényeges, mert a kivétel nem érvényesült önműködően – a törvény kimondottan megkívánja, hogy az eladók alkalmazzák és megkapják az FDA felmentését. A CreAgri nem nyújtott be semmiféle bizonyítékot arra, hogy kérte volna a felmentést. Így az OLIVENOL eladása törvénytelen volt, és ezen nem változtat a mentességre vonatkozó feltételezett kiválaszthatóság sem.

(iii) Végül a CreAgri érvelése szerint a címkézési hiba annyira ártalmatlan volt, hogy azt mint lényegtelen meg kell bocsátani. Idézett egy korábbi esetet, amelyben a bíróság megállapította, hogy a címkézési hiba csak akkor lényeges, ha „olyan súlyú és jelentőségű, hogy elkövetését törvénytelennek kell tekinteni”. A bíróság az előtte levő ügyet „kategorikusan eltérőnek” minősítette. Az előző ügyben ugyanis a felperes a címkézési hibát versenytársának elsőbbségi napja előtt helyesbítette, és csupán 18 tárgyat adott el. A CreAgri azonban nem javította ki hibáját az Usana elsőbbségi napja előtt, és így nem egyetlen esetben fordult elő a „törvénytelen kereskedelmi használat” 2002. június 18. előtt. Ezért a bíróság megállapította, hogy a címkézési hiba lényeges volt.

Döntésében a bíróság utalt arra, hogy a CreAgri fellebbezése eredményesebb lehetett volna, ha a „kereskedelmi használat” lett volna az egyetlen követelmény a védjegyjogok megszerzéséhez. A törvénytelen használat azonban ez előtt a bíróság előtt nem eredményezhetett védjegyvoltalmat.

Argentína

Az Argentin Nemzeti Kongresszus 2008. február 28-án törvényt hagyott jóvá a kollektív védjegyek lajstromozhatóságáról. A törvény szerint az ilyen tárgyú védjegybejelentésekben kérelmezni kell a védjegynek az összes nemzetközi áruosztályban való lajstromozását.

Az Argentin Védjegy hivatal a lajstromozást bizonyos osztályokra korlátozva engedélyezheti.

A kollektív védjegy lajstromozás megújítását akkor lehet kérni, ha a védjegyet a lejárt előtti öt éves időszakon belül legalább egy áruosztályban használták.

Harmadik személyek a kollektív védjegybejelentések ellen minden egyes áruosztályban különállóan felszólalhatnak.

Ausztrália

A) 2008. május 1-jei hatállyal módosították az ausztrál védjegy törvényt. Ennek megfelelően a felszólalási eljárásban a bizonyítékok benyújtására csak akkor engedélyezik a hat hónapos határidő meghosszabbítását, ha különleges körülmények forognak fenn, és ha a hosszabbításhoz a másik fél is hozzájárul.

B) A mintahivatal (Designs Office) megvonta az *Apple Computer Inc.* (Apple) egy lajstromozott mintáját, amelyet egy konnektorra kapott, mert a minta nem rendelkezett általános megkülönböztető jelleggel hasonló típusú konnektorokhoz viszonyítva.

Döntésének meghozatalakor az elővizsgáló a „tájékozott felhasználó” alaptípusára hivatkozott, aki a 2003. évi mintatörvény alapján hivatott vizsgálni a megkülönböztetőképességet. Annak eldöntésekor, hogy egy lajstromozott minta megkülönböztető jellegű-e, a döntéshozónak elsősorban azonosítania kell a megfelelő „tájékozott felhasználót”, és ezt az alaptípust kell felhasználnia a megkülönböztetőképesség végső megállapításakor olyan módon, hogy a tájékozott felhasználó helyzetébe kell helyeznie magát, és a megkülönböztetőképesség kérdését tárgyilagosan kell megválaszolni ahelyett, hogy egyszerűen egy tájékozott felhasználó saját véleményét fogadná el.

Ausztria

A Legfelsőbb Szabadalmi és Védjegytanács egyik újabb döntésében leszögezte, hogy egy olyan megállapító végzésnek, amely kimondja, hogy nem forog fenn bitorlás, a szabadalmi lajstromban meghatározott érvényes szabadalmi jog képezi az alapját. Így csupán a vita tárgyát kell a szabadalom tárgyával összehasonlítani. A végzés alapját képező szabadalom igénypontjainak érvényessége azonban nem lehet tárgya a megállapítási eljárásnak.

A tanács egy másik döntése az igénypont szerkezetére vonatkozik. A bíróság megállapította, hogy egy olyan igénypont, amely egy Markush-csoport segítségével írja le az igényelt vegyületeket, felöleli e vegyület összes lehetséges sztereokémiai változatát, vagyis az S-alakot, az R-alakot, az enantiomerek összes elegyét és például a racemátot, ha a szabadalmi leírás nem tartalmaz további részleteket a vegyület királis csoportjának háromdimenziós sztereokémiai orintációjáról (vagyis sem közvetlen, sem közvetett tájékoztatást a sók és/vagy a szabad vegyület szintézisének részleteiről).

Banglades

Bangladesben 2008. június 30-án módosították a védjegy törvényt, aminek alapján lehetővé vált szolgáltatási védjegyek lajstromozása.

Belső Piaci Harmonizációs Hivatal

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM) 2007-ben 1 872 850 EUR-t fizetett ki az európai tagországoknak „szolgáltatások a közösségi védjegyek és a lajstromozott közösségi minták” alapján. A legtöbbet – országonként 250 000 EUR-t – Dánia és az Egyesült Királyság kapta. További 10 nemzeti hivatalnak 100 000 EUR-nál nagyobb összeg jutott, míg hét hivatal kisebb összegeket kapott.

Brazília

2008. június 23-án a braziliai Nemzeti Egészségellenőrző Hivatal (ANVISA) a szabadalmi törvény 229C szakaszával kapcsolatban egy 45. számú új határozatot tett közzé. A szabadalmi törvénynek ez a szakasza előírja, hogy a gyógyászati termékekre és eljárásokra vonatkozó szabadalmi bejelentések engedélyezéséhez az ANVISA hozzájárulására van szükség.

Az ANVISA új határozata alapján az ilyen tárgyú szabadalmi bejelentések iratait meg kell küldeni a hivatalnak, amely megfelelő indokolással hivatalosan hozzájárul a szabadalom engedélyezéséhez, vagy megtagadja azt. Ennek megfelelően az ANVISA-nak elemeznie kell a szabadalmi bejelentés iratait, és meg kell vizsgálnia, hogy a bejelentés kielégíti-e a szabadalmazási követelményeket. Harmadik személyek dokumentumokat nyújthatnak be ennek a hivatalnak, hogy segítsék az általa végzett vizsgálatot.

Amennyiben az ANVISA előzetes jelentésében arra a következtetésre jut, hogy a szabadalmat nem lehet engedélyezni, vagy ha a hivatal végzést ad ki, a bejelentőnek 90 napon belül válaszolnia kell. Ha ezt elmulasztja, a bejelentést az ANVISA nem engedélyezi, és ezért a Brazil Szabadalmi Hivatal sem adhatja meg a szabadalmat.

Az ANVISA által történő elutasítás ellen a bejelentő a döntésnek a brazil hivatali közlönyben való publikálásától számított 60 napon belül fellebbezést nyújthat be.

Amennyiben az ANVISA a szabadalmi bejelentés engedélyezése mellett dönt, az iratokat visszaküldi a Brazil Szabadalmi Hivatalnak a szabadalom engedélyezése céljából.

Brazil szakemberek véleménye szerint a szabadalom engedélyezése a szabadalmi hivatal hatáskörébe tartozik, és az ANVISA helytelenül értelmezi a törvény 229C szakaszát, aminek folytán eljárása nem törvényes. Ezért a brazil ügyvivők azt javasolják ügyfeleiknek, hogy bírósági úton támadják meg az ANVISA eljárását.

Costa Rica

A Costa Rica-i kormány 2008. június 30-án letétbe helyezte a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbe helyezésének nemzetközi elismerésére vonatkozó Budapesti Szerződés csatlakozási okmányát. Ennek megfelelően a szerződés Costa Ricára nézve 2008. szeptember 30-án lépett hatályba.

Dél-Korea

A) A Koreai Szellemtulajdon-védelmi Hivatal közleménye szerint a tíz legnagyobb hazai bejelentő szabadalmi bejelentéseinek száma a 2005-ben benyújtott 52 212 bejelentéssel szemben 2006-ban 36 750-re csökkent, és 2007-ben 30 000-nél is kevesebb volt, mert a bejelentők a mennyiségiről áttértek a minőségi szemléletre. Emellett az olyan találmányokat, amelyekre korábban három vagy négy szabadalmi bejelentést nyújtottak be, újabb stratégiaiuk szerint lehetőleg egyetlen szabadalmi bejelentéssel kívánják védeni. A bejelentések számának csökkenése ellenére a hazai cégek szabadalmakból származó jövedelme növekedett. Így például az LG Electronics csökkentette ugyan szabadalmi bejelentéseinek számát, de ennek ellenére évről évre növekszik a szabadalmakból származó jövedelme, ami 2006-ban 60 millió USD volt, és 2007-ben 100 millió USD-re növekedett.

A Samsung Electronics hivatalos közleménye szerint „az utóbbi 5 évben a cég szabadalmi szakembereinek száma megkétszereződött, és jelenlegi számuk 400, míg a hazai bejelentések száma csökkent, mert szabadalmi tevékenységét a cég a hasznot hozó szabadalmakra összpontosítja.”

B) A Szabadalmi Bíróság megváltoztatta a Szellemtulajdon-védelmi Tanácsnak azt a döntését, amely megállapította, hogy a WINTEL SYSTEM és az INTEL védjegy különbözik egymástól.

Az ügy előzménye, hogy az *Intel Corporation* (Intel) a Fellebbezési Bíróságnál kérte a *Wintel System* (Wintel) cég WINTEL SYSTEM védjegye lajstromozásának érvénytelenítését.

Döntésében a Szabadalmi Bíróság megállapította, hogy ha egy védjegyet társítanak egy harmadik fél jól ismert védjegyével, és ez a vonatkozó áruk és/vagy szolgáltatások forrását illetően valószínűleg zavart okoz, a védjegy a koreai védjegy törvény 7(1)(x) szakaszának hatálya alá esik, jöllehet az összehasonlított védjegyek nem hasonlók.

A Szabadalmi Bíróság azt is megállapította, hogy a „wintel” szó a koreai akadémia által publikált új szótárban a „windows” és az „intel” szavakból összetett szóként van feltüntetve. Amikor a WINTEL SYSTEM védjegyre vonatkozó bejelentést benyújtották, az INTEL védjegyet már világszerte jól ismertnek tekintették, Koreát is ideértve. Ennek megfelelően a WINTEL SYSTEM védjegy megtévesztően hasonlónak minősül az INTEL védjegyhez, és ezért a vonatkozó áruk és/vagy szolgáltatások forrását illetően valószínűleg megtévesztést okozna.

Dominika

Előző tájékoztatónkban a Dominikai Köztársasággal kapcsolatban írtunk a kétféle védjegy-lajstromozási lehetőségről. Ez azonban nem a Dominikai Köztársaságra, hanem a Dominikai Közösségre vonatkozik, mert az országot tévesen adtuk meg. Ezért olvasóink szíves elnézését kérjük.

Dubai

A *Black & Decker Corporation*, amely a BLACK & DECKER védjegy tulajdonosa, bitorlási keresetet indított a dubai *Al Maknoon General Trading* ellen, mert az BLACK & DECKER védjegyű árukat forgalmazott és adott el az Egyesült Arab Köztársaságban. A dubai rendőrség 2007. április 24-én az alperes áruházában házkutatási parancs alapján lefoglalt 4816 vágótárcsát, és egyúttal letartóztatta a bitorló áruk forgalmazásáért és eladásáért felelős személyeket.

A dubai elsőfokú bíróság megállapította, hogy a lefoglalt áruk bitorolták a felperes védjegyét, és egyúttal arra következtetett, hogy a letartóztatott személyek tisztában voltak a lefoglalt áruk bitorló jellegével, vagyis bűnös szándékkal cselekedtek.

Az alperes fellebbezést nyújtott be a Dubai Fellebbezési Bíróságnál, de nem próbálta új tényekkel bizonyítani ártatlanságát. Ezért a bíróság elutasította a fellebbezést, és megerősítette a megfellebbezett döntést.

Ezután az alperes a Dubai Legfelsőbb Bíróságnál fellebbezett, amely 2008. április 7-én szintén elutasította a fellebbezést. Így mindkét elsőfokú bíróság döntése jogerőssé vált.

Egyesült Királyság

A) A *University of Queensland v. Siemens*-ügyben a Fellebbezési Bíróság (Appeal Court) a 2 308 451 sz. angol szabadalom közvetett bitorlását állapította meg, de ugyanakkor a szabadalmat érvénytelennek nyilvánította.

A szabadalom főigénypontja olyan mágnesesrezonancia-rendszerre (MR) irányult, amely bizonyos sajátságokkal rendelkező mágnest foglalt magában. Az alperes mágneseket gyártott és árusított. A felperes közvetlen bitorlásról, vagyis arról próbálta meggyőzni a bíróságot, hogy amikor a mágnest vizsgálták, a vizsgálókészülék MR-rendszert képezett. A mágnes azonban – ellentétben az igénypont által megkívánt elrendezéssel – a vizsgálókészülékkel nem képezett MR-rendszert, mert ez a kombináció a saját mágneses mezejét mérte, és a saját terén kívül nem mért semmit. Világos volt, hogy a mágneseket az Egyesült Királyságon kívül építették be az MR-rendszerekbe.

A szabadalmi törvény közvetett bitorlást tárgyaló 60(2) szakasza szerint egy vitatott terméknek az ilyen rendszerek lényeges vonására vonatkozó eszköznek kell lennie. Ennek megfelelően az Egyesült Királyságba importált, a mágneseket tartalmazó MR-rendszerek közvetve bitorolják az 1. igénypontot.

B) A Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal) 2008. május 21-én olyan döntést hozott, amely lehetővé teszi gyógyszerek új dózistartományainak szabadalmazását. A három bíróból álló tanács megváltoztatta az elsőfokú bíróság döntését, amely érvénytelenítette az amerikai Merck európai szabadalmát, amely finaszteridnek androgén kopaszság elleni használatára vonatkozott.

Európai Bíróság

Az Európai Bíróság (European Court of Justice, ECJ) az európai szellemi tulajdon-védelmi normák (rendelet, irányelv) végső értelmezője és határozatai kötik a jogtulajdonosokat. Ezért most röviden ismertetjük e bíróság szervezetét és működését.

Az Európai Bíróságnak 27 bíró tagja van, akiket az Európai Unió 27 tagállama delegál. A bíróság rendszerint három vagy öt bíróból álló tanácsban, esetenként a 13 bíróból álló nagytanácsban (Grand Chamber), és nagyon ritkán a 27 tagból álló teljes tanácsban (Full Court) ítélezik. A szellemi tulajdon-védelmi ügyek vagy az Európai Unió intézményeitől (így például a OHIM-től) kerülnek fellebbezés útján ehhez a bírósághoz, vagy pedig a nemzeti bíróságoktól, amikor azok jogértelmezés céljából intéznek hozzá kérdéseket. [Az OHIM (Office for Harmonization in the Internal Market) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal, azaz az európai védjegyhivatal.]

A bírók különböző szakterületeket képviselnek; néhánynak bírói, de a többségnek egyetemi vagy kormányhivatali előélete van. Ezért számos döntés inkább elméleti alapon, és nem hosszú szóbeli tárgyalások eredményeként születik. Egyes esetekben egyáltalán nem tartanak szóbeli tárgyalást. Eltérően egyéb európai intézményektől, a bírók elsősorban francia nyelven hozzák meg ítéletüket, bár a tárgyalásokat az Európai Unió 23 nyelve közül bármelyikén tarthatják.

Az Európai Bíróság hatásköre a szellemi tulajdon mellett számos egyéb területre is kiterjed. Ezért lehetséges, hogy egyes bírók csak korlátozott mértékben rendelkeznek a szellemi tulajdonra vonatkozó joggyakorlattal.

A bírókat nyolc főtanácsnok (Advocate General) segíti, akik közül ötöt a „nagyobb tagállamok” delegálnak, és hármat ábécérendben a többi 22 tagállam. A főtanácsnokok a bíróságot segítik véleményükkel, amely a bírákra nem kötelező ugyan, de rendszerint figyelembe veszik. Ezért a főtanácsnok fontos személy, és sokan közülük ECJ-bírók lesznek.

Bár a döntéseket egy bíró fogalmazza meg, az Európai Bíróság egyhangúan hozza meg döntéseit még akkor is, ha a döntést a nagytanács vagy akár a teljes tanács hozza. Ennek tulajdoníthatóan a döntések néha delphoi jóslatokra emlékeztetnek annak érdekében, hogy a döntéshozó összes bíró egyetértését tükrözzék. A döntések azonban rendszerint kielégítik legalább azt a felet, akinek javára a döntést hozták.

Az Európai Bíróságról védjegyjogi vonatkozásban részletesebben ír dr. Vida Sándor „Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata” c. művében (Miskolc, 2006, p. 15–31).

Ghána

A Madridi Jegyzőkönyv Ghánában 2008. szeptember 18-án lépett hatályba.

Hollandia

A *Kraft Jacobs Suchard* (Suchard) v. *Mars*-ügyben a Hágai Fellebbezési Bíróság 2008. január 3-án az alperes javára döntött.

Az ügy előzménye, hogy a Suchard kérte a Hágai Elsőfokú Bíróságtól annak megállapítását, hogy az alperes által háromszögletű hasáb alakjában forgalmazott édesipari termék bitorolja a Toblerone csokoládérudakra vonatkozó védjegyjogait. E bíróság – számára kedvezőtlen – döntése ellen a Mars a Hágai Fellebbezési Bíróságnál (HFB) keresett jogorvoslatot.

A Hágai Fellebbezési Bíróság azt állapította meg, hogy érvénytelen a felperesnek az egyenlőszárú háromszög alapú hasáb alakú csomagolásra vonatkozó védjegye. Bár a bíróság elfogadta a Suchardnak azt az érvelését, hogy a teljes csokoládérúd Toblerone-csomagolása a hosszú ideig tartó használat révén erős márkanévvé vált, úgy döntött, hogy ez a felperest nem jogosítja fel arra, hogy bármilyen háromszögletű csomagolásra igényt tartson. A bíróság szerint a háromszögletű alak nem kellően disztinktív, és ezért nem adható rá védjegyohtalom.

Irán

Az iráni kormány 2008. április 20-án olyan törvényt publikált, amely bevezeti az ipari minták lajstromozhatóságát, valamint a szabadalmi bejelentések érdemi vizsgálatát.

Jamaica

2008. május 28-án a Jamaicai Szellemijutalajdon-védelmi Hivatal (Jamaica Intellectual Property Office, JIPO) a Svájci Szellemijutalajdon-védelmi Hivatallal közösen tervezetet tett közzé a földrajzi eredetmegjelölések oltalmáról. A tervezet egy két évre szóló memorandum része, amelyet a két ország kormánya Kingstonban írt alá, és amelynek alapján a svájci hivatal műszaki segítséget nyújt olyan jamaicai termékek azonosításában, amelyek megnevezése nemzetközi földrajzi megjelölésként oltalmazható. E célra a Svájci Szellemijutalajdon-védelmi Hivatal 700 000 dollárt bocsátott a jamaicai hivatal rendelkezésére; ezt az összeget többek között szakemberek és termesztők kiképzésére kell fordítani.

Japán

A) A Japán Szabadalmi Hivatal bejelentette, hogy 2008 októberétől kezdve a biotechnológiai és nanotechnológiai tárgyú szabadalmi bejelentések vizsgálatát a nemzeti versenyképesség javítása érdekében 2-4 hétre fogja lerövidíteni.

B) Az Aston Martin, a híres gépkocsigyártó „DB9” névvel nagy sebességű sportkocsit állított elő. A „DB” kocsisorozatot a James Bond-filmekben használt kocsik tették híressé. Az Aston Martin a DB9 védjegy nemzetközi lajstromozása iránt nyújtott be kérelmet a 12. és a 37. áruosztályban.

A Japán Szabadalmi Hivatal elővizsgálója elutasította a bejelentést, ami ellen Aston Martin fellebbezett. A hivatal Fellebbezési Tanácsa helybenhagyta az elővizsgáló határozatát, és elutasította a fellebbezést, mert úgy találta, hogy a DB9 védjegy nem megkülönböztető jellegű.

Ezt követően az Aston Martin a Szellemi tulajdon-védelmi Felsőbíróshoz nyújtott be fellebbezést, és az alábbi indokok alapján kérte a Fellebbezési Tanács korábbi döntésének hatályon kívül helyezését:

- a tanács helytelenül alkalmazta a japán szabadalmi törvény vonatkozó szakaszát, és
- a tanács figyelmen kívül hagyta a védjegy törvény 3(a) szakaszát, amelynek alapján a DB9 védjegy úgy lajstromozható, mintha használat révén megkülönböztető jellegre tett volna szert.

A Szellemi tulajdon-védelmi Felsőbíróshoz megállapította, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegyhez hasonló két betűből és utána egy számból álló kombinációk gépek és gépkocsik területén terméktípusok és gépkocsik megjelölésére használatosak, és azt is megállapította, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy a kereskedők és a fogyasztók körében az Aston Martin név kapcsán jól ismertté vált. Így a DB9 védjegy lajstromozható, mert felismerhetővé teszi a védjegy kapcsolatát az Aston Martin üzleti tevékenységével.

Kína

A) Az Állami Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal és a Kínai Szabadalmi Információs Központ által kifejlesztett fordítógép 2008. április 25-én kezdte meg működését. Ezt követően Kína ingyen nyújt gépi fordítási szolgáltatást szabadalmi téren kínairól angol nyelvre. A fordítógép ingyenes igénybevétele útján a hivatal véleményeket kíván kapni ahhoz, hogy hogyan javíthatná a szolgáltatást.

A fordítási szolgáltatás lehetővé teszi publikált kínai szabadalmi és használatiminta-dokumentumok angol nyelven történő kutatását.

Az Állami Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal elnöke azt nyilatkozta, hogy a fordítási eszközök azért helyezték üzembe, hogy kielégítsék a kínai szabadalmi információra vonatkozó világméretű igényeket.

B) A Kínai Védjegy hivatal megkettőzte az elővizsgálók létszámát, hogy csökkentse az elintézetlen védjegybejelentések számát.

C) A kínai Védjegyfelügyeleti Tanács 2007. végén belső tanácskozási összejövetelt tartott, és ennek alapján közleményt adott ki arról, hogy a hozzájáruló nyilatkozatokkal (consent letters) kapcsolatban az alábbi szempontokat fogják figyelembe venni.

- Védjegyek és áruk hasonlósága esetén egy hozzájáruló nyilatkozat nem alkalmas akadály elhárítására, ha a vonatkozó védjegyek és áruk azonosak vagy nagyon hasonlóak. A helyzet eltérő, ha a védjegyek és az áruk csak mérsékelten hasonlítanak (még ha az ilyen hasonlóság rendes körülmények között a bejelentés elutasítását vonná is maga után).
- A kérelmezett védjegy hírneve kedvez a hozzájáruló nyilatkozat elfogadásának, míg az akadályozó védjegy hírneve ezzel ellentétes hatású.

A tanács egyes esetekben elfogadott hozzájáruló nyilatkozatokat, jóllehet a kínai védjegy-törvény erről nem rendelkezik. Ez a gyakorlat azon a megfontoláson alapult, hogy a Védjegy-felügyeleti Tanács figyelembe vette egy védjegy funkcióját a magánérdek és a közérdek védelmében. A felek megegyezése esetén a magánérdeket már nem kell figyelembe venni, és így a tanács fennmaradó kötelessége az, hogy a közérdeket védje. Amíg a védjegyek egyidejű megléte nem okozza a köz megtévesztését, egy hozzájáruló nyilatkozat alkalmas lehet egy akadályozó védjegy hatásának ellensúlyozására.

D) A *Porsche AG* (Porsche) 1995-ben lajstromoztatta Kínában a *PORSCHE* védjegyet, amelyet széles körben használnak, és ezért 2006-ban a jól ismert védjegy státuszát szerezte meg Kínában. A Porsche a *Beijing TechArt Automobile Sales & Service Co. Ltd.* (TechArt) ellen bitorlási keresetet indított, mert ez a cég a *PORSCHE* szóvédjegyet és annak ábrás változatát széles körben használta. A Porsche azzal érvelt, hogy védjegyének TechArt általi használata a fogyasztók megtévesztéséhez vezethet, akik azt hihetik, hogy a TechArt jogos képviselője a Porschenak.

A Pekingi 2. Közbenső Népbíróság elfogadta a Porsche érvelését, és elrendelte, hogy a TechArt szüntesse meg a védjegybitorlást, fizessen 200 000 RMB kártérítést, és térítse meg a Porsche költségeit.

Lettország

A Szovjet Szellemtulajdon-védelmi Hivatal még a szovjet időkben lajstromozta a 33. áruosztályban alkoholos italokra mind a *MANASTIRSKA IZBA*, mind a *BELIJ AIST* védjegyet. Mindkét védjegyet hosszú éveken keresztül használták különböző független cégek, aminek eredményeként a védjegyek elvesztették megkülönböztetőképességüket, vagyis nem tudták megkülönböztetni az egyes gyártók áruit egymástól. Ennek következtében a *MANASTIRSKA IZBA* védjegyet a rigai bíróság 2001-ben törölte arra hivatkozva, hogy a fogyasztók tudatában ez a megjelölés védjegyből generikus névvé alakult át. Ezzel szemben a *BELIJ AIST* védjegy kapcsán ugyanez a bíróság 2007-ben teljesen ellentétes következtetésre jutott, mert úgy döntött, hogy az megtartotta megkülönböztetőképességét.

Malajzia

A) A malajziai kormány jóváhagyta, hogy minden egyes szövetségi államban összesen 15 olyan körzeti bíróságot állítsanak fel, amely szellemi tulajdonra vonatkozó döntéseket is hozhat. Ezenkívül a kulcsállamokban hat Felsőbíróságot (High Court of Malaya) is felállítanak, amelyekhez polgári ügyek mellett iparjogvédelmi ügyekben is lehet fellebbezést benyújtani.

Az új bírósági rendszer azt mutatja, hogy a malajziai kormány felismerte a szellemi tulajdon-védelmi jogok fontosságát, és ezt a felismerést az igazságszolgáltatás területén is érvényesíti.

B) A *Godrey Sara Lee Ltd. (Godrey) v. Siah Teong Teck* (Siah)-ügyben a Godrey kérte a GOODKNIGHT védjegy lajstromozását többek között moszkítókat ellen védő lapok és tekercsek számára. A Védjegy hivatal kifogásolta a bejelentést arra hivatkozva, hogy a Siah már hasonló védjegyet lajstromoztatott azonos árukra. Ezt követően a Godrey a Siah védjegyének a törlését kérve az 1976. évi védjegy törvény 46(1)(b) szakaszára hivatkozott, amely előírja, hogy egy védjegyet a törlési kereset benyújtása előtti egy hónapig három éven keresztül használni kell, és Siah nem tett eleget ennek a kötelezettségnek.

A Felsőbíróság (High Court) döntésében hivatkozott egy korábbi saját döntésére, amely szerint a használat elmulasztásának időtartama azzal a nappal kezdődik, amikor a védjegyet lajstromozták. A bíróság szerint a védjegyet az alperes ebben az időszakban, vagyis 2004. január 5. és 2007. január 5. között nem használta. A használatnak az árukon vagy azokkal kapcsolatban kell történnie, ideértve a védjegy használatát hirdetésekben, körlevelekben vagy katalógusokban. Az adott esetben ilyen használat nem történt.

Az alperes a védjegy törvény 46(4) szakaszában foglalt kivételre hivatkozott, amely szerint a védjegy törlését a 46(1)(b) szakasz alapján nem rendelik el, ha a használat hiánya „a kereskedelemben különleges körülményeknek” tulajdonítható. Az alperes azt állította, hogy az említett védjegyet azért nem használta, mert a használat miatt érdeklődésbe került volna egy olyan harmadik féllel, akivel megállapodott, hogy más árunévvel gyárt számára moszkító tekercseket. A bíróság elutasította ezt az érvelést, mert szerinte az ilyen érdeklődés nem képez „különleges kereskedelmi körülményt”. A használat ilyen jellegű elmulasztása tisztán kereskedelmi választás volt, és azt nem befolyásolta semmilyen külső körülmény.

Fentiekre tekintettel a bíróság megalapozottnak tekintette a Godrey kérelmét, és elrendelte a Siah védjegyének a lajstromból való törlését.

Montenegró

A 2008. május 28-a előtt lajstromozott szerbiai szellemi tulajdon-védelmi jogok önműködően érvényesek Montenegróban, vagyis azokat nem kell a Montenegrói Szellemi tulajdon-

védelmi Hivatalnál külön érvényesíteni, és így arra sincs szükség, hogy az ilyen jogok tulajdonosai igazolást kérjenek a montenegrói hivaltól ahhoz, hogy érvényesítsék szerbiai szabadalmi, védjegy- és mintaoltalmi jogaikat Montenegróban, de bárki bármikor kérhet ilyen igazolást.

A függő, 2008. május 28. előtt benyújtott szellemi tulajdon-védelmi jogok érvényesítését legkésőbb 2008. november 28-ig kell kérni a Montenegrói Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalnál.

Németország

A) A Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht) a *Ranbaxy Laboratories Basics GmbH v. Warner-Lambert*-ügyben megsemmisítette a Warner-Lambert 409 281 sz. európai szabadalmának (EP '281) egyes igénypontjait; ennek a szabadalomnak a Pfizer a tulajdonosa.

Az EP '281 egy enantiomer kalciumsóra vonatkozik, amely kedvező gyógyászati hatást fejt ki hiperkoleszterolemia és hiperlipidémia kezelésében. A Pfizer Lipitor néven hozta kereskedelmi forgalomba az EP '281 szabadalommal védett, koleszterinszintet csökkentő gyógyszert (amelyet Németországban „Sortis” néven árusított).

A bíróság megállapította, hogy a szabadalom 1–3. igénypontja nem új a 4 681 893 sz. amerikai szabadalmi leírás (US '893), valamint a WO 89/07598 sz. nemzetközi közrebocsátási irat (WO '598) ismeretében. Emellett a bíróság úgy találta, hogy a 4. igénypont tárgya nélkülözi a feltalálói tevékenységet a 4 375 475 sz. amerikai szabadalmi leírás (US '475) és az US '893, továbbá egy 1987-es tudományos publikáció miatt.

A bíróság továbbá a WO '598-ra és az US '893-ra alapozta döntését. Bár az enantiomer kalciumsó vegyi összetételét szó szerint nem említik ezekben a dokumentumokban, a bíróság úgy találta, hogy azok szakember számára elegendő kitanítást adnak ahhoz, hogy az felismerje az enantiomer kalciumsó-vegyületet. Az EP '281 1. igénypontja ezért is nélkülözi az újdonságot. Ezen túlmenően a bíróság megsemmisítette az EP '281 2. igénypontját is, mert az gyakorlatilag az 1. igénypont szerinti vegyületre irányul.

A bíróság az EP '281 3. igénypontját is érvénytelenítette, mert az az 1. és a 2. igénypont szerinti enantiomer kalciumsó alkalmazására irányul hiperkoleszterolemia és hiperlipidémia kezelésére szolgáló hatásos farmakokinetikus vegyület előállítására, de ezt a hatást az anteriorítások már említették.

Végül a bíróság érvénytelenítette az EP '281 4. igénypontját is feltalálói tevékenység hiánya miatt. A 4. igénypont a 3. igénypont szerinti gyógyászati kompozíció két alternatív előállítási módszerére vonatkozik. A bíróság megállapította, hogy az első alternatív előállítási eljárást már korábban használták, és leírták az US '475-ben. A bíróság szerint egy szakember képes lett volna a gyógyászati kompozíció előállítására ilyen módszerrel. A második

alternatív gyártási módszerrel kapcsolatban a bíróság azt állapította meg, hogy az nélkülözi a feltalálói tevékenységet, mert a megnevezett anterioritásokból következik.

Ez a bírósági döntés egy lépés a Ranbaxy világszerte folytatott jogi erőfeszítései sorában, amelyek arra irányulnak, hogy megszüntesse a Pfizer Lipitorra vonatkozó szabadalmi oltalmát. Ezért nem meglepő, hogy a Pfizer a Német Legfelsőbb Bírósághoz (Bundesgerichtshof) fellebbezett. Az várható, hogy ez a bíróság három éven belül hozza meg végleges döntését.

Itt jegyezzük meg, hogy ez a bírósági döntés ellentétes irányultságú, mint a jelen tájékoztató Amerikai Egyesült Államokra vonatkozó részének B pontjában ismertetett CAFC-döntés, és világosan mutatja, hogy a német bíróság alapvetően nem ad oltalmat kiválasztási találmányokra.

B) A kiegészítő oltalmi tanúsítványra (supplementary protection certificate, SPC) vonatkozó 1768/92/EEC rendelet – megjelenése óta – számos bírósági döntés tárgyát képezte, amelyek meghatározták a rendeletben előforduló kifejezéseket, így a „terméket” és a „Közösséget”.

A rendelet 13. szakasza szerint egy tanúsítvány oltalmi idejét a terméknek a közösségi piacon való forgalomba hozatalára vonatkozó első engedély alapján kell kiszámítani. Egy korábbi döntésben a Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht) megállapította, hogy ennek az első engedélynek pontosan összhangban kell lennie a 65/65/EEC számú vagy a 81/85/EEC számú tanácsi irányelvvel. Ennek következtében olyan nemzeti engedély, amely nincs összhangban a tanácsi irányelvekkel, nem befolyásolhatja egy SPC oltalmi idejét.

Egy újabb döntésében a Szövetségi Szabadalmi Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a 19. szakaszban foglalt átmeneti rendelkezések, amelyek szerint egy új tagállamban engedélyezett SPC nincs szükségszerűen összhangban a tanácsi irányelvekkel, nem alkalmazhatók a rendelet 31. szakaszára, sőt a 13. szakaszára sem. Így nem csupán az SPC megadására vonatkozó jognak [3.b) szakasz], hanem a tanúsítvány oltalmi idejének (13. szakasz) is a Közösségben megadott első engedélyen kell alapulnia, függetlenül attól, hogy a nemzeti szabályozás összhangban van-e a tanácsi irányelvekkel vagy sem. Úgy tűnik, hogy ez a döntés annak az óhajnak a következménye, hogy a Közösségen belül egységes legyen az SPC-k oltalmi ideje.

A „Közösség” országaiban az SPC-k oltalmi idejét az SPC-re vonatkozó kérelem benyújtásának időpontja alapján kell kiszámítani. Ennek következményeként az SPC oltalmi ideje az SPC-kérelem benyújtási időpontjától függhet, és egyes esetekben az SPC elnyerésére vonatkozó jog akár teljesen el is veszíthető, ha a megadására irányuló kérelmet később nyújtják be, mint amikor ez az ország, amelyben már engedélyeztek egy SPC-re irányuló kérelmet, csatlakozik a Közösséghez.

Bár első pillantásra úgy tűnik, hogy ez a döntés korlátozza az SPC-t kérelmezők jogait, tisztázza a helyzetet a rendelet 2. szakasza vonatkozásában, amely megállapítja, hogy általában nem lehet SPC-t engedélyezni, ha a termék egy tagországban azt megelőzően került kereskedelmi forgalomba, hogy a tanácsi irányelvekkel összhangban levő engedélyt adtak ki.

Bár ez a döntés tisztázza, hogy a kérelemzőknek gondosan meg kell választaniuk az SPC engedélyezésére irányuló kérelem benyújtásának időpontját, a még tovább bővülő Közös-ségben a rendelet tág teret nyújt az SPC érvényességét érintő kérdések értelmezésének.

Olaszország

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle előző számában már hírt adtunk arról, hogy az Olasz Szabadalmi Hivatal (OSZH) megállapodott az Európai Szabadalmi Hivatallal (ESZH), és ennek alapján az ESZH fogja vizsgálni az olasz szabadalmi bejelentések újdonságát és találmányi szintjét. Most röviden ismertetjük, hogy ennek megfelelően 2008. július 1-jétől kezdve hogyan történik az olasz bejelentések vizsgálata.

Az újdonságvizsgálatot az ESZH végzi. Ezért legalább az igénypontokat angol nyelven is be kell nyújtani. Ha a bejelentő nem nyújt be angol fordítást az olasz leírásról vagy az igénypontokról, 200 EUR kutatási illetéket kell lerónia. Fordítás benyújtása esetén nem kell ilyen illetéket fizetni. A kutatási jelentést és az írásbeli véleményt a bejelentő az elsőbbségi év lejártá előtt ésszerű határidőn belül kapja meg, hogy módja és ideje legyen dönteni a találmány elsőbbséges külföldi bejelentéséről. Az OSZH előzetes jelzése szerint a bejelentő az olasz bejelentés benyújtásától számított kilenc hónapon belül várhatja a kutatási jelentés és az írásbeli vélemény megküldését.

Portugália

Portugáliában 2008. július 25-én publikálták az új szellemi tulajdon-védelmi törvényt, amely 2008. október 1-jén lépett hatályba.

A módosított törvény bevezeti az ideiglenes szabadalmi bejelentést, amelyet portugál vagy angol nyelven lehet benyújtani igénypontok nélkül, és 12 hónapon belül lehet végleges bejelentéssé átalakítani.

Az új törvény eltörli a mintabejelentések vizsgálatát, kivéve, amikor felszólalást nyújtanak be.

A védjegy törvény kapcsán bevezetett legfőbb módosítás, hogy a törvény publikálásának napjával eltörlik a használati szándékra vonatkozó nyilatkozatot, vagyis ezentúl nincs szükség ilyen nyilatkozat benyújtására ahhoz, hogy a védjegylajstromozás hatályban maradjon.

Svájc

A) A svájci Szövetségi Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal értesítette a genfi Nemzetközi Irodát, hogy 2008. július 1-jei hatállyal visszavonta azt a korábbi korlátozást, amely szerint húsz hónapon belül kellett kérni a nemzeti szakasz megindítását. Ennek megfelelően ettől az időponttól kezdve Svájcban is harminc hónapon belül lehet megindítani a nemzeti szakaszt

azokkal a bejelentésekkel kapcsolatban, amelyekre nézve a húsz hónapos határidő 2008. július 1-jén vagy azt követően jár le.

B) 2008. július 1-jén Svájcban módosított szabadalmi törvény lépett hatályba, amelynek főbb változásai a következők.

A szabadalmi bejelentéseket a bejelentési vagy – ha ez korábbi – az elsőbbségi időponttól számított 18 hónap eltelte után elektronikusan közre fogják bocsátani.

A technika állására vonatkozó jelentést a bejelentés közrebocsátásával együtt publikálják, kivéve azt az esetet, amikor ez a jelentés csak később készül el.

A „technika állására vonatkozó jelentés” a nemzetközi típusú kutatási jelentésnél kevésbé költséges változat, amelyet a Svájci Szellemitulajdon-védelmi Hivatal készít el olyan szabályok alapján, amelyek hasonlítanak az Európai Szabadalmi Hivatal kutatási szabályaihoz. Ennek a jelentésnek az elkészítését az elsőbbségi időponttól számított 14 hónapon belül lehet kérni. Ilyen kérelmet harmadik személyek is benyújthatnak.

A szabadalomlajstromozás publikálásának időpontjától számított kilenc hónapon belül felszólalást lehet benyújtani olyan bejelentések ellen, amelyek közrendbe vagy közérkölcsebe ütköznek, sértik az emberi méltóságot, vagy a természetben létező génszekvenciákra vonatkoznak. Az újdonsághiány vagy a feltalálói tevékenység hiánya alapján tehát nem lehet felszólalni.

Szabadalmi Együttműködési Szerződés

2008. július 1-jétől kezdve a bejelentők kérhetik a nemzetközi kutatási hatóságtól (ISA), hogy a nemzetközi kutatás elvégzésekor ne csak a saját korábbi kutatásuk eredményeit, hanem egy másik ISA vagy egy nemzeti vagy regionális hivatal által végzett kutatás eredményeit is vegyék figyelembe.

Szingapúr

Az *Amanresorts Limited* (AL) és az *Amanresorts International Pte Ltd.* (Amanresorts) két vállalat az Amanresorts Csoporton belül. Az Amanresorts a tulajdonosa az AMAN védjegynek, valamint „Aman-” előtagú több védjegynek, ideértve az AMANUSA védjegyet is, amelyet azonban Szingapúrban legutóbbi lejáratakor nem újítottak meg. Az Amanresorts számos luxushotelt működtet a világ különböző részein, és az „Amanusa” egyike az ilyen nyaralóhelyeinek Bali szigetén.

Az Amanresorts felismerte, hogy egy szingapúri ingatlanfejlesztő, a *Novelty Pte Ltd* (Novelty) az „Amanusa” nevet adta egyik helyi társasház-létesítményének. Ennek alapján az Amanresorts bitorlási pert indított a Novelty ellen, azt állítva, hogy saját AMAN védjegyei jól ismertek. Ennek igazolására alapos bizonyítékokat nyújtott be, és azt is állította, hogy védjegyének a Novelty által történő használata védjegye értékének csökkenéséhez és erő-

ziójához vezetne, és elvesztené annak lehetőséget, hogy az Amanusa vagy egyéb „Aman-” előtagú neveket saját szingapúri szállodafejlesztései kapcsán használja.

A Novelty viszont azt állította, hogy az Amanresorts „Aman” kezdetű védjegyeivel kapcsolatban Szingapúrban nem rendelkezik a szükséges hírnévvel. Emellett azok a vevők, akik érdekeltek voltak vagy érdekeltek társasházakciójában lakást venni, nem az „Amanusa” név miatt érdeklődtek az akció iránt, vagyis ez a név nem segítette eladásait. További érve volt, hogy az „Amanusa” nevet két általános maláj szó egyesítésével találta ki. A Novelty arra is hivatkozott, hogy az Utca- és Épületnevek Tanácsa feltétel nélkül elfogadta ezt a nevet, amit azonban nem tett volna, ha hasonló nevű másik fejlesztési tervről, illetve összetévesztés lehetőségéről lett volna tudomása. Az „Amanusa” névvel kapcsolatban nem végzett további ellenőrző vizsgálatot, mert a tanács feltétel nélkül elfogadta a nevet.

A bíróság úgy döntött, hogy ha a Novelty tovább is használná az „Amanusa” nevet, ez nagy valószínűséggel kárt okozna az Amanresorts hírnevének és goodwilljének, mert hasonló nevű luxusnyaralóhelyet üzemeltet Bali szigetén. Bár azok a szingapúriak, akik lakást vásároltak a még befejezetlen társasház-létesítményben, nem gondolták, hogy az összefüggésben állt az Amanresorts-szal, ha megengednék, hogy a Novelty ilyen néven árulja lakásait, ez azt eredményezhetné, hogy a név elveszti sajátos jellegét. Ezért a bíróság elutasította a Noveltynek azt az érvelését, hogy a nevet az ismert maláj szavak: „aman = béke” és „musa = sziget” kombinálásával találta ki. Kevésbé valószínű ugyanis, hogy a Novelty véletlenül gondolt ugyanannak a két szónak az egyesítésére, különös tekintettel arra, hogy ha az interneten névkutatást folytatott volna, bizonyára találkozott volna az Amanresorts Bali szigetén létesített nyaralóhelyének nevével. A Novelty azonban nem végzett ilyen kutatást. Az előadott tények és bizonyítékok alapján az Amanresorts pert nyert a Noveltyvel szemben, és a Noveltynek meg kellett változtatnia társasház-létesítményének nevét.

Tajvan

A három csíkra vonatkozó védjegyharc két jól ismert sportruházati cég, a német Adidas és a tajvani Lutong Enterprise Corporation (Lutong) között az egész világra kiterjedő eljárással éveken át tartott. Tajvanon azonban a tajpei Felső Közigazgatási Bíróság 2008 májusában elrendelte az Adidas „három csökkenő csík” lajstromozott védjegyének törlését a Lutong által birtokolt Jump cég korábban lajstromozott hasonló védjegye alapján.

Az Adidas azt állította, hogy háromcsíkos logóját védjegyként nemzetközileg mintegy 30-40 évvel korábban használta először, míg a Jump három csökkenő csíkból álló logóját 24 évvel korábban, 1983-ban lajstromoztatta. A Jump azzal érvelt, hogy az Adidas védjegylogója eredetileg azonos hosszúságú csíkokból állt, és Tajvanon csak 1996-ban lajstromoztatta három eltérő hosszúságú csíkból álló logóját, ami később történt, mint a Jump hasonló logójának Németországban 1989-ben védjegyként való lajstromozása. A Jump azt is hang-

súlyozta, hogy az Adidas védjegybitorlással vádolta Törökországban, Kínában és további húsz országban, mert 1989-ben piacának európai kiterjesztését tervezte.

A Jump 2003-ban indított pert az Adidas ellen Tajvanon, és kérte a Gazdasági Minisztérium Szellemijajdon-védelmi Hivatalát, hogy rendelje el az Adidas „három csökkenő csík” védjegyének törlését a saját védjegyéhez viszonyított hasonlóság alapján. A hivatal helyt adott a kérelemnek, és elrendelte az Adidas védjegyének törlését. Az Adidas viszont pert indított, és kérte a Gazdasági Minisztériumot, hogy hatálytalanítsa a védjegy-törlési határozatot, de 2006-ban elvesztette ezt a pert.

Ezután az Adidas a Legfelsőbb Közigazgatási Bírósághoz nyújtott be fellebbezést, aminek alapján ez a bíróság az ügyet 2008 áprilisában újbóli vizsgálatra visszaküldte a Gazdasági Minisztérium Szellemijajdon-védelmi Hivatalának.

A hivatal megállapította, hogy vannak olyan helyi szakemberek, akik megpróbálják utánozni a külföldi védjegyeket, vagy az első védjegy-lajstromozást kívánják elérni Tajvanon, azonban nem lehet biztosan megállapítani, hogy a Jump rosszhiszeműen lajstromoztatta-e védjegyeit, mert Tajvanon évekkel korábban használta, és 13 évvel az Adidas előtt lajstromoztatta a kérdéses védjegyet.

A hivatal vezetőjének közlése szerint mindkét fél lajstromoztatta Tajvanon a háromcsíkos védjegyet, és ezek a lajstromozások hosszú időn keresztül egyidejűleg léteztek. A Jump újabban azért indított pert az Adidas ellen, mert utóbbi az elmúlt években védjegybitorlással vádolta külföldi országokban.

A hivatal megállapította, hogy az Adidas a korábbi döntésnek megfelelően elvesztette a közigazgatási védjegyjogi eljárást, és így nincs kizárólagos joga használni a „három csökkenő csík” logót cipőtermékein, de a döntés jogerőssé válásáig még használhatja azt. Másrészt a Jump, a hasonló védjegy másik tulajdonosa kártérítésért polgári pert indíthat az Adidas ellen, és védjegybitorlás miatt kérheti az Adidas eltiltását a védjegy használatától mielőtt a közigazgatási eljárás befejeződné. Ebben a szakaszban a körzeti bíróság fel fogja függeszteni a polgári per menetét, amíg a bíróság tisztázza az Adidas védjegyének érvényességét.

Bizonyos, hogy a harc a végső döntés meghozataláig folytatódni fog, mert az Adidas a döntés ellen még fellebbezhet. Természetesen itt is fennáll a két fél közötti kompromisszumos megállapodás lehetősége.

Törökország

A *Fila Luxembourg SARL (Fila) v. Yardim Tekstil Ltd. (Yardim)*-ügyben a török Szellemijajdon-védelmi Bíróságnak azt kellett eldöntenie, hogy a FILO védjegyre vonatkozó bejelentés megtévesztően hasonlít-e a lajstromozott FILO védjegyre.

A FILO védjegyet a Yardim bőrárúkra, bőrutánszatokra és azokból készült termékekre kívánta lajstromoztatni a 18. áruosztályban, ruházati termékekre a 25. áruosztályban és ilyen vonatkozású szolgáltatásokra a 35. áruosztályban.

Az elővizsgáló hivatalból törölte a 35. áruosztályt, majd a másik két osztályban publikálta a védjegybejelentést, amely ellen a Fila felszólalt azon az alapon, hogy védjegye világszerte híres, Törökországban is széles körben használják, ahol egyébként azonos áruosztályokban öt hasonló védjegyet lajstromoztak számára. Emellett a FILO védjegy megtevesztően hasonlít a saját védjegyéhez, és ezért a védjegybejelentés elutasítását kérte.

A hivatal elutasította a felszólalást, és a bejelentést lajstromozta. Egyébként a Török Szabadalmi Hivatal gyakorlatában nem általános, hogy elutasítanak egy 2-4 betűből álló szóvédjegy-bejelentést, hacsak nem forog fenn nyilvánvalóan az összetévesztés valószínűsége, mint például az ugyanabban az áruosztályban igényelt „lax” vagy „laks” szavak esetében.

A felszólalás elutasítását a Fila megfellebbezte az Ankarai Szellemtulajdon-védelmi Bíróságnál, ahol a Yardim azt állította, hogy a FILA védjegy nem volt híres, és „filo” törököül egy katonai egységet jelent annak személyzetével és eszközeivel együtt, míg a „fila” szónak nincs saját jelentése. Ennek következtében a két védjegy különbözik egymástól, amit igazol a hivatal döntése is.

A bíróság helyt adott a fellebbezésnek, és megváltoztatta a hivatal felszólalást elutasító határozatát azon az alapon, hogy az összetévesztés veszélye fennáll, mert a védjegyek nagyon hasonlóak mind vizuálisan, mind hallás alapján, és a 18. és 25. áruosztály árui is hasonlóak, aminek következtében az átlagos fogyasztó nehezen tudná a két védjegyet megkülönböztetni. Ezért 2007 decemberében a bíróság érvénytelenítette a FILO védjegy lajstromozását.

Tunézia

A *Konsitex SA* (Konsitex) *v. Limabond Limited* (Limabond)-ügyben a ZEGNA védjegyet birtokló Konsitex törlési keresetet indított az alperesnek a ruházati termékekre vonatkozó 25. áruosztályban lajstromozott MARIO ZEGNOTI védjegye ellen. A bíróságnak a felperes javára hozott döntése az alábbi főbb megállapításokat tartalmazta.

– Az alperes védjegyének lajstromozása sérti a Konsitex érdekeit, és a ZEGNA védjegy megkülönböztető jellege alapján tisztességtelen előnyt biztosít az alperes számára. A MARIO ZEGNOTI védjegy kapcsolatra utal a felperes védjegyével, ami nagy valószínűséggel megtéveszti a vásárlóközönséget.

– A szíriai Limabond cég MARIO ZEGNOTI védjegyének tuniszi lajstromozása egy nemzetközi hírnévnek örvendő híres védjegy korlátozását jelenti, és így sérti a Párizsi Unió Egyezmény 6bis szakaszának rendelkezéseit.

A fentiek alapján a bíróság elrendelte az alperes védjegyének a lajstromból való törlését és e védjegy további használatának megszüntetését. Egyúttal kötelezte az alperest a bírósági döntés publikálására, valamint az összes bírósági költség megtérítésére.

Új-Zéland

A német Stichting Lodestar cég 2000 júniusában kérte a WILD GEESE védjegy lajstromozását sörre és egyéb alkoholos italokra. Az Austin Nichols, aki hasonló áruk vonatkozásában lajstromoztatta a WILD TURKEY védjegyet, felszólalt a lajstromozás ellen. A védjegyhivatal vezetője azon a véleményen volt, hogy a két védjegy között nem áll fenn a megtévesztés valószínűsége.

Az Austin Nichols a Felsőbírószághoz (High Court) fellebbezett. Ez a bíróság azon a véleményen volt, hogy a hivatal döntését kellő súllyal kell ugyan kezelni, de fellebbezési bírósággként meg kell határoznia, hogy fennáll-e a megtévesztés valószínűsége. Ennek alapján a bíróság igenlő véleményen volt, és helyt adott a fellebbezésnek.

A Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal) azt állapította meg, hogy a Felsőbírószág nem kezelte kellő súllyal a hivatal véleményét, és bár jogosult saját vélemény kialakítására, némileg alkalmazkodnia kell a védjegyhivatal elnökének döntéséhez. A Fellebbezési Bíróság ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy nem állt fenn a megtévesztés ésszerű valószínűsége.

Ezután a Legfelsőbb Bíróságnak (Supreme Court) az *Austin Nichols & Co. Inc. v. Stichting Lodestar*-ügyben azt kellett eldöntenie, hogy a Fellebbezési Bíróságnak figyelembe kell-e vennie az alsófokú bíróság döntését, vagyis a védjegyhivatal elnökének az állítását.

A Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy bár mérlegelni kell a megfellebbezett döntés szempontjait, a Fellebbezési Bíróságnak saját véleményét kell kialakítania.

Bár a Fellebbezési Bíróság bírálta a Felsőbírószág megközelítését, a védjegyek hasonlóságával kapcsolatos saját véleményét alakított ki, és minthogy nem talált hibát a Fellebbezési Bíróságnak a védjegyek hasonlóságával kapcsolatos álláspontjában, elutasította a fellebbezést. Ennek megfelelően a WILD GEESE védjegy lajstromozható annak ellenére, hogy korábban már lajstromozták a WILD TURKEY védjegyet.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMALKOTÁS JOGI VÉDELME

SZJSZT-27/07/1

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A Fővárosi Bíróság által feltett kérdés

A) A Fővárosi Bíróság 2007. július 3-i, 8.P.27.820/2004/50 sz. végzésében feltett kérdések az alábbiak

1. A felperes által csatolt program a keresetlevélben is említett, de az előzőekben a bíróság által is ismertetett analitikus bankszámla-vezetési rendszert és a hozzá integrált banki modulokat, illetve teljes kisbanki integrált rendszert tartalmazza-e?
2. A felperes által POLARIS rendszernek nevezett programalkotás elkészítéséhez szükséges volt-e az általános fejlesztői ismeretek mellett különleges szakértelmet igénylő személy igénybevétele, aki banki, pénzügyi stb. szakmai ismeretekkel rendelkezik?
3. A felperes által csatolt anyagból kitűnik-e az, hogy ilyen speciális szakismerettel rendelkező személynek is részt kellett vennie a POLARIS rendszer megalkotásában?
4. Az alperesek által csatolt programverzió, amely jelzésük szerint 2001. júliusi állapotú, mennyiben hasonlít a felperes által csatolt programalkotáshoz általában, ha a felperesi programalkotás speciális ismereteket igénylő szakember közreműködésével jött létre, nyomon követhető-e ugyanez az alperesek által csatolt programban?
5. Az alperesek által elkészített program megszületéséhez hozzávetőlegesen mennyi időre volt szükség?
6. A keresetlevél mellékletét képező F/4. alatti demóváltozat az alperesek által csatolt program demóváltozata lehet-e?
7. A felperesek és az alperesek által csatolt program összehasonlítása alapján, illetve az alperesek által létrehozott program elkészítésének időszükséglete folytán lehetséges-e az, hogy az alperesek a felperesnél készített programot használták fel túlnyomó részben vagy teljes egészében a maguk által elkészített programalkotásnál, vagy csak arról van szó esetlegesen, hogy az analitikus bankszámla-vezetési rendszer és a hozzá integrált banki modulok, illetőleg teljes kisbanki integrált rendszer elkészítéséhez szükséges, az általános fejlesztői, mérnöki tevékenységen túli egyéb ismereteket a felperesnél szerezhették meg?

B) A Fővárosi Bíróság kérte továbbá a következő – az alperes 2007. október 11-i, A/56/1. sz. beadványában feltett kérdések – megválaszolását is.

8. A felperes és az alperes által készített szoftver közötti esetleges hasonlóság oka lehetett-e a K. Kft. valamint B. J. között 1999. április 12. napján megkötött, szoftverfejlesztésre vonatkozó megállapodás eredményeképpen létrejött szoftver, amelyet B. J. harmadrendű alperes – mint a vagyoni jogokkal rendelkező személy – felhasznált a felperesnél végzett munkája során? (A kérdéses szerződés fellelhető az alperesek mint megrendelők kérésére M. G. által készített szakértői anyagban.)
9. Elektronikus aláírás hiányában mennyiben bizonyítható a felperes által sajátjának mondott szoftver keletkezési ideje és folyamatos érintetlensége?
10. Elektronikus aláírás hiányában kizárható-e szakértői eszközökkel a felperes által sajátjaként feltüntetett szoftver utólagos módosítása?

C) A Fővárosi Bíróság 8.P.27.820/2004/57. sz. végzésével a fentiekén túl még azt is kérte, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület vizsgálódása során mind az alperes fenti B) pontban idézett kérdéseit, mind pedig a felperes képviselőjének alábbi, 2007. október 12-én 11 órakor tett nyilatkozatát vegye figyelembe.

Felperes képviselője: „Észrevételezem azt, hogy a szakértő testület feladata nem terjed ki szerződések és azok tartalmának vizsgálatára vagy a szerződés alapján való teljesítésére, másrészt pedig az alperesek olyan kérdést tettek fel, amelyre vonatkozóan semmiféle tényállásfeltárás nem történt, már csak azért sem, mert az alperesek megtagadták nyilatkozattételüket azzal, hogy nem kívánják magukat esetlegesen bűncselekmény elkövetésével vádolni.”

Az eljáró tanács szakértői véleménye

A szakértő testület eljárása során megállapította, hogy a bíróság által feltett kérdések megválaszolása olyan speciális informatikai, pénzügyi, banki ismereteket egyaránt igénylő előzetes vizsgálatok elvégzésétől függ, amelyekhez a testület – hatásköréből következően – nem rendelkezik a szükséges szakértelemmel. Mindenekelőtt: annak hiteles megállapítása, hogy egy adott számítástechnikai programalkotás „analitikus bankszámla-vezetési rendszert, és a hozzá integrált banki modulokat, illetőleg teljes kisbanki rendszert tartalmaz-e” (lásd a bíróság 1. kérdését), lényegében átfogó, a törkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 101/A. §-a szerinti megfeleléségi vizsgálatokra is kiterjedő, a befektetési és az árutőzsdéi szolgáltatási tevékenység, az értékpapír letéti őrzés, az értékpapír letétkezelés, valamint az elszámolóházi tevékenység végzéséhez szükséges személyi, tárgyi, technikai és biztonsági feltételeiről szóló 283/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet 7. § (1) b) pontjában előírt, e tekintetben a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (PSZÁF) vonatkozó előírásait is kielégítő bankinformatikai audit elvégzését igényli. Hasonló a helyzet az ezt követően megválaszolható 2. 3. és

4. és további kérdésekkel is: annak megállapítása, hogy a különleges szakértelmet igénylő személy részvétele szükséges volt-e a programalkotás elkészítéséhez, illetve hogy ugyanez nyomon követhető-e az alperesek által csatolt programban, annak elemzését igényli, hogy a hivatkozott programalkotások *funkcionálisan* is megfelelnek-e az említett tőkepiaci szabályoknak, hiszen csak ebből vonható le olyan következtetés, hogy az informatikai, pénzügyi, banki ismereteket egyaránt igénylő „különleges szakértelem” meglelte kimutatható a programalkotások elkészítésében.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 6. §-ának (2) bekezdése értelmében *„ha a szakértői vélemény kialakításához olyan különleges szakismeretre is szükség van, amellyel a Szakértő Testület tagjai nem rendelkeznek, tanácskozási joggal külső szakértő közreműködése is igénybe vehető.”*

Ezt követően a Szerzői Jogi Szakértő Testület elnöke 2007. október 15-én kelt iratában kezdeményezte dr. Novotny László kirendelését a Fővárosi Bíróságon. A testület elnöke beadványában jelezte, hogy dr. Novotny László (i) egy olyan korábbi időszakban dolgozott az E. könyvvizsgáló cégnél, amikor ez a cég a felperes könyvvizsgálója volt, illetve (ii) a felperes egyik – a perben érintettől eltérő – banki szoftverével kapcsolatban már végzett szoftverauditálást. A testület elnöke azt is jelezte, hogy a testület megítélése szerint ezek a körülmények nem olyanok, amelyek a Pp. 178.§ (1) bekezdés, illetve 13.§ (1) bekezdés e) pontja szerinti kizáró ok lenne. Dr. Novotny László kizárását a Tisztelt bíróság és a peres felek sem tartották indokoltnak.

Dr. Novotny László informatikai szakvéleményét 2008. június 24. napján juttatta el a Szerzői Jogi Szakértő Testülethez, ezt követően került sor az eljáró tanács ülésére. Az ülésen – a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet már hivatkozott 6. § (2) bekezdése alapján – az informatikai szakvéleményt készítő dr. Novotny László is jelen volt.

Az eljáró tanács dr. Novotny László informatikai szakvéleményét ülésén megvizsgálta, és megállapította, hogy egyetért annak azon részével, amely a bíróság, illetve a peres felek fentebb ismertetett kérdéseire adott válaszokat tartalmazza (lásd az informatikai szakvélemény „Összefoglaló értékelés” című 3. fejezetét).

Megállapította ugyanakkor az eljáró tanács azt is, hogy az informatikai szakvélemény ezt meghaladóan olyan megállapításokat, következtetéseket is tartalmaz, amelyek megtételére részben nem volt szükség a bíróság által feltett kérdések megválaszolására, részben pedig meghaladja a Szerzői Jogi Szakértő Testület hatáskörét. Ezeket a megállapításokat és következtetéseket az eljáró tanács a jelen szakvélemény meghozatalakor olyan *háttéranyagnak* tekintette, amelyek az eljáró tanács jelen szakvéleményének nem képezhetik részét, és nem befolyásolták a jelen szakvélemény megállapításait sem, ugyanakkor a bíróság döntését elősegíthetik.

A fentieket követően az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a bíróság és a peres felek által feltett kérdéseket.

Ad 1. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 1. albekezdése):

„Mind a POLARIS, mind a GLOBE rendszer tartalmaz kisbanki integrált rendszert, de egyik rendszerről sem lehet kijelenteni, hogy 'teljes kisbanki integrált rendszert tartalmaz', mivel minden rendszerhez csatolható olyan funkcionális kiegészítés, amely egy-egy speciális banki feladat ellátására alkalmas.

A felperes által csatolt program nem tekinthető az összehasonlítás alapjául, mivel nem definiált fogalom az, hogy mit neveznek 'teljes kisbanki integrált rendszernek'. A teljesség fogalmát mint olyat csak ahhoz viszonyítva lehet alkalmazni, hogy mi egy megrendelő elvárása, és az elvárásoknak a szállító milyen eredményességgel tesz eleget. Azaz relatív teljes rendszernek az nevezhető, amely a specifikált feladatoknak teljes mértékben hiánytalanul megfelel. Tehát az I. Rt. által szállított rendszer nem tekinthető teljes egészet képező rendszernek, mert leszállított állapotában nem felelt meg a megrendelő elvárásainak.

A 'kisbank' elnevezés elsősorban üzleti méretre utal, annak pontos határai nincsenek definiálva.

Az 'integrált rendszer' elnevezés azt a tulajdonságot takarja, hogy egy program különböző moduljai olyan összekapcsolásban állnak egymással, hogy a modulok közötti adatforgalom automatikusan, adatvesztés és adatmódosulás nélkül megvalósítható. Integráltság nemcsak egy azonos program különböző moduljai között, hanem eltérő programok összekapcsolásával is megvalósulhat megfelelő interfészkapcsolatokkal.”

Ad 2. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 2. albekezdése):

„A különleges szakértelem fogalma szintén olyan kategória, amely két fél megállapodásától függően egy fejlesztés elvégzéséhez általuk delegáltak ismeretei és fejlesztési módszerük szerint definiálható. Azaz a 'különleges szakértelmet igénylő személy igénybevétele' értelmezése nem szerzői jogi kérdéskör és nem is informatikai szakértői kompetencia, hanem a feladat teljesítésének módját és sajátosságait hordozza magában, hasonlóan az előző kérdéshez. Az, hogy mit, és milyen környezetben nevezünk különleges szakértelemnek, relatív tényező, így ennek megítélése az egyes érintett szereplők elvégzendő feladataitól és az együttműködők közötti feladatmegosztástól függ.

A POLARIS rendszer kifejlesztéséhez, mint minden banki rendszer fejlesztéséhez, szükség volt speciális banki ismeretekkel rendelkező fejlesztőre, de a speciális banki ismereteket lehet saját erőforrásból és lehet külső erőforrásokból is biztosítani. A POLARIS rendszer fejlesztésével kapcsolatos dokumentumokból az a tény derült ki, hogy a banki ismeretek a fejlesztők esetében hiányosak voltak, ezért az S. Takarékszövetkezet belső erőforrásait és segítségét használták fel a fejlesztéshez.”

Ad 3. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 3. albekezdése):

„Ennek megállapítása és eldönthető módon való megválaszolása a felperes előző, (2) számú kérdésére adott választ is figyelembe véve nem lehetséges, illetve utólagos magyarázata mind az alperes, mind a felperes részéről aggályosnak lenne tekinthető, mivel – bár dokumentálható dologról van szó –, erre utaló vagy ezen utalásnak megfeleltethető nyilatkozat, dokumentum az ügyben nem áll rendelkezésre. Azt, hogy adott időpontban, adott feladat elvégzéséhez ki és milyen kompetenciával bírt (a pénzügyi szakemberek a feladat meghatározásával jelölték meg a speciális szakismereteket, vagy a fejlesztők maguk is rendelkeztek ilyen ismeretekkel, vagy ez a kettejük közötti együttműködés eredménye) utólagosan nem határozható meg. Ennek oka, hogy a mérhető dolog az, hogy valaki tud-e programozni egy adott programnyelven vagy sem. Azt, hogy valaki, aki egy terület szakembere, és el tudja végezni a rá bízott feladatokat attól ez önmagában nem tekinthető speciálisnak.”

Ad 4. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 4. albekezdése):

„A bíróság a kérdésben olyan összehasonlítást kér, amely a rendszerek tekintetében nem összehasonlítási alap. Mint előzőekben is megfogalmazásra került, minden banki rendszer esetében funkcionális egyezőség fennállhat, hiszen ugyanazon feladatok ellátására irányuló rendszerekről van szó. Ezen a feladatok megvalósításával kapcsolatos követelmények egy részét normatív erejű előírások (például PSZÁF irányelvek, rendeletek) is tartalmazzák, mint például:

- 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról;
- 2000. évi C. törvény a számvitelről;
- 2003. évi XV. törvény a pénzmossa megelőzéséről és megakadályozásáról;
- 251/2000. (XII.24.) Korm. rendelet a befektetési vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól;
- 207/1996 (XII.23.) Korm. rendelet a hitelezési kockázat kezeléséről és tőkekövetelményeiről;
- 283/2001 (XII.26) Korm. rendelet a befektetési és az árutőzsdei szolgáltatási tevékenység, az értékpapír letéti őrzés, az értékpapír letétkezelés, valamint az elszámolóházi tevékenység végzésének személyi, tárgyi, technikai és biztonsági feltételeiről;
- 232/2001. (XII. 10.) Korm. rendelet a pénzforgalomról, a pénzforgalmi szolgáltatásokról és az elektronikus fizetési eszközökről;
- 172/1997. (X. 6.) Korm. rendelet a pénztárak központi nyilvántartásával összefüggő egyes feladatokról, a pénztáraknak, valamint a foglalkoztatóknak a pénztártagra vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettségéről;
- 37/1996 (XII.28.) PM rendelet az értékpapírkód elemeinek tartalmi meghatározásáról;

- 3/2008. (II. 26.) PM rendelet a hitelintézetek által a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete részére szolgáltatandó adatok köréről és az adatszolgáltatás módjáról;
- 5/2004. (II. 12.) PM rendelet befektetési szolgáltató és a külföldi székhelyű befektetési szolgáltató magyarországi fióktelepe üzleti, szolgáltatási tevékenységéhez, a befektetési vállalkozás és hitelintézet kereskedési könyv vezetéséhez, az árutőzsdei szolgáltató és az elszámolóház szolgáltatási tevékenységéhez kapcsolódó, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete részére történő adatszolgáltatási kötelezettségéről;
- 8/2001. (PK.19.) MNB rendelkezés a jegybanknak szolgáltatandó információról;
- 9/2001. (MK 147.) MNB rendelkezés a pénz- és elszámolás forgalom, valamint a pénzfeldolgozás szabályairól;
- A PSZÁF Felügyeleti Tanácsának 7/2006. (IX. 28.) számú ajánlása a hitelkockázatkezelés hatékonyságának növeléséről;
- A PSZÁF Felügyeleti Tanácsa és a Magyar Könyvvizsgálói Kamara közös ajánlása (10/2006. – XI.30.) könyvvizsgálók által a PSZÁF-nak évente készítendő külön ki egészítő jelentés szerkezetéről és tartalmáról.

A köztük lévő hasonlóság a funkcionalitás szükségességéből származtatható hasonlóságot, illetve a matematikai algoritmusok és eljárások egyezőségét nem haladja meg. Ugyanakkor minden programozó alkalmaz olyan típusmegoldásokat (szubrutinokat), amelyeket akár maga fejlesztett ki, akár valamely programkönyvtárból származnak, és amelyeket szabadon alkalmazhat programozói tevékenysége folyamán.”

Ad 5. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 5. albekezdése):

„Az alperesek által fejlesztett program elkészítése a rendelkezésre álló specifikációk alapján – amelyet a G. Rt. részére az S. Takarékszövetkezet szakemberei készítettek – az egyes modulok működési jellemzőitől függően egy 6-8 fős fejlesztői csoportot feltételezve a fejlesztési technológiák akkori színvonalán kb. 6 hónap alatt elvégezhető volt a leszállításkori állapotban. Természetesen minden programelkészítési időszükséglet csökken akkor, ha hasonló feladat elvégzésében egy programozó előzetesen részt vett.”

Ad 6. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 6. albekezdése):

„Egy program demóváltozata általában nem alkalmas valós működési tényezők szimulálására, mivel legtöbb esetben, s az itt érintett demóváltozatok esetében is csak képernyőtartalmakat jelenít meg, viszont a valós működés sajátosságainak bemutatására csak vizuálisan alkalmas, éles üzem szimulálását nem teszi lehetővé. A csatolt demóváltozatról az azonban megállapítható, hogy az a G. Rt. szoftveréhez készült. Ugyanakkor a demóváltozat – a fenti okok miatt – nem alkalmas érdemi összehasonlításra sem az I. Rt. sem a G. Rt. éles üzemi rendszerei tekintetében.”

Ad 7. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.1. fejezet 7. albekezdése):

„Nem bizonyítható, de nem is cáfolható az a tény, hogy alperesek a felperesnél folytatott munkájuk során jelentős banki ismeretekre tettek szert. Ugyanakkor ha ilyen ismereteknek nem lettek volna birtokában, akkor sem volna bizonyítható, hogy ezen ismeretek a felperestől származnak, mivel (amint azt az S. Takarékszövetkezet levelében feltüntette) a takarékszövetkezetnél végzett munkájuk során nagyban a megbízó által átadott szakismeretre támaszkodtak.

Az alperesek számára a munkák elvégzésére rendelkezésre álló idő elegendő volt ahhoz, hogy a szerződésben megjelölt teljesítéseket az általuk alkalmazott fejlesztőeszközökkel elvégezzék anélkül, hogy más fejlesztéseket igénybe kelljen venniük. Azt, hogy az alperes valóban felhasználta-e a programfejlesztéseket, amelyeket a felperesnél fejlesztett, illetve végzett, nem megállapítható, de a csatolt iratokból kitűnik, hogy az alperes(ek) már a felpereshez való belépéskor, illetve az ott végzendő munkák megkezdése előtt már birtokában voltak programozói ismereteknek a banki területről. Annak minősítése, hogy a személyek egyéni képességük tekintetében milyen ismeretekkel bírnak, nem kompetenciája eldönteni a testületnek.”

Ad 8. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.2. fejezet 1. albekezdése):

„Igen, ennek lehet az oka a kérdésben hivatkozott fejlesztés, mivel az bír olyan szakmai fejlesztési elemekkel, amelyek kifejlesztésére a felperesnek is szüksége lehetett, és az alperes már korábban fejlesztett az adott területen. Annak minősítése, hogy a személyek képességük tekintetében milyen ismeretekkel, tudással bírhattak közel tíz évvel ezelőtt, nem kompetenciája eldönteni a testületnek.”

Ad 9. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.2. fejezet 2. albekezdése):

„Nem zárható ki, illetve nem bizonyítható elektronikus aláírás és időbélyeg hiányában az állományok megváltoztatása. Erre utalnak az ellentmondó dátumadatok is, amelyek a lefoglalt állományokban megjelennek, és az adathordozók az eljárás korábbi szakaszában sem voltak hiteles formában kezelvek.”

Ad 10. Az eljáró tanács e helyen idézi az informatikai szakvélemény megállapításait (3.2. fejezet 3. albekezdése):

„Ha egy elektronikus anyag nem rendelkezik elektronikus aláírással és hiteles időbélyeggel, akkor a benne lévő elektronikus információk hitelessége nem áll fenn. Az elektronikus adatok bizonyítéki erővel csak ezen jellemzőkkel ellátva rendelkeznek. Az elektronikus aláírásra vonatkozó 2001 évi. XXXV. tv. 29. § (3) alapján került beiktatásra 1952 évi. III tv.

a Polgári perrendtartásról szóló törvény alábbi paragrafusaiba az elektronikus úton kezelt elektronikus adathordozón tárolt adatok tekintetében, amely az akkori keretek szerint az alábbiak szerint fogalmazott. (Ez napjainkban csak szigorodott az elektronikus bizonyítási eszközök elterjedésével. De a nyomozati eljárás során már a büntető eljárás sem alkalmazta ezt, és jelen polgári peres eljárásban sincs ilyen jellegű adat.) Figyelemmel az akkor érvényes szabályozásra az elektronikus információk tekintetében a Pp. 196. § (1) alapján a magánokirat az ellenkező bebizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetve elfogadta vagy magára kötelezőnek ismerte el, feltéve, ha ennek a feltételeit teljesíti. Ezen paragrafus *f)* bekezdés szerint ha 'az elektronikus okiraton kiállítója minősített elektronikus aláírást helyezett el'. Azaz tartalmazza az elektronikus adatok bizonyítéki kritériumait, ez nem helyettesíthető papíralapú hiteles dokumentummal, illetve bármilyen más megoldással sem, mivel a bizonyítékiságot az adathordozó jellegétől függetlenül az elektronikus adat sértetlenségével kell bizonyítani."

A fentieket követően az eljáró tanács az alábbi összegző megállapításokat teszi. A banki szoftverek szerzői jogi védelme kérdésében legalább három különös megfontolást érdemlő körülmény ismerhető fel.

Miközben a számítógépi programalkotásokra általában is igaz, hogy az alkalmazott kifejezőmódot alapvetően az ellátandó, megvalósítandó funkciók determinálják, e körülmény egyes célszoftverek esetében, mint amilyen a tárgybeli banki szoftver is, még inkább érvényesül.

A különböző speciális banki célszoftverek esetében azonban nem csupán a megvalósítandó funkciók azonosak, hanem – részben az alapvető üzleti modellek hasonlósága (pl. a kamatszámítás részletszabályai), részben pedig a matematika általános szabályai miatt – a szoftverben alkalmazott algoritmusok is szükségszerűen nagyfokú egyezőséget mutatnak.

A pénzintézetek ráadásul szigorú állami felügyelet alatt állnak, aminek következtében tevékenységüket, a jogszabályokon túl, normatív keretek közé szorítják a felügyeleti szervek kötelező előírásai, illetve kötőerővel ugyan nem bíró, de mégiscsak egyfajta hatósági elvárást tükröző ajánlásai. Különösen erre az utóbb említett normatív anyagra jellemző, hogy aprólékosan, a technikai részletszabályozásig terjedő módon igyekszik egységesíteni a pénzintézeti szoftverekkel szembeni funkcionális elvárásokat, például a teljesítendő adat-szolgáltatások és más jelentések formátumát és tartalmát.

A fenti körülményekből az következik, hogy a speciális banki célokat szolgáló számítógépi programalkotások – egyebek mellett az ellátandó funkciók nagyfokú hasonlósága, az alkalmazott matematikai algoritmusok lényegi egyezősége, illetve a területet szabályozó normatív anyag részletessége miatt – akkor is nagyfokú hasonlóságot mutathatnak, ha egyébként az ilyen programok szerzői mások programalkotásait a fejlesztés során nem használják fel. A banki célokat szolgáló számítógépi programalkotások nagyfokú hasonlóságából önmagában tehát nem lehet a szerzői jogok megsértésére, azaz más, hasonló célú

programalkotások jogosulatlan felhasználására következtetni, sőt a nagyfokú hasonlóság szükségzerű a részletes szabályozásnak megfelelő működéshez.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy mivel az eljárás magával a számítógépi programalkotással függött össze, az eljáró tanács kifejezetten nem vizsgálta a számítógépi programalkotáshoz kapcsolódó dokumentumok esetleges hasonlóságának okait.

Dr. Tomori Pál, a tanács elnöke
Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja
Dr. Munkácsi Péter, a tanács szavazó tagja

RÁDIÓMŰSOR SUGÁRZÁSA

SZJSZT-02/08/1

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A Fővárosi Bíróság által feltett kérdés

1. Nyilatkozzon a szakértő arról, hogy a felperes által készített, majd pedig később kereskedelmi forgalomba kiadott kabaré műsorszámok esetében a további kereskedelmi célú felhasználáshoz szükséges-e a felperes hozzájárulása vagy sem!
2. Nyilatkozzon a szakértő arról, hogy a kabaré műsorszámok az ún. „nagyjogos” vagy az ún. „kisjogos” művek közé sorolhatóak-e!
3. Nyilatkozzon a szakértő arról, hogy a Magyar Rádió felperes által CD-n kiadott kabaréműsor felvételei vonatkozásában fennmarad-e a Magyar Rádiót megillető sugárzási jog vagy sem!
4. Válaszolja meg a peres felek esetlegesen felmerülő, az ügygel összefüggésben álló további kérdéseit, amennyiben arra szakértői kompetenciája kiterjed!

A felperes által feltett kérdés

A fentiek alapján kérjük az SZJSZT megkeresését arra vonatkozóan, hogy a kabaréműsorok nagyjogos vagy kisjogos irodalmi kategóriába tartoznak-e és arra vonatkozóan is, hogy a Magyar Rádió CD-n kiadott kabaréműsor-felvételei vonatkozásában fennmarad-e a Magyar Rádiót RTV-szervezetként megillető sugárzási jog, és a kabaréműsor más rádió által történő sugárzására kell-e engedélyt kérni a Magyar Rádiótól.

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Ad 1. A bíróság 19.P.24.384/2006/8. számú végzésében rögzített tényállása szerint a Magyar Rádió Zrt. (a továbbiakban: felperes) által készített egyes rádiókabaré-műsorokat a felperes CD-n kereskedelmi forgalomba hozta, az ily módon kereskedelmi célból forgalomba hozott hangfelvételeket pedig ezt követően az I. K. SZ. Kft. (a továbbiakban: alperes) által üzemeltetett Budapest Rádió a nyilvánossághoz közvetítette.

A feltett kérdés megválaszolásához elsősorban a „műsor” fogalmának mint a rádiószervezetek szerzői jogi védelme elsődleges tárgyának meghatározására van szükség. Tekintettel azonban arra, hogy a műsor fogalmát a Szerzői Jogi Szakértő Testület az SZJSZT 28/2003-as számú szakvéleményében már értelmezte, az eljáró tanács e helyen idézni tartja szükségesnek az abban rögzítetteket.

„A Római Egyezmény¹ 13. Cikke értelmében, melyet a hatályos Szjt. 80. §-ában foglalt rendelkezések ültettek át a magyar jogba, a műsorsugárzó rádió-, illetve televízió-szervezeteket saját sugárzott műsoruk tekintetében megilleti a sugárzott adásuk rögzítésére vonatkozó kizárólagos jog, valamint a rögzített sugárzott adás többszörözésére vonatkozó kizárólagos jog, amennyiben a rögzítés a műsorsugárzó szervezet hozzájárulása nélkül történt, továbbá abban az esetben, ha a rögzítés a jogszabály által külön jogosulti hozzájárulás nélkül megengedett (szabad felhasználásnak minősülő) célból történt, de a többszörözés célja ettől eltérő. Az Egyezmény eredeti angol nyelvű szövege a fenti szabályt a következőképpen tartalmazza:

[Article 13] Broadcasting organisations shall enjoy the right to authorise or prohibit

[...] (b) the fixation of their broadcast;

(c) the reproduction:

(i) of fixations, made without their consent, of their broadcasts;

(ii) of fixations made in accordance with the provisions of Article 15, of their broadcasts, if the reproduction is made for purposes different from those referred to in those provisions [...]

A szomszédos jogi védelem pontos tárgya szempontjából kiemelendő, hogy az Egyezmény – ahogy a fenti angol nyelvű szövegéből pontosan látható – a „broadcast” (sugárzott adás) kifejezést használja. Az Egyezmény 3. Cikke a sugárzás fogalmát pedig úgy határozza meg, hogy az hangok vagy képek és hangok vezetékek nélkül történő nyilvános vételre szánt közvetítése:

[Article 3 ...] (f) 'broadcasting' means the transmission by wireless means for public reception of sounds or of images and sounds.'

A TRIPS² megállapodás 14. Cikkének 3. bekezdése ugyancsak előírja a műsorsugárzó szervezet jogát arra, hogy megtiltsa sugárzott adásának engedély nélküli rögzítését, illetve a rögzítését.

¹ Az előadóművészek, hangfelvétel előállítók és a műsorsugárzó-szervezetek védelméről, 1961-ben, Rómában létrejött nemzetközi egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1998. évi XLIV. Törvény. (Az eljáró tanács megjegyzése.)

² A Szellemi Tulajdon Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Egyezmény. Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény. (Az eljáró tanács megjegyzése.)

zített adás engedély nélküli többszörözését. A megállapodás nem határozza meg a sugárzás, illetve a sugárzott adás fogalmát. Ezekre azonban ugyanazokat a kifejezéseket használja, mint a Római Egyezményre ('broadcasting' és 'broadcast'). A megállapodás több rendelkezése hivatkozik a Római Egyezményre (lásd: 1. Cikk 3. bekezdése, 2. Cikk 2. bekezdése, 3. Cikk 1. bekezdése, illetve a 14. Cikk 6. bekezdése). Miután a megállapodás nem tartotta szükségesnek az említett kifejezések külön, eltérő meghatározását, azok nyilvánvalóan a Római Egyezményben foglaltak szerint értelmezendők. Ezt a megállapodás 2. Cikkének 2. bekezdése is megerősíteni látszik.

A fentiek kiemelése a megbízó által feltett kérdések szempontjából azért fontos, mert amennyiben a magyar Szjt. 80. §-ának szövege bármilyen kétséget is hagyna afelől, mit is jelent a magyar jogszabály által használt, szomszédos jogi értelemben védett 'műsor' kifejezés, úgy ennek értelmezésekor az Szjt. 80. §-ában foglalt rendelkezés alapjául szolgáló nemzetközi egyezménysszöveg pontos eligazítást ad. A 'műsor', melynek hozzájárulás nélküli rögzítése és többszörözése ellen a rádió- és televízió-szervezeteket szomszédos jogi védelem illeti meg, valamely hangokat vagy képeket és hangokat tartalmazó közvetítés, sugárzott adás."

Bár a jelen ügy tárgya nem a műsor többszörözése vagy rögzítése, hanem annak nyilvánossághoz közvetítése, az eljáró tanács a szakértői testület korábbi szakvéleményét e kérdésben is iránymutatónak tekinti.

A per tárgyát képező ügyben – a kirendelő végzésben rögzítettek szerint – azonban az alperes felhasználásának eszköze nem a felperes sugárzott adása, hanem annak kereskedelmi célból forgalomba hozott változata volt. E körülménynek azért is jelentősége van, mert az adás valamely hordozón történő forgalomba hozatalára jellemzően csupán az eredeti adás – esetenként jelentős átalakítását eredményező – újraserkesztése, újrakeverése után kerülhet sor, igazodva ezzel az eltérő felhasználási környezet kívánalmaihoz. Ezek a tevékenységek, illetve végső soron önmagában a kereskedelmi célú forgalomba hozatal pedig azt eredményezi, hogy az ily módon megváltoztatott rögzített adás felett az azt előállító rádiószervezet többé már nem gyakorolhatja az Szjt. 80. §-ában meghatározott kizárólagos jogait.

Az a következtetés, hogy a kereskedelmi célú forgalomba hozatalt követően a felperes már nem gyakorolhatja az Szjt. 80. §-ában meghatározott kizárólag jogokat ugyanakkor nem jelenti azt, hogy felperes elveszítette volna rendelkezési jogát adása felett. E tényből csupán az következik, hogy a kereskedelmi célú forgalomba hozatalt követően az „adás” alapján készített és kereskedelmi célból forgalomba hozott CD tartalma már nem „műsorként”, hanem „hangfelvételt”, jogosultja pedig nem a műsort előállító rádiószervezetként, hanem a hangfelvételt készítő hangfelvétel-előállítóként áll védelem alatt.

A jelen ügygel érintett kereskedelmi célból forgalomba hozott hangfelvétel sugárzásához az alperesnek a hangfelvétel előállítójától felhasználási engedélyt tehát nem kellett beszereznie, e körben elégséges számára az Szjt. 77. §-ának (1) bekezdésében említett szomszédos jogi díjigénynek a közös jogkezelő szervezetek – a hangfelvétel-előállítók vonatkozásában

a Magyar Hanglezkiadókiadó Szövetsége – részére történő megfizetése. A felperes jogdíját a közös jogkezelő szervezettől, annak belső szabályai szerint igényelheti.

A rádióműsor kereskedelmi célból történő forgalomba hozatala után a műsört készítő szervezet mint hangfelvétel-előállító engedélyre szükséges a kereskedelmi célból forgalomba hozott példányon rögzített hangfelvételnek az Sztj. 76. §-ában meghatározott valamennyi felhasználási módja esetén. Az eljáró tanács azt is rögzíteni kívánja, hogy a rádióműsört készítő szervezet, mint a kereskedelmi célból forgalomba hozott hangfelvétel előállítója, jogosult valamennyi – engedélyezési jog hiányában is létező – díjigény érvényesítésére is a megfelelő közös jogkezelő szervezet útján.

Ad 2. Az Sztj. 27. §-ának (1) bekezdése szerint az írók, a zeneszerzők és a szövegírók képviselőiben – a színpadra szánt irodalmi művek és a zenedrámai művek vagy jeleneteik, illetve keresztmetszeteik, valamint a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű, nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) felhasználása kivételével – a már nyilvánosságra hozott művek sugárzásának engedélyezésére és az ennek fejében fizetendő díjak mértékére vonatkozóan az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet (az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület) köt szerződést a felhasználóval. E közös jogkezelés az Sztj. 91. §-ának (2) bekezdése értelmében kötelező, vagyis az ellen a jogosultak nem tiltakozhatnak.

Az eljáró tanács megítélése szerint a rádiókabaré-műsorszámok keretében elhangzó szerzői művek műfaja nem egységes. Vannak közöttük – jellemzően többszereplős, a közönség interakciójára, illetve helyzetkomikumra építő – kifejezetten színpadra szánt alkotások, amelyek sugárzásához – következően az Sztj. fent idézett 27. §-ából – a felhasználónak közvetlenül a szerzőtől kell engedélyt kérnie. Az ilyen típusú műveket a szakirodalom „nagyjogos műként”, az említett felhasználási engedélyt pedig „nagyjogos engedélyként” is szokta említeni.

A rádiókabaréban azonban megjelenhetnek nem színpadra szánt irodalmi alkotások is, például rádiós jegyzetek, tárcák. Ezen szerzői művek felhasználása – következően az Sztj. fent idézett 27. §-ából – a kötelező közös jogkezelés körébe tartozik, azok sugárzásához tehát szerzői szempontból kizárólag az e tárgykörben nyilvántartásba vett Artisjus engedélyre szükséges. Ezeket a műveket a szakirodalom „kisjogos műként”, a közös jogkezelés útján adott engedélyt pedig „kisjogos felhasználási engedélyként” is szokta említeni.

Azt eldönteni, hogy az adott ügyben felhasznált rádiókabaré-művek kis- vagy nagyjogos műnek minősülnek-e, ebből következően pedig, hogy kitől lehet a felhasználáshoz szükséges engedélyeket érvényesen beszerezni, csak azok megismerése után lehet. Erre az eljáró tanácsnak lehetősége nem volt, mivel azokat a számára átadott iratok nem tartalmazták. Az eljáró tanács ugyanakkor alá kívánja húzni, hogy a felek jogvitája – a rendelkezésére bocsátott iratok alapján – nem szerzői, hanem szomszédos jogi jellegű, annak eldöntése szempontjából ezért a megfelelő szerzői engedély meglétének nincs jelentősége.

Ad 3. A felperest rádióműsorának kereskedelmi célból hangfelvételnévt forgalomba hozatala után, annak sugárzása vagy bármely más módon történő nyilvánosságához közvetítése ellenértékeként az Szt. 77. §-ának (1) bekezdése szerinti díjigény illeti meg. Ezt a díjigényt a felperes az e célból nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezet, a Magyar Hanglezmezkiadók Szövetsége útján érvényesítheti.

Ad 4. Az eljáró tanács a felperes kérdéseire a korábbi válaszlai során kimerítő feleletet adott.

Dr. Debreczeni Ferenc, a tanács elnöke

Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja

Dr. Wéber Judit, a tanács szavazó tagja

GYŰJTEMÉNYES MŰ KIADÁSÁNAK DÍJÁZÁSA

SZJSZT-03/08/1

A Csongrád Megyei Bíróság megkeresése

A Fővárosi Bíróság által feltett kérdés

1. A peres felek által kötött szerződésben kikötött szerkesztői díjazás a felperes által elvégzett munkával összefüggésben feltűnően aránytalannak tekinthető-e figyelemmel a szokásos piaci értékekre, illetőleg árakra vagy sem?
2. Nyilatkozzon továbbá, hogy a jelenlegi szerzői, illetőleg kiadói gyakorlatot ismerve a felperes milyen ellenértékre volna jogosult, amely mellett már az értékaránytalanság nem volna feltűnő!
3. Nyilatkozzon a testület, hogy ha a felperes által a könyv elkészítése érdekében kifejtett összes munkát veszi figyelembe, ennek ellenértékeként 200 000 Ft teljesítése feltűnően aránytalannak minősül-e vagy sem az elvégzett munkához viszonyítva!
4. Ha a 3. pontra igen a válasz, úgy a piaci, kiadói gyakorlat mellett milyen összeg mellett volna a felperesi szolgáltatásért az ellenszolgáltatás nem feltűnően aránytalan?

Ad 1. A peres felek között 2006. május 1. napján létrejött szerződésben a felperes B. J. arra vállalt kötelezettséget, hogy a Nagy szentesi sportkönyv című mű szerkesztését a megbeszélrt határidőre elvégzi. Munkájáért 200 000 Ft szerkesztői díjat kötöttek ki. E feladatának a felperes eleget tett.

A szerződés jellegét vizsgálva azt lehet megállapítani, hogy ez kizárólag szerkesztési munka elvégzéséről és díjazásáról szól. A megszerkesztett kézirat kiadására vonatkozóan a szerződés nem tartalmaz kikötést, így tehát kiadói szerződésnek – amelyben a felek a felhasználási jog átengedésének feltételeit, az átengedett jog terjedelmét és annak ellenértékét stb. szabályoznák – nem tekinthető. Ebből kiindulva adott esetben a megbízási szerződésben kikötött szerkesztői díj mértéke már eleve nem vethető egybe valamely kiadói jogot is tartalmazó szerződésben meghatározott hasonló díjazással, mivel ez utóbbi az elvégzett munka mellett szolgáltatásként a mű felhasználásával kapcsolatban is jogokat biztosít a kiadó számára.

A kifejtetteket figyelembe véve az eljáró tanács álláspontja szerint a peranyagban szereplő szerződésben kikötött 200 000 Ft az elvégzett munkával arányban álló díjazásnak tekinthető, illetve – a bíróság által feltett kérdésre válaszolva – a díj a szóban forgó szerződésre tekintettel nem minősíthető az elvégzett munkával feltűnően aránytalannak.

Ad 2. A felperes által szerkesztett művet az alperes kiadta, kiadói szerződést azonban a felek nem kötöttek. Ezzel kapcsolatban az eljáró tanács az alábbiakra mutat rá.

Az irodalmi, tudományos és művészeti alkotások a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Sztj.) 1. §-ának (2) bekezdése szerint védelem alatt állnak. Ennek alapján valamely mű bármilyen felhasználására és minden felhasználás engedélyezésére a szerzőnek van kizárólagos joga. Eltérő rendelkezés hiányában a mű felhasználására engedély felhasználási szerződéssel szerezhető [Sztj. 16. § (1) bekezdés]. Irodalmi művek kiadás útján történő felhasználására a felek kiadói szerződést kötnek, amelynek alapján a szerző köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, valamint forgalomba hozni, és köteles a szerzőnek díjat fizetni [Sztj. 56. § (1) bekezdés]. Ezek a szabályok vonatkoznak az ún. gyűjteményes művekre is, amennyiben tartalmuk összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű [Sztj. 7. § (1) bekezdés].

Mivel a szerzői jog megsértéséhez a törvény jogkövetkezményeket fűz, szükség van a jelenleg fennálló helyzet mielőbbi megszüntetésére megfelelő kiadói szerződés megkötésével. A szerkesztői díjat érintően annak természetesen nincs akadálya, hogy a felek a megkötendő szerződés alapján járó díjazásba betudják az 1. kérdésnél hivatkozott szerződés szerinti díjat.

A feltett kérdésre válaszolva: a szerkesztői díj mértékét a felek a munka minősége, mennyisége, a mű értékesítési lehetőségei stb. figyelembevételével közös megállapodással alakítják ki.

Az Sztj. 16. §-ának (4) bekezdése erre nézve csupán iránymutatásként tartalmazza azt a szabályt, hogy a díjazásnak eltérő megállapodás hiányában a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. Ezen túlmenően összességében megállapítást az eljáró tanácsnak nem áll módjában tenni.

Ad 3–4. A felperes nemcsak a kiadvány szerkesztését végezte, de egyes anyagok szövegének szerzője volt, továbbá fényképeket is készített.

E munkákat érintően az előző pontokban foglaltak értelemszerűen szintén irányadók. Mindezekon túlmenően, a bíróság által feltett 3. és 4. kérdésre válaszolva: mivel a felperes eddig csak szerkesztésért kapott díjazást – jóllehet szöveget írt és fényképeket is készített –, az idáig kapott díjazása nem áll arányban az általa végzett munkák ellenértékével, és nem terjed ki az általa alkotott művészek felhasználási jogának átengedéséért őt megillető ellenértékre (szerzői jogdíjra).

Dr. Lindner Gyula, a tanács elnöke

Marácziné dr. Mann Judit, a tanács előadó tagja

Dr. Kiss Zoltán, a tanács szavazó tagja

ÉPÍTÉSZETI MŰ SZERZŐI JOGÁNAK MEGSÉRTÉSE

SZJSZT-09/08/1

A Bács-Kiskun Megyei Bíróság megkeresése

A bíróság által feltett kérdések

„A szakértői testület feladata annak véleményezése, hogy az alperesnek az S. Kft. Nagykanizsa, Kaposvári úti telephelyén épült üzem negyedik épületének tervezése, illetve kivitelezése során a felperes szerzői jogát – hozzájárulás és egyetértés hiányában – megsértették-e, és ha igen, milyen értékű gazdagodástól esett el a felperes.

A szakértői testület adjon továbbá választ az általa fontosnak tartott egyéb kérdésekre!”

Az eljáró tanács szakértői véleménye

A rövid tényállás

A felperes N. A. vezető építésztervezőként a K. Kft. alkalmazottjaként tervezte az S. Kft. Nagykanizsa, Kaposvári úti telephelyén 1994 és 1999 között épült üzem első három ütemét.

A negyedik ütem megépítése előtt az építtető megkereste ugyan a felperest, megbízást azonban sem neki, sem a K. Kft.-nek nem adott. (Valójában a K. Kft.-nek már nem is adhatott, mert a társaság felszámolása folyamatban volt, az eljárás 2004. 03. 12-én be is fejeződött.)

A terveket a B. Kft. elsőrendű alperes megbízása alapján a másodrendű alperes, B. Z. készítette.

A felperes által készített terveket az alperesek a felperes hozzájárulása nélkül felhasználták, a negyedik ütem során elkészült műanyagfröccsöntő-csarnok épülete nyaktaggal a felperes által tervezett, már meglevő épületszárnyhoz csatlakozott.

A felperes, amint észlelte az építkezés megindulását, az építésügyi hatósághoz és az illetékes építéskamarához fordult. Sérelmezte egyrészt, hogy a másodrendű alperes tervezői jogosultságát túllépte, mert É2 jogosultsága alapján a 2000 m² alapterületet meghaladó épület tervezésére nem volt jogosultsága, másrészt nem kérte az eredeti épület tervezőjének hozzájárulását a tervek felhasználásához, illetve nem konzultált vele előzetesen, és engedély nélkül alakította át a meglevő épületeket.

A Pest Megyei Építész Kamara megállapította, hogy a másodrendű alperes megszegte a MÉK (Magyar Építész Kamara) Etikai fegyelmi szabályzatát, mert a meglevő üzemépület tervezőjétől nem kért engedélyt az üzem átépítéséhez, és nem kezdeményezett vele együttműködést. Fegyelmi büntetésként tagsági viszonyának hat hónapos felfüggesztését rendelte el. A kamara 2006. január 16. napján kelt 0620004/2006 számú határozatát a másodfokú kamarai eljárás során is helybenhagyták.

A felperes szerzői joga megsértésének megállapítását és gazdagodás címén 5 780 000 Ft megtérítésre kötelezését kérte a bíróságtól. Ezen anyagi igényének számítási módjaként a negyedik ütemben megvalósult épület becsült beruházási költségéből és a MÉK Építészeti alkotások és szolgáltatások díjszámítási szabályzata alapján kiszámolt tervezési díjból indult ki, a követelt összeg a díjszabás alapján a tervezési díj (57 800 000 Ft) 10%-a.

A bíróság által összefoglalt rövid tényállás szerint: „a bizonyítási eljárás adatai alapján a felperes rendelkezik a K. Kft. által megszerzett szerzői jogokkal a K. Kft. taggyűlési határozata értelmében”. Ez lényegében az 1990. április 5-én kelt egyeztetésről készült jegyzőkönyv, amelyet a társaság tagjai a tervezési tevékenység, illetve a szerzői jogok kérdésében vettek fel.

Itt utal az eljáró tanács arra, hogy az épület korábbi fázisainak tervezése (1994–1999) idején hatályos, szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (rSzt.) 14. §-a és az rSzt. végrehajtása tárgyában kiadott 9/1969 (XII. 29.) MM. rendelet (Sztj.Vhr.) 12. § (2) bekezdésében foglaltak értelmében a szerzői jogok egyébként is a munkavállaló szerzőre visszaszálltak a munkáltató megszűnése okán.

Szintén a tényállás megállapítása kapcsán megjegyzi az eljáró tanács, hogy a peres iratokhoz csatolt, a negyedik ütemre vonatkozó tervezői szerződés nem az első- és másodrendű alperesek között, hanem az elsőrendű alperes és a B. Kft. között jött létre. Arra vonatkozóan, hogy a másodrendű alperes a B. Kft. alkalmazottjaként munkaviszonyban készítette a terveket, a 2006. november 27-i tárgyalási jegyzőkönyvben rögzített alperesi nyilatkozatok utalnak.

Megjegyzés

Az eljáró tanács megállapítja, hogy Bálint Péter tanácsstag csak névrokona B. Z. másodrendű alperesnek.

Az alkalmazott jog

Az eljáró tanács a szakvélemény készítésénél a jogsértés megállapítására okot adó magatartás elkövetésének – azaz az épület negyedik fázisának az elkészítése – idején hatályos szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) rendelkezéseit vette alapul, az Szt. 107. § (1) bekezdésében foglaltakra tekintettel. A felperes engedélye nélküli felhasználásra ugyanis már az új Szt. hatálybalépését követően került sor.

Az eljáró tanács véleménye

Az Szt. 1. §-a (2) bekezdésének *k*) pontja értelmében az építészeti alkotás és annak terve is szerzői jogi védelem alatt áll.

A jogi és építészeti szakirodalom és bírói gyakorlat egységes abban a kérdésben, hogy

- a szerzői jogi védelem a létesítmények terveit és a kész épületet is megilleti, továbbá
- az építészeti alkotások körébe tartoznak a műszaki létesítmények is, valamint
- az egymásra épülő tervfázisok önállóan is védelemre tarthatnak igényt, amennyiben a védelem feltételeként megkívánt egyéni eredeti jelleget magukon viselik.

Az Szt. 16. §-ának (1) bekezdése értelmében a szerzői jogi védelem alapján a szerzőt megillető kizárólagos jog felöleli a mű anyagi és nem anyagi formában való felhasználását és a felhasználás engedélyezését.

Az Szt. 17. §-ának *f*) pontja szerint felhasználásnak minősül a mű átdolgozása is.

Az Szt. 29. §-ában foglaltak mintegy megismétlik, hogy a szerzőt kizárólagos jogként megilleti a mű átdolgozása és ennek engedélyezése. Az átdolgozás fogalmát illetően a törvény 29 §-a szerint átdolgozás a mű minden olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeként az eredeti műből származó más mű jön létre.

Építészeti alkotások nyelvére lefordítva: a szakvélemény alapjául szolgáló tervek vonatkozásában a három fázisban már meglévő épület új épületszárnnyal való kiegészítése, a meglévő épülethez csatolása is az eredeti mű átdolgozásának minősül.

A Szerzői Jogi Szakértői Testület álláspontja szerint az Szt.-nek az átdolgozásra vonatkozó 29. §-a értelmében az eredeti szerző engedélye még abban az esetben is szükséges, amennyiben a már meglévő épületek tervei, illetve az épületek fizikai formájukban a hozzáépítéssel nem változnak. Alátámasztják ezt a Szerzői Jogi Szakértői Testületnek építészeti tervek megváltoztatása és a továbbtervezése tárgyában adott korábbi szakvéleményei.³

³ SZJSZT 35/2002 és 26/2004 sz. szakvélemény. (Megjelent az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2004. decemberi számában, valamint A szerzői jog a gyakorlatban, Budapest, KJK, 2004 c. kézikönyvben.)

I.

Az eljáró tanács véleménye, hogy az építtetőnek az eredeti tervező engedélyét az épület továbbépítéséhez meg kellett volna szereznie, vagy a továbbtervezéshez a közreműködését kellett volna kérnie.

Az engedély nélküli felhasználással a tervezőt ért jogsérelem értékelése az Szjt. alábbi szabályainak az összevetésével történhet.

- Az Szjt. 13. §-a értelmében a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy jó hírére sérelmes. A mű megcsonkítása, eltorzítása a mű lényeges jellemzőinek a körébe való beavatkozás műfajtként és felhasználási módokként eltérően ítélandó meg.
- Az Szjt. 50. §-a szerint ha a szerző a felhasználáshoz hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani.
- Az Szjt. 67 §-ának (1) bekezdése az építészeti alkotások tekintetében jogosulatlan megváltoztatásnak minősíti az építészeti alkotás vagy létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélküli olyan megváltoztatását, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.

Az Szjt. 29. §-ában és a 67. § (1) bekezdésében foglalt szabályok viszonyával a Szerzői Jogi Szakértő Testület több szakvéleményében⁴ is foglalkozott. Az SZJSZT 26/2004 számú szakértői vélemény e korábbi szakvéleményekben foglaltakat iránymutatónak tartva kiemelte, hogy az Szjt. „...13. és 50. §-a általános rendelkezéseket tartalmaz. Ezzel szemben a 67. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés kizárólag az építészeti alkotások és műszaki létesítmények terveire vonatkozik. Az ilyen tervek megváltoztatásával kapcsolatban – a személyiségi jogok szempontjából – a 67. § (1) bekezdésének rendelkezéseit kell alkalmazni. A törvény az ilyen alkotások esetében – a miniszteri indoklás fent idézett részében említett életszerűbb szabályozás igényének megfelelően – még pontosabban meg kívánta jelölni, mely esetekben lehet szó a szerző személyhez fűződő jogainak a sérelméről. Az is nyilvánvaló azonban, hogy ezen a körön belül is az általános rendelkezéseket kell figyelembe venni; tehát a szerző személyhez fűződő jogát ebben a körben is művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy más olyan megváltoztatása, megcsorbítása sérti, amely becsületére vagy hírre sérelmes.”

Az építészeti tervek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a már meglévő épületnek további épülettel történő bővítése a funkció kiegészítését szolgálta, a beépítési lehetőség fennállt.

Az üzemépület tervezése a korábbi tervezőnek sem a becsületét, sem a hírnevét nem érintette hátrányosan (Szjt. 13 §).

⁴ SZJSZT 02/2001, 35/2002 és 26 /2004 sz. szakvélemény (Vö. 1. sz. lábjegyzet)

A tervek alapján megállapítható, hogy az új épület tervezése az épületegyüttes külső megjelenését, látványát a meglévő főhomlokzat felől nem befolyásolta, mert az új épületrész a már meglévő épületek mögött helyezkedett el. Az új épület az eredeti, rendeltetésszerű használatot nem érinti. [Szt. 67 § (1) bek.].

Az eljáró tanács szükségesnek tartja megemlíteni, hogy az építtetőnek lehetősége van a szerzővel való felhasználási szerződésben az építészeti terv átdolgozásnak minősülő továbbtervezésére vonatkozóan is megállapodást kötni, és e körben a szerző előzetes engedélyét megszerezni az épület szükség szerinti továbbépítésére.

Ugyancsak szükségesnek tartja az eljáró tanács megemlíteni, hogy a mű felhasználója építészeti tervek esetében elsősorban a beruházó, hacsak nem köt az egész beruházás megvalósítására olyan fővállalkozási szerződést, amely az engedélyezési terv elkészültétől a kész épület átadásig a megvalósítás minden fázisára kiterjed. Ezért különös jelentősége lehet a konkrét tervezési és beruházási szerződések tartalmának. Meglévő épület esetében ugyanis elsősorban az épület tulajdonosa, az eredeti építtető az, aki a tervezővel kötött szerződés ismeretében a továbbépítés lehetőségét ismeri, arról nyilatkozni tud.

II.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy az elmaradt gazdagodás, illetve a vagyoni hátrány összegének meghatározása az SZJSZT korábbi általános gyakorlatára is figyelemmel nem tartozik hatáskörébe. Ugyanakkor a vagyoni hátrány összegének a MÉK Díjszabásán alapuló számítási módját elfogadhatónak tartja annak megjegyzésével, hogy a B. Kft. elsőrendű alperes által 2004. január 22-én aláírt fővállalkozási szerződés 6.1. pontja szerinti fővállalkozói díj összege 450 000 000 Ft, és nem 1 000 000 000 Ft.

Megjegyzi végül az eljáró tanács, hogy fényképek nem álltak rendelkezésre, így a jogi véleményt kizárólag a bíróság által rendelkezésére bocsátott iratok és tervek alapján készítette el.

Dr. Vida Sándor, a tanács elnöke
Dr. Koltay Krisztina, a tanács előadó tagja
Bálint Péter, a tanács szavazó tagja

Válogatta és összeállította: Dr. Kiss Zoltán

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

*Kutrovátz Gábor, Láng Benedek, Zemplén Gábor: A tudomány határai. Typotex, 2008;
ISBN 13 978-963-9664-98-2*

*Hogy mi a döntő tapasztalat a tudományban,
az többnyire az utókor konszenzusától függ.
A tudós ne hallgasson a tudományfilozófusra,
hiszen a madár sem hallgat az ornitológusra.*
(idézetek a könyvből)

A tudomány nagy csatamező. Az ember csatázik a világgal, hogy ismereteket szerezhessen róla, az ismeretlennel, hogy megismerhesse, a saját képességeivel, hogy kellőképpen segítség a megismerésben. Csatázik másokkal megszerzett tudása elismeréséért, és gyakran még sokkal inkább a szakterülete feletti hegemoniáért. Hódító hadjáratokat vezet – kutatásokat végez – azért, hogy újabb területekre is kiterjessze ismereteit, s gyakorta azért is, hogy a döntő szóval rendelkező szaktekintélyé válhasson azokon. Hiszen micsoda hatalmat jelent, ha valaki – Reichsmarschall Hermann Göring hírhedt mondásának parafrázisaként – elmondhatja: „hogya mi a tudomány, azt én döntöm el!”. Gyakorlatiasabb lelkek persze azért is, hogy egzisztenciális hasznokat húzhassanak mindebből. S ne feledjük: a mindinkább tudásalapú, s egyre újabb piacokat kereső/teremtő gazdaságban a tudomány ismert határain túl új aranybányák rejtőznek.

Vad diktatúrák és görcsös hatalommániások igyekeznek kötelező érvénnyel kitűzni, hogy hol vannak a tudomány határai, amelyeken túl már az eretnokség sötéte fenyeget elnyeléssel. Számukra ez nagyon is fontos lehet, hiszen e határok sikeres meghaladásából új tudás, abból pedig új erő születhet, amely már kicsúszhat az ellenőrzésük alól, sőt csúffá is teheti azt. A tudás új vidékeinek meghódítására – vagy éppen megalkotására és elfogadtatására – törekvők, valamint a már belakott területeinek hasznélvezői között többé-kevésbé mindig ott feszül az az ellentét is, amelyet oly tökéletesen foglalnak össze meg Niccolò Machiavellinek, a hatalomgyakorlás mindmáig kimagasló technikusának e szavai: „Nincs nehezebb, bizonytalanabb kimenetelő és veszélyekkel terhesebb vállalkozás, mint új szabályok bevezetése. Az újtónak harcos ellensége mindenki, aki a régi szabályok hasznélvezője, és csak langyos támogatást kap azoktól, akik hasznat húzhatnak a változásból.” Napoleon Bonaparte ehhez a következő, meglehetősen hetyke megjegyzéseket fűzte az újítások ellenségeit illetően: „le tudnám állítani őket”, a langyos támogatókhoz: „nem tudja a jóember, hogyan kell szert tenni harcos támogatókra ...”. Hogy ez a gyakorlatban mennyire nem könnyű, arról a császárnak volt ideje gondolkodni Szent Ilona szigetén (Machiavelli: A fejedelem. Napóleon jegyzeteivel. Espasa-Calpe Kiadó, Madrid). S azon, hogy mekkora erőt képvisel minden-

kor a meglévő érdekek harcos védelme, mit sem változtat a legnagyobb magyar, Széchenyi István alábbi szavainak kétségbevonhatatlan igazsága: „A mi eddig jó volt, az éppen azért, mert a múlt időben volt jó, ma tán csak meglehetősen s utóbb még káros is lehet” (Hitel). Ez tehát az egyik fontos vetülete annak a történetnek, amely a messze múltban kezdődött, s minden bizonnyal mindaddig folytatódik, amíg értelmes ember létezik, s amelynek kulcsszava a tudomány határai.

Ez a könyv aligha való annak, aki nem szeret a szellemi képességeit megfeszítve gondolkodni, elemezni, válaszokat keresni. Annál kiválóbb agyfrissítő mindenkinek, aki kedveli az ilyen kalandokat, s szereti érezni magáról, hogy igazi gondolkodó ember a javából. Még inkább annak, aki élvez a megismerés csúcseinak küzdelmes meghódítását – ki milyen magasra veti a szemét, s hol kezd szédülni –, és a szerzők értő vezetésével örömmel járja be a tudomány fejlődésének szilajabb vidékeit. Ehhez még izgalmas, értékes bónusz, hogy rengeteget tanulhatunk belőle a világról, jelesül arról, hogyan próbálta, s próbálja ma is az európai kultúrkör megismerni – s ezzel a maga sajátos gondolkodásmódja szerint birtokba is venni – a világot, ami pedig végső soron igen sokat elmond magáról e kultúrkörrel is. Aki azonban azt állítja, hogy pár tucat mondatban beszámol csábítóan gazdag tartalmáról, az csal vagy festi magát. Ilyenre mi nem vetemedünk, inkább csak megosztunk róla néhány gondolatot, nem riadva vissza az eretnekségtől sem.

Talán a legizgalmasabb felfedezés, amelyre bátor lelkek rájöhetnek, hogy a tudomány határvidékein, ahol ritkulan a felismert tények, s ettől szabadabban burjánozhatnak az elméletek, az vagy, amiben hiszel. Hiszen a kézzelfoghatón túli világban kisebb-nagyobb mértékben a tudomány elfogadása is hit mindenki számára, mivel nem képes ellenőrizni az állításokat, amelyeket tudományként elfogad. És őszintén, magunk között: a köznapi ember számára például mennyivel elfogadhatóbb a Nagy Bumm elmélete, mint az isteni teremtettség? Szingularitásból születni talán még kevésbé felfogható, mint isteni akaratból. Különösen nehéz a dolgunk, ha forradalmian új elmélet jelenik meg, mert honnan is tudhatnánk, vajon hihetünk-e neki. Olvashatjuk: Newtont azzal támadták a gravitáció felfedezéséért, hogy vele tökéletesen okkult gondolatot csempészett be a fizikába, és ezt még a nagy Leibnitz is a szemére vetette.

E könyv fő témáját a szerzők éppen az arra irányuló vizsgálódásban határozzák meg, hogy mikor, hogyan és miért választunk a különféle „tudásjelöltek” közül. Ehhez csatlakozó további alapkérdés, hogy kinek van joga és/vagy lehetősége megmondani a társadalomnak, milyen a tudomány. Amit pedig ezekről elmondanak, az nagyon sok tisztánlátással ajándékoz meg, de szerte is foszlat minden jámbor illúziót, ha még egyáltalán él valakiben ilyen. Mert pl. ha naivan azt hinnénk, hogy a tudomány a meritokrácia világa, hát itt van a „Máté-effektus” – „... akinek van, annak még több adatik, akinek pedig nincsen, attól még az is elvétetik, amiye van.” (Mt 25,29) – vagyis hogy a már elismert tudós kapja az újabb elismeréseket, díjakat, lehetőségeket, a kevésbé neveseknek pedig vajmi kevés jut ezekből. Szegény laikusok – akiknek a szerzők e művüket ajánlják – hogyan is különböztessék így meg az

elhivatottakat a hivatalosaktól? Mert a tudomány mennyiségi mérésének atyjaként is tisztelt tudománytörténész Derek de Solla Price írta le, hogy korának mintegy 30 ezer tudományos folyóiratából kb. 170-re irányult az összes érdeklődés fele. Az elismerést nyújtó csúcsonok tehát keveseknek jut hely, így eléggé nyilvánvaló, micsoda állandó harc folyhat egyrészt az oda bejutásért, másrészt a már megszerzett pozíciók megtartásáért a feltörekvőkkel szemben. Ez elénk idézi a híres megállapítást: „a tudományos elméletek nem az újabbak rohamától hunynak ki, hanem a hirdetőik elmúlásával”. Mert ma már egy tudós kellő anyagiak nélkül aligha képes sikereket elérni, innen pedig következik a szerzők által is felvetett nagy kérdés: vajon azért támogatják, mert sikeres, vagy azért sikeres, mert támogatják? Így pedig még inkább érthető, hogy az „egyenlőbbek” keményen – s tőlük telhető leleményességgel is – védik pozícióikat, aki pedig nem jut pénzhez, az szinte eleve vesztésként indul a csatába. S nem utolsósorban, mert manapság, a mindent (el)uraló kommunikáció korában legfőképp az kerül bele a tudományba, amit ehhez kellőképpen kommunikálni is tudnak, a kommunikáció lehetőségeit pedig nem feltétlenül objektív megítélés alapján adják meg (hogy nagyon finoman fogalmazunk). Még inkább érvényes ez az elismerésre, nagyon is beleértve ebbe annak hivatalos formáit és fórumait.

Végletesen nyugtalanító, ugyanakkor kulcsfontosságú a tisztánlátáshoz, amit a szerzők kiindulásul, gondolatébresztőként vázolnak: úgy tűnhet, a modern tudomány egyértelműen jobb, mint bármely más megismerési forma, de amikor meg akarjuk határozni, miben jobb náluk, folyton összezavarodunk. Úgy véljük, a tudomány sebesen fejlődik, de nem tudjuk megmondani, mit is jelent az a fejlődés – a szerzők ez utóbbi kérdéshez is igencsak gondolatébresztő fejtegetést fűznek. Hisszük, hogy rendkívül sikeres, ám a sikeresség mércéjét csak önkényesen választhatjuk meg (ami nyilvánvalóan a praktikumon túli mezőkre vonatkozik). Azt gondoljuk, hogy tömény racionalitás és objektivitás jellemzi, ám ha belegondolunk, mit jelentenek ezek a fogalmak, mindez egyáltalán nem tűnik olyan biztosnak és meggyőzőnek. Elmondják azt is, hogy a tudomány az a világ, ahol a helyes felismerés, a jó válasz is legfeljebb részleges megnyugvást hozhat, viszont újabb rejtélyek, kérdések elé állít. Minden helyes eredmény tágitja a megismerés további lehetőségeinek horizontját, gyakorta átírva ezzel a tudomány határait is.

A tudomány határai – de hiszen még az is változékony, hogy mi tekintendő tudománynak. A döntő jelentőségű kérdések csak úgy sorjáznak a bevezetőben: Milyen módszerek garantálják az általa kínált tudás megbízhatóságát? Mennyire egyértelműek és rögzítettek a határai? (Gyorsan rájövünk, hogy semennyire!) Mennyire feltérképezhetőek? Vajon kijelölik-e a tudomány határai a helyes tudás és a téves vélekedés közti különbségeket? (De hiszen látjuk, hogy maguk is bizonytalanok, változóak – az új felismerések nagymértékben átírhatják azokat –, s gyakorta önkényesen kijelöltek!) Hogyan viszonyulunk mi, hétköznapi emberek a tudományhoz és az általa kínált válaszokhoz? (Igyekezzünk megérteni, használjuk a józan ítélőképességünket, már ameddig elér, és olvassunk ilyen könyveket!) A legbiztosabb – ám sajna inkább csak a tudomány szociológia szempontjából sokatmondó

– definíció, hogy tudomány, amit az arra felkentek annak nyilvánítanak. A kanyarok ebben gyakorta hajmeresztőek. Egy a példák közül, hogy – olvashatjuk – a középkorban egyedül az alkímia merészelt fellépni a természetbe való beavatkozás igényével, s ezzel válhatott a modern kémia egyik megalapozójává.

A tudomány mai világa iránt érdeklődő, vizsgálódó elme könnyen juthat két nagyon is megdöbbentő megállapításra. Az egyik, hogy a tudomány művelése mind eszközigényesebbé válik, magyarán pénz, pénz és egyre több pénz kell hozzá, s ezzel a tudomány művelése a gazdag országok kezébe összpontosul. A másik, hogy a tudomány mai, mindinkább globális civilizációnk egyik legfenségesebb és egyben legkeményebb dzsungle. Az itt élénk tártak alapján is rájövünk, hogy mindkét fejlemény szükségszerű, s a kettő nagyon is összefügg. Ígéretes, de egyben igencsak fenyegető is, amit a tudomány gyarapodásának exponenciális növekedési üteméről olvashatunk. A már említett tudománytörténész, Derek de Solla Price írta le, hogy az utolsó 300 évben 15 évenként megduplázódott a tudomány mérete, ami a hivatásos tudósok mellett szintúgy érvényes a felsőoktatásban részt vevő hallgatókra, a tudományos fokozatok birtokosaira és a tudomány fórumaira is. Ez egyben azt is jelenti, hogy, bármely pillanatban nézve, a valaha élt összes tudós fele a legutóbbi 15 évben, 90%-a a legutóbbi 45 évben dolgozott. Az pedig az exponenciális növekedés sajátja, hogy gyorsuló ütemben kinövi az alapját, elhasználja tápláló forrásait, s így felmerül a veszély, hogy luxussá, majd teherré válik hagyományos mecénásai (például a közpénzek) számára. Ám mert a tudomány él és élni akar, kénytelen-kelletlen is új finanszírozók után néz. Ehhez viszont drasztikus paradigmaváltást kell elfogadnia, amelynek lényege, hogy a megismerés-megértés-rendszerezés-közreadás hajdani tiszta, humanista szándékának helyébe a megismerés-megértés-felhasználás-uralás haszon- és hatalomelvű indítékai lépnek.

Végezetül pár gondolat a kötet egyik legizgalmasabb fejezetéből. Az emberiség legmerészebb, teljesen valószínűleg soha be nem teljesíthető vállalkozása a teremtés titkának megfejtése. Ebbe tartozik bele az a vita, amelyet két, egymással antagonisztikus ellentétben lévő elméletnek, az evolúciónak valamint a kreacionizmusnak (más megnevezéssel intelligens tervezettségnek) a hívei folytatnak, s ebbe ad rendkívül érdekes betekintést a fejezet. Tény, hogy korukban is igen nagy szellemi erőket mozgósít és éles ellentéteket szül az intelligens tervezettség elmélete (igen alaposnak szánt képet ad róla William A. Dembski: *Intelligens tervezettség – Híd a tudomány és a teológia között* c. kötete, amelyet nálunk 2007-ben jelentetett meg a Laurus Kiadó). Amint olvashatjuk, 2008-ban a Magyar Tudományos Akadémia is kiadott egy közleményt az ügyben. Íme két kiragadott részlet innen, némi reflexióval. A szerzők elmondják, hogy a tudósok jó része egyebek közt azzal utasítja el a kreacionizmus érveit, mert az értelmes tervező feltételezéséhez magyarázatot kellene adni annak létrejöttéhez. Itt viszont nem lehet nem észrevennünk, mennyire hasonlít ez a probléma ahhoz az ősröbbanás-elmélethez kapcsolódó kérdéshez, hogy mi volt a Nagy Bumm előtt? Ez utóbbi kérdésfeltevéshez idéz Simon Singh a kitűnő *A Nagy Bumm – Minden idők legfontosabb tudományos felfedezésének története* c. könyvében (Park Könyvkiadó,

2006) Szent Ágostontól, aki Vallomások c. művében leírja az alábbi, ma is híres, elretentő/hárító párbeszédet: „Ugyan mit csinált Isten, mielőtt megteremtette volna a világmindenséget? Mielőtt az Úr megteremtette a Mennyet és a Földet, legelőször a poklot hozta létre, hogy az ilyen alakoknak, mint Ön is, akik efféle kérdéseket vetnek fel, legyen helyük.” A két elmélet csatájához ugyanakkor a szerzők felhoznak egy különösen figyelemreméltó megfontolást: az evolúció mellett kiálló tudomány bizonyítékrendszere tagadhatatlanul hiányos. A kreacionista válasz így mindenképp megnyugtatóbb, hiszen magyarázattal szolgál, szemben a tudomány hiányos elképzeléseivel. A „fene se tudja” (sic!) rosszabb válasznak tűnhet „a tervező (Isten) csinálta” jellegű válasznál. Ám a kreacionizmusnak ez a válasza, ha elfogadjuk, megnyugvással tölt el, és ezzel nem serkent további ismeretszerzésre – ez pedig sokkal terméketlenebb, mint ha ismereteink felismert hiányai további kutatásra ösztönöznek. Ha pedig sikerül megtalálni a magyarázatot, az rendszerint egyszerűbb és könnyebben felfogható, mint a teremtő léte.

Ámbár ki tudja? Fentebb kiemeltük, hogy a tudományban a megtalált válaszok új ismeretlenekre világítanak rá. Ez azt is jelenti, hogy nagyban függ tőlünk, mit fogadunk el végső magyarázatnak, ténynek, vagy keresünk-e mögötte újabb kiváltó okot, magyarázatot. Nemrég jelent meg például Mérő László legújabb, kiemelkedően jó könyve, A pénz evolúciója (Tericum Kiadó, 2008 – ugyanitt jelent meg Mérő Mindenki másképp egyforma és Új észjárások c. műve is). Ebben mondanivalója megalapozásaként egyebek között röviden felvázolja az autokatalízist, mint az élettelen anyag spontán önszerveződését. Természetesen fel sem veti, hogy ehhez bármi kreacionista magyarázat is fűződhetne. Ám ha elgondolkodunk rajta, az bizony kellő nekiveselkedéssel az intelligens teremtő létének erős bizonyítékaként is beállítható, hiszen olyan praktikusán szolgálja az életet. Érdekes úgy gondolni rá, hogy a teremtő – már ha elfogadjuk a létét – nem az élőlényeket és velük az életet teremtette, hanem azokat a programokat, amelyek azok kialakulását eredményezték. Persze az is igaz, hogy ha azok az élettelen anyagok, amelyekről beszél, nem éppen így viselkedtek volna, akkor nem lennénk itt, hogy ilyen filozófiai kérdésekkel birkózzunk.

Dr. Osman Péter

Mike Wright, Bart Clarysse, Philippe Mustar, Andy Lockett: Academic Entrepreneurship in Europe (A felsőoktatási intézmények céges vállalkozási tevékenysége Európában). Edward Elgar, 2007, ISBN 978-1-84542-648-4

Első szavunkkal emeljük ki, hogy a címben szereplő entrepreneurship kifejezésnek több jelentése is van. Itt a fordítással a téma szerinti jelentéstartalmát igyekeztünk visszaadni.

A világ legjobbjai közé tartozó szakkönyvkiadó könyve olyan témakört vizsgál, amely az utóbbi időkből a fejlődés élvonalát alkotó országokban, valamint az Európai Unió gazdaság- és tudománypolitikai műhelyeiben is mind nagyobb közfigyelmet kap. Keretét egy szó szerint létfontosságú kérdéskör adja: jelesül, hogyan lehet a gazdaság versenyképességének javítása érdekében eredményesebbé és hatékonyabbá – szerényebben szólva működőképessé – tenni a felsőoktatási intézményeknél (a továbbiakban egyetemet mondunk) végzett K+F tevékenységek eredményeinek és – szélesebb merítéssel – a náluk keletkező új tudásnak a gazdaságban való hasznosítását. Általánosan elfogadott tény, hogy erőteljesen növelheti a gazdaságban folyó innovációs tevékenységek eredményességét, ha azok hatékonyan támaszkodnak a felsőoktatás „tudásgyárai” által létrehozott új fejlesztésekre, azok gyakorlatban hasznosítható új ismereteire. Mindennek a gazdasági, sőt nemzetstratégiai jelentősége napról-napra növekszik, hiszen a cégeknek, régióknak, országoknak a mind erőteljesebben kibontakozó tudásalapú gazdaságban kell helytállniuk, ahol az ipar által létrehozott hozzáadott érték igen jelentős, és tendenciájában növekvő hányadát a szellemi alkotások hasznosítása adja. Aki ebben lemarad, az zuhan lefelé a globális gazdaság táplálékláncában. Ugyanakkor a neves amerikai egyetemeknek az új cégek létrehozásában megjelenő teljesítménye – a Genentech-től a Google-ig – reflektorfénybe állította a közösségi szektorban végzett kutatás stratégiai szerepét nemcsak az új tudás és az új technológiák létrehozásában, hanem szintúgy a csúcstechnológiai cégek alapításában és fejlesztésében.

Mindezzel nincsenek alapvető ellentétben, inkább árnyalják a képet a megállapítások, amelyekkel a kötet bevezetője indul: az egyetemek természete Európában változóban van a '90-es évek közepe óta, amit több tényező is gyorsít. Közöttük a legfontosabbak: a közfinanszírozások csökkenése, valamint az a kialakult társadalmi vita, amely arról szól, hogy milyen szerepet kell betölteniük a társadalomban. Számos európai ország fogadott el törvényt az egyetemek szabadalmaztatási tevékenységéről is. Ezek a változások növelik a nyomást és az ösztönzést is az egyetemeken arra, hogy mind nagyobb hangsúlyt kapjon náluk kutatásaik gazdasági hasznosítása. Különösen nagy figyelmet érdemel ebben az egyetemek céges vállalkozási tevékenysége, amely eredményeik gazdasági hasznosításának továbbfejlesztését jelenti, túllépve a hagyományos licencértékesítésen az új vállalkozások létrehozása felé. Ez utóbbiak adhatnak megfelelő keretet az egyetemeken létrehozott technológiák és tudás azokon kívül megvalósuló hasznosításához. Magyarán, mindez azt az erősödő igényt jelenti, hogy az egyetemek a korábbiaknál nagyobb mértékben forduljanak a gazdaság felé, ezzel részben vegyék le finanszírozásuk terheit az adófizetők válláról, és – ami nyilvánvalóan még

fontosabb – igyekezzenek minél nagyobb mértékben hozzájárulni a nemzetgazdaságok tudásbázisának növeléséhez.

E könyv kinyilvánított célja, hogy az amerikaitól erősen különböző európai viszonylatban adjon képet az egyetemi spin-off vállalkozások létrehozásáról, annak megvalósulási folyamatáról. Európait mondván valójában öt országra összpontosítja e vizsgálódást: Belgiumra, Franciaországra, Németországra, Svédországra és az Egyesült Királyságra. Ez sokszempontú vizsgálódást tesz lehetővé, mivel ezek az országok az intézményi környezet széles spektrumát testesítik meg, egyebek közt olyan vonatkozásokban, mint az egyetemeket körülvevő általános intézményi keretek, a szellemi tulajdonra vonatkozó tulajdonosi jogok rendezése az egyetemeket illetően, az egyetemi spin-off vállalkozások létrehozásának ösztönzésével és finanszírozásával kapcsolatos folyamatok és politikák.

A szerzők kiemelik: viszonylag egyenes út vezet egy jogi személy megteremtéséhez, a vállalat létrehozása azonban egyáltalán nem szükségszerűen jelenti, hogy az a továbbiakban tökenyereséget és jövedelmet termel. Ezért igen nagy szükség van arra, hogy megértsük a spin-off vállalkozások létrehozásának folyamatát, különösképpen pedig azt, hogyan lehet vagyont termelni a hagyományosan nem üzletorientált egyetemek által meghatározott környezetben.

Az előzőekben az ilyen tárgyú vizsgálódások, s úgyszintén a gazdaságpolitika alkotóinak figyelme főként néhány ebben sikeres amerikai intézményre összpontosult, mint pl. az MIT és a Stanford. Az európai egyetemek azonban ebben egészen más képet, viszonyokat, feltételrendszereket és hatásmechanizmusokat mutatnak. Olyan gazdasági környezetben működnek, amelyben a high-tech alapú vállalkozások meglehetősen újak és fejletlenek. A spin-off folyamatok így szükségképpen nagyon is különböznek az erősen fejlett high-tech vállalkozói viszonyok között megvalósulóktól, amilyen pl. Boston vagy a Szilícium-völgy. Ez utóbbiakban már gyakorlattá vált, hogy az üzleti körök választják ki a legjobb projekteket és rendelnek hozzájuk forrásokat, azaz a spin-off folyamatokban az üzlet húz hasznot az innovációk hasznosításából. Európában viszont, ahol sokkal gyengébb az innovációs erőter – a bevezető is utal az Európai Innovációs Paradoxonra (amelynek fogalmát az Európai Bizottság vezette be, és arra a szomorú tényre utal, hogy Európában erős a tudomány, ám gyenge az innováció) – és gyengébbek a vállalkozói közösségek, valamint az innováció egyéb kulcsfontosságú mozgatói, a közösségi kutatási szervezeteknek, s közöttük az egyetemeknek sokkal kezdeményezőbb inkubációs szerepet kell betölteniük – itt nem annyira a spin vállalkozások, mint inkább a technológiakínálat nyomása a mozgatóerő.

A kötet több szinten is elemzi a spin-off vállalkozások fejlesztésével kapcsolatos kérdéseket. Ilyenek: a különféle politikákkal való összefüggéseik, a spin-off cégek típusai, az inkubációs folyamatok, amelyek szerephez jutnak a spin-off vállalkozások fejlesztésében egyrészt az egyetemek, másrészt a közösségi kutatási szervezetek szintjén, a folyamatok, amelyek a spin-off cégek szintjén játszanak szerepet, az egyéni vállalkozók és a vállalkozói csapatok szerepe, a finanszírozók szerepe.

A fejezetek: Közösségi politikák az egyetemi spin-off vállalkozások elősegítésében; A spin-off vállalkozások típusai; Folyamatok intézményi szinten: inkubáció modellek; Folyamatok a cég szintjén: a fejlesztés fázisai és modelljei; Vállalkozói teamek a spin-off-okban; A pénz szűkösségének problémái és finanszírozáshoz jutás; Megállapítások, következtetések és megfontolandó szempontok a spin-offokkal kapcsolatos politika kialakításához.

Dr. Osman Péter

Enzo Rizzo: Motorok. Geographia Kiadó, 2007; ISBN 9639547858

Olyan világba visz a Geographiának ez a köpcös albuma, amely leginkább azzal jellemezhető, hogy a műszaki alkotás itt már művészetté válik, s e lapokon ennek gyöngyszemei sorakoznak. El kell ismernünk persze, hogy kevés olyan terület van – ha van egyáltalán –, amelyen a szépségideál egyetemes és örök. Így azok, akiknek kevésbé van érzékük a műszaki alkotások szépsége iránt, akiket nem annyira ragadnak meg azok remekei, a motorkerékpárok korai korszakának itt felsorakoztatott darabjainak némelyikét talán kevésbé szépnek is találják. A motorkerékpár-tervezés fejlett korszakának remekei viszont minden bizonnyal azokat is csodálattal töltik el, akik semmi pénzért fel nem ülnének egy ilyen szilaj és félelmetesen erős modern vasparipára.

A motorkerékpárok legjobbjai kétségkívül ott vannak a XX. század technikai civilizációjának ikonjai között. Megérdemelten, hiszen e járművek típusainak java a mind magasabbra törő, folyamatos és módszeres műszaki, ergonómiai és formatervezési innovációk eredménye. Ezzel és hamar kiterelvényesülő használati módjaikkal a motorkerékpárok története karakteres része a XX. század technika- és kultúrtörténetének. Ennek bámulatos képeskönyve ez a kötet. Képeiből, azok tömör kísérszövegeiből és a fejezeteket bevezető esszékből pedig összeáll a motorok legjavának seregszemléje, s valamelyest fejlődéstörténetük kivonatosa krónikája is.

Aki ült már szorongás nélkül egy robogó motorkerékpáron, az tudja, hogy az ilyen jószág egészen különleges élménnyel ajándékozza meg utasát. Igaz, a kétkerekű motoroknak – akárcsak kisöccsüknek, a kerékpároknak – a különlegessége olyan jellemzővel kezdődik, amely némi nyugtalanító érzéssel is bolygathatja utasuk lelkét: menet közben a súlypontjuk többnyire a két kerék támaszkodási pontját összekötő egyenestől eltérően imbolyog, ami statikailag bizony azt jelenti, hogy ilyenkor a motornak és utasainak egyensúlyi helyzete labilis. Magyarán, a motort ilyenkor a vezetéstechnika óvja meg az eldőléstől, amihez a gép egész konstrukciójának a vezetője keze alá kell dolgoznia. Menettulajdonságainak van egy még sokkal kiélezettebbnek tűnő vonása is, jelesül, hogy kanyarodáskor a motort be

kell dönteni úgy, hogy függőleges tengelye – természetesen az utasaié is – a kanyar ívének középpontja felé dől. Higgadt magyarázatként mondható, hogy a motor vezetője így semlegesíti a gravitáció segítségével a kanyarodó tömegre ható centrifugális erő hatását – azonban a bedőlő gép látványa igencsak idegborzoló, s a gyakorlatlan utast előtűz érzés sem éppen a nyugalom tengerét idézi. Ez a jellegzetesség a nagy sebességű menet során történő kanyarodásnál mutatkozik meg különösen élesen és látványosan, hiszen akinek vannak ismeretei e téren, az tudja, hogy itt a kerekek és az úttest közötti tapadás küzd a centrifugális erővel, s ha az utóbbi győz, abból igen csúf dolgok következhetnek. Íme, előttünk áll tehát a gumiabroncsok fejlesztésének örök hajtóereje.

A motorkerékpároknak igen fontos gyakorlati szerepük van a dolgozók hétköznapi életében. Közlekedési és szállítási eszközként szolgálnak, és ilyen értelemben magasabbrendű rokonai a hajdan igen találóan drótszárnak is becézett kerékpároknak. Magasabbrendű, mert azoknál nagyságrendekkel nagyobb menet- és szállító teljesítményre képesek, és típtől függően valamelyest vagy éppen sokkal kényelmesebb utazási körülményeket nyújtanak utasainak. Ebben a szerepkörükben prózai előnyük, hogy olcsóbbak az autónál, kevesebbet fogyasztanak, üzemeltetési és fenntartási költségeik kisebbek, és sokkal fürgébben tudnak közlekedni a zsúfolt utakon.

A motorkerékpár ugyanakkor legfeljebb csak a korai kezdeteknél volt egyszerűen valamiféle leegyszerűsített és ezért olcsóbb autópótlék. Azt követően, a műszaki és az alkalmazástechnikai fejlesztések eredményeként gyorsan vált igen jelentős hányadban a saját jogán, a maga sajátos érdemeinek köszönhetően sikeres közlekedési, sport-, hobbieszközzé. Ezért is igen találó itt a korai korszakot áttekintő fejezet címe: Mítosz születik. A motorkerékpár erre jogosító érdemeit az adja, hogy használati értékében, főként a vele történő utazás minőségében egészen más világ, mint az autó, és ezért van, hogy a jobb típusokat nem is azért vásárolják a gazdáik, hogy az autónál olcsóbb közlekedési eszközhöz jussanak, hanem kifejezetten magáért a motorozás élményéért. A motoron az ember közvetlenebbül éli meg mind az útját környező tájat, mind a sebesség érzését. Így vált igen sokak számára a motorozás egy sajátos életforma alapjává, a motor – no igen, elsősorban az impozáns, szép, nagy, erőt sugárzó motor – annak megtestesítőjévé. Végül is a technikai eszközökben, műszaki fejlesztésekben oly gazdag XX. század egyetlen olyan gépet produkált, amelynek kedvéért igen tiszteletre méltó foglalkozásokat űző, nemritkán kifejezetten magas társadalmi állású, komoly és gyakran már nem is nagyon fiatal hölgyek és urak rendszeresen különösen jellegzetes, mondhatni egyenesen kirívó törzsi tollazatot öltenek, és abban a géppel dzsemborikra, happeningekre, azaz törzsi találkozókra járnak: ez a Harley Davidson motorkerékpár, amely természetesen itt is méltó bemutatást kap. (Lásd még A. Saladini, P. Szymezak: *A Harley-Davidson Nagykönyve* – Alexandra Kiadó, 2006, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2008. 2. sz.). A motorkerékpárok eme sokarcú vonzerejének igen nagy a gazdasági jelentősége, hiszen ez tartja meg a piaci szektorban fizetőképes keresletként azokat, akik a vásárlóerejükkel megengedhetik maguknak, hogy a kedvük szerinti autót

megvegyék (ami természetesen nem zárja ki, sőt gyakorivá teszi a „közlekedésre autót, hobbinak motort” kombinációt).

Mindezzel nincs ellentétben, sokkal inkább színesíti a képet, amit Enzo Rizzo a bevezetőjében mond, nyilvánvalóan a mai fejlődő, feltörekvő országokra utalva: a motorkerékpárok elterjedése azon nemzetek gyarapodását is fémjelzi, amelyek fiai-lányai nem engedhetik meg maguknak az autót. Az már más kérdés, hogy a motorkerékpárok igazi – az ő szavával – „keményvonalas, hagyománytisztelő” hívei hogyan ítélik meg e gépcsodák sajátos rokonait, a robogókat, amelyekről szintén sokat megmutat és elmond ez a kötet. Rizzo annak kijelentéséig is elmegy, hogy a robogó élesztette újra az 1990-es évek végén már haldokló motorkerékpár-piacot. Annyi erről valószínűleg megjegyezhető, hogy a motorhoz szokott ember – legalábbis eleinte – igencsak furán érezheti magát ezeken az egészen más „lovaglótechnikát” igénylő járgányokon. Többé-kevésbé erős túlzással talán megkockáztatható – bár ezt a robogósok a maguk nézőpontjából joggal utasítják vissza –, hogy annak, aki hozzászokott, hogy a lábaival úgy irányítja erős motorját, ahogyan a mesterlovas a jól betanított paripáját, a robogó ehhez képest valamiféle motorizált hokedlinek tűnhet. Nagyon sokak számára viszont minden bizonnyal az, aminek itt Rizzo nevezi: a nagybetűs Motor-nál könnyedebb, lazább, fiatalosabb világ – és ezzel valóban a mai motorozás egyik fontos szegmense.

A modern motorokra maradéktalanul igaz, hogy megbecsülésük és piaci értékük igen jelentős hányadát a bennük megtestesülő szellemi teljesítmény adja. Tény, hogy mindennek a nélkülözhetetlen alapja az erős, strapabíró, megbízhatóan működő gép, és a jó vezetést és utazást biztosító ergonómiai kialakítás. Megbecsült járművekké azonban ezek mellett a tiszteletet, sokakban csodálatot kiváltó külső, valamint a típust övező good-will teszi. Az előbbi nyilvánvalóan a tervezés és a formatervezés jól összehangolt együttese teremti meg – ennek csodálatos és bámulatba ejtően gazdag, dokumentáció értékű képtára ez a kötet. Az utóbbinak a megteremtése, erősítése a marketing dolga, ami igen nagy részben márkame-nedzsmentet is jelent. Ennek sokféle módja van, a piacmegdolgozástól az ingyencek számára készített speciális modelleken át a versenyeken való részvételig. Ezekből is sokszínű ízelítőt kapunk. Az Álmodj útján c. fejezet bevezetője nagyon is igazat szól, mondván, hogy bárki, aki nagy vonalakban át szeretné tekinteni a motorkerékpár történetét és fejlődését, legjobban teszi, ha alaposan áttanulmányozza az idők során megjelent motorreklámokat, hirdetéseket. A plakátoktól és hirdetőtábláktól a tévéreklámokig ezek mindig is híven tükrözték a motorozás technikai helyzetét és társadalmi hovatartozását. Ezzel a fejezettel csupán egy baj van: miért nem hosszabb, miért nem mutat sokkal több ilyen reklámot.

Szinte bárhol üjtük fel a kötetet, a motort szerető emberben e gépcsodák gazdáira gondolva felöltik a panasz: hej, ha én is köztetek lehetnék. Kivétel leginkább a találó című, testes Sebesség, örület c. fejezet, amely a kőkemény versenyek világát mutatja be. Kétségtelenül a versenyeken mutatkozik meg, mit tud egy motor végletekig feszített helyzetekben, és ezért

is a versenyeken való részvétel a marketing egyik legfőbb eszköze. Magától értetődően szintúgy a versenyzés adja a fejlesztés egyik legfőbb hajtóerejét, valamint az új típusok próbakövét. Számos itt sorakozó felvétel láttán viszont az első gondolatunk, hogy de jó, hogy ez nem velünk történik!

A motorizáció egészen különleges szegmense az egyedi gépek építése. Technikai megoldásokban és a gép küllemének alakításában gyakran az egeket ostromolja a legjobb gépépítők tudása és alkotó képzelete. Hogy mire képesek ebben a motorkerékpárokkal, arról szintén egy testes fejezet mutat válogatott példákat, amelyek képei nemegyszer a mai tudományos fantasztikus filmek világát idézik.

És még messze nem mondtunk el mindent az album érdekességeiről ...

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

ECONOMIC ROLE AND PURPOSE OF INDUSTRIAL PROPERTY PROTECTION – PART II

Dr Péter Osman

The second part of the study outlines the mechanism whereby the protection of industrial property stimulates and promotes, according to the interests of the society and the national economy, the innovative activities, the exploitation of their results, and the entrepreneurial and investment activities centered on them. Indicates the fields of economy where without the umbrella of the protection of IP would have been not profitable, hence senseless to invest into innovation. It shows how the lack of the protection of IP would deform the structure of the macroeconomy, and surveys the main characteristics of the solution offered by the protection of IP.

PLANT VARIETY PROTECTION (2008) – TAKING INTO ACCOUNT THE AMENDMENTS TO HUNGARIAN AND COMMUNITY LEGISLATION – PART II

Dr Maria Gorka-Horvai

The continuation of the essay reviews moves of granting plant variety protection, especially the substantive examination of applications for plant variety protection. It includes among others the process concerning granting and cancellation of plant variety protection.

INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN SEMICONDUCTOR MANUFACTURING INDUSTRY AND ELECTRONICS TECHNOLOGY

Dr Imre Mojzes

Intellectual property (IP) is the living force for high-tech industries. Protection of these rights is a serious issue in semiconductor equipment and materials industry producing input components for electronics technology. Continued IP violations of various forms endanger the development of the next generation of equipment and materials. Core products, spare parts, components, trade marks and business information are involved in the infringements of lawful rights. The form and nature of IP violations in each region are different and characterized by various reasons.

THE TRIPS AGREEMENT IN THE DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT – PART II: COMMUNITY COMPETENCIES AND THE TRIPS AGREEMENT IN THE FIELD OF COMMUNITY TRADE POLICY

Péter Munkácsi

The law of the World Trade Organization (WTO) since 1995 has been gradually intertwined with the European Community/European Union law. The influence of the WTO law on the EU law is not surprising. Today the WTO and the EU are the two most influential institutional and normative sites of governance of the world. After the overview of the direct effects of the TRIPS Agreement on Community law in the first part [2 (112). year, 1 Issue of „Ipar-jogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle” 2007 February, 37 pp.] the present article examines the external relations competence of the European Community/European Union in particular. After a brief introduction of some landmark judgements such as ”AETR-ERTA”, ”Kramer”, the opinion 1/94 of the European Court of Justice, there is a legal analysis of the Article 133 (ex 113) of the EC Treaty for implementing the common commercial policy which contains provisions on external relations. Certain case law – inter alia ”ERSA” (”Tokaji”) – regarding TRIPS and the EU competence issues is mentioned.

PATENTABILITY OF NEW CRYSTALLINE FORMS OF PHARMACEUTICAL COMPOUNDS

Dr Katalin Mikló

Some important therapeutically active ingredients present polymorphism, that is, their crystalline units adopt several forms. Polymorphic forms may have different properties, so they can have different rates of uptake in the body, leading to lower or higher biological activity than desired. In extreme cases, an undesired polymorph can even be toxic. Therefore, independent patent applications on polymorphs have become increasingly frequent and important, but also controversial, as patents thereon are often used to influence the competition between brand manufacturers and the generic ones. Polymorphic claims are accepted in many patent offices, however, in some countries the patent law disables such claims, since they can be deemed within the prior art and as such they should be considered non inventive and unpatentable. This article gives full details on the background of polymorphic patents and also presents important court decisions relating to this topic without aiming at completeness.

THE FUTURE OF THE COMMUNITY TRADEMARK – INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Dr Sándor Vida

In October 2007 Max Planck Institute organized an international conference on the actual problems of community trademarks. Lectures were delivered on the following topics: harmonization of trademark laws, protection of trademarks and other protection forms, the relation of trademarks and other fields of law. In the fourth part of the conference the participants discussed the problems of the future development directions of trademark law.

SOMMAIRE

<i>Dr Péter Osman</i>	Sur le rôle économique et l'affectation de la propriété industrielle – IIème partie	5
<i>Dr Mária Gorka-Horvai</i>	Protection des obtentions végétales (2008) – en tenant compte des modifications des règlements nationaux et communautaires – IIème partie	25
<i>Dr Imre Mojzes</i>	Protection de la propriété intellectuelle dans l'industrie des semi-conducteurs et électrotechnique	42
<i>Péter Munkácsi</i>	L'accord sur les ADPIC dans les décisions de la Cour Européenne – IIème partie: Compétences communautaires et l'Arrangement TRIPS dans le domaine de la politique commerciale commune	47
<i>Dr Katalin Mikló</i>	Brevetabilité de nouvelles formes cristallines des agents pharmaceutiques	63
<i>Dr Sándor Vida</i>	Le futur de la marque communautaire – Conférence scientifique internationale	84
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	99
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		120
Revue des livres et périodiques		139
Summaries		150

INHALT

<i>Dr. Péter Osman</i>	Über die ökonomische Rolle und Bestimmung des erwerblichen Rechtsschutzes – Teil II.	5
<i>Dr. Mária Gorka-Horvai</i>	Pflanzensortenschutz (2008) – unter Berücksichtigung der Änderungen der einheimischen und Gemeinschaftlichen Rechtsvorschriften – Teil II.	25
<i>Dr. Imre Mojzes</i>	Schutz des Geistigen Eigentums in der Halbleiter- und elektronischen technologischen Industrie	42
<i>Péter Munkácsi</i>	Das TRIPS Übereinkommen in den Beschlüssen des europäischen Gerichtshofes – Teil II.: Geltungsbereiche der Gemeinschaften und die TRIPS-Vereinbarung im Bereich der gemeinsamen Handlungspolitik	47
<i>Dr. Katalin Mikló</i>	Patentfähigkeit der neuen Kristallformen der Wirkstoffe in der Pharmaindustrie	63
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Die Zukunft der Gemeinschaftsschutzmarke – Internationale Wirtschaftskonferenz	84
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	99
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		120
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		139
Summaries		150

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, az Európai jogi figyelő, a Technikatörténet vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetlegesen két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat mágneslemezen vagy e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10-15 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Magyar Szabadalmi Hivatal, 1370 Budapest 5, Pf. 552, Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hpo.hu, anna.manyoki@hpo.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).